

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

KARADAĞ DİLİNDE TÜRKÇE UNSURLAR

**Hazırlayan
Tolga ORHANLI**

**Danışman
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN**

Yüksek Lisans Tezi

**Eylül 2020
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

KARADAĞ DİLİNDE TÜRKÇE UNSURLAR

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Tolga ORHANLI**

**Danışman
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN**

**Eylül 2020
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyân ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tolga ORHANLI

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Başlığı: KARADAĞ DİLİNDE TÜRKÇE UNSURLAR

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan toplam **114** sayfalık kısmına ilişkin **30/09/2020** tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı: % **4**'dür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Giriş dahil
- 2- Ana Bölümler dahil
- 3- Sonuç dahil
- 4- Alıntılar dahil
- 5- Kapak hariç
- 6- Ön söz ve Teşekkür hariç
- 7- İçindekiler hariç
- 8- Kaynakça hariç
- 9- Özet hariç
- 10- Yedi (7) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 30/09/2020

Adı Soyadı : Tolga ORHANLI
Öğrenci No : 4030831801
Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı : Yeni Türk Dili Bilim Dalı
Program Adı : Yüksek Lisans

Danışman: Adı/İmza
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Öğrenci Adı/İmza
Tolga ORHANLI

YÖNERGEYE UYGUNLUK

“Karadağ Dilinde Türkçe Unsurlar” adlı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Tolga ORHANLI

Danışman
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN danışmanlığında Tolga ORHANLI tarafından hazırlanan “Karadağ Dilinde Türkçe Unsurlar” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

JÜRİ:

Danışman : Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Üye :

Üye :

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Prof. Dr. Kenan GÜLLÜ
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Dünyadaki tüm diller, varoluşlarından bu yana birbirlerinden etkilenmiştir. Bu etkilenme sonucunda ortaya çıkan *ödünc sözcükler* siyasal, dinsel ve ekonomik olarak güçlü uygarlıkların dil öğelerini diğer dillerin bünyesine taşımıştır. Türkçenin Balkan dillerini kültürel ve gramatikal unsurlar bakımından etkisi altına alması, o dönemki Türkçenin egemenlik sahasının ne kadar geniş olduğunun göstergelerindedir.

Karmaşık bir etnik ve dinsel yapıya sahip olan Balkan coğrafyasında Türkçe-Balkan dilleri etkileşiminin bugün de devam ediyor olması önemlidir. Son yıllarda Türkiye'nin ve Türkçe etkisinin giderek artması, o bölgelerde yaşayan bazı gruplar tarafından kabul edilmemekte ve Türkiye'ye destek verenler hem siyasal hem de toplumsal olarak eleştirilmektedir. Karadağ'da her ne kadar benzer tartışmalar yaşansa da toplumsal açıdan Türkiye'ye ve Türkçeye karşı daha olumlu bir yaklaşım olduğu söylenebilir.

Karadağ Dilinde Türkçe Unsurlar adı altında daha önce yapılmış müstâkil bir çalışma bulunmamaktadır. Alpay İğci'nin *Türkiye Türkçesi Coğrafyası İçinde Karadağ Sahası* adlı çalışması ve *Karadağ Türk Ağzı* adlı kitabı, Türkiye Türkçesi ağzlarının Balkan sahası içinde dikkatleri Karadağ'a çevirmiş bu bağlamda çalışmaya önemli katkılar sağlamıştır. Abidin Karasu'nun *Tarihsel Süreç İçinde Balkan Dillerinin Türk Dili ve Kültürüyle İlişkisi (Sırpça-Makedonca-Bulgarca)* adlı doktora tezi, en baştan beri yöntem olarak benimsenen çalışmalardan biri olmuştur. Nevzat Özkan'ın *Gagavuz Türkçesi Grameri* adlı kitabı ise çalışmanın hem özünü şekillendirmede hem de ses ve şekil bilgisi kısımlarında oldukça faydalanılan bir kitap olmuştur.

Çalışma; *Giriş, İnceleme ve Sözlük* olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. *Giriş* bölümünde *Dil-Kültür Etkileşimleri, Türkçe-Balkan Dilleri, Türkçe-Güney Slav Dilleri, Türkçe-Karadağ Dili İlişkileri* bulunmaktadır. Yine *Giriş* bölümünde alt başlık olarak *Karadağ Adı, Karadağ'ın Tarihi, Karadağ'ın Yapısı ve Özellikleri, Karadağ Dilinin Tarihsel Gelişimi ve Özellikleri* son olarak da *Karadağ Dilindeki Türkçe Unsurların Sınıflandırılması* bölümleri yer almaktadır.

İnceleme bölümü, *Ses Bilgisi* ve *Şekil Bilgisi* olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. *Ses Bilgisi* bölümünde Karadağ dilinde yer alan seslerin özellikleri ve ses

olayları anlatılmaktadır. *Şekil Bilgisi* bölümünde ise Türkçeden Karadağ diline geçmiş yapım ekleri, bu yapım eklerinin özellikleri ve bazı sözcük gruplarının tasnifi yer almaktadır.

Sözlük bölümünde, Ljubomir Đoković'in *Vocabulary Of Area Of Nikšić*, Jelena Bašanović-Čečović'in *Vocabulary Of The Area Of Zeta*, Danijela Ristić'in *Vocabulary Of The Area Of Mojkovac*, Sead Šlaković'in *Rječnik Osmanske Leksike Barskoga Kraja*, Abdulah Škaljić'in *Turcizmi U Srpskohrvatskom Jeziku* ve Snežana Petrović'in *Turcisms In The Serbian Speech Of Prizren* eserlerinden yararlanılmıştır.

Literatür taramalarından toplanan sözcükler, karşılaştırmaya tâbi tutulmuş ve özellikle Sead Šlaković'in *Rječnik Osmanske Leksike Barskoga Kraja* çalışmasındaki sözcükler, Çağdaş Karadağ dilinin ses özelliklerine uygun bir şekilde çalışmada yer almıştır. Ayrıca sözlü dilden de derlemeler yapılmıştır.

Sözcükler, Türkçenin Karadağ dili üzerindeki tematik etkisini göstermek açısından sınıflandırılmış ve çalışmamızda bu sınıflandırma ayrıca belirtilmiştir. Yine aynı sözcükler, yukarıda bahsettiğimiz çalışmalarda yer aldığı kitap adının kısaltması ve sayfa numaraları yanlarına yazılarak çalışmanın sözlük kısmında sıralanmıştır. Ayrıca Türkçe ve Karadağ dilinde ortak kullanılan Batı kökenli sözcükler, ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

Çalışma sürecinde Slav dillerindeki farklılıkları daha iyi görmek en çok da Karadağ dilinin müstâkil bir dil olduğunu ortaya çıkarmak amacıyla sadece Karadağ'da değil Sırbistan sahası ve Bosna Hersek sahasında literatür araştırmaları yapılmıştır. Planlanan Hırvatistan sahası araştırmaları da Covid salgınından dolayı iptal olmuştur.

Çalışmada en zorlanılan bölüm, *Karadağ Dilinin Tarihsel Gelişimi* olmuştur. Sırbistan'da, Bosna Hersek'te ve Karadağ'da yürütülen literatür taramalarında Karadağ diline Türkçe etkisinden sınırlı kaynaklarda bahsediliyor olması ve kütüphanelerdeki *Karadağ Dili Tarihi* ile ilgili kitapların sadece Sırpça-Hırvatça odaklı anlatılması, kaynak sıkıntısına neden olmuştur.

Karadağ dilinin tarihsel gelişimini o dönemde Osmanlı İmparatorluğu merkezinde yaşananlarla harmanlamak, derin bir tarih bilgisi ve kaynak kişilerle

görüşme gerektirdiğinden alanında uzman kişilerin yardımları, çalışmayı istenilen noktaya taşımıştır. Bu konuda özellikle Karadağ'da *Univerzitet Crne Gore*'de görev yapan *Adnan Ćirgić*'e, teşekkür etmek isterim. Ayrıca sözlükleri ve Karadağ dili tarihi ile ilgili kitapları temin etmemde yardımlarını gördüğüm *Podgorica Bilim ve Sanat Akademisi* yetkililerine de müteşekkirim.

Karadağ dilinde Türkçe unsurların tespitinde, literatür taramalarında, saha araştırmalarında yanımda olan, Karadağ'da bulunduğum sürede Karadağlı ailelerden *Abdović* ve *Pepić* aileleriyle ayrıca alanında uzman kişilerle yaptığım tüm görüşmelerde desteğini esirgemeyen *Šejla Abdović*'e teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmanın özünü oluşturan Karadağ dilinde Türkçe unsurların tespiti ve bu unsurların ses ve şekil özelliklerinin değerlendirilmesine kadar her aşamada değerli katkılarını ve desteklerini gördüğüm, öneri ve yönlendirmeleriyle bana hep yol gösteren danışman hocam *Prof. Dr. Nevzat Özkan*'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Desteklerini esirgemeyen aileme de ayrıca müteşekkirim olduğumu ifade etmek isterim.

Tolga ORHANLI

KARADAĞ DİLİNDE TÜRKÇE UNSURLAR

Tolga ORHANLI

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2020

Danışman: Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

ÖZET

Balkan coğrafyası, tarihsel süreçte çok farklı dinlere, etnik kimliklere ev sahipliği yapmıştır ve günümüzde de bu özelliğini devam ettirmektedir. Osmanlı Türklerinin 14. yüzyıldan itibaren Balkanlar'a yerleşmesiyle bu coğrafyada dil ve kültür etkileşimleri hızlanmış; genelde Balkan dillerine özeldir de Güney Slav dillerine yavaş yavaş Türk dili ve kültürüne ait unsurlar geçmiştir. Sonraki yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun üst kültür özelliği taşıması ve Balkan coğrafyasında yaşayan halkın yaşamına müdahale etmemesi, bu sürecin Türkçe lehine olmasını hızlandırmıştır. Adriyatik Denizi'nin kıyısında bulunan Karadağ, önce Latin ve Slav kültürünün etkisi altında şekillenmiş, daha sonra Hıristiyanlık ve İslâmlık unsurlarının bir arada yaşadığı bir coğrafya hâline gelmiştir. Çalışmanın amacı, Türk dili ve kültürünün Balkanlar'daki etkisinden hareketle *Karadağ dilinde* yaşayan Türkçe unsurların tarihsel süreç içindeki ses, yapı, anlam özelliklerini incelemek ve *Türkizmlerin* Karadağ dilindeki işlevliğini ortaya koymaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde *Türkçe-Balkan Dilleri*, *Türkçe-Güney Slav Dilleri*, *Türkçe-Karadağ Dili İlişkileri*, *Karadağ Adı*, *Karadağ'ın Tarihi*, *Karadağ'ın Yapısı ve Özellikleri*, *Karadağ Dilinin Tarihsel Gelişimi ve Özellikleri*, *Karadağ Dilindeki Türkçe Unsurların Sınıflandırılması*, *Türkçe ve Karadağ Dilinde Ortak Kullanılan Batı Kökenli Sözcükler* bölümleri yer almaktadır. İkinci bölümde ise Karadağ'daki saha araştırmaları ve literatür taramaları sonucunda Karadağ dilinde bulunan Türkçe unsurların tespitine dayalı *Ses Bilgisi* ve *Şekil Bilgisi* başlıklı gramer çalışması bulunmaktadır. Ayrıca Karadağ dilindeki Türkçe unsurlar, kazandığı farklı anlamlar da belirtilerek çalışmanın *Sözlük* bölümünde yer almaktadır. Sonuç olarak *Karadağ Dilinde Türkçe Unsurlar* adlı çalışma, Türkçenin Adriyatik kıyılarında da varlığını sürdürdüğünü göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Balkanlar, Karadağ, Güney Slav Dilleri, Karadağ Dili, Karadağca, Karadağlıca, Türkçe, Türkizm.

TURKISHISM IN MONTENEGRIN LANGUAGE

Tolga ORHANLI

Erciyes University, Social Sciences Institute

Master Thesis, September 2020

Supervisor: Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

ABSTRACT

The Balkan geography has hosted many different religions and ethnic identities in the historical process and continues this feature today. With the Ottoman Turks settling in the Balkans since the 14th century, language and culture interactions have accelerated in this geography; Words of the Turkish language and culture have gradually passed to the Balkan languages in general and to the South Slavic languages in particular. In the following centuries, the Ottoman Empire's being of a high culture and not interfering with the lives of the people living in the Balkan geography accelerated this process in favor of Turkish. Montenegro, located on the coast of the Adriatic Sea, was first shaped under the influence of Latin and Slavic culture, and later became a geography where Christianity and Islam elements co-exist. The aim of the study is to examine the sound, structure and meaning features of Turkishisms living in the Montenegrin language in the historical process, and to reveal the functionality of Turkishism in the Montenegrin language, based on the influence of the Turkish language and culture in the Balkans.

In the first part of the study, *Turkish-Balkan Languages, Turkish-South Slavic Languages, Turkish-Montenegrin Relations, Name of Montenegro, History of Montenegro, Structure and Characteristics of Montenegro, Historical Development and Features of the Montenegrin Language, Classification of Turkish Elements in the Montenegrin Language, Turkish and There are Western-Origin Words Commonly Used in Montenegro*. In the second part, there is a grammar study titled *Phonology and Morphology* based on the determination of Turkishism in the language of Montenegro as a result of field research and literature reviews in Montenegro. In addition, Turkish words in the Montenegrin language are included in the *Dictionary* section of the study, indicating the different meanings they gain. In conclusion, the study titled *Turkishism in Montenegrin Language* is important in terms of showing that Turkish continues to exist in the Adriatic coasts.

Key words: Balkans, Montenegro, Southern Slavic Languages, Montenegrin Language, Montenegrin, Turkish, Turkishism

İÇİNDEKİLER

KARADAĞ DİLİNDE TÜRKÇE UNSURLAR

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
İNTİHAL FORMU	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK	iii
ONAY	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xvii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

1. KARADAĞ ADI HAKKINDA.....	5
2. KARADAĞ CUMHURİYETİ.....	6
2.1. Siyasal Tarih.....	6
2.1.1. Orta Çağ Öncesinde ve Orta Çağ Döneminde Karadağ.....	6
2.1.2. Osmanlı Devleti Egemenliğinde Karadağ.....	9
2.1.3. Bağımsızlık Mücadelesinde Karadağ.....	12
2.2. Günümüzde Karadağ Cumhuriyeti.....	13
2.2.1. Coğrafi Yapı ve İklim.....	14
2.2.2. Yönetim, Şehir ve Nüfus.....	15
2.2.2.1. Karadağ'da Yaşayan Türk Nüfusu.....	15
2.2.3. Din.....	17
2.2.4. Kültür ve Eğitim.....	18
2.2.5. Ticaret, Sanayi ve Turizm.....	19
2.2.6. Ulaşım.....	19
2.2.7. Sosyal Yaşam.....	20
3. KARADAĞ DİLİ.....	20
3.1. Karadağ Dilinin Tarihsel Gelişimi.....	21
3.1.1. Duklja Dönemi.....	21

3.1.2. Zeta Dönemi.....	22
3.1.3. Yazılı Dil Dönemi.....	23
3.1.4. Edebî Dilin Başlangıcı.....	24
3.1.5. Geçiş Dönemi.....	25
3.1.6. Vukovski Dönemi.....	26
3.1.6.1. Beliçeva Dönemi.....	26
3.1.6.2. Modern Dönem.....	27
3.2. Günümüzde Karadağ Dili.....	29
4. TÜRKÇENİN KARADAĞ DİLİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	29
4.1. Karadağ Dilindeki Türkçe Unsurların Sınıflandırılması.....	30
4.1.1. Bitki Adları ve Bu Adlarla İlgili Sözcükler.....	31
4.1.2. Hayvan Adları ve Bu Adlarla İlgili Sözcükler.....	32
4.1.3. Din ile İlgili Sözcükler.....	33
4.1.4. Yönetim, İdare ve Ticaret ile İlgili Sözcükler.....	34
4.1.5. Askerlik ile İlgili Sözcükler.....	35
4.1.6. Bölge, Şehir ve Köy Yapıları ile İlgili Sözcükler.....	36
4.1.7. Günler ve Özel Günler ile İlgili Sözcükler.....	37
4.1.8. Sayılar ve Renkler ile İlgili Sözcükler.....	37
4.1.9. Ev Düzeni ile İlgili Sözcükler.....	38
4.1.10. Tıbbî Kavramlar.....	41
4.1.11. İnsan.....	41
4.1.11.1 Uzuv Adları.....	43
4.1.11.2. Akrabalık Sözcükleri.....	43
4.1.11.3. Unvan ve Lakap Sözcükleri.....	44
4.1.11.4. Meslek Sözcükleri.....	44
4.1.11.5. Nitelik ve Özellikler.....	46
4.1.12. Giyecek Adları.....	48
4.1.13. Yiyecek ve İçecek Adları.....	49
4.1.14. Duygu İfadeleri.....	51
4.1.15. Diğer Sözcükler.....	51
5. TÜRKÇE VE KARADAĞ DİLİNDE ORTAK KULLANILAN BATI KÖKENLİ SÖZCÜKLER.....	53

2. BÖLÜM

A. SES BİLGİSİ.....	66
1. Sesler.....	66
1.1. Ünlüler.....	66
1.1.1. /a/ ünlüsü.....	67
1.1.2. /e/ ünlüsü.....	68
1.1.3. /i/ ünlüsü.....	69
1.1.4. /o/ ünlüsü.....	69
1.1.5. /u/ ünlüsü.....	70
1.1.6. Uzun Ünlüler.....	71
1.1.6.1. /ā/.....	71
1.1.6.2. /ē/.....	71
1.1.6.3. /ī/.....	72
1.1.6.4. /ō/.....	72
1.1.6.5. /ū/.....	73
2. Ses Değişimleri.....	73
2.1. Ünlü Değişimleri.....	73
2.1.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi.....	73
2.1.1.1. /a/>/e/ değişmesi.....	73
2.1.1.2. /ı/>/i/ değişmesi.....	73
2.1.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması.....	74
2.1.2.1. /e/>/a/ değişmesi.....	74
2.1.2.2. /ö/>/o/ değişmesi.....	75
2.1.2.3. /ö/>/u/ değişmesi.....	75
2.1.2.4. /u/>/ü/ değişmesi.....	75
2.1.3. Dar Ünlülerin Genişlemesi.....	76
2.1.3.1. /ı/>/a/ değişmesi.....	76
2.1.3.2. /i/>/e/ değişmesi.....	76
2.1.3.3. /ı/>/o/ değişmesi.....	76
2.1.3.4. /u/>/o/ değişmesi.....	77
2.1.4. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması.....	77
2.1.4.1. /ı/>/u/ değişmesi.....	77
2.2. Benzeşme.....	77

2.2.1. İlerleyici Benzeşme	77
2.2.2. Gerileyici Benzeşme	78
2.3. Ünlü Düşmesi.....	78
2.3.1. /a/ düşmesi.....	78
2.3.2. /i/ ünlü düşmesi	78
2.3.3. /ı/ ünlü düşmesi	79
2.3.4. /u/ düşmesi	79
2.4. Ünlü Türemesi.....	79
2.4.1. /u/ türemesi.....	79
1.2. Ünsüzler	80
1.2.1. /b/ ünsüzü	80
1.2.2. /c/ ünsüzü	81
1.2.3. /ç/ ünsüzü	81
1.2.4. /ć/ ünsüzü	82
1.2.5. /d/ ünsüzü	83
1.2.6. /dž/ ünsüzü	83
1.2.7. /đ/ ünsüzü	84
1.2.8. /f/ ünsüzü.....	85
1.2.9. /g/ ünsüzü	85
1.2.10. /h/ ünsüzü	86
1.2.11. /j/ ünsüzü	87
1.2.12. /k/ ünsüzü	87
1.2.13. /l/ ünsüzü	88
1.2.14. /l(j)/ ünsüzü	89
1.2.15. /m/ ünsüzü	89
1.2.16. /n/ ünsüzü	90
1.2.17. /n(nj)/ ünsüzü	91
1.2.18. /p/ ünsüzü	91
1.2.19. /r/ ünsüzü.....	92
1.2.20. /s/ ünsüzü.....	93
1.2.21. /š/ ünsüzü.....	93
1.2.22. /s(sj)/ ünsüzü	94
1.2.23. /t/ ünsüzü	94

1.2.24. /v/ ünsüzü	95
1.2.25. /z/ ünsüzü	95
1.2.26. /ž/ ünsüzü	96
1.2.27. /ž(zj)/ ünsüzü.....	96
1.2.3. Ünsüz Değişmeleri.....	96
1.2.3.1. Tonlulaşma.....	96
1.2.3.1.1. /ç/>/c/	97
1.2.3.1.2. /f/>/v/.....	97
1.2.3.1.3. /p/>/b/	97
1.2.3.1.4. /s/>/z/.....	97
1.2.3.1.5. /t/>/d/.....	98
1.2.3.2. Tonsuzlaşma.....	98
1.2.3.2.1. /b/>/p/	98
1.2.3.2.2. /d/>/t/	98
1.2.3.2.3. /h/>/j/.....	98
1.2.3.3. Sızıcılaşma	98
1.2.3.3.1. /f/>/h/ değişimi.....	99
1.2.3.3.2. /k/>/ç/	99
1.2.3.4. Süreksizleşme.....	99
1.2.1.3.1. /h/>/f/ değişimi.....	99
1.2.3.5. Akıcılaşma.....	99
1.2.3.5.1. /b/>/m/.....	100
1.2.3.6. Genzelleşme	100
1.2.3.6.1. /l/>/n/.....	100
1.2.3.7. Dudaksılaşma	100
1.2.3.7.1. /n/>/m/ değişimi	100
1.2.3.8. Dişsileşme	100
1.2.3.8.1. /h/>/ş/	100
1.2.3.8.2. /m/>/n/.....	101
1.2.3.9. Diğer Ünsüz Değişimleri.....	101
1.2.3.9.1. /g/>/đ/ değişimi	101
1.2.3.9.2. /ğ/>/đ/ değişimi	101
1.2.3.9.3. /k/>/đ/ değişimi	101

1.2.1.9.4. /g/>/k/ değişimi	101
1.2.4. Ünsüz Tekleşmesi	102
1.2.4.1. -bb->-b- tekleşmesi	102
1.2.4.2. -cc->-c- tekleşmesi	102
1.2.4.3. -dd->-d- tekleşmesi	102
1.2.4.4. -kk->-k- tekleşmesi	102
1.2.4.5. -ll->-l- tekleşmesi	102
1.2.4.6. -mm->-m- tekleşmesi	103
1.2.4.7. -nn->-n- tekleşmesi	103
1.2.4.8. -rr->-r- tekleşmesi	103
1.2.4.9. -tt->-t- tekleşmesi	103
1.2.4.10. -vv->-v- tekleşmesi	103
1.2.4.11. -yy->-y- tekleşmesi	103
1.2.4.12. -zz->-z- tekleşmesi	103
1.2.5. Ünsüz Düşmesi	103
1.2.5.1. /ğ/ düşmesi	104
1.2.5.2. /h/ düşmesi	104
1.2.5.3. /t/ düşmesi	105
1.2.5.4. /v/ düşmesi	105
1.2.5.5. /y/ düşmesi	105
1.2.6. Ünsüz Türemesi	106
1.2.6.1. /t/ türemesi	106
1.2.7. Yer Değiştirme	106
B. ŞEKİL BİLGİSİ	107
1. Yapım Ekleri	107
1.1. +An > +an	107
1.2. +CI > +džija, +čija	107
1.3. +ncI > +nci	108
1.4. +II > +li /+lija	108
1.5. +IIk /+IUk > +lik /+luk	108
1.6. +sUz > +suz	109
1.7. +Dâr > +tar	109
1.8. +gĪn > + gin	109

1.9. +lama > +lama	109
1.10. +DAş > +daş	110
1.11. +kâr > +câr	110
1.12. +II = +an.....	110
1.13. +çI = +câr	110
2. Sözcük Türleri.....	110
2.1. Ad.....	110
2.1.1. Ad Tamlamaları	111
2.2. Önad	111
2.2.1. Önad Tamlaması	112
2.3. Adıl.....	112
2.4. Belirteç	112
2.5. Edat	112
2.6. Bağlaç.....	113
2.7. Ünlem.....	113
2.8. Eylem	113
SÖZLÜK.....	114
SONUÇ.....	202
KAYNAKÇA	205
ÖZ GEÇMİŞ.....	215

KISALTMALAR

DİL ADLARI KISALTMALARI

Alm. : Almanca

Ar. : Arapça

Arn. : Arnavutça

Boş. : Boşnakça

Bul. : Bulgarca

Er. : Ermenice

Far. : Farsça

Fr. : Fransızca

Hır. : Hırvatça

İng. : İngilizce

İsp. : İspanyolca

İtl. : İtalyanca

KD : Karadağ Dili

Mac. : Macarca

Rum. : Rumca

Rus. : Rusça

Sırp. : Sırpça

T. : Türkçe

TT : Türkiye Türkçesi

Yun. : Yunanca

ESER VE YAZAR ADLARI KISALTMALARI

B : Sead Šlaković - Rječnik Osmanske Leksike Barskoga Kraja

BKS : Türkçe ve Karadağ Dilinde Ortak Kullanılan Batı Kökenli Sözcükler

- DS : Derleme Sözlüğü
- HS : Abdulah Škaljić - Turcizmi U Srpskohrvatskom Jeziku
- M : Danijela Ristić - Vocabulary Of The Area Of Mojkovac
- N : Ljubomir Đoković - Vocabulary Of Area Of Nikšić
- SD : Sözlük Dışı
- TA : Trakya Ağızları Sözlüğü 1-2
- TB : Boşnakça-Türkçe Sözlük
- TO : Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat
- TS : Türkçe-Sırpça Sözlük
- TV : Türkçe Verintiler Sözlüğü
- Z : Jelena Bašanović-Čečović - Vocabulary Of The Area Of Zeta

DİĞER KISALTMALAR

- akt. : Aktarma
- bk. : Bakınız
- c. : Cilt
- çev. : Çeviren
- haz. : Hazırlayan
- karş. : Karşılığı
- MÖ : Milattan Önce
- MS : Milattan Sonra
- Ör. : Örneğin
- s. : Sayı
- ss. : Sayfa sayısı
- vb. : Ve benzeri
- yay. : Yayımlayan

GİRİŞ

Dillerin varoluşlarından bu yana etkileşim içinde olması ve bu etkileşimin yansımalarının günümüz toplumlarında karşılık bulması, evrensel kültür anlayışının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihin her döneminde kendini gösteren kültür etkileşimleri, kültürün en önemli alt başlığı olan dilin ses özelliklerini, yapısını ve sözcük hazinesini zenginleştirmektedir.

Eski çağdaki bilim ve fikir hareketleriyle Eski Yunanca, Latince, Çince ve Hintçe, İslâm diniyle Arapça ve Farsça, Batı uygarlığı ve Batı sömürge siyasetiyle Fransızca, İspanyolca ve İngilizce, Sovyet komünizmiyle Rusça nasıl değişik ülke ve uluslararası yayılmış ve kullanılmışsa, Türkçe de Adriyatik denizinden Çin seddine kadar uzanan Türk egemenlik sahasında geniş bir yayılma ve kullanılma alanı bulmuştur (Özkan, 2017: 15).

Bir toplumun yaşayışı, gelenekleri, dünya görüşü, yaşam felsefesi, inançları, bilim ve sanata katkıları o toplumun diline yansır (Aksan, 2015: 13). Türkçe, Büyük Türkistan'dan Anadolu'ya, Anadolu'dan Balkanlara yayılmış ve birçok medeniyetin dil yapısını şekillendirmiştir. Dünyanın en eski devlet dillerinden biri olan Türkçenin Çince, Arapça, Farsça, Slav dilleri, Avrupa dilleri ve Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki azınlık dilleri gibi dünya dilleriyle dil ve kültür alışverişi olmuştur. Bu geniş coğrafyalarda Türkçeden birçok unsur, etkileşim içinde olduğu diğer dillerin bünyesine yerleşmiştir.

Balkan coğrafyası ise tarihsel süreçte çok farklı dinlere, etnik kimliklere ev sahipliği yapmış ve günümüzde de bu özelliğini devam ettirmektedir. Osmanlı Türklerinin 14. yüzyıldan itibaren Balkanlar'a yerleşmesiyle bu coğrafyada dil ve kültür temasları hızlanmış; genelde Balkan dillerine özelde de Güney Slav dillerine yavaş yavaş Türk dili ve kültürüne ait unsurlar geçmiştir. Sonraki yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun *üst kültür* özelliği taşıması ve Balkan coğrafyasında yaşayan halkın yaşamına müdahale etmemesi de bu sürecin Türkçe lehine olmasını hızlandırmıştır.

Osmanlı komutasında Balkanlar'a giren Türkler, bu coğrafyada yeni bir kültür atmosferi oluşturmuştur. Türklerin Balkanlar'daki egemenliği, o dönemde dağınık yaşayan Balkan uluslarının kültür yaşamında derin izler bırakmıştır. Meydana gelen bu etkileşim, yeni kurumlar ve disiplinler sonucunda yeni sözcükleri de beraberinde getirmiş, böylece Türkçenin en güçlü etkisi, Balkan dilleri üzerinde olmuştur. Bu dönemde bazı bölgelerdeki yurtlandırma politikası, Türk-İslâm kültürünün bu bölgelere yerleşmesi, dinsel sözcüklerin Türkçeden alınıp ibâdetle kullanılmaya başlanması; Türklerin getirmiş olduğu yeni zanaatlar, bazı öğrencilerin İstanbul'da Türkçe eğitim almaları, Türkçe sözcükleri kullanmaları, yaymaları Balkan dillerine binlerce Türkçe unsurun girmesini sağlamıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin burada yaşayan uluslara dillerini rahatça kullanmasına olanak tanınması ve onlara asla baskı yapmaması, Türkçe sözcüklerin kolaylıkla benimsenmesini ve yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir (Şkaljić, 1966: 12-13).

Yüzyıllar süren dil ilişkileri sonucunda Türkçe, ses ve şekil olarak Balkan Slav dillerini etkilemiştir. Türkçe unsurlar, Balkan dillerine geçerken çeşitli ses değişikliklerine uğradıkları gibi o dillerde de ses değişiklikleri yaratmıştır (Karasu, 2014: 2).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Boşnakça, Sırpça, Hırvatça ve *Karadağ diline*¹ geçmiş sözcüklerin çoğunluğunun Türkçenin anlam ve şekil özelliklerine sahip oldukları görülmektedir. Türkçe olmadan doğrudan Boşnakça, Sırpça, Hırvatça ve Karadağ diline giren Arapça ve Farsça sözcük sayısı çok sınırlıdır. Sonuç olarak, bu sözcüklere, *Turcizmi*/*Türkizm*² denilmesi gerekir (Şkaljić, 1966: 24).

Türkçe, etkileşimde bulunduğu diller içinde en büyük etkiyi Güney Slav dillerine yapmıştır. Türkçenin Güney Slav dillerine verdiği sözcüklerin sayısı oldukça fazladır. Türkler, yönetici kadrolarında bulunduğu için bu etki, Güney Slav dillerinde belirleyici olmuştur. Türkçe, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan coğrafyasını idare ettiği yüzyıllarda *itibarlı bir dil* olarak görülmüş ve bu dilin konuşulması üst tabakaya özgü bir meziyet gibi algılanmıştır. Güney Slav dillerine giren Türkçe unsurların sayısı

¹ Karadağ'da konuşulan dil, dil bilimciler tarafından *Karadağca* ya da *Karadağlıca* gibi terimlerle karşılanmıştır. Çalışmada bu terim karmaşasından kaçınılarak daha kapsayıcı olacağı düşüncesiyle *Karadağ dili* ifadesi tercih edilmiştir.

² Türkçe ya da Türkçe aracılığıyla kopyalanan Arapça, Farsça hatta diğer dillere ait sözcüklere Güney Slav dillerinde *Türkizm* (Boş. *Turcizam*, *Turcizmi*, İng. *Turkishism*) adı verilmektedir. (Eker, 2006: 78).

o kadar fazladır ki bugün Türkiye Türkçesinde kullanılmayan sözcükler bile bu dillerde bulunmaktadır (Eker, 2006: 78).

Güney Slav grubunda Sırpça, Hırvatça, Boşnakça ve Karadağ dili bulunmaktadır. Sırpça bir grup, Karadağ dili, Boşnakça ve Kuzey Hırvatça bir grup, Güney Hırvatça (Dalmaçya) ise başka bir grubu oluşturmaktadır.

*Bure baruta*³ diye adlandırılan Balkan coğrafyasında, Türkçenin özellikle Güney Slav dillerine etkisinin son yıllarda daha da arttığı görülmektedir. Türkçenin etkisi, o bölgelerde yaşayan bazı farklı gruplar tarafından kabul edilmemekte, Türkiye'nin dil ve kültür merkezli *Büyükelçilik*, *TİKA*, *Maarif Vakfı*, *Yunus Emre Enstitüsü* gibi devlet kurumlarıyla yaptıklarına destek verenler hem meclis ortamında hem de bazı gruplar tarafından eleştirilmektedir.

Karadağ'a komşu ülkelerden Bosna Hersek'in genelinde Türk dili ve kültürüne bir yöneliş olduğu söylenebilir. Özellikle farklı din ve mezheplere ev sahipliği yapması açısından Balkanlarda yaşayan insanlar tarafından *Jerusalim Evrope*⁴ diye adlandırılan *Saray Bosna*'da hem ticari hem de kültürel anlamda Türklerin büyük bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, başta *Saray Bosna* ve *Mostar* olmak üzere ülkede *Osmanlı İmparatorluğu'ndan*⁵ kalan izlerin günümüzde de yaşamasını sağlamıştır.

Sırbistan'ın başkenti *Belgrad* şehrinde ve Sırbistan ile Karadağ arasında kalan *Sancak*⁶ bölgesinde Türk dili ve kültürünün etkisini hissettiriyor olması özellikle ekonomik getirisi olan sektörlerde kendini göstermesi, Türkçenin sadece Balkanlar'da değil *Doğu Avrupa*'da da varlığını devam ettirdiğinin önemli bir göstergesidir.

³ Etnik kimliklerin tarihsel süreç içindeki çekişme ve çatışmalarının günümüzde de devam etmesi nedeniyle Balkanlar'da yaşayan insanlar, Balkan coğrafyası için *Barut Fıçısı* ifadesini kullanmaktadır.

⁴ Birçok din ve mezhebe ev sahipliği yapmasından dolayı ve bu din ve mezheplerin ibadethanelerinin birbirine çok yakın mesafelerde bulunması nedeniyle Avrupa'da ve Balkanlar'da yaşayan insanlar, Saray Bosna için *Avrupa'nın Kudüs'ü* ifadesini kullanmaktadır.

⁵ Osmanlı İmparatorluğu'nun Bosna Hersek'ten ayrılmasından sonra bilinçli bir şekilde yürütülen yıkım ve asimilasyon süreci bugün Bosna-Hersek'te bulunan Osmanlı İmparatorluğu'na ait mirasa zarar vermiştir. Fakat bu zararlara rağmen Bosna Hersek'te Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan diğer devlet ve kültürler nazarın Türk unsurlarının daha fazla yer aldığı görülmektedir. (Solak, 2011 :166)

⁶ Sırbistan ve Karadağ arasında bulunan, Sırbistan'da merkezi *Novi Pazar* şehri, Karadağ'da resmî olarak yer almasa da *Rožaje* şehri merkezli olmak üzere Müslümanların yoğun yaşadığı bölgeye verilen addır. Buralara *Sancak* denmesinin nedeni de Osmanlı İmparatorluğu'nun son sancağının bu bölgelerde kalmış olmasıdır. ([https://tr.wikipedia.org/wiki/Sancak_\(b%C3%B6lge\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Sancak_(b%C3%B6lge)))

Her ne kadar iç işlerinde bağımsız olsa da uzun süre Sırbistan'a bağlı olarak varlığını devam ettiren ve 2006'ya kadar Sırbistan ile ortak hareket eden Karadağ'da ekonomik ve diplomatik iş birliklerine paralel olarak Türk dili ve kültürünün etkisi diğer Balkan ülkeleri ve Sırbistan'a oranla daha yoğun hissedilmektedir. Karadağ'ın ulusal televizyon kanallarında, sosyal medya ekseninde faaliyet gösteren video uygulamalarında Türk dili ve kültürüyle ilgili yayınların ve paylaşımların yapılması, orada yaşayan insanların Türkiye'ye özellikle İstanbul'a olan ilgisi başta başkent *Podgorica* olmak üzere Karadağ'ın birçok yerinde Türk dili ve kültürünün varlığını güçlendirmektedir.

Adriyatik Denizi'nin kıyısında bulunan Karadağ, geçmiş yüzyıllarda Latin ve Slav kültürünün etkisi altında şekillenmiş, daha sonra Hıristiyanlık ve İslâmlık unsurlarının bir arada yaşadığı bir coğrafya olmuştur. Karadağ dili ise tüm bu unsurları bünyesinde barındıran Güney Slav dillerinin Batı kolunda yer alan bir dildir. Çalışmanın amacı, Türk dili ve kültürünün Balkanlar'daki etkisinden hareketle Karadağ dilinde yaşayan Türkçe unsurların tarihsel süreç içindeki ses, yapı, anlam özelliklerini incelemek; Türkizmlerin Karadağ dilindeki işlevlik derecesini ortaya koymak ve bu çerçevede Türkolojiye katkı sağlamaktır.

1. BÖLÜM

1. KARADAĞ ADI HAKKINDA

Karadağ, adını hem konumundan hem de görünüşünden almıştır. Önceden çam ağaçlarıyla kaplı olup her taraftan simsiyah görünen ülkenin dağları, Karadağ halkının, yaşadıkları toprakları adlandırmasında belirleyici etken olmuş ve ülkeye *İllirya dilinde kara dağ* anlamına gelen *Czerno Gore*, ya da *Czerno Gora* adı verilmiştir (Temizer, 2013: 12).

Bölge, Slav dillerinde *Crna Gora*⁷, İtalyancada da *Montenegro* adıyla anılmakta ve Türkçede kullanılan *Karadağ* adı da bunların tercümesine dayanmaktadır. Resmî adı *Republika Crna Gora*'dır (Darkot, 1988: 384).

Montenegro adının geçtiği en eski kaynak 1053 yılında Papa tarafından yazılan mektup olarak kabul edilmiştir. Mektupta *Montenegro* terimi, Slav Krallığı'nın içindeki bir bölgeyi belirtmek için kullanılmıştır. Kiril alfabesiyle yazılan kaynaklarda ise Karadağ'dan *siyah tepeler* ya da *siyah dağlar* olarak bahsedilmiştir. Aynı zamanda Türk edebiyatı ve tarihinin en önemli gezginlerden biri olan Evliya Çelebi de, *...bu iki deniz mabeyni on konak yere varınca sevad-ı muazzam bir burundur kim Mora vilayetinde Many burnı gibi cengelistan ve sengistan yalçın ve bi-hasıl dağlardır kim nısfına Kara dağlar ve nısfına Kilimente dağları derler...* satırlarıyla bölgeyi Karadağ olarak adlandırmıştır (Özdem, 2012: 7).

Karmaşık bir tarihsel süreçten sonra bağımsızlığını kazanmış olan *Karadağ*, her zaman bu şekilde adlandırılmamıştır. Bu bağlamda, kaynaklarda bu bölge için *Crna Gora* ve *Montenegro* dışında çeşitli adlara rastlanır: *Duklja*⁸, *Zeta*⁹, *Hersek*, *Arnavutluk* veya *Kuzey Arnavutluk*, *Brda* (İğci, 2019: 3).

⁷ Slav dilinde Crna: kara, Gora; dağ, anlamına gelmektedir (Özdem, 2012: 4).

⁸ İlk Sırp devletinin ortaya çıktığı ve sonradan Karadağ adını alan bölgedir. Bölge, İşkodra Gölü'nün batısından başlayıp Zeta Nehri ve doğuda Hersek'teki Piva Nehri'ne kadar olan alanı kapsamaktadır. Duklja bölgesi, 12. yüzyıldan itibaren Zeta olarak anılmaya başlanmıştır (Özdem, 2012: 4).

2. KARADAĞ CUMHURİYETİ

Geçmişten günümüze birçok ulusa ev sahipliği yapmış olan Karadağ, Balkan coğrafyasının kuzeybatısında yer alır ve günümüzde Balkanlar'ın siyasal, kültürel ve dinsel gelişimine yakından tanık olmuş önemli bölgelerinden biridir.

2.1. Siyasal Tarih

Karadağ'ın, siyasal tarihine kısaca bakıldığında bölgenin Latin ve Slav kültürleri altında şekillenmiş, Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebinin unsurlarını yüzyıllarca bünyesinde taşımış, 14. yüzyılın sonlarından başlayarak uzun süre Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilmiş, Türk dili ve kültürüyle iç içe yaşamış Balkan bölgelerinden biri olduğu söylenebilir. Türkler dışında tarih boyunca Romalılar, Sırlar, Hırvatlar ve kısa süre de olsa Avusturyalılar bu coğrafyada egemen olmuşlardır.

2.1.1. Orta Çağ Öncesinde ve Orta Çağ Döneminde Karadağ

Karadağ'da yaşadığı bilinen ilk topluluk, Eski Çağ döneminde bir Hint-Avrupa dili konuşan *İllirler*dir. Coğrafya ise o dönemde *İllirya* adıyla anılmaktadır (Urhan, 2015: 113).

Roma'nın Balkanlara yöneldiği MÖ 3. yüzyılda eski Yugoslavya sahasının bir bölümünü ve Arnavutluk'u kapsayan bölgede merkezî otoriteden yoksun bir *İllir Devleti* bulunmaktaydı. Roma İmparatorluğu, ilk zamanlarında İllir Devleti ile sorun yaşamamış, daha sonra İllirlerin Makedonya ile Roma aleyhinde iş birliğine girişmesi üzerine İllirya'yı işgal etmiştir. Bölge, MÖ 168'de Roma egemenliğine geçmiştir. Buna rağmen İllirya halkı Roma'ya hemen teslim olmamış ve çeşitli bölgelerde isyanlar çıkarmıştır. Bu isyanlardan biri olan ve MÖ 9-6. yıllar arasında bugünkü Hersek merkezli Veton İsyanı'nın bastırılması, bölgedeki Roma İmparatorluğu'nun egemenliğini güçlendirmiş, egemenlik altındaki İllirya; *Dalmaçya (Güney Hırvatistan)* ve *Panonya (Macaristan)* olarak ikiye bölünmüştür. Karadağ ise, Dalmaçya'ya bağlanmıştır. Roma dönemine geçildikten sonra, sahil kesiminde kalan İllir halkı, Latin etkisi altına girerken iç bölgelerde yerleşik kabileler kimliklerini bir ölçüde koruyabilmiştir (Karatay, 2017: 143-144).

⁹ Bugünkü Karadağ'ın eski başkenti Cetinje şehrinin bulunduğu bölgeye verilen addır. 12. yüzyıldan sonra bu bölgede Arnavutlar ve Slavlar beraber yaşamıştır.

Anadolu gibi, Balkanlar da Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden önce Türklerle tanışmıştır. Hatta Türkler, Anadolu'dan önce Balkanlar'da devlet kurma başarısı göstermiştir (Özkan, 2019: 19).

Tarihte bilinen ilk büyük Türk devletinin kurucusu olan *Hunlar*, MS 300 yılı sonrasında Balkan geneline yayılmaya başlamıştır. 380 yılında Panonya bölgesinde görülen Hunlar, Dalmaçya'ya kadar ilerlemişlerdir (İğci 2019: 162).

6. yüzyılın sonları, Balkan coğrafyası için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Hun gücünün Orta Avrupa'dan çekilmesinin ardından Balkanlar'a Slav akınları başlamıştır. Slavlar, Alman kabilelerinin Hunlar tarafından etkisizleştirilip Doğu Avrupa'dan atılmasıyla serbest olmuşlar; doğu, batı, güney olmak üzere üç yönde ilerlemeye başlamışlardır. Doğu ve Batı Slavlarından ayrılan iki kol güneye yayılırken Doğu Slavları Karpat havzasına, Batı Slavları ise Orta Tuna havzasına inmişlerdir. Son derece kanlı olan bu akınlar, iç bölgelerdeki nüfusun dağlara veya sahillere çekilmesine neden olmuştur. Bu esnada bölgenin en önemli gücü olan *Avarlar*, Orta Avrupa'dan gelen Slav kitlelerini Bizans'a karşı kullanmaya başlamışlardır. Böylece Balkanlar, Avar-Slav ortak akınlarına sahne olmuştur. 584 yılında *Singidunum'un (Belgrad)* ele geçirilmesiyle Balkan yolu tamamen açılmıştır. Bu süreçte Bizans devlet erkinin tamamen çekilmiş olmasıyla ıssız kalan bu topraklara Slavlar yerleşmeye başlamıştır. Bu yerleşme süreci yaklaşık 30 yılda tamamlanmıştır. Bölge içerisinde nispeten daha uzak ve erişimi güç bir bölgede olan Karadağ'a ise Slav göçlerinin başlaması 602 yılını bulmuştur. Fakat bu göçler tam anlamıyla hemen bir yerleşmeye evrilmemiştir. Bu Slav kitleleri tamamen Avarlar tarafından yönetildiği ve bu unsurlar zamanla Slavlaştığı için bu coğrafya, Avar egemenliğine geçmiştir. Avar Türklerinin 8. yüzyıldan itibaren zayıflayan egemenliği, bölgeye yapılan akınlar, göçler ve hücumlarla birlikte 805 yılında tamamen ortadan kalkmıştır (Kafesoğlu, 1999: 163-164).

Slavlar, 7. yüzyıl itibariyle Adriyatik kıyılarına ulaşmış ve kıyı şehirleri boyunca ilerlemeye devam etmiştir. Sonuç olarak, *Duklja*, *Zahumlje* ve *Travunije* adıyla bilinen, bugünkü Hersek ve Karadağ bölgesine yayılmışlardır (Özdem, 2012: 52).

8. yüzyılla ilgili dikkate değer bir bilgi bulunmamakla birlikte 9. yüzyılda bu bölgede yerleşen Slavların Duklja yönetim birimi içinde toplandıkları görülür. Duklja, zaman içinde giderek artan bir özerklik kazanmış ve yüzyılın ikinci yarısında Bizans

Devleti'ne bağılı bir *knezlik*¹⁰ durumuna gelmiştir. Aynı zamanda bu dönem Karadağlıların, Latinlerin etkisiyle Hıristiyanlaştığı dönemdir (Karatay, 2017: 145).

11. yüzyılda, Karadağ'ın ilk hanedanlığı olarak nitelendirilen *Vojislav hanedanı*, Duklja'da egemenliği ele geçirmiştir. *Stefan Vojislav*, 1040 yılında Bizans'ın üzerine gönderdiği kuvvetleri püskürtmeyi başarmış ve 1042 yılında bağımsızlığını ilân etmiştir. Bizans'ın da bu ilânı tanınmasıyla Duklja ilk bağımsız Slav devleti olmuştur (Özdem, 2012: 53).

Stefan'dan sonra başa geçen *Mihailo* (1051-1081) ve ardından gelen *Bodin* (1082-1101) dönemlerinde de devlet etkinliğini devam ettirmiştir. Fakat Bodin'in ölümü üzerine başlayan çözümler, Vojislav hanedanının, yerini Sırp *Nemanjic Hanedanı*'na bırakmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durum Zeta'da 173 yıldır süren Vojislav dönemini sona erdirmiş ve Karadağ'ı Sırp egemenliği altına sokmuştur. Nemanjic Hanedanlığı'nın egemenliği süresince Zeta, kendine özgü bir statüye sahip olmuştur (Yılmazçelik ve Özdem, 2013: 7).

Dağılmanın başlamasıyla birlikte 1360 yılından itibaren Nemanjic Hanedanlığı, yerini Karadağ'ın ikinci hanedanı olan *Balsic Hanedanlığı*'na bırakmıştır. Balsa Hanedanı'nın Karadağ üzerindeki egemenliği, 1422 yılına kadar devam etmiştir (Yılmazçelik ve Özdem, 2013: 7). Balsa'nın 1385 yılında Arnavutluk'a düzenlediği bir sefer dolayısıyla, karşı hanedanın Osmanlı Devleti'nden yardım istemesi sonucunda Osmanlı Devleti'yle ilk karşılaşma yaşanmış ve bu karşılaşma Osmanlı Devleti'nin galibiyetiyle noktalanmıştır. (Kafesoğlu, 1999: 164).

1421 yılında Balsa Hanedanı'nın son varisinin de ölümüyle, Zeta'nın yönetimi, *Sırp Despotu Lazareviç*'e devrolmuştur. Lazareviç'in ölmesinin ardından ise *Stephan Crnagoviç* önderliğinde Crnagoviç Hanedanlığı Zeta üzerinde egemenliklerini ilân etmiştir. Bu dönemde Karadağ, Osmanlı Devleti'nin karşısında, Venedik'in yanında yer almıştır. 1471 yılında hanedanın ikinci temsilcisi *Kara Ivan* (1465-1490), Osmanlı egemenliğini kabul etmek zorunda kalmıştır. Bölgede hızla ilerleyen Osmanlı kuvvetleri, 1474'de *Podgorica*'yı, 1479'da ise *İşkodra*'yı ele geçirmiştir (Yılmazçelik ve Özdem, 2013: 7). Bunun üzerine İşkodra'da bir sancak beyliği kurulmuş ve Zeta

¹⁰ Voyvoda'dan sonra Knez gelmektedir. Her kabilenin başı Knez olarak adlandırılırdı (Temizer, 2013: 27).

bölgesi bu sancağa bağlanmıştır. Yaklaşık iki yıl sonra Karadağ, tamamıyla Osmanlı egemenliğini tanımıştır (Karatay, 2017: 153).

2.1.2. Osmanlı Devleti Egemenliğinde Karadağ

1300'lü yıllar, Balkan coğrafyasında etkisini diğer Türk boylarına kıyasla çok daha fazla ve çok daha uzun süre hissettirecek olan Osmanlı Türklerinin yerleşme dönemi olarak nitelendirilebilir. Bu topraklara daha önce yerleşmiş olan Türk kitleleri de yeni gelen Osmanlı Devleti'ni desteklemiş; onun bir parçası olmuşlardır (İğci, 2019: 163).

Yaşat ki, yaşayasın politikasını benimseyen Osmanlı Devleti, Balkan coğrafyasında egemen olduğu ilk yıllardan itibaren bu doğrultuda hareket etmiş ve altı yüzyıla uzanacak devlet idaresini de bu felsefeyle sürdürmüştür (Karasu, 2014: 6). Karadağ, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu şekilde uzun süre idare ettiği bölgelerden biri olma niteliğini taşımaktadır.

Karadağ ile Osmanlı Devleti'nin ilk teması, önceden İşkodra Gölü'nün kuzeyinde bir köyün yöneticisi olan ve daha sonra burada egemenlik sağlayan *Balsa* (1378-1385) zamanında olmuştur. Bu dönemde Balsa, bir taraftan derebeylerin isyanıyla uğraşırken diğer taraftan da Arnavut topraklarını almak için seferler düzenlemiştir. Balsa, son seferinde *Karlo Topi* ile karşılaşmış ve onu yenmiştir. Daha sonra Karlo Topi, *Hayrettin Paşa*'dan yardım istemiştir. Yardım isteğini geri çevirmeyen Hayrettin Paşa komutasındaki Osmanlı Devleti, Karadağ güçlerini ağır bir yenilgiye uğratmıştır (Karatay, 2017: 145).

Balsa'nın yerine geçen *Djuradj* zamanında (1385-1403) bölgede Venedik egemenliği görülmektedir. Djuradj, 1389'da *Bosna Kralı Tvrtko* ile birlikte Sırbistan'ı Türklerden korumak için Kosova'da *Sırp Kralı Lazar* ile birlikte Kosova Meydan Savaşı'na katılmıştır (Çayır, 2014: 5).

Osmanlı Devleti'nin egemenlik yılı olan 1496'dan sonra Karadağ, İşkodra Bey'i ve Sancak yönetiminin gözetimi altında ayrı bir bölge olarak Osmanlı Devleti içinde yerini almış, bütün Osmanlı toprakları gibi bölgelere ayrılarak yönetilmiştir (Kartal, 2007: 71).

1440'lı yıllarda Anadolu'da akınlarını sıklaştıran Karamanoğlu'na karşı daha rahat hareket etmek, ordunun yeniden düzene sokulması ve Haçlı ordusunu birbirine düşürmek amacıyla Osmanlı Devleti, Macar Kralı ile 15 yıl süreli *Segedin*'de bir antlaşma imzalamıştır. Bu durum Macar topraklarında olduğu kadar Karadağ'da da bir rahatlamaya neden olmuştur (Çayır, 2014: 6).

15. yüzyılda Balkanlar'ı egemenlik altına alan Osmanlı Devleti, Karadağ topraklarını *Fatih Sultan Mehmet* döneminde fethetmeye başlamıştır. 1456 yılında *Medun*'un -Karadağ'ın kuzeybatısı- alınması ile Osmanlı kuvvetlerinin Zeta bölgesine akın düzenlemesi kolaylaşmıştır (Urhan, 2015: 116).

Osmanlı Devleti, bu süreçte hem Anadolu'da hem de Balkanlar'da ilerlemesini sürdürmüştür; 1444'te Varna ve 1448'de 2. Kosova Savaşı ile 15. yüzyılda Balkanlar'ın tümüne egemen olmuştur (İnalçık, 2003: 15-29).

17. yüzyıl ile devletin iç sarsıntılara uğraması ve bunun etkilerinin başka cephelerde hissedilmesi Karadağ'daki isyan girişimlerini arttırmıştır. Bu konuda dönüm noktasını uzun süren Girit Savaşı temsil etmektedir. 1645'te Osmanlı İmparatorluğu, Girit adasını Venediklilerden almak için çıkarma yapınca Venedikliler de bütün cephelerden karşı saldırıya geçmiştir. Karadağlılar da Venediklerle beraber Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşmış fakat amaçlarına ulaşamamışlardır (Karatay, 2017: 357).

I. Daniel Petrovic (Danilo)'nin zamanı (1697-1735), Rusya'nın Deli Petro önderliğinde yayılcı ideolojisini sistemleştirdiği ve *Slavcılığı* buna temel yaptığı zamana rastlamaktadır. Balkanlar'daki tek bağımsız Slav topluluğu Karadağlılar olduğu için, Petro buraya ilgi göstermiştir. 1710'da Osmanlı ve Rusya savaşa başladıklarında, Petro ayaklanmaya teşvik için Karadağ'a adam göndermiştir (Yılmazçelik ve Özdem, 2013: 8).

1711'de Osmanlı İmparatorluğu, Balkanlar'da önce *Hersek* bölgesini denetimi altına almış, ardından 1712'de Ahmet Paşa komutasında Karadağ'a girerek, her isyanda elden çıkan *Cetinje*'yi ele geçirmiş ve isyancıları ele geçirenleri cezalandırmışlardır (Yılmazçelik ve Özdem, 2013: 8).

1718 Pasarofça Anlaşması, Karadağlılar için Venedik'e dayanma siyasetinin sonu olmuş, bu tarihten sonra Karadağ, Rusya ve Avusturya'dan medet ummuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu iki güçlü devlete karşı mücadele ettiği 1736-1739 savaşı sonrası Karadağlıların bu siyaseti noktalanmıştır (Karatay, 2017: 358).

18. yüzyılda Rusya'nın haricinde Avusturya-Macaristan da kendi amaçları için, Karadağ'ı kullanmak istemiş, bu kapsamda ajanlarını bölgeye yönlendirmiştir. 1788 yılında Avusturya ajanlarından oluşan bir heyet, *İşkodra Beyi Kara Mahmud Paşa*'yı da ayaklandırmaya çalışmış ancak Kara Mahmud Paşa, heyet üyelerini öldürüp, başlarını İstanbul'a yollamıştır. Kara Mahmud Paşa, savaş boyunca Karadağ ve Bosna'da isyan durumunda olan aşiretlerin itaat altına alınmasında önemli hizmetlerde bulunmuştur. Savaşların sonunda imzalanan *Ziştovi* ve *Yaş Antlaşmaları*'nda beklentinin aksine Karadağ'ın bağımsızlığından bahsedilmediği gibi Ziştovi Antlaşmasında, Karadağ'ın Osmanlı toprakları içinde olduğu teyit edilmiştir (Yılmazçelik ve Özdem, 2013: 9).

Karadağ'da *1. Peter* (1784-1830) *Vladika*¹¹ olarak hüküm sürmekteyken ülkesinde ilk iş olarak kan davalarına son vermeye çalışmış, üst seviyede yasama ve yürütme kurumlarının teşkilini içeren ilk anayasayı hazırlamıştır. Diğer taraftan da dağılan kabileleri toplayarak, İşkodra Beyi Kara Mahmut Paşa ile savaşa devam etmiştir. Kara Mahmut Paşa 1796 yılında yapılan savaşta yenilerek hayatını kaybetmiştir (Yılmazçelik ve Özdem, 2013: 10).

1. Peter, Karadağ'da ilk kanun yapan kişi olmuştur. 1798 ve 1803'te sırasıyla 16 ve 17 maddelik toplam 33 maddeden oluşan *Zakonik Opsti Crnogorski i Brdski*¹² çıkarılmıştır. Bu kanun ile mahkeme ve vergi işleri düzenlendiği gibi, ilk polis teşkilatı da oluşturulmuştur. Bu dönemin ilk meclisi, bütün kabilelerin eşit temsiline dayanan 50 kişilik meclistir. Ancak, merkezî devlet erkini kurmaya yönelik bu çalışmalar, bağımsızlığa alışmış Karadağ kabilelerinin büyük tepkisine neden olmuştur (Karatay, 2017: 449).

1813 yılına kadar kabileler arası mücadele ve kargaşalıklar Fransızların da bu bölgeye gayret sarf etmesine neden olmuştur. Öyle ki Karadağlılara kızan Napolyon,

¹¹ Vladikalar, dini görevlerinin yanında, yönetim ile ilgili görevleri de yürüttüğünden Prens-Piskopos vazifesi görmüşlerdir (Temizer, 2013: 22).

¹² Karadağ ve Brda Genel Kanunu

Monte Negro (Kara Dağ) adını değiştirerek bu bölgenin adını *Monte Rosso (Dağ Güllü)* adına çevireceğini ifade etmiştir (Yılmazçelik ve Özdem, 2013: 10).

1833 yılında 1. Peter'den sonra yönetime gelen 2. Peter ilk fırsatta Rusya'ya gitmiştir. Hem unvanını Rus Çarı'nın huzurunda kutsamış hem de ondan yardım almıştır. 2. Peter, ilk yasal ve düzenli vergiyi koyan tarihteki en büyük Karadağ yöneticisi olarak bilinmektedir. Kabilelerin buna itirazı beklenenin üzerinde olmuştur. Türklere vergi vermemek için yüzyıllarca savaştıklarını söyleyen kabileler, 2. Peter'e de vergi vermeyi reddetmişlerdir. Buna karşılık modern bir devletin düzenli vergi geliri olmadan ayakta kalamayacağını bilen Peter zorla vergi alma yollarına başvurmuştur (Karatay, 2017: 450).

2. Peter selefi gibi, Adriyatik'e çıkışı sağlayacak bir bölgenin ele geçirilmesi ve topraklarını mümkün olduğunca genişletmeyi hedeflemiştir. Ancak Adriyatik'e çıkış, Avusturya-Macaristan tarafından engellenmiştir (Yılmazçelik ve Özdem, 2013: 11).

19. yüzyılın başlarında Karadağ'a baktığımızda panislavist akımların ve ulusalci hareketlerin etkisiyle Karadağ'ın isyanlarla yavaş yavaş bağımsızlığa doğru gidişi görülmektedir (Çayır, 2014: 11).

2.1.3. Bağımsızlık Mücadelesinde Karadağ

Karadağ, 20. yüzyılda bağımsızlığını yitirmiş ve Avrupa siyasal haritasında yer almamıştır. 1. Dünya Savaşı'nda Sırbistan ile iş birliği içinde olunması Karadağ'ı özellikle 1918'den sonra Sırbistan egemenliğini tanımamasına neden olmuştur. 1929'da Sırlar ve Hırvatlardan oluşan Yugoslavya Krallığı'nın kurulması da Karadağ'ın bağımsızlık sürecini olumsuz etkilemiştir (Andrijašević ve Rastoder, 2003: 299-323).

2. Dünya Savaşı'nda Almanya karşısında Yugoslavya Federasyonu'nun yıkılmasıyla 13 Temmuz 1941'de Karadağ, işgalcilere karşı büyük bir ayaklanma çıkarmıştır. Ayaklanma sonuç vermiş; savaş bitiminde Karadağ Devleti'nin resmî statüsü belirlenmiş ve Karadağ Devleti, Yugoslavya Federasyonu'nun altı cumhuriyetinden biri olmuştur (Andrijašević ve Rastoder, 2003: 408-411).

Bosna-Hersek'te süren savaş, Karadağ'ın da içinde olduğu Yugoslavya Federasyonu'nda birçok sorunu ve yıpranmayı beraberinde getirmiştir. Özellikle

ekonominin olumsuz seyretmesi ve Kosova genelinde yaşanan sorunların savaş durumunu almış olması, 2003 yılında Yugoslavya Federasyonu'nun dağılmasına neden olmuştur. Bu son süreçte Karadağ, Sırbistan ile ittifak durumunda kalmış; dünyada Sırbistan-Karadağ adıyla bilinmiştir. Böylece Yugoslavya ülke adı tarihe karışmıştır (İğci, 2019: 16).

Sırbistan'ın baskılarına ve özellikle Karadağ'da yaşayan etnik unsurların siyasal çekişmelerine rağmen Karadağ halkı, 21 Mayıs 2006 tarihinde yapılan referanduma katılmıştır. Referandum sonucunda Karadağ Cumhuriyeti, bağımsızlığını kazanmıştır.

2.2. Günümüzde Karadağ Cumhuriyeti

Karadağ Cumhuriyeti hakkında ayrıntılı bilgi vermeden önce, bağımsızlığını kazandıktan sonra yeni bir devlet olarak şekillenen ve günden güne değişim gösteren bugünkü Karadağ'ın genel yapısı hakkında bilgiler verebiliriz. Genel bilgiler, *Tablo 1*'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Karadağ Cumhuriyeti

Yüzölçümü	13.812 km ²	İklim	Akdeniz iklimi
Yönetim Şekli	Cumhuriyet	Sahil Uzunluğu	293,5 km
Resmî Dil	Karadağ Dili Boşnakça, Arnavutça Hırvatça	Nüfus (2011):	622.781
Başkent	Podgorica	Para Birimi	Euro (€)
Uluslararası Telefon ve İnternet Kodu	+382 .me	Toplam Verimli Arazi	1.906 km ²
Yeraltı Zenginlikleri ve Elektrik Santralleri	Boksit, Kömür. Perućica ve Bira Hidroelektrik Santralleri Pljevlja Termik Santrali.	Denizler ve Nehirler	Adriyatik Denizi. Tara, Morača, Piva Çehotina, Zeta, Bojana Rijeka, Crnojevića.
Ulusal Parklar	Durmitor, Lovćen, Biogradska, Gora, Prokletije	UNESCO'nun Korumasında Olan Yerler	Durmitor Dağı, Tara Kanyonu, Kotor şehri.

2.2.1. Coğrafi Yapı ve İklim

Karadağ, Balkan Yarımadası'nın kuzeybatısında, Adriyatik Denizi kıyısında; Kotor Körfezi, İşkodra Gölü ve Drina Irmağı arasında yer almaktadır. Batısında Bosna-Hersek ve Hırvatistan, güneydoğusunda Arnavutluk, doğusunda Kosova, doğu ve kuzeyinde Sırbistan ile çevrilidir (Özer, 2010: 7).

Karadağ'ın coğrafyası, ülkenin kuzey kesimindeki yüksek dağlardan, orta ve batı kesimindeki karstik bölgelere doğru dar bir bölgeye uzanmaktadır. Kıyı ovası, *Lovćen Dağı*'nın ve diğer dağ sıralarının *Kotor Körfezi*'yle birleştiği yere kadar uzanır ve bu ova oldukça engebelidir (Šehić, 2005: 4).

Deniz seviyesinden 900-1800 metre yükseklikte yoğunlaşan karstik alanlar, Karadağ'ın büyük bölümünü kaplamaktadır. En az karstik alana sahip bölge *Zeta Nehri* vadisidir. *Nikšić Ovası* olarak da adlandırılan *Zeta Nehri* vadisi Karadağ'daki en verimli bölgelerden biridir ve bu bölge Karadağ'ın büyük bir tarımsal yoğunluğa sahip bölgelerindedir (Šehić, 2005: 4).

Karadağ kıyı şeridi 294 km uzunluğundadır. Ülke, kuzey komşusu olan Hırvatistan'ın aksine, sahil boyunca büyük yerleşim alanlarına sahip değildir. Karadağ sahilini farklı kılan fiyort benzeri bir yer olan *Kotor Körfezi*'dir ve bu körfez turistik bakımdan Karadağ için büyük öneme sahiptir (Šehić, 2005: 4-5).

Karadağ, Akdeniz ikliminin bir sonucu olarak yazları kurak; kışları ise ılık ve yağışlıdır. Deniz seviyesine yakın bir şehir olan başkent *Podgorica*, ortalama 27 °C sıcaklık değeriyle, Karadağ'ın en yüksek temmuz sıcaklıklarına sahip şehridir. *Cetinje*'nin sıcaklığı ise *Podgorica*'dan ortalama 4-5 °C daha düşüktür. Ocak sıcaklıkları, Karadağ'ın güney sahillerinde ortalama 8-9 °C, kuzey dağlarında ortalama -3 °C arasındadır (Todić, 2019: 22).

Karadağ'ın dağlık bölgeleri, Avrupa'daki en yüksek miktarda yağış alan bölgelerdendir. Akdeniz'in çoğu bölgesinde olduğu gibi, yağışlar daha çok kış mevsiminde görülmektedir. Karlı gün sayısı, karstik bölgelerde ortalama 10 gün, yüksek dağlık bölgelerde ise ortalama 120 güne kadar çıkmaktadır (Todić, 2019: 22-23). Genel olarak Karadağ'ın coğrafi yapısı ve iklimi tarıma ve hayvancılığa elverişlidir.

2.2.2. Yönetim, Şehir ve Nüfus

Karadağ Cumhuriyeti, referandum sonucunda bağımsızlığını kazandıktan sonra yeni anayasasını 22 Ekim 2007 tarihinde kabul etmiştir. Karadağ Cumhuriyeti, Karadağ Anayasası'nda *sivil, demokratik ve hukukun üstünlüğüne dayanan sosyal adaletin egemen olduğu devlet* olarak tanımlanmaktadır. İktidara gelen ya da gelecek olan Karadağ hükümetleri, cumhurbaşkanı, başbakan, başbakan yardımcıları ve bakanlardan oluşmaktadır.

Karadağ Meclisi, Karadağ Cumhuriyeti'nde tasarlanan yasaları ve uluslararası anlaşmaları onaylar, mahkemelerin yargıçlarını atar, bütçeyi kabul eder ve Karadağ Anayasası tarafından belirlenen diğer görevleri yerine getirir. Meclis için 6000 seçmen başına 1 milletvekili seçilmekte ve meclis toplam 81 milletvekilinden oluşmaktadır (<https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/ustav-crne-gore.html>).

Karadağ'da 24 şehir bulunmaktadır. Bu şehirlerden en çok bilinen ve en önemlisi ülkenin başkenti olan *Podgorica*'dır. Eski başkent olan *Cetinje*, Karadağlılar için manevî değeri yüksek olan bir şehirdir. Karadağ'ın diğer şehirleri ise *Nikšić, Bijelo Polje, Bar, Tuzi, Berane, Herceg Novi, Pljevlja, Rožaje, Kotor, Ulcinj, Budva, Danilovgrad, Tivat, Plav, Mojkovac, Kolašin, Andrijevica, Gsinje, Žabljak, Petnjica, Plužine, Šavnik*'tir (<https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/ustav-crne-gore.html>).

2011'de yapılan son nüfus sayımına göre Karadağ'ın 620.019 vatandaşı vardır. Karadağ Anayasası'na göre de ülke Karadağlılara, Sırlara, Boşnaklara, Arnavutlara ve Hırvatlara ev sahipliği yapmaktadır (www.monstat.org). Son yıllarda Karadağ'da yaşayan Türk nüfusu da büyük oranda artış göstermiştir.

2.2.2.1. Karadağ'da Yaşayan Türk Nüfusu

Uzun süre Türk boyları ve Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altında kalmış Karadağ'da çok sayıda Türk ailesi -her ne kadar bu aileler üzerinde Türk kültürünün etkisi azalmış olsa da- yaşamını devam ettirmektedir. Denize kıyısı olmasının da etkisiyle Karadağ coğrafyasının daha sonraki yüzyıllarda birçok medeniyetin etkisinde kalması ve Karadağ'da yaşayan insanların göçlerle ciddi bir kültür etkileşimiyle karşılaşması orada yaşayan Türkleri de farklılaştırmıştır. Karadağ'da yaşayan Türklerin

günümüze kadar geçirdiği sosyal ve siyasal değişimler onların yaşam tarzlarını farklılaştırmış bile olsa Karadağ Türkleri günümüzde varlıklarını korumaktadır.

2011 yılında yapılan nüfus sayımında, etnik köken bölümünde *Türk* ibaresi de yer almıştır. Böylece Karadağ'da yüzlerce yıllık Osmanlı İmparatorluğu izleri ve bin yılı aşkın Türklük mirasının resmî olarak belirtilmesi sağlanmıştır (İğci, 2019: 168).

Karadağ'da yaşayan Türklerin nüfusları hakkında resmî belgelerde bazı bilgiler vardır. Ülkenin resmî kurumu *Karadağ İstatistik Enstitüsü* tarafından yürütülen 2011 yılı nüfus sayımında Karadağ'da 104 kişi kendisini Türk olarak kaydettirmiştir. Bu nüfus sayısının yerleşim yerlerinde dağılımı şu şekildedir: *Bar 36 kişi, Podgorica 22 kişi, Bijelo Polje 18 kişi, Budva 7 kişi, Rožaje 6 kişi, Plav 5 kişi, Pljevlja 4 kişi, Berane 2 kişi, Tivat 2 kişi, Ulcinj 1 kişi, Danilovgrad 1 kişi* (İğci, 2019: 168).

Karadağ'ın önemli dil bilimcilerinden *Adnan Ćirgić*, Karadağ'da yaşayan Türk nüfusu için şu ifadeleri kullanmıştır: *Osmanlı egemenliğinden her zaman bağımsız davranan ve bu anlamda diğer Balkan ülkelerine göre daha gelenekçi davranan Karadağ topraklarında, yaşayan Türk sayısı günümüzde bile az değildir. Aksine tarihsel süreçte Osmanlı yönetiminin etkin olmadığı Cetinje çevresindeki soyadları bile (Kadija, Bećir, Muhadinović, Aladin, Zuber, Džaković, vb.) Karadağ dilindeki Türk varlığını kanıtlar niteliktedir.*

Son yıllarda Karadağ'da Türk şirketlerinin sayısının artması da Türklerin Karadağ'da nüfuslarını artırmıştır. 1 Ocak 2014 itibariyle Karadağ'da tüzel veya gerçek kişiler esas alındığında toplam 2726 şirket faaliyet göstermektedir. Bu şirketlerin 1506'sı Budva'da 693'ü başkent Podgorica'da, 219'u Tivat'ta, 124'ü Bar'da, 67'si Kotor'da, 42'si Ulcinj'de, 22'si Rožaje'de, 21'i Bijelo Polje'de, 20'si Herceg Novi'de ve geriye kalan 12 tane şirket de Karadağ belediyeleri bünyesinde faaliyet göstermektedir (www.poreskauprava.gov.me).

Karadağ'ın Avrupa Birliği tam üyelik sürecinin hızlanması ve düşük vergi sistemine dayalı ekonomi politikası Karadağ'da başta kıyı şehirleri olmak üzere Türk şirketlerinin ve nüfusunun artışında etkili olmuştur.

2.2.3. Din

Karadağ'da yaşayan halkın büyük çoğunluğu Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebine mensuptur. Karadağ topraklarında 14. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun egemen olmasıyla İslâmiyet'in de yayıldığı görülmektedir.¹³

Karadağ'da halkın Hıristiyanlığı nasıl ve ne zaman benimsediği noktasında kesin kanıtlar bulunmasa da bu konuda Roma İmparatorluğu'nun etkisinin baskın olduğu söylenebilir. Karadağlılar Bulgarlardan ve Makedonyalılardan önce, en geç *Bizans İmparatoru 1. Basileus*¹⁴ zamanında (867-886) Hıristiyan olmuşlardır. Karadağlılar, Hıristiyanlığı Latinlerden almışlar, burası Sırp işgali altına girince de Ortodoksluk yayılmaya başlamıştır (Karatay, 2017: 145). Ortodoksluk, Katoliklik gibi farklı dinsel inançlara sahip insanların iç içe yaşamaları Balkanlar'ı ve dolayısıyla da Karadağ'ı bir kargaşa ortamı durumuna getirmiş fakat tarih boyunca egemen olan mezhep, her zaman Ortodoksluk olmuştur.

2014 yılı verilerine göre; Karadağ'daki nüfusun %74,2'sini Ortodokslar, %17,7'sini Müslümanlar, %3,5'ini Katolikler, %1'ini Ateistler ve %3'ünü ise inançları belirlenememiş kişiler oluşturmaktadır (www.monstat.org).

Podgorica bölgesindeki dinsel faaliyetlerin merkezini Ortodoks kiliseleri oluşturmaktadır¹⁵ ancak farklı inançlara sahip insanlar için Katolik kiliseleri ve camiler de bulunmaktadır.¹⁶

Karadağ'ın dinsel bakımdan çok ırklı ve mezhepli bir ülke olduğu görülmektedir. Birçok dinin özel günleri resmî olarak da kabul edilmektedir. Karadağ'ın dinsel günleri, Katolikler için 25 Aralık'ta *Noel*, 1 Ocak'ta *Yeni Yıl*, Ortodokslar için 7 Ocak'ta *Noel* ve her iki mezhep için de değişken tarihlerde *Paskalya*; Müslümanlar için *Ramazan ve Kurban Bayramları*; Yahudiler için *Pasha, Jom Kipur Bayramları*

¹³ Din seçimi konusunda Osmanlı İmparatorluğu hoşgörülü bir tavır sergilemesine rağmen o dönemde birçok insan İslamiyet'i seçmiştir. Karadağ'da 15. yüzyılın sonundan itibaren İslâmiyet, genellikle Hıristiyanlığın Katolik mezhebine mensup kişiler arasında yayılmıştır.

¹⁴ 867-886 dönemlerinde hüküm sürmüş, bugünkü Trakya ve Makedonya bölgesi merkez olmak üzere Bizans İmparatorluğu'nu özellikle din, kültür ve sanat alanlarında yükseltmiş Ermeni asıllı Bizans imparatorudur.

¹⁵ Karadağlılar ve Sırp, Ortodoks mezhebine dâhil olduğu hâlde gittikleri kiliseler, Sırp kilisesi, Karadağ kilisesi diye ayrıma tâbi tutulmuştur.

¹⁶ Karadağ'da yaşayan Sırp kökenli vatandaşların birçoğu Ortodoks mezhebine dâhil olduğu için Ortodoks kiliseleri din merkezli birçok siyasal çekişmeye ev sahipliği yapmaktadır.

kutlanmaktadır (<https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-drzavnim-i-drugim-praznicima>).

2.2.4. Kültür ve Eğitim

Karadağ kültürü, tarih boyunca Hıristiyanlık ve İslâmlık kültürlerini bünyesinde taşımıştır. Ayrıca Adriyatik Denizi ile olan yakın konumundan dolayı denizcilik kültürünün ve geçmiş yüzyıllarda da Latin kültürünün etkisi altında şekillenmiştir.

Karadağ, *Romanesk*¹⁷ öncesi, *Gotik*¹⁸ ve *Barok*¹⁹ dönemlerinden kalan miras alanları da dâhil olmak üzere birçok önemli kültürel ve tarihsel alana sahiptir. Karadağ kıyı bölgesi, Kotor'daki *Saint Tryphon Katedrali*²⁰, *St. Luke Kilisesi*²¹, *Kayaların Leydisi*²² *Škrpjela*²³, *Savina Manastırı Kompleksi*²⁴ gibi birçok tarihsel mirası topraklarında barındırmaktadır. Karadağ'ın başkenti Podgorica ve eski başkent Cetinje ülkedeki en önemli iki kültür ve sanat merkezidir (Šehić, 2005: 8-9).

Karadağ'daki eğitim, *Karadağ Eğitim ve Bilim Bakanlığı* tarafından düzenlenmektedir. Karadağlı çocuklar 6 yaşından itibaren ilkokullara kaydolurlar ve 9 yıl boyunca pozitif bilimler ve yabancı dil alanında eğitim görürler. Daha sonra 4 yıl ortaöğretime ve 3 veya 6 yıl süreyle de yükseköğrenime devam ederler (<https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/opsti-zakon-o-obrazovanju-i-vaspitanju.l>).

¹⁷ Orta Çağ'da Avrupa'da birçok kilise, manastır, katedralde kullanılan *Roma tarzı* diye adlandırılan bir sanat akımıdır. İstanbul Galata Kulesi, Romanesk örneği yapıdır. (<https://www.makaleler.com/romanesk-sanat-nedir>)

¹⁸ Romanesk sanatının değişmesiyle ortaya çıkmış, kendine özgü bir sanat anlayışı ve yazı şekli olan dönemdir. 1100-1200'lerde yapıların mimari yapıların ilkel ve karanlık olmasından dolayı Gotik Mimari bunun gibi sorunları çözülmesini hedeflemiş ve aydınlık ve havadar yapılar inşa edilmesini sağlamıştır. (<https://www.makaleler.com/gotik-mimari-nedir>)

¹⁹ Rönesans Dönemi'nde ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik bunalıma karşı, soyluların kültürel ve sanatsal alanda egemen olduğu bir dönemdir. Gösteri ve tiyatro sanatıyla ilgili olan bu tarz, 16. ve 18. yüzyıllar arasında İtalya'dan Avrupa'ya yayılan genel dinamik bir mimari akım olarak sanat tarihindeki yerini almıştır. (<https://decombo.com/barok-mimari-nedir/>)

²⁰ Karadağ sınırları içinde Kotor Körfezi'nde bulunan Hıristiyanlığın Katolik mezhebine ait olan önemli bir katedraldir (Ş. Abdović, kişisel iletişim, 2 Mart 2020).

²¹ Karadağ sınırları içinde Kotor Körfezi'nde bulunan Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebine ait olan bir kilisedir (Ş. Abdović, kişisel iletişim, 2 Mart 2020).

²² Karadağ sınırları içinde Herceg Novi'ye yakın Boka Körfezi'nde bulunan taş bir yapıdır (Ş. Abdović, kişisel iletişim, 2 Mart 2020).

²³ Karadağ sınırları içinde Kotor Körfezi'nde bulunan yapay bir adadır (Ş. Abdović, kişisel iletişim, 2 Mart 2020).

²⁴ Karadağ sınırları içinde Herceg Novi'nin doğusunda Boka Körfezi'nde bulunan Meryem Ana'ya ithaf edilmiş iki kilise, bir hazine odası ve bir manastırdan oluşan yapıdır (Ş. Abdović, kişisel iletişim, 2 Mart 2020).

2.2.5. Ticaret, Sanayi ve Turizm

Karadağ, para birimi olarak ilk *Sırp Dinarı*'ni kullanmıştır. 1999'da *Deutschmark*'in (DM) kabul edilmesiyle Karadağ ekonomisi yükselişe geçmiştir. Avrupa Birliği sürecinin başlamasıyla da 31 Mart 2002'de ise DM'nin yerini *Euro* para birimi almıştır.

Karadağ'daki bankacılık ve telekomünikasyon sektörü, petrol ithalatı ve petrolün dağıtımı; özel sektör eliyle yürütülmektedir. Ayrıca 2. Dünya Savaşı'ndan sonra boksit-alüminyum endüstrisinin kurulması ve bu sürecin devam ettirilmesi, Karadağ'a önemli bir endüstri başarısı sağlamıştır (<https://www.cbcg.me/me/novac/muzej-novca/novac-u-crnoj-gori-kroz-istoriju>).

Karadağ'ın ekonomi alanında yaptığı en büyük atılım vergi politikası alanında olmuştur. Karadağ, katma değer vergisini 2006 itibariyle turizm için %7 oranında tutmuştur. *Bağımsız Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi*, Karadağ'ı 2016 itibariyle yıllık %10 büyüme ile dünyanın en önemli turizm merkezlerinden biri olarak göstermiştir (Zakon: O Porezu Na Dodatu Vrijednost).

Karadağ'a özgü birçok önemli marka bulunmaktadır. Özellikle alkol alanında birçok şirket, dünya çapında 500'den fazla ödül kazanmıştır. Arıca et ve süt ürünleri noktasında da birçok önemli şirket Karadağ bünyesinde faaliyet göstermektedir (<https://investitor.me/2019/04/23/poslovnj-dnevnik-crnogorsko-vino-osvajja-strana-trzista-izvozi-se-u-cak-42-zemlje/>).

2.2.6. Ulaşım

Karadağ'daki yollar Avrupa standartlarının çok altındadır. 1990'ların başında yaşanan savaşlar ve ekonomik krizler, Karadağ'ı olumsuz anlamda etkilemiştir. Son yıllarda, turizm ve ticaretin itici gücüyle başkent Podgorica'dan Karadağ'ın kıyı şehirlerinden Bar'a yolculuğu 30 dakikanın altına indiren *Sozina Tüneli* yapılmıştır. Ayrıca Karadağ'ı Sırbistan'a bağlayan *Autoput Bar-Boljare* otoban tarzı yolun yapımı da devam etmektedir (<http://www.minsaob.gov.me/ministarstvo/projekti>).

Karadağ'ın mevcut demiryolları 249 kilometre uzunluğundadır. Ana demiryolu, *Nikšić'e* ve *Skadar'a* doğru uzanan hattır. Diğer hat da *Bar-Podgorica-Belgrad*

demiryolu hattıdır. *Bar-Belgrad* hattındaki yolcu trenleri, *Budapeşte, Viyana, Bükreş, Atina, Moskova* gibi uluslararası hatlarla da bağlantılıdır (<http://www.minsaob.gov.me/ministarstvo/projekti>).

Karadağ, Adriyatik Denizi üzerinden tüm dünyayla bağlantılı büyük bir ulaşım ağına sahiptir ve bu durum Karadağ'a hem turizm hem de ticaret açısından büyük bir avantaj sağlamaktadır. Özellikle *Kotor Limanı*'na her yıl birçok Cruise gemisi yanaşmaktadır.

Karadağ'da *Podgorica ve Tivat Havaalanı* bulunmaktadır. *Montenegro Airlines*, Karadağ'ın ulusal havayolu şirketidir.

2.2.7. Sosyal Yaşam

Karadağ, yürüyüş, kayak, rafting ve tüplü dalışa kadar çok sayıda açık hava etkinliği sunmaktadır. Karadağ'ın kıyı şehirleri ve özellikle başkent Podgorica'da Türk ve Avrupa tarzında kafeler ve restoranlar çokça bulunmaktadır.

Karadağ spor alanında gelişmekte olan bir ülkedir. Özellikle Podgorica'da tenis, voleybol, basketbol, yüzme, futbol ve diğer çeşitli spor dalları için temel olanaklar bulunmaktadır.

Karadağ'da sosyal yaşam ulusal günlerde daha da hareketlenmektedir. Özellikle 1-2 Mayıs'ta kutlanan *İşçi Bayramı*, 21 Mayıs'ta kutlanan *Bağımsızlık Günü* ve 13 Temmuz'da kutlanan *Karadağ Ulusal Günü*, Karadağlılar için önemli gündelerdir (<https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-drzavnim-i-drugim-praznicima>).

3. KARADAĞ DİLİ

Balkan Yarımadası, dünyanın en çok tanınan dil bölgelerindedir. Balkan dil bölgesinde 6 Slav dili yer almaktadır: Sırpça, Hırvatça, Boşnakça, Makedonca, Bulgarca ve Karadağ dili. Ayrıca bu dil bölgesinde bir Latin dili olan Rumence, herhangi bir gruba dâhil olmayan dillerden Yunanca, Arnavutça ve Hint-Avrupa dili olmayan tek dil, Türkçe yer alır (Eker 2006: 75).

2007'den itibaren Karadağ Cumhuriyeti'nde resmî dil olarak kullanılmaya başlanan Karadağ dili, Slav dil ailesinin yeni araştırılan dillerinden biridir. Ayrıca

Karadağ dili, sadece Karadağ'da konuşulan bir dil değildir. Özellikle kuzey komşusu Hırvatistan başta olmak üzere güney komşusu Arnavutluk'un bir kısmında, her ne kadar Arnavutça egemen dil olsa da Kosova'nın bazı yerlerinde, Bosna Hersek'te, Makedonya'da, Slovenya'nın Hırvatistan'a yakın bölgelerinde, İtalya'nın bazı kıyı bölgelerinde, Karadağ'dan Türkiye'ye gelen öğrencilerle Türkiye'de, hizmet sektöründe çalışmak için giden Karadağlı gençler sayesinde Amerika ve Kanada'da da konuşulmaktadır.

3.1. Karadağ Dilinin Tarihsel Gelişimi

Karadağ edebî dilinin tarihsel gelişimi hakkında bazı anıtlar kaybolduğu ve yapılan birçok çalışmaya rağmen bu anıtlara erişilemediği için kapsamlı filolojik sonuçlara varmak pek mümkün değildir (Çirgić, 2011: 23).

Vajislav Nikčević (1997), Karadağ dilini tarih öncesi dönem ve tarihsel dönem olarak ikiye ayırır. Tarihsel dönem, 9. yüzyılın ortasından günümüze kadar olan süreci kapsar ve aşağıdaki dönemlere ayrılır:

- 1- Duklja Dönemi (9.-12. yüzyıl)
- 2- Zeta Dönemi (12.- 15. yüzyıl)
- 3- Yazılı Dil Dönemi (15.-18. yüzyıl)
- 4- Edebi Dilin Başlangıcı (18. yüzyılın ortasından 1830'lara kadar)
- 5- Geçiş Dönemi (1830'lardan Birinci Dünya Savaşı'na kadar)
- 6- Vukovski Dönemi (Birinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar):
 - a- Belićeovski (Savaşlar Arası Dönem)
 - b- Modern Dönem (1944'ten günümüze) (Çirgić, 2011: 25).

3.1.1. Duklja Dönemi

Karadağ dilinin başlangıcı, *Duklja Dönemi* diye adlandırılır ve o dönemde Karadağ ülkesinin içinde bulunduğu coğrafya Duklja diye bilinir. Duklja dönemi,

Hıristiyanlığın ve o dönemde üst kültür kabul edilen Latin ve Yunan edebiyatlarının da etkisiyle dil gelişiminin manastırların etkisinde kaldığı dönem olarak da bilinmektedir. Bu etki, Duklja döneminin başlangıcı kabul edilen 9. yüzyıldan 12. yüzyıl başlarına kadar devam etmiştir.

12. yüzyıl Duklja Dönemi'nde *Glagolitik*²⁵ kullanımının da yaygınlaşmasıyla ve manastırların çeşitlilik göstermesiyle, başta Kuzey Makedonya bölgesinde bulunan *Ohri*'de ve bugünkü Karadağ'da bulunan *İşkodra Gölü* çevresinde Karadağ diliyle birçok eser yazılmıştır. Eser sayısına paralel olarak okur yazarlık seviyesinin yükselmesi de *Prečista Krajska Manastır*²⁶ başta olmak üzere birçok manastırı eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü yerler durumuna getirmiştir. *Prečista Krajska Manastır*'nda bir *Dukljanin*²⁷ tarafından yazılan *Prens Vladimir Zet*'in hayatını anlatan önemli bir eser bulunmuştur. Bu eser, hem o dönemdeki Karadağ dilindeki Latince ve Yunanca etkisini bünyesinde barındırmakta hem de Duklja döneminin sonlarına doğru Karadağ dilinin gelişimi hakkında da bilgiler vermektedir. O dönemde Karadağ'ın kıyı şehirleri başta olmak üzere Karadağ coğrafyasında birçok manastırın dil ve kültür alanında gelişme göstermesi, o dönemdeki Karadağ coğrafyasını, Hıristiyanlığın egemen olduğu diğer ülkeler arasında da dikkat çekici duruma getirmiştir. 12. yüzyılın sonlarına doğru Papa'nın yazıları ile Duklja'yı bir kraliyet devleti olarak tanıtmaları ve *Bar* şehrine başpiskoposluğu vermesi gibi gelişmeler, bu durumu ispatlar niteliktedir (Nikčević, 2009: 51-120).

3.1.2. Zeta Dönemi

Karadağ dilinin ikinci dönemi, *Zeta Dönemi* olarak adlandırılır. Bugünkü Hırvatistan topraklarının Zeta tarafından egemenlik altına alınmasıyla başlar. Zeta dönemi, 12. yüzyılın başından 15. yüzyılın sonuna kadar olan süreci içerir.

Zeta döneminde, Karadağ dilinin gelişimi devam etmiştir. Bu gelişimin en önemli kanıtı, *Zećanin Varsameleon* ve *Raşanin Gligorija* tarafından bugünkü Karadağ'ın kıyı şehri olan *Kotor*'da yazılan *Miraslov İncili*'dir. Zeta döneminde

²⁵ Eski Slav dillerinin yapısına uygun 38 harfli bu alfabe, Kiril alfabesinin atası olarak kabul edilmektedir. O dönemde eski Slavca ile verilmeye başlayan edebi eserlerin, el yazmalarının yazılmış olduğu alfabledir.

²⁶ Karadağ'daki önemli topraklardan birinin üzerinde bulunan tarihsel bir manastırdır (Ş. Abdović, kişisel iletişim, 4 Mart 2020).

²⁷ Duklja (Dukla) topraklarından yaşayan birini temsilen *Dukljali* ifadesinin yerine kullanılmıştır.

Karadağ'ın kıyı bölgelerinde yapılan manastırlarda dil ve kültür faaliyetlerinin -deniz ticaretinin etkisiyle- çeşitlilik göstermesi, Eski Slav dilinin Boşnakça ve Sırpça tarafındaki gelişiminin de Karadağ dilindeki ilerlemeler sayesinde olduğunu göstermektedir. Zeta döneminin sonlarına doğru manastırlarda dil ve kültür faaliyetlerini yürüten çok sayıda rahip, özellikle *İşkodra Gölü* etrafındaki adalarda bulunan Ortodoks kiliselerinde, kilise kitaplarının yeniden yazılması ve kitapların içeriklerinin aydınlatılması için çalışmışlardır. Daha sonraki yüzyıllarda Karadağ'da matbaanın ortaya çıkışı ve ilk Karadağ matbaasının bulunduğu yerde basılan *inkunabellerden*²⁸ birinin üzerinde basıldığı yerin *Cetinje (Psaltir)* yazıyor olması bu çalışmaların o dönemde bugünkü Karadağ coğrafyası ekseninde yürütüldüğünü ispatlar niteliktedir (Çirgić, 2011: 29-30).

Duklja döneminde baskın olan Latin ve Yunan etkisi, Zeta döneminde yavaş yavaş yerini Doğu Avrupa etkisine bırakmıştır. Duklja döneminin sonlarına doğru *Glagolitik* kullanımının yaygınlık göstermesi ve Zeta döneminde tam anlamıyla manastırlarda kaleme alınan eserlerde yer alması, Eski Slav dilini edebî bir dil olma yolunda ilerletmiş, özelde de Karadağ dilini müstakil bir dil olma yolunda geliştirmiştir.²⁹

3.1.3. Yazılı Dil Dönemi

Karadağ dilinin üçüncü dönemi, *Yazılı Dil Dönemi* olarak adlandırılır. Yazılı dil dönemi, 15. yüzyılın sonundan 18. yüzyılın ortasına kadar olan süreci içerir. Bu dönemde Karadağ dili, Karadağ'daki yeni tarihsel şartlar altında ve ulusal temellerin etkisiyle yavaş yavaş yeniden şekillenmeye başlamıştır. Fakat bu dönemden önceki Zeta döneminin bir sonucu olarak Doğu Avrupa kültürü bu dönemde yazılan kitaplarda ve Ortodoks kiliselerinde varlığını devam ettirmiştir.

O dönemde deniz ticaretinin etkisiyle de gelişmiş olan Karadağ sözlü edebiyatı, Karadağ yazı dilinin gelişim sürecini hızlandırmıştır. Karadağ yazılı dil döneminin en

²⁸ Avrupa'da baskının icadından 1500 yılına kadar basılan eserler bu ad altında toplanır, beşik devri baskıları olarak da adlandırılır (Alpay, 1973: 587).

²⁹ Yazı dilinde, Glagolitik kullanımının Duklja döneminde mi, Zeta döneminde mi kullanılmaya başlandığıyla ilgili Slav dil bilimciler tarafından birçok görüş ortaya atılmıştır. Bazı dil bilimciler, Glagolitik kullanımının Duklja döneminde olmadığına, Zeta döneminde kullanıldığına inanmaktadırlar. Onlara göre bu alfabe, Doğu Avrupa ideolojisinin ve kültürünün bir yansıması olarak kullanılmıştır. Zeta dönemi, Duklja dönemi ile karşılaştırıldığında Doğu Avrupa kültürünün Latin ve Yunan kültürüne oranla daha baskın olduğu dönem olarak bilinir (Damjanović, 1996: 44).

önemli iki yazarı, dönemin sonlarına doğru ortaya çıkmıştır. Bahsettiğimiz yazarlardan birisi Karadağ'ın deniz tarafında kalan *Boka* bölgesinde yaşayan *Andrija Zmajević*; diğer yazar ise Karadağ'ın kara tarafında kalan *Cetinje* bölgesinde yaşayan *Danilo Petrović Njegos*'tur. İkisi de o dönemde Karadağ halk diliyle eserler yazmışlardır (Čirgić, 2011: 37).

Karadağ dili, 15. yüzyılın başından itibaren şimdiye kadar etkilendiği Latin, Yunan ve Doğu Avrupa etkisinin yanında Osmanlı İmparatorluğu'nun Karadağ coğrafyasında yavaş yavaş hüküm sürmesiyle farklı bir yöne doğru evrilmeye başlamıştır.

3.1.4. Edebî Dilin Başlangıcı

Karadağ dilinin dördüncü dönemi, *Edebî Dilin Başlangıcı* olarak adlandırılır. Bu dönem, 18. yüzyılın ortasından 1830'lara kadar devam eden süreci kapsar. Ulusal devlet anlayışına paralel olarak özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren devletin ve devlete bağlı kurumların -kiliseler de dâhil- güçlenmesiyle Karadağ edebî dilinin gelişmesi ve ulusal özellikler kazanabilmesi için şartlar yavaş yavaş olgunlaşmaya başlamıştır.

Karadağ dilinin tam anlamıyla edebî bir dile dönüşmesi, özellikle ses ve yazım birlikteliği noktasında iyi bir seviyeye gelmesi, *Peraştanin Ivan-Antun Nenadić*, sayesinde olmuştur. Ses ve yazım birlikteliği konusundaki çalışmalar hem edebiyat hem ticaret hem de bilim alanında Karadağ dilini belirli kuralları olan bir dil durumuna getirmiştir (Čirgić, 2011: 40).

Bu dönemde halkın konuştuğu dille edebiyat dilinin neredeyse aynı olmaya başlaması, konuşma dilinde yer alan Türkizmlerin çok az sessel değişikliklerle yazı dilinde devam etmesini sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde olan Karadağ'da yer alan etnik gruplar, konuşma dilinde Türkizmlerle konuşup anlaşmıştır.

Türkizmlerin o dönemdeki etkisi, Boşnak, Sırp, Hırvat ve Karadağlılar arasında daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Aralarında ciddi farklılıklar bulunan bu uluslar, Türkizmlerin hoşgörü ve birleştirici vasfı altında yüzyıllarca kardeşçe yaşamışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yönetim anlayışının bir getirisi olarak farklı uluslar, ortak kültüre dayalı bir yaşam biçimi oluşturmuşlardır (Karasu 2014: 7).

Karadağ'ın önemli dil bilimcilerinden *Adnan Ćirgić*, Karadağ dilinin *Edebi Dilin Başlangıcı* sürecindeki Türkçe etkisini şöyle ifade etmektedir: *Karadağ dilinde günümüzde bile geçmiş dönemdeki Osmanlı İmparatorluğu'nda görevli yönetici kadrosu etkisiyle birçok Türkçe terim yaşamaktadır. 17. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın ortaları itibariyle özellikle Petrović ailesinden³⁰ seçilen Karadağ piskoposları ile Karadağ'da görevli Osmanlı valileri arasındaki yazışmalar, Karadağlı yöneticilerin ve halkın Türkizmleri çok iyi tanıdıklarını ve bildiklerini gösteriyor.*

3.1.5. Geçiş Dönemi

Karadağ dilinin beşinci dönemi, *Geçiş Dönemi* olarak adlandırılır. Bu dönem, 1830'lardan 1. Dünya Savaşı'na kadar devam eden süreci kapsar. Bu geçiş döneminde 1830'ların başından 1910'lara kadar önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Geçiş dönemi boyunca Karadağ dili, Sırpça olarak adlandırılmıştır ve Sırpçanın genel kuralları, konuşma dilini de etkilemiştir.

Karadağ'da yaşayan ve dil konusunda büyük bir etkiye sahip Ortodoks rahipler, Sırp kökenli aydın ve yazarlar, o dönemde Sırpçayı desteklemiş ve klasik Sırp edebiyatının çizgisinden ayrılıp müstakil bir Karadağ dili fikrini benimsememişlerdir. *Vuk Karadžić* de edebiyatta konuşma dilinin egemen olmasını önermiştir ve onun dil reformu resmî makamlarca da kabul görmüştür. *Vuk Karadžić*'in dil reformu resmî olarak ilk kez 1863-1864 yılı eğitim öğretim döneminde Cetinje'deki *Mala Škola*'da³¹ kullanılmaya başlamıştır. O dönemdeki Karadağ Senatosu'nun ve devlet idarelerinin belgelerinde ise 1868 yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır (Ćirgić, 2011: 40-41).

O dönem Avrupa'daki ulusalcılık akımının Balkanlarda zemin bulması, yüzyıllarca kardeşçe yaşamış insanların birbirine düşman olmasına neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun o coğrafyadan Balkan Savaşları neticesinde çekilmeye başlamasıyla hoşgörü ve barış ortamı bitmiştir (Karasu 2014: 7). Süreçte yaşanan

³⁰ Karadağ'da Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebini rehber edinmiş ve Karadağ'da yüzyıllarca yöneticilik faaliyetlerinde bulunmuş kraliyet ailesi.

³¹ Sırbistan, Hırvatistan ve Karadağ bölgesindeki ilkokullara verilen genel ad.

gelişmelerin sonucunda Karadağ ve Karadağ dilinde var olan Türkizmler, yavaş yavaş gerilemeye başlamıştır.

19. yüzyılın sonuna doğru Karadağ dilinin özelliklerinin sistematik bir şekilde düzenlenmesine başlanmıştır ve dilin *Karadžić* modeline dâhil olmayan tüm özellikleri reddedilmiştir. Sürecin sonunda bu reform, yönetim ve bilim alanında Karadağ'da belli bir seviyeye ulaşmıştır.

3.1.6. Vukovski Dönemi

Karadağ dilinin altıncı dönemi, *Vukovski Dönemi* olarak adlandırılır. Bu dönem, 1910'dan günümüze kadar devam eden süreci kapsar. Bu dönem, kendi içinde *Beličeva Dönemi* ve *Modern Dönem* olmak üzere iki alt döneme ayrılır.

3.1.6.1. Beličeva Dönemi

Beličeva Dönemi, 1. Dünya Savaşı'ndan itibaren başlar ve 2. Dünya Savaşı'na kadar devam eder. Bu dönem Karadağ dili tarihinde *Savaşlar Arası Dönem* olarak adlandırılır ve bölgesel lehçelerin sıkça tartışıldığı, siyasal çekişmelere malzeme edildiği dönem olarak bilinir.

Slav dillerinin tamamı Ana Slavcadan gelişmiştir. Ana Slavcanın bölgesel üç lehçesinden biri, 10. yüzyıldan itibaren yazı dili olan *Güney Slav dilidir*. Güney Slav dilinin yani *Yeni Štokavski* Lehçesi'nin doğu varyantını Sırpça, batı varyantını ise Hırvatça, Boşnakça ve Karadağ dili oluşturur. Edebî dile en yakın diller olan Karadağ dili ve Boşnakça; Hırvatça ve Sırpça arasında birer köprü vazifesi görür (Eker, 2006: 75).

Ana Slavcanın *Yeni Štokavski* lehçelerinden Sırpça *Ekavski* terimiyle Karadağ dili, Boşnakça ve Kuzey Hırvatça *İjekavski* terimiyle, Güney Hırvatça (Dalmaçya) ise *İkavski* terimiyle karşılanmaktadır. Slav dillerindeki farklılığa işaret etmek için kullanılan bu terimler, o süreçte siyasal çatışmaları beraberinde getirmiştir. Sırpların ve Hırvatların kendi aralarındaki çekişmeler ve Adriyatik kıyılarında *Yeni Štokavski* lehçesinin *Ekavski* varyantının diretilmeye çalışılması birçok tartışmayı beraberinde getirmiştir.

1923 yılında *Belić* tarafından yazılan yazım kitabıyla Karadağ dilinde *Yeni Štokavski* lehçesinin *İjekavski* varyantı kullanılmak istenmiştir (Čirgić, 2011: 41) fakat Karadağ dilinde özellikle edebî dilde resmî olarak tanınan *Ekavski*'nin yoğun bir şekilde kullanımı, bu durumu oldukça zorlaştırmıştır. Karadağ'ın o zamanki basınında ve dergilerinde yer alan yazılar ve Belgrad merkezli yapılan tartışmalar, bunun en önemli kanıtlarındandır.

3.1.6.2. Modern Dönem

Karadağ edebî dilinin gelişimindeki *Modern Dönem*, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra başlar ve günümüze kadar devam eder. Bu dönemde Karadağ coğrafyasının gelişimi iyileşmeye başlamış ve Karadağ dilinin yayılma alanı da aynı doğrultuda gelişme göstermiştir. Fakat *Belićeva Dönemi*'nde başlayan tartışmalar, 1990'lı yıllara kadar Karadağ dilinin aleyhine olmuştur.

Karadağ'da 1968'den itibaren temel Karadağ değerlerini korumak için *Karadağ PEN Merkezi*, *Karadağ Kültür Kurumu*, *Dukljan Bilim ve Sanat Akademisi*, *Karadağ Dili ve Dilbilim Enstitüsü* ve *Karadağ Bağımsız Yazarlar Derneği* gibi kurumlar oluşturulmuştur (Čirgić, 2011: 44).

Modern Dönem'de Karadağ'daki resmî dil *Sırpça-Hırvatça* yani *Sırpça*dır fakat bu dönemde özellikle 1992'den sonra Karadağ dilinin *İjekavski* varyantı yazı dili hâline gelmiştir (Pravopis Srpskohrvatskoga Književnog Jezika, 1960: 7).

Slav dillerindeki bölgesel konuşma ve yazı farklılıklarını işaret etmek için kullanılan *Ekavski* (TT. *Ekavitsa*), *İjekavski* (TT. *İjekavitsa*) ve *İkavski* (TT. *İkavitsa*) terimleri, günümüzde bile birçok dilsel tartışmaya malzeme olmaktadır. Slav dilleri arasındaki bu farklılıkların bazıları *Tablo 2*'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Slav Dilleri Arasındaki Yazım Farklılıkları

Dil Adı	Türkçe	Sırpça (Ekavica)	Karadağ Dili ve Boşnakça (İjekavica)	Güney Hırvatça (İkavica)
	Süt	Mleko	Mlijeko	Mliko
	Güzel	Lepo	Lijepo	Lipo
	Beyaz	Belo	Bijelo	Bilo

Örnek Sözcükler	Tüm	Celo	Cijelo	Cilo
	Yaz	Leto	Lijeto	Lito
	Sol	Levo	Lijevo	Livo
	Ay	Mesec	Mjeseć	Misec
	Yer	Mesto	Mjesto	Misto
	Kuzey	Sever	Sjever	Siver
	Çocuk	Dete	Dijete	Dite
	Oturmak	Sedeti	Sjedjeti	Sediti
	Dede	Deda	Đed	Dida
	Söz	Reč	Riječ	Rič
	Nehir	Reka	Rijeka	Rika
	Ekmek	Hleb	Hljeb	Kruh
	Tren	Voz	Voz	Vlak
	Lazım	Trebam	Trebam	Tribam
	Yıldız	Zvezda	Zvijezda	Zvizda
	Kız	Devojka	Djevojka	Divojka
	Değer	Vrednost	Vrijednost	Vridnost
	Komik	Smešno	Smešno/Smijeh	Smih/Smišno
	Tehdit	Pretnja	Prijetnja	Pritna
	Rüzgâr	Vetar	Vjetar	Vitar
	Görmek	Videti	Vidjeti	Vidit
	Şarkı	Pesma	Pjesma	Pisma
	Din	Vera	Vjera	Vira
	Sadık	Veran	Vjeran	Viran
	Öfke	Gnev	Gnijev	Gniv
	Günah	Greh	Grijeh	Grih
	Eser	Delo	Djelo	Dilo
	Canavar	Zver	Zvijer	Zvir
	Aldatma	Prevara	Prijevare	Privare
	İlkbahar	Proleće	Proljeće	Proliće
	Sözcük	Rečnik	Rječnik	Ričnik
	Dünya	Svet	Svijet	Svit
	Işık	Svetlo	Svijetlo	Svitlo
Oturmak	Sedeti	Sjedjeti	Sediti	
Mutluluk	Sreća	Sreća	Srića	
Ok	Strela	Strijela	Strila	
Vücut	Telo	Tjelo	Tilo	
Çiçek	Cveće	Cvijeće	Cviće	

3.2. Günümüzde Karadağ Dili

Karadağ dili, gün geçtikçe kullanımını daha yaygın olan bir dil durumuna gelmektedir. 2014 yılında *Matica Crnogorska'nın*³² yürüttüğü ve Karadağlı 1001 vatandaşa yapılan ankete göre Karadağ'da konuşulan dillerin demografik verileri aşağıda verilen Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Karadağ'da Dillerin Konuşulma Oranı

Dil Adı	Konuşulma Oranı (%)
Karadağ Dili	41,1
Sırpça	39,1
Sırp Hırvatçası	3,9
Hırvatça	1,7
Boşnakça	1,9
Karadağ dili, Sırpça, Boşnakça ve Hırvatça	12,3

4. TÜRKÇENİN KARADAĞ DİLİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Diller arası etkileşim, öğrenme ve öğretme sürecinin sonucunda ortaya çıkar. Geniş coğrafyalarda yaşayan insan toplulukları birbiriyle sürekli bir alışveriş içindedir. İnsanın en önemli iletişim aracı olan dil, bu süreçte komşu dillerden yeni şeyler öğrenir ve öğrendiklerini de kendi bünyesine taşır (Karağaç, 2008: 5).

Türkçenin Balkan dillerine kendi kültürüne ait sözcükleri vermesi, alıcı dildeki ihtiyacın sonucudur. Yönetim kademesindeki üst katman diline duyulan özenti, alt tabaka dili tarafından kullanılabilir. Bu tür etkileşimleri yöneten ve yönetilen sınıfların arasında olması tarihin bir gerçeğidir. İşte bu durumu yaklaşık 6 yüzyıl Türk idaresinde kalan Balkan coğrafyasında ve Türkçe etkisinde kalan Balkan dillerinde görmek mümkündür. Yukarıda bahsedilen etki, bu iki toplumun dilleri arasında yaşanmıştır. Yönetici ve idare edenin dili olan Türkçe sonuç olarak, yönetilen ve devletin tebaası olan Balkan halkları tarafından kullanılmıştır (Karasu, 2014: 10).

³² 1993 yılında Karadağ'ın ulusal ve kültürel kimliğini ve Karadağ dilini tanıtan bir sivil toplum kuruluşu olarak kuruldu. 2008 yılında Karadağ Parlamentosu, bağımsız bir kültür kurumu statüsü kazandıran *Matica Crnogorska Kanunu*'nu kabul etmiştir. (https://en.wikipedia.org/wiki/Matica_crnogorska)

Türkçe, Osmanlı egemenliği boyunca itibarlı bir dil olmuştur. Bosna'nın elden çıkması ve Balkan savaşlarının ardından Türkçe de Balkanlardan çekilmeye başlamış, 20. yüzyıla değin aralıksız süren Türkçe ile Güney Slav dilleri arasındaki temas, Yugoslavya Krallığı'nın ortaya çıkmasının ardından tamamen kesilmiştir. Bu dönemden sonra Güney Slav dillerinin Türkçeden ödünçlediği hemen hemen hiçbir sözcük yoktur (Eker, 2006: 78).

Karadağ'da son yıllarda iş birlikleri ve ortaklıklara paralel olarak Türk dili ve kültürünün etkisi bölgedeki diğer ülkelere göre daha fazla hissedilmektedir. Karadağ'ın sosyal yaşamında, Türk dili ve kültürüyle ilgili paylaşımların çoğalması, orada yaşayan insanların Türkiye'ye olan ilgisi, Karadağ'ın birçok yerinde Türk dili ve kültürünün varlığını güçlendirmektedir. Karadağ'da yaşayan özellikle Müslüman halkın³³ konuştukları dilde Türk dili ve kültürüne ait unsurların çok olması ve son yıllarda bu dil ve kültür öğelerinin sadece orada yaşayan Müslümanlarla sınırlı kalmaması da Türkçe adına önemli gelişmelerdir.

4.1. Karadağ Dilindeki Türkçe Unsurların Sınıflandırılması

Dilin gelişmesi, aynı zamanda terminolojinin gelişmesini gerektirmektedir. Sözlükler; din, coğrafya, şehir, ekonomi, askerlik, tıp, spor, bilim, iletişim vs. terimleri kaydetmektedir. Bunların arasında son yıllarda spor, film, siyaset, reklamcılık, turizm, eğlence, müzik gibi alanlardan alınan İngilizce kökenli sözcükler de bulunmaktadır (Đinđić, 2014: 10). Ayrıca bir dili konuşan ulusun ev düzeniyle, yiyecek-içeceğiyle, mutfağıyla ilgili sözcükler, o ulusun beslenme düzenini gösterdiği gibi -bu adlar arasında yabancı olanlar aracılığıyla- bu düzendeki yabancı etkilere de ışık tutar (Aksan, 2015: 66).

Çalışmanın bu bölümünde Türkçeden Karadağ diline geçen sözcükler konularına göre sınıflandırılarak Türk dili ve kültürünün Karadağ dili üzerindeki tematik etkisi ortaya konulmuştur.

³³ Karadağ'da yaşayan Müslüman halk, Bosna Hersek'ten farklı bir coğrafyada yaşamalarına karşın kendilerini *Boşnak* olarak adlandırır. Sırp ve Hırvatlar için Müslümanlar; *Boşnak*, *Bosnalı* ya da pratik bir adlandırma ile *Müslüman* hatta daha genel bir ifadeyle *Türk'tür* (*Turçin*) (Eker, 2006: 74).

4.1.1. Bitki Adları ve Bu Adlarla İlgili Sözcükler

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden bitki adları ve bu adlarla ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalardan hareketle 35 Türkçe, 31 Farsça, 13 Arapça, 13 Rumca, 1 İtalyanca, 1 Fransızca, 3 Bulgarca ve 1 Arnavutça kökenli sözcük olmak üzere toplam 98 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

ajva < ayva,
arpa < arpa,
balja < balya,
bašsogan < baş soğan,
budaj < buğday,
čajir < çayır,
čali < çalı,
červis < çerviş,
činar < çınar,
čutuk < kütük,
domatiji < domates,
đul < gül,
fadžola, pasulj < fasulye,
fistik < fistik,
ijar < hıyar,
japarak < yaprak,
julaf < yulaf,
karadud < karadut,
kavak < kavak,
kirez < kiraz,
krompir < kumpir,
ljale < lale,
nana < nane,
ot < ot,
portokal < portakal,
samursak < sarımsak,

KD < T

ardič < ardiç,
ašaš < haşhaş,
bamja < bamya,
bezelje < bezelye,
budak < budak,
čaj < çay,
çam < çam,
čevre < çevre,
čiriš < çiriş otu,
dal < dal,
dut < dut,
đulbače < gül bahçesi,
fislidjen < fesleğen,
fidan < fidan,
iglice < iğde,
jasmin < yasemin,
kabak < kabak,
karaindžir < kara incir,
kavun < kavun,
kolomboć < kuruca,
lana < lahana,
mandarina < mandalina,
nar < nar,
pamuk < pamuk,
prasa < pırasa,
sap < sap,

KD < T

armut < armut,
bakla < bakla,
bašak < başak,
bostan < bostan,
bulgur < bulgur,
čakšir < çakşır otu,
čekirdek < çekirdek,
čilek < çilek,
čereviz < kereviz,
djubre, djubrivo < gübre,
džibra < cibre,
đulistan < gülistan,
findik < findık,
filiz < filiz,
indžir < incir,
jorgova < erguvan,
kajsija < kayısı,
karpuz < karpuz,
kestenje,koštanje < kestane,
krtola, < kartof,
limun < limon,
misir < mısır,
nohut < nohut,
patlidžan < patlıcan,
saksija < saksı,
selvi < selvi,

<i>semiz</i> < <i>semiz otu</i> ,	<i>sogan</i> < <i>soğan</i> ,	<i>susam</i> < <i>susam</i> ,
<i>šeboj</i> < <i>šebboy</i> ,	<i>šeftalija</i> < <i>šeftali</i> ,	<i>šičar</i> < <i>šikar</i> ,
<i>šišarka</i> < <i>šiškarka</i> ,	<i>tabijat</i> < <i>tabiat</i> ,	<i>tarčin</i> < <i>tarčin</i> ,
<i>turunč</i> < <i>turunč</i> ,	<i>urma</i> < <i>hurma</i> ,	<i>uzum</i> < <i>üzüm</i> ,
<i>višnja</i> < <i>višne</i> ,	<i>zambak</i> < <i>zambak</i> ,	<i>zejtin</i> < <i>zeytin</i> ,
<i>zerzevat</i> < <i>zerzevat, sebze</i> ,	<i>zerde</i> < <i>zerde</i> ,	<i>zerdeli</i> < <i>zerdali</i> ,
<i>zirat</i> < <i>ziraat</i> ,	<i>zumbulj</i> < <i>sümbül</i>	

4.1.2. Hayvan Adları ve Bu Adlarla İlgili Sözcükler

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden hayvan adları ve bu adlarla ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalardan hareketle 46 Türkçe, 8 Farsça, 5 Arapça ve 5 Rumca kökenli sözcük olmak üzere toplam 64 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

ahar < *ahır*,
ari < *arı*,
bagan < *bağan*,
budželek < *büğelek*,
čakal < *çakal*,
ćedi < *kedi*,
dana < *dana*,
dorat < *doru at*,
ešek < *eşek*,
kamdži < *kamçı*,
kaplan < *kaplan*,
kovan < *kovan*,
kuš < *kuş*,
lješ < *leş*,
oćuz < *öküz*,
penče < *pençe*,
sardela, sardina < *sardalya, semer* < *semer*,

KD < T

ajvan < *hayvan*,
ašari < *haşarı*,
balk < *balık*,
bukagija < *bukağı*,
čilat < *çil at*,
ćefal < *kefal*,
deva < *deve*,
đem < *gem*,
hejbe < *heybe*,
kanat < *kanat*,
karandže < *karınca*,
kujruk < *kuyruk*,
kuzi < *kuzu*,
levrek < *levrek*,
olak < *oğlak*,
pilič < *piliç*,

KD < T

akrap < *akrep*,
at < *at*,
bit < *bit*,
butina < *but*,
ćeci < *keçi*,
ćopek < *köpek*,
dizgin < *dizgin*,
erćeč < *erkeç*,
ilan < *yılan*,
karga < *karga*,
katir < *katır*,
kurt < *kurt*,
lejlek < *leylek*,
mamuz < *mahmuz*,
oroz < *horoz*,
post < *post*,
serče < *serçe*,

<i>sičan</i> < <i>sıçan</i> ,	<i>sinek</i> < <i>sinek</i> ,	<i>sivrisinek</i> < <i>sivrisinek</i> ,
<i>sut</i> < <i>süt</i> ,	<i>šaran</i> < <i>sazan balığı</i> ,	<i>taftabiti</i> < <i>tahta biti</i> ,
<i>tavuk</i> < <i>tavuk</i> ,	<i>tavšan</i> < <i>tavşan</i> ,	<i>tiptik</i> < <i>tiptik</i> ,
<i>tilki</i> < <i>tilki</i> ,	<i>ular</i> < <i>yular</i> ,	<i>uskumri</i> < <i>uskumru</i> ,
<i>zagar</i> < <i>zağar</i> ,		

4.1.3. Din ile İlgili Sözcükler

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden din ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalardan hareketle 4 Türkçe, 7 Farsça ve 91 Arapça sözcük olmak üzere toplam 102 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

adž, *hadž* < *hac*,
alal, *halal* < *helal*,
akibetihajr < *akibeti hayırlı*,
amin < *amin*,
bajramšerif < *bayram şerif*,
din < *din*,
dova < *dua*,
džemat < *cemaat*,
dženet < *cennet*,
edrelez < *hidirellez*,
ezan < *ezan*,
fitna < *fitne*,
gazap < *gazap*,
hutba < *hutbe*,
iftar < *iftar*,
iman < *iman*,
jemin < *yemin*,
kizilbaš < *kızılbaş*,
kurbanbajram < *kurban b.*,
mesdžid < *mescid*,

KD < T

air < *hayır*,
alem < *âlem*,
aljemet < *alamet*,
aram, *haram* < *haram*,
bismilah < *bismillah*,
dindar < *dindar*,
džamija < *cami*,
dženabet < *cenabet*,
džin < *cin*,
edžel < *ecel*,
farz < *farz*,
fitra < *fitre*,
hajrat < *hayrat*,
islam < *islam*,
iljahi < *ilahi*,
jacija < *yatsı*,
kandilj < *kandil*,
kuran < *kuran*,
ljanet, *njanet* < *lanet*,
mevljud < *mevlit*,

KD < T

ahiret < *ahiret*,
allah < *allah*,
amanet < *emanet*,
avdes < *abdest*,
ćefin < *kefen*,
dindušman < *din düşmanı*,
džejnem < *cehennem*,
dženaza < *cenaze*,
đuna < *günah*,
eljak < *helak*,
fetva < *fetva*,
gusul < *gusül*,
hak, *ak* < *hak*,
ibadet < *ibadet*,
ilmihal < *ilmihal*,
jas < *yas*,
kijamet < *kiyamet*,
kurban < *kurban*,
meleč < *melek*,
minber < *minber*,

<i>mubareč < mübarek,</i>	<i>muhadžir < muhacir,</i>	<i>musaf < musaf,</i>
<i>musliman < müslüman,</i>	<i>namaz < namaz,</i>	<i>nur < nur,</i>
<i>oruč < oruç,</i>	<i>pejgamber < peygamber,</i>	<i>rahmet < rahmet,</i>
<i>rahmetli < rahmetli,</i>	<i>ramazan < ramazan,</i>	<i>razi < razı (ol-),</i>
<i>sabur < sabır,</i>	<i>sadaka < sadaka,</i>	<i>saf < saf (tut-),</i>
<i>sala < sela,</i>	<i>sedžada < seccade,</i>	<i>seljam < selam,</i>
<i>selamet < selamet,</i>	<i>sevap < sevap,</i>	<i>sufur < sahur,</i>
<i>sunet < sünnet,</i>	<i>šegrt < šakirt,</i>	<i>šehadet < şehadet,</i>
<i>šejh < şeyh,</i>	<i>šejtan < şeytan,</i>	<i>šer < šer,</i>
<i>šerbudala < şerbudala,</i>	<i>šerijat < şeriat,</i>	<i>šućur < şükür,</i>
<i>tabut < tabut,</i>	<i>taksirat < taksirat,</i>	<i>tekija < tekke,</i>
<i>tenešir < teneşir,</i>	<i>teravija < teravih,</i>	<i>tevećeli < tevekkeli,</i>
<i>turbe < türbe,</i>	<i>tobe < tövbe,</i>	<i>ulema < ulema,</i>
<i>vaz < vaaz,</i>	<i>vesvesa < vesvese,</i>	<i>zećat < zekat</i>

4.1.4. Yönetim, İdare ve Ticaret ile İlgili Sözcükler

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden yönetim, idare ve ticaret ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalardan hareketle 23 Türkçe, 15 Farsça, 55 Arapça, 2 Rumca, 3 İtalyanca, 2 Fransızca ve 1 Bulgarca kökenli sözcük olmak üzere toplam 100 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

aber, haber < haber,
akča < akçe,
arč, hardž < harç,
av < av,
bahşiş, bakšiš < bahşiş,
barjak < bayrak,
borč < borç,
ćitabane < kitaphane,
davija < dava,
devlet < devlet,
đumruk < gümrük,

KD < T

adalet < adalet,
altun < altın,
aršin < arşın,
avdestane < abdesthane,
bakal < bakkal,
bazar < pazar,
ćar < kâr,
džeza < ceza,
demirhana < demirhane,
divan < divan,
emir < emir,

KD < T

andžar < hançer,
aps < hapis,
aščijane < aşçıhane,
avtufegja < av tüfeği,
balčak < balçak,
binbaša < binbaşı,
ćeta < çete
džihan < cihan,
dernek < dernek,
dućan < dükkân,
esap < hesap,

<i>esnaf < esnaf,</i>	<i>faiz < faiz,</i>	<i>ferman, verman < ferman,</i>
<i>fijat < fiyat,</i>	<i>harač < haraç,</i>	<i>haram < haram,</i>
<i>idadije < idadiye,</i>	<i>isa < hisse,</i>	<i>iš < iş,</i>
<i>izin < izin,</i>	<i>izmet, hizmet < hizmet,</i>	<i>kavane < kahvehane,</i>
<i>kanun < kanun, kar,</i>	<i>kār, ćar < kâr,</i>	<i>karar < karar,</i>
<i>karavan < kervan,</i>	<i>kasap < kasap,</i>	<i>kasabana < kasaphane,</i>
<i>kubur < kubur,</i>	<i>lokanta < lokanta,</i>	<i>londža < lonca,</i>
<i>magaza < mağaza,</i>	<i>majdan < maden,</i>	<i>mal < mal,</i>
<i>mazbata < mazbata,</i>	<i>mečeme < mahkeme,</i>	<i>medžidije < mecrediye,</i>
<i>mehane < meyhane,</i>	<i>mejtep < mektep,</i>	<i>mektup < mektup,</i>
<i>meteriz, meteris < meteriz,</i>	<i>muhur < mühür,</i>	<i>musafirhan < misafirhane,</i>
<i>muteveli < müteveli,</i>	<i>nafaka < nafaka,</i>	<i>nizam < nizam,</i>
<i>oka < okka,</i>	<i>olču < ölçü,</i>	<i>paj < pay,</i>
<i>para < para,</i>	<i>pasaport < pasaport,</i>	<i>pošta < posta, postane,</i>
<i>pul < pul,</i>	<i>raja < reâya,</i>	<i>saltanet < saltanat,</i>
<i>saraj < saray,</i>	<i>saraf < sarraf,</i>	<i>sefta, seftah < siftah,</i>
<i>sidžil < sicil,</i>	<i>sijaset < siyaset,</i>	<i>sultan < sultan,</i>
<i>surgun < sürgün,</i>	<i>šahit < şahit,</i>	<i>tezga < tezgah,</i>
<i>toren < tören,</i>	<i>trampa < trampa,</i>	<i>tura < tuğra,</i>
<i>ukubet < ukubet,</i>	<i>ušir < öşür,</i>	<i>vade < vade,</i>
<i>vakuf < vakuf,</i>	<i>vakufname < vakıfname,</i>	<i>vasijetname < vasiyetname,</i>
<i>vatan < vatan,</i>	<i>verđi < vergi,</i>	<i>veresija < veresiye,</i>
<i>zapt < zapt,</i>		

4.1.5. Askerlik ile İlgili Sözcükler

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden askerlik ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalardan hareketle 5 Türkçe, 7 Farsça, 5 Arapça ve 1 İtalyanca kökenli sözcük olmak üzere toplam 18 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

asćer < asker,
buljuk < bölük,

KD < T

barut < barut,
čauš < çavuş,

KD < T

baruthana < baruthane,
čifte < çifte,

<i>džebane < cephane,</i>	<i>dželep < celep,</i>	<i>kama < kama,</i>
<i>karakol < karakol,</i>	<i>subaši < subaşı,</i>	<i>sultanija < sultaniye,</i>
<i>suvari < süvari,</i>	<i>tabija < tabya,</i>	<i>timar < timar,</i>
<i>tufek < tüfek,</i>	<i>zaptija < zaptiye,</i>	<i>žandarmerija < jandarma</i>

4.1.6. Bölge, Şehir ve Köy Yapıları ile İlgili Sözcükler

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden bölge, şehir ve köy yapıları ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalarından hareketle 31 Türkçe, 8 Farsça, 22 Arapça ve 1 Rumca kökenli sözcük olmak üzere toplam 62 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

ada < ada,
arnaut < arnavut,
beledija < belediye,
binjektaš < binek taş,
çaršija < çarşı,
ćoj < köy,
dag < dağ,
dere < dere,
japija < yapı,
jol < yol,
kapaliçaršija < kapalı çarşı,
karaman < karaman,
kula < kule,
megara < mağara,
nahija < nahiye,
sandžak < sancak,
šadirvan < şadırvan,
tarla < tarla,
tepe < tepe,
turkije < türkiye,
viranija < virane,

KD < T

an, han < han,
balčik < balçık,
bent < bent,
budžak < bucak,
čingenemahala < çingene m,
ćorsokak < kör sokak,
degirmen < değirmen,
džada < cadde,
jendek < hendek,
kaldırma < kaldırım,
karakondža < karakorkuluk,
karadağ < karadağ,
kasaba < kasaba,
liman < liman,
mejdan < meydan,
osmanlija < osmanlı,
sokak < sokak,
šehar, šeher < şehir,
taš < taş,
tepelik < tepelik,
urum < rum,
zindan < zindan

KD < T

arman < harman,
balkan < balkan,
bina < bina,
bunar < pınar,
ćečijol < keçi yolu,
ćuprija < köprü,
degirmentaš < değirmen,
halk < halk,
jer < yer,
kale < kale,
kujundžija < kuyu,
mahala < mahalle,
milet < millet,
sahat kula < saat kulesi,
sokakfenjer < sokak f.,
širit < şerit,
tašćoeprija < taşlı köprü,
toprak < toprak,
vilajet < vilayet,

4.1.7. Günler ve Özel Günler ile İlgili Sözcükler

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden günler ve özel günler ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalarından hareketle 24 Türkçe, 7 Farsça ve 11 Arapça kökenli sözcük olmak üzere toplam 43 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

aj < ay,
alidunu < aligünü,
bajram < bayram,
çaršamba < çarşamba,
đeč < geç,
ebed < ebediyen,
içindija, ikindija < ikindi,
jari đedže < gece yarısı,
jil < yıl,
kiš < kış,
pazar < pazar,
saba < sabah,
sure < süre,
tarih < tarih,
zeman < zaman

KD < T

ajluk < aylık,
aša < aşı,
behar < bahar,
džuma < cuma,
đedže < gece,
efta < hafta,
iljéjaz < ilk yaz,
jaz < yaz,
juzjil < yüzyıl,
olje < öğle,
pazartesi < pazartesi,
sali < salı,
šimdi, šindi < şimdi,
vakat, vaktija < vakit,

KD < T

akšam < akşam,
avet < afet,
budun < bugün,
džumartesi < cumartesi,
đun < gün,
erčen < erken,
jarin < yarın,
jeni jil < yeni yıl,
jokari < yukarı,
oljevakat < öğle vakti,
peršembe < perşembe,
sonra < sonra,
takvim < takvim,
vakti, vaktile, < vaktiyle,

4.1.8. Sayılar ve Renkler ile İlgili Sözcükler

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden sayılar ve renkler ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalarından hareketle 50 Türkçe, 5 Farsça ve 4 Arapça kökenli sözcük olmak üzere toplam 59 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

ak < ak,
altmiş < altmış,
bejaz < beyaz,
birindži < birinci,

KD < T

alti < altı,
beš < beş,
bin < bin ,
birkač < birkaç,

KD < T

altundži < altıncı,
bešindži < beşinci,
bir < bir,
bučuk < buçuk,

<i>čejrek < çeyrek,</i>	<i>čift < çift,</i>	<i>čivit < çivit,</i>
<i>dort < dört,</i>	<i>doksan < doksan,</i>	<i>dokuz < dokuz,</i>
<i>dokuzundži < dokuzuncu,</i>	<i>eli < elli,</i>	<i>iljč < ilk,</i>
<i>iči < iki,</i>	<i>ičindži < ikinci,</i>	<i>jari, jarim < yarı, yarım,</i>
<i>jedi < yedi,</i>	<i>indži < yedinci,</i>	<i>ješilj < yeşil,</i>
<i>jetmiş < yetmiş,</i>	<i>jigrmi < yirmi,</i>	<i>kapkara < kapkara,</i>
<i>kara < kara,</i>	<i>kirk < kırk,</i>	<i>kirmizi < kırmızı,</i>
<i>mavi < mavi,</i>	<i>mor < mor,</i>	<i>onalti < on altı,</i>
<i>onbeš < on beş,</i>	<i>onbirindži < on birinci,</i>	<i>ondort < on dört,</i>
<i>oniči < on iki</i>	<i>oničindži < on ikinci,</i>	<i>onjedi < on yedi,</i>
<i>onsećiz < on sekiz,</i>	<i>onuč < on üç,</i>	<i>onučundži < on üçüncü,</i>
<i>otuz < otuz,</i>	<i>penbe < pembe,</i>	<i>saji < sayı,</i>
<i>sari < sarı,</i>	<i>sećiz < sekiz,</i>	<i>sećizindži < sekizinci,</i>
<i>seksen < seksen,</i>	<i>simsija < simsiyah,</i>	<i>sifir < sıfır,</i>
<i>sija < siyah,</i>	<i>tene < tane,</i>	<i>uč < üç,</i>
<i>učjuz < üç yüz,</i>	<i>učundži < üçüncü,</i>	

4.1.9. Ev Düzeni ile İlgili Sözcükler

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden ev düzeni ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalarından hareketle 128 Türkçe, 49 Farsça, 59 Arapça, 15 Rumca, 5 İtalyanca ve 2 Fransızca kökenli sözcük olmak üzere toplam 258 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

agda < ağda,
akšamluk < akşamlik,
alet < alet,
amam, hamam < hamam,
ateš < ateş,
avlu < havlu,
azna, azne < hazne,
bakrač < bakraç,
baraka < baraka,

KD < T

ajakjol < ayakyolu,
alan < alan,
ališveriš < alışveriş,
ambar, anbar < ambar,
atešodžak < ateş ocağı,
avlija < avlu,
badža < baca,
balta < balta,
basamak < basamak,

KD < T

ajna < ayna,
alat < halat, alat,
alka < halka,
asir < hasır,
avan < havan,
avuz < havuz,
bakar < bakır,
bardak < bardak,
bašča < bahçe,

<i>bešika</i> < <i>beşik</i> ,	<i>bez</i> < <i>bez</i> ,	<i>biçak</i> < <i>bıçak</i> ,
<i>boča, bošča</i> < <i>bohça</i> ,	<i>boja</i> < <i>boya</i> ,	<i>čakija</i> < <i>çaki</i> ,
<i>čakmaktaš</i> < <i>çakmak taşı</i> ,	<i>çaršaf</i> < <i>çarşaf</i> ,	<i>čadir</i> < <i>çadır</i> ,
<i>čanak</i> < <i>çanak</i> ,	<i>čapa</i> < <i>çapa</i> ,	<i>čardak</i> < <i>çardak</i> ,
<i>čatal</i> < <i>çatal</i> ,	<i>čajibrik</i> < <i>çay ibriği</i> ,	<i>čajkašika</i> < <i>çay kaşığı</i> ,
<i>čajdanlik</i> < <i>çaydanlık</i> ,	<i>čekič</i> < <i>çekiç</i> ,	<i>čekrik</i> < <i>çıkrik</i> ,
<i>čelik</i> < <i>çelik</i> ,	<i>čember</i> < <i>çember</i> ,	<i>čengel</i> < <i>çengel</i> ,
<i>češma</i> < <i>çeşme</i> ,	<i>čejiz</i> < <i>çeyiz</i> ,	<i>čingirak</i> < <i>çingirak</i> ,
<i>činija</i> < <i>çini</i> ,	<i>čiflak, čiftlak</i> < <i>çiftlik</i> ,	<i>čivija</i> < <i>çivi</i> ,
<i>čomljek</i> < <i>çömlek</i> ,	<i>čubuk</i> < <i>çubuk</i> ,	<i>čutura</i> < <i>çotra</i> ,
<i>čuval</i> < <i>çuval</i> ,	<i>ćasa</i> < <i>kase</i> ,	<i>ćat</i> < <i>kâğıt</i> ,
<i>ćenef</i> < <i>kenef</i> ,	<i>ćepce</i> < <i>kepçe</i> ,	<i>ćeremid</i> < <i>kiremit</i> ,
<i>ćerpič</i> < <i>kerpiç</i> ,	<i>ćeser</i> < <i>keser</i> ,	<i>ćibrit</i> < <i>kibrit</i> ,
<i>ćitab</i> < <i>kitap</i> ,	<i>ćilid</i> < <i>kilit</i> ,	<i>ćilim</i> < <i>kilim</i> ,
<i>ćira</i> < <i>kira</i> ,	<i>ćotek</i> < <i>kötek</i> ,	<i>ćul</i> < <i>kül</i> ,
<i>ćup</i> < <i>küp</i> ,	<i>ćuskija</i> < <i>küskü</i> ,	<i>ćumes</i> < <i>kümes</i> ,
<i>ćurek</i> < <i>kürek</i> ,	<i>ćumur</i> < <i>kömür</i> ,	<i>degenek</i> < <i>değnek</i> ,
<i>demir</i> < <i>demir</i> ,	<i>direk</i> < <i>direk</i> ,	<i>dičišigla</i> < <i>dikiş iğnesi</i> ,
<i>dičišmašina</i> < <i>dikiş m.</i> ,	<i>divit</i> < <i>divit</i> ,	<i>došek, dušek</i> < <i>döşek</i> ,
<i>dolab</i> < <i>dolap</i> ,	<i>duduk</i> < <i>düdük</i> ,	<i>duman</i> < <i>duman</i> ,
<i>duvar</i> < <i>duvar</i> ,	<i>duvarsat</i> < <i>duvar saati</i> ,	<i>džam</i> < <i>cam</i> ,
<i>džepsat</i> < <i>cep saati</i> ,	<i>džezva</i> < <i>cezve</i> ,	<i>đerdek</i> < <i>gerdek</i> ,
<i>đerđef</i> < <i>gergef</i> ,	<i>đuğum</i> < <i>güğüm</i> ,	<i>edije</i> < <i>hediye</i> ,
<i>eglendže</i> < <i>eğlence</i> ,	<i>eliš</i> < <i>el işi</i> ,	<i>eldegirmen</i> < <i>el değirmeni</i> ,
<i>elek</i> < <i>elek</i> ,	<i>ev</i> < <i>ev</i> ,	<i>fal</i> < <i>fal</i> ,
<i>fenjer, venjer</i> < <i>fener</i> ,	<i>filjdžan</i> < <i>fincan</i> ,	<i>fišek</i> < <i>fişek</i> ,
<i>furda</i> < <i>hurda</i> ,	<i>frča</i> < <i>fırça</i> ,	<i>firun, furmu</i> < <i>fırın</i> ,
<i>harems</i> < <i>harem</i> ,	<i>ibrik</i> < <i>ibrik</i> ,	<i>ip</i> < <i>ip</i> ,
<i>jagluk</i> < <i>yağlık</i> ,	<i>jalak</i> < <i>yalak</i> ,	<i>jastik</i> < <i>yastık</i> ,
<i>jatak</i> < <i>yatak</i> ,	<i>jatakortu</i> < <i>yatak örtüsü</i> ,	<i>jemekodaja</i> < <i>yemek odası</i> ,
<i>jorgan</i> < <i>yorgan</i> ,	<i>kafadegirmen</i> < <i>kahve d.</i> ,	<i>kalem</i> < <i>kalem</i> ,
<i>kalbur</i> < <i>kalbur</i> ,	<i>kana</i> < <i>kına</i> ,	<i>kandža</i> < <i>kanca</i>
<i>kangal</i> < <i>kangal</i> ,	<i>kantar</i> < <i>kantar</i> ,	<i>kap</i> < <i>kap</i> ,

<i>kapak</i> < <i>kapak</i> ,	<i>kapan</i> < <i>kapan</i> ,	<i>kapija</i> < <i>kapı</i> ,
<i>karaboja</i> < <i>kara boya</i> ,	<i>kasnak</i> < <i>kasnak</i> ,	<i>kaval</i> < <i>kaval</i> ,
<i>kavanoz</i> < <i>kavanoz</i> ,	<i>kaves</i> < <i>kafes</i> ,	<i>kašagija</i> < <i>kaşağı</i> ,
<i>kašika</i> < <i>kaşık</i> ,	<i>kazan</i> < <i>kazan</i> ,	<i>kilif</i> < <i>kılıf</i> ,
<i>kolan</i> < <i>kolan</i> ,	<i>konak</i> < <i>konak</i> ,	<i>korbač</i> < <i>kırbaç</i> ,
<i>kova</i> < <i>kova</i> ,	<i>kumbara</i> < <i>kumbara</i> ,	<i>kutija</i> < <i>kutu</i> ,
<i>kuršum</i> < <i>kurşun</i> ,	<i>lampa</i> < <i>lamba</i> ,	<i>legen</i> < <i>leğen</i> ,
<i>ljastik</i> < <i>lastik</i> ,	<i>makaze</i> < <i>makas</i> ,	<i>mandal</i> < <i>mandal</i> ,
<i>mangal</i> < <i>mangal</i> ,	<i>maša</i> < <i>maşa</i> ,	<i>maštrapa</i> < <i>maşrapa</i> ,
<i>matara</i> < <i>matara</i> ,	<i>mendilj</i> < <i>mendil</i> ,	<i>merdiven</i> < <i>merdiven</i> ,
<i>mertek</i> < <i>mertek</i> ,	<i>minder</i> < <i>minder</i> ,	<i>mum</i> < <i>mum</i> ,
<i>murečep</i> < <i>müreккеп</i> ,	<i>musafir</i> < <i>misafir</i> ,	<i>musandra</i> < <i>musandıra</i> ,
<i>mušema</i> < <i>muşamma</i> ,	<i>musluk</i> < <i>musluk</i> ,	<i>mutfak</i> < <i>mutfak</i> ,
<i>nadžak</i> < <i>nacak</i> ,	<i>naftalin</i> < <i>naftalin</i> ,	<i>nargile</i> < <i>nargile</i> ,
<i>ojundžak</i> < <i>oyuncak</i> ,	<i>ortu</i> < <i>örtü</i> ,	<i>pas</i> < <i>pas</i> ,
<i>pendžer</i> < <i>pencere</i> ,	<i>perde</i> < <i>perde</i> ,	<i>pervaz</i> < <i>pervaz</i> ,
<i>peškir</i> < <i>peşkir</i> ,	<i>peškun</i> < <i>peşkun</i> ,	<i>podrum</i> < <i>bodrum</i>
<i>renda</i> < <i>rende</i> ,	<i>reza</i> < <i>reze</i> ,	<i>saan, sahan</i> < <i>sahan</i> ,
<i>sat, sahat</i> < <i>saat</i> ,	<i>sačak</i> < <i>saçak</i> ,	<i>sadžak</i> < <i>sac</i> ,
<i>salindžak</i> < <i>salıncak</i> ,	<i>sandalija</i> < <i>sandalye</i> ,	<i>sanduk</i> < <i>sandık</i> ,
<i>sapun</i> < <i>sabun</i> ,	<i>satara</i> < <i>satır</i> ,	<i>sepet</i> < <i>sepet</i> ,
<i>sini</i> < <i>sini</i> ,	<i>sirča</i> < <i>sırça</i> ,	<i>sidžim</i> < <i>sicim</i> ,
<i>silgi</i> < <i>silgi</i> ,	<i>skemlija</i> < <i>iskemle</i> ,	<i>sofra</i> < <i>sofra</i> ,
<i>supurđe</i> < <i>süpürge</i> ,	<i>sopa</i> < <i>sopa</i> ,	<i>sutluk</i> < <i>sütlük</i> ,
<i>šamata</i> < <i>şamata</i> ,	<i>šator</i> < <i>çadır</i> ,	<i>šemluk</i> < <i>şenlik</i> ,
<i>šemsije</i> < <i>şemsiye</i> ,	<i>šenluk</i> < <i>şenlik</i> ,	<i>šiljta</i> < <i>şilte</i> ,
<i>šiš</i> < <i>şiş</i> ,	<i>šimšir</i> < <i>şimşir</i> ,	<i>šira</i> < <i>şıra</i> ,
<i>šiše</i> < <i>şişe</i> ,	<i>odžak</i> < <i>ocak</i> ,	<i>odaja</i> < <i>oda</i> ,
<i>odun</i> < <i>odun</i> ,	<i>oklagija</i> < <i>oklava</i> ,	<i>oluk</i> < <i>oluk</i> ,
<i>oturak</i> < <i>oturak</i> ,	<i>pusula</i> < <i>pusula</i> ,	<i>raf</i> < <i>raf</i> ,
<i>tabak</i> < <i>tabak</i> ,	<i>taban</i> < <i>taban</i> ,	<i>tabor</i> < <i>tabur</i> ,
<i>tafta</i> < <i>tahta</i> ,	<i>tambura</i> < <i>tambura</i> ,	<i>tandur</i> < <i>tandır</i> ,
<i>tapa</i> < <i>tapa</i> ,	<i>tapija</i> < <i>tapu</i> ,	<i>tarak</i> < <i>tarak</i> ,

<i>tarabuka < darbuka,</i>	<i>tas < tas, tava < tava,</i>	<i>tavan < tavan,</i>
<i>tefter < defter,</i>	<i>teneća < teneke,</i>	<i>telj < tel,</i>
<i>tendžere < tencere,</i>	<i>tepsija < tepsi,</i>	<i>terazije < terazi,</i>
<i>testera < testere,</i>	<i>testi < testi,</i>	<i>tikač < tikaç,</i>
<i>tokmak < tokmak,</i>	<i>top < top,</i>	<i>topač < topaç,</i>
<i>topuz < topuz,</i>	<i>torba < torba,</i>	<i>torpu < törpü,</i>
<i>tornavida < tornavida,</i>	<i>toz < toz,</i>	<i>trabozan < tirabzan,</i>
<i>tuğla, tigla < tuğla,</i>	<i>tutkal < tutkal,</i>	<i>uti < ütü,</i>
<i>uzengi < üzengi,</i>	<i>uzuk < yüzük,</i>	<i>ustra < ustura,</i>
<i>zar < zar,</i>	<i>zijaret < ziyaret,</i>	<i>zijafet < ziyafet,</i>
<i>zindžir < zincir,</i>	<i>zumba < zumba,</i>	<i>zvekir < zıvekir</i>

4.1.10. Tıbbî Kavramlar

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden tıbbî kavramlar ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramaları ve saha araştırmalarından hareketle 9 Türkçe, 3 Farsça, 4 Arapça ve 2 Fransızca kökenli sözcük olmak üzere toplam 18 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

agri < ağrı,
asta < hasta,
fitilj < fitil,
irin < irin,
kompres < kompres,
sargija < sargı,

KD < T

ap < hap,
astana < hastane,
igla < iğne,
jara < yara,
oksuruk < öksürük,
tifus < tifüs,

KD < T

arpadžik < arpacık,
bojnluk < boyunluk,
iljaç < ilaç,
jarak < yarık,
pihti < pıhtı,
verem < verem

4.1.11. İnsan

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden insan ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalarından hareketle 30 Türkçe, 13 Farsça ve 58 Arapça kökenli sözcük olmak üzere toplam 101 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

adet < âdet,
ahlak < ahlak,

KD < T

adzele < acele,
ajat < hayat,

KD < T

ahbâb < ahbap,
ajip < ayıp,

<i>ajtar, atar < hatır,</i>	<i>avas < avaz,</i>	<i>aşk < aşk,</i>
<i>bardaş < bağdaş,</i>	<i>bedel < bedel,</i>	<i>bericet < bereket,</i>
<i>çare < çare,</i>	<i>ćef < keyif,</i>	<i>ćok < kök,</i>
<i>dajak < dayak,</i>	<i>dalavera < dalavere,</i>	<i>derman < dermân,</i>
<i>dert < dert,</i>	<i>dos < dost,</i>	<i>dosluk < dostluk,</i>
<i>džaba < çaba,</i>	<i>džan < can,</i>	<i>dževa < cefa,</i>
<i>dževap < cevap,</i>	<i>džumle < cümle,</i>	<i>đolde < gölge,</i>
<i>fursat < fırsat</i>	<i>gaile < gaile,</i>	<i>gajret < gayret,</i>
<i>gargara < gargara,</i>	<i>ićram < ikram,</i>	<i>ibret < ibret,</i>
<i>ićram < ikram,</i>	<i>iftira < iftira,</i>	<i>igbal < ikbal,</i>
<i>iktibar < itibar,</i>	<i>ilje < hile,</i>	<i>inajet < inayet,</i>
<i>insan < insan,</i>	<i>joldaš < yoldaş,</i>	<i>kalabaluk < kalabalık,</i>
<i>kavga < kavga,</i>	<i>kasavat < kasavet,</i>	<i>komšija < komşu,</i>
<i>korku < korku,</i>	<i>kusur < kusur,</i>	<i>kuvet < kuvvet,</i>
<i>lakrdija < lakırdı,</i>	<i>lezet < lezzet,</i>	<i>makara < makara (yap-),</i>
<i>mamurluk < mahmurluk,</i>	<i>mana, mahana < bahane,</i>	<i>marifet < marifet,</i>
<i>marifetluk < marifetlik,</i>	<i>masus < mahsus,</i>	<i>memnun < memnun,</i>
<i>meraba < merhaba,</i>	<i>merak < merak,</i>	<i>meraklija < meraklı,</i>
<i>miraz < miras,</i>	<i>muabet < muhabbet,</i>	<i>muštuluk < muštuluk,</i>
<i>muzika < müzik,</i>	<i>nam < nam,</i>	<i>namuz < namus,</i>
<i>nasihât < nasihat,</i>	<i>odžak < ocak,</i>	<i>olu < ölü,</i>
<i>omur < ömür,</i>	<i>perćin < perçem,</i>	<i>rahatluk, ratlum < rahatlık,</i>
<i>ridža < rica (et-),</i>	<i>sajbi < sahip,</i>	<i>sajgija < saygı,</i>
<i>salapati < sallapati,</i>	<i>ses < ses,</i>	<i>sevda < sevda,</i>
<i>soj < soy,</i>	<i>šamar < şamar,</i>	<i>šega < şaka,</i>
<i>šidet < şiddet,</i>	<i>šupe < şüphe,</i>	<i>talik < talih,</i>
<i>tamin < tahmin,</i>	<i>teferić < teferrüć,</i>	<i>teljaša < telaş,</i>
<i>teljef < telef,</i>	<i>temena < temenni,</i>	<i>ter < ter,</i>
<i>terbije < terbiye,</i>	<i>teslim < teslim,</i>	<i>traš < tıraş,</i>
<i>učkur < uçkur,</i>	<i>ujuk < uyku,</i>	<i>zahmet < zahmet,</i>
<i>zevk < zevk,</i>	<i>zijade < ziyade,</i>	<i>zijan < ziyan,</i>
<i>zulum < zulüm,</i>	<i>zulumćar < zulümkar</i>	

4.1.11.1 UzuV Adları

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden uzuv adları ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalarından hareketle 39 Türkçe, 4 Farsça, 3 Arapça ve 1 İtalyanca kökenli sözcük olmak üzere toplam 47 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

agiz < ağız ,
avuç < avuç,
bejin < beyin,
bojn < boyun,
čehre < çehre,
džigerica < ciğer,
đot < göt,
dalak < dalak,
diš < diş,
dudak < dudak,
kakrdak < kıkırdak,
karin < karın,
kulak < kulak,
parmak < parmak,
sakal < sakal,
tuj < tüy,

KD < T

ajak < ayak,
baš < baş,
bel < bel,
bubreg < böbrek,
čuka < çük,
đemik < kemik,
đobek < göbek,
damar < damar,
diz < diz,
jumruk < yumruk,
kalp < kalp,
kaš < kaş,
meme < meme,
sač < saç,
surat < surat,
zuluf < zülüf

KD < T

alin < alın,
badžak < bacak,
bogaz < boğaz,
burun < burun,
deri < deri,
đerdan < gerdan,
đoz < göz,
dil < dil,
dirsek < dirsek,
juz < yüz,
kan < kan,
kol < kol,
mide < mide,
safra < safra,
trnak < tırnak,

4.1.11.2. Akrabalık Sözcükleri

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden akrabalık ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalarından hareketle 15 Türkçe, 1 Farsça ve 2 Arapça kökenli sözcük olmak üzere toplam 18 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

akreba < akraba,
babo < baba,
dajo < dayı,

KD < T

amidža < amca,
badžanak < bacanak,
đuveglja < güvey,

KD < T

ana < ana,
burazer < birader,
eš < eş,

<i>hala, ala < hala,</i>	<i>jende < yenge,</i>	<i>kardaš < kardeş,</i>
<i>kajin < kayın,</i>	<i>kizevljad < kız evlat,</i>	<i>kizkardaš < kız kardeş,</i>
<i>nana < nine,</i>	<i>teze, teza < teyze,</i>	<i>urumdže < görümce,</i>

4.1.11.3. Unvan ve Lakap Sözcükleri

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden unvan ve lakap ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalarından hareketle 15 Türkçe, 11 Farsça, 20 Arapça ve 1 Rumca kökenli sözcük olmak üzere toplam 48 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

aga < ağa,
beg < bey,
čirak < çirak,
davadžija < davacı,
elči < elçi,
evlija < evliya,
hafiz, afiz < hafiz,
hazreti < hazret,
jalandži < yalancı,
kalauz < kılavuz,
karadoz < karagöz,
paša < paşa,
reisululema < reisül ulema,
šah < şah,
šehzade < şehzade,
ustabaš < ustabaşı,

KD < T

alim < âlim,
čajljak < çaylak,
čafir < kâfir,
dizdar < dizdar,
embra < emir,
firaun < firavun,
hajdud < haydud,
hurija < huri,
janćesidži < yankesici,
kalfa < kalfa,
odža, hodža < hoca,
pelivan < pehlivan,
sejmen < seymen,
šakadžija < şakacı,
šerif < şerif,
vačil < vekil,

KD < T

arkadaš < arkadaş,
čelebija < çelebi,
čiradžija < kiracı,
efendija < efendi,
evljad < evlad,
hadžija, adžija < hacı,
hanuma < hanım,
izmečar < hizmetkar,
jardimdži < yardımcı,
kantar < kantar,
oglan < oğlan,
reis < reis,
serdar < serdar,
šehit < şehit,
usta < usta,
zene < zenne,

4.1.11.4. Meslek Sözcükleri

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden meslek ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalarından hareketle 52 Türkçe, 15 Farsça, 42 Arapça, 3 Rumca ve 2 İtalyanca kökenli sözcük olmak üzere toplam 114 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

aberdži < haberci,
amal < hamal,
aščija < aščı,
bakirdžija < bakırcı,
berber < berber,
buregdžija < börekçi,
čoban < çoban,
čebedžija < kebeci,
čulhandžija < külhancı,
degirmendži < değirmenci,
dišečim < dış hekimi,
dogramadžija < doğramacı,
duvandžija < duhancı,
dozdoktor < göz doktoru,
ečim < hekim,
išči < işçi,
janičari < yeniçeri,
jorgandžija < yorgancı,
kafedžija < kahveci,
kaldrimdžija < kaldırımçı,
kazandžija < kazancı,
kujumdžija < kuyumcu,
lokmadžija < lokmacı,
mezardžija < mezarçı,
mualim < muallim,
muftija < müftü,
nišandžija < nişancı,
odundžu < oduncu,
poštar < postacı,
sadžija < saatçi,
sejridži < seyirci,

KD < T

ajakabidžija < ayakkabıcı,
amamdžija < hamamcı,
aščibaš < aščıbaşı,
baščivandžija < bahçivancı,
bičakdžija < bıçakçı,
čajdžija < çaycı,
ćatibbaš < kâtipbaşı,
ćevabdžija < kebabçı,
ćurkdžija < kürkçü,
demirdžija < demirci,
dićišdžija < dikişçi,
dućandžija < dükkancı,
duvardžija < duvarcı,
đoezbajadžija < göz bağıcı,
furundžija < fırıncı,
imam < imam,
javer < yaver,
juzbaša < yüzbaşı,
kajmakam < kaymakam,
kantardžija < kantarcı,
kazmadžija < kazmacı,
kunduradžija < kunduracı,
marangoz < marangoz,
mimar < mimar,
muderis < müderris,
muhtar < muhtar,
odabaš < oda başı,
odžačar < ocakçı,
rabadžija < arabacı,
satidžija < satıcı,
semerdžija < semerci,

KD < T

alvadžija < helvacı,
argat < ırgat,
avdžija < avcı,
bazerdžen < bezirgan,
bozadžija < bozacı,
čizmedžija < çizmecı,
ćatib < kâtib,
ćumurdžija < kömürçü,
dauldžija < davulcu,
denjiždžija < denizci,
dilendžija < dilenci,
dugundžija < düğüncü,
džamdžija < camcı,
đoezludžija < gözlükçü,
handžija, andžija < hancı,
izmetčija < hizmetçi,
jazidžija < yazıcı,
kadija < kadı,
kalajdžija < kalaycı,
kapidžija < kapıcı,
korudžija < korucu,
lehimdžija < lehimci,
memur < memur,
mula < molla,
mudur < müdür,
muzičar < müzikçi,
odadžija < odacı,
pekči < bekçi,
sapundžija < sabuncu,
sejiz < seyis,
sepetčija < sepetçi,

<i>sihirbaz</i> < <i>sihirbaz</i> ,	<i>simitčija</i> < <i>simitçi</i> ,	<i>supurdedži</i> < <i>süpürgeci</i> ,
<i>šečerdžija</i> < <i>šekerci</i> ,	<i>tamburičar</i> < <i>tamburacı</i> ,	<i>tašdžija</i> < <i>taşçı</i> ,
<i>tatlidžija</i> < <i>tatlıcı</i> ,	<i>tefterdar</i> < <i>defterdar</i> ,	<i>teljal</i> < <i>tellal</i> ,
<i>tenećedžija</i> < <i>tenekeci</i> ,	<i>terdžumen</i> < <i>tercüman</i> ,	<i>terzija</i> < <i>terzi</i> ,
<i>topčija</i> < <i>topçu</i> ,	<i>tudžar</i> < <i>tüccar</i> ,	<i>tufekdžija</i> < <i>tüfekçi</i> ,
<i>ušak</i> < <i>uşak</i> ,	<i>valija</i> < <i>vali</i> ,	<i>vezir</i> < <i>vezir</i> ,
<i>zabit</i> < <i>zabit</i> ,	<i>zanatlija</i> < <i>zanatçı</i> ,	<i>zerzevatčija</i> < <i>zerzevatçı</i>

4.1.11.5. Nitelik ve Özellikler

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden nitelik ve özellikler ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalarından hareketle 116 Türkçe, 33 Farsça, 48 Arapça, 3 Rumca ve 2 İtalyanca kökenli sözcük olmak üzere toplam 202 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

abdal < *apdal*,
ačik < *açık*,
adži < *acı*,
agir < *ağır*,
airli < *hayırlı*,
alčak < *alçak*,
araret < *hararet*,
azir < *hazır*,
badava < *bedava*,
balaban, balvan < *balaban*,
bašiboš < *başıboş*,
barjaktar < *bayraktar*,
bekrija < *bekri*,
beter < *beter*,
bol < *bol*,
bozuk < *bozuk*,
burgi < *burgu*,
buz < *buz*,

KD < T

aberdar < *haberdar*,
adžaip < *acayip*,
afif < *hafif*,
ajri < *ayrı*,
alafranga < *alafranga*,
angarja < *angarya*,
ašićare < *aşıkâne*,
azgin < *azgın*,
bajat < *bayat*,
bali < *ballı*,
baška < *başka*,
batal < *battal*,
belaj < *bela*,
bilmez < *bilmez*,
boš < *boş*,
buk < *büyük*,
burma < *burma*,
čiplak < *çıplak*,

KD < T

ačdozli < *aç gözlü*,
adžami < *acemi*,
afijet < *afiyet*,
ahmak < *ahmak*,
alaturka < *alaturka*,
ar < *har*,
avet < *afet*,
azirdževap < *hazır cevap*,
baksuz < *bahtsız*,
bambaška < *bambaşka*,
bajagi < *bayağı*,
bečar < *bekar*,
berbat < *berbat*,
biraz < *biraz*,
boj < *boy*,
bulanik < *bulanık*,
butun < *bütün*,
čuruk < *çürük*,

<i>ćel</i> < <i>kel</i> ,	<i>ćor</i> < <i>kör</i> ,	<i>ćoso</i> < <i>köse</i> ,
<i>ćostek</i> < <i>köstek</i> ,	<i>dahije</i> < <i>dahiyane</i> ,	<i>delija</i> < <i>deli</i> ,
<i>dembel</i> < <i>tembel</i> ,	<i>derviš</i> < <i>derviş</i> ,	<i>dilber</i> < <i>dilber</i> ,
<i>duztaban</i> < <i>düztaban</i> ,	<i>duşman</i> < <i>düşman</i> ,	<i>dibiduz</i> < <i>düpedüz</i> ,
<i>džidža</i> < <i>cici</i> ,	<i>džomert</i> < <i>cömert</i> ,	<i>džudže</i> < <i>cüce</i> ,
<i>đaur</i> , <i>kaur</i> < <i>gâvur</i> ,	<i>đebe</i> < <i>gebe</i> ,	<i>đelin</i> < <i>gelin</i> ,
<i>đenč</i> < <i>genç</i> ,	<i>đuzel</i> < <i>güzel</i> ,	<i>ej</i> < <i>iyi</i> ,
<i>emin</i> < <i>emin</i> ,	<i>ećsi</i> < <i>ekşi</i> ,	<i>esći</i> < <i>eski</i> ,
<i>esmer</i> < <i>esmer</i> ,	<i>fakir</i> < <i>fakir</i> ,	<i>fena</i> < <i>fena</i> ,
<i>fitnedžija</i> < <i>fitneci</i> ,	<i>fukara</i> < <i>fukara</i> ,	<i>gajtan</i> < <i>kaytan</i> ,
<i>garip</i> < <i>garip</i> ,	<i>igit</i> < <i>yiğit</i> ,	<i>ihtijar</i> < <i>ihtiyar</i> ,
<i>inat</i> < <i>inat</i> ,	<i>inadžija</i> < <i>inatçı</i> ,	<i>indže</i> < <i>ince</i> ,
<i>irak</i> < <i>irak</i> ,	<i>islak</i> < <i>ıslak</i> ,	<i>harab</i> , <i>arap</i> < <i>harap</i> ,
<i>jabandži</i> < <i>yabancı</i> ,	<i>jabani</i> < <i>yabani</i> ,	<i>jagma</i> < <i>yağma</i> ,
<i>jakin</i> < <i>yakın</i> ,	<i>jakişik</i> < <i>yakışık</i> ,	<i>jalan</i> < <i>yalan</i> ,
<i>jaliniz</i> < <i>yalnız</i> ,	<i>janliš</i> < <i>yanlış</i> ,	<i>japagi</i> < <i>yapağı</i> ,
<i>jaramaz</i> < <i>yaramaz</i> ,	<i>jasak</i> < <i>yasak</i> ,	<i>jasi</i> < <i>yassı</i> ,
<i>javaš</i> < <i>yavaş</i> ,	<i>javašluk</i> < <i>yavaşlık</i> ,	<i>jeni</i> < <i>yeni</i> ,
<i>jetim</i> < <i>yetim</i> ,	<i>jezit</i> < <i>yezit</i> ,	<i>joldžija</i> < <i>yolcu</i> ,
<i>jolsuz</i> < <i>yolsuz</i> ,	<i>jorgun</i> < <i>yorgun</i> ,	<i>jumušak</i> < <i>yumuşak</i> ,
<i>kabadahija</i> < <i>kabadayı</i> ,	<i>kaćak</i> < <i>kaçak</i> ,	<i>kaćamak</i> < <i>kaçamak</i> ,
<i>kalauz</i> < <i>kılavuz</i> ,	<i>kalaj</i> < <i>kalay</i> ,	<i>kalin</i> < <i>kalın</i> ,
<i>karanlık</i> < <i>karanlık</i> ,	<i>karişik</i> < <i>karişik</i> ,	<i>katilj</i> < <i>katil</i> ,
<i>kavgadžija</i> < <i>kavgacı</i> ,	<i>kisa</i> < <i>kısa</i> ,	<i>kivirdžik</i> < <i>kıvırcık</i> ,
<i>kolaj</i> < <i>kolay</i> ,	<i>korkuč</i> < <i>korkunç</i> ,	<i>kopuk</i> < <i>kopuk</i> ,
<i>kućuk</i> < <i>küçük</i> ,	<i>kuri</i> < <i>kuru</i> ,	<i>lapazan</i> < <i>lafazan</i> ,
<i>maskaradžija</i> < <i>maskaracı</i> ,	<i>matrak</i> < <i>matrak</i> ,	<i>matuh</i> < <i>matuf</i> ,
<i>merhametan</i> < <i>merhametli</i> ,	<i>muanat</i> < <i>muhanat</i> ,	<i>muflis</i> < <i>müflis</i> ,
<i>muhtać</i> < <i>muhtać</i> ,	<i>namćor</i> < <i>nankör</i> ,	<i>pać</i> < <i>pak</i> ,
<i>paćavura</i> < <i>paćavra</i> ,	<i>pali</i> < <i>pahalı</i> ,	<i>parće</i> < <i>parça</i> ,
<i>pezo</i> < <i>pezevenk</i> ,	<i>pis</i> < <i>pis</i> ,	<i>pišman</i> < <i>pişman</i> ,
<i>rahat</i> < <i>rahat</i> ,	<i>rezilj</i> < <i>rezil</i> ,	<i>rospija</i> < <i>oruspu</i> ,
<i>odunć</i> < <i>ödünç</i> ,	<i>or</i> < <i>hor</i> ,	<i>ornek</i> < <i>örnek</i> ,

<i>orta</i> < <i>orta</i> ,	<i>ortašećer</i> < <i>orta şekerli</i> ,	<i>ortak</i> < <i>ortak</i> ,
<i>oš</i> < <i>hoş</i> ,	<i>saćma</i> < <i>saćma</i> ,	<i>sade</i> < <i>sade</i> ,
<i>safi</i> < <i>safi</i> ,	<i>sag</i> < <i>sağ</i> ,	<i>saganak</i> < <i>sağanak</i> ,
<i>saglan</i> < <i>sağlam</i> ,	<i>sakat</i> < <i>sakat</i> ,	<i>sejrek</i> < <i>seyrek</i> ,
<i>sevdalija</i> < <i>sevdalı</i> ,	<i>serbes</i> < <i>serbest</i> ,	<i>sert</i> < <i>sert</i> ,
<i>sidžak</i> < <i>sıcak</i> ,	<i>sok</i> < <i>soğuk</i> ,	<i>sol</i> < <i>sol</i> ,
<i>son</i> < <i>son</i> ,	<i>srma</i> < <i>sırma</i> ,	<i>şarlatan</i> < <i>şarlatan</i> ,
<i>šaroš</i> < <i>sarhoş</i> ,	<i>šen</i> < <i>şen</i> ,	<i>šeremet</i> < <i>şeremet</i> ,
<i>šišman</i> < <i>şişman</i> ,	<i>tamaćar</i> < <i>tamahkar</i> ,	<i>tatli</i> < <i>tatlı</i> ,
<i>taze</i> < <i>taze</i> ,	<i>temel</i> < <i>temel</i> ,	<i>temiz</i> < <i>temiz</i> ,
<i>terjaći</i> < <i>tiryaki</i> ,	<i>tok</i> < <i>tok</i> ,	<i>topal</i> < <i>topal</i> ,
<i>uaf</i> < <i>tuhaf</i> ,	<i>udžuz</i> < <i>ucuz</i> ,	<i>uksek</i> < <i>yüksek</i> ,
<i>ufak</i> < <i>ufak</i> ,	<i>ugursuz</i> < <i>uğursuz</i> ,	<i>uja</i> < <i>huy</i> ,
<i>ujdurma</i> < <i>uydurma</i> ,	<i>uzak</i> < <i>uzak</i> ,	<i>uzun</i> < <i>uzun</i> ,
<i>zajif</i> < <i>zayıf</i> ,	<i>zemberek</i> < <i>zemberek</i> ,	<i>zendin</i> < <i>zengin</i> ,
<i>zevzek</i> < <i>zevzek</i> ,	<i>zabun</i> < <i>zebun</i> ,	<i>zijanćer</i> < <i>ziyankar</i> ,
<i>zor</i> < <i>zor</i>		

4.1.12. Giyecek Adları

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden giyecek adları ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalarından hareketle 32 Türkçe, 14 Farsça, 15 Arapça, 1 Rumca, 1 İtalyanca, 4 Fransızca ve 1 Bulgarca kökenli sözcük olmak üzere toplam 68 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

aba < *aba*,
astar < *astar*,
bilezik < *bilezik*,
ćarik < *çarık*,
ćebe < *kebe*,
ćeten < *keten*,
don < *don*,
džep < *cep*,

KD < T

ajakabi < *ayakkabı*,
bašortu < *baş örtüsü*,
ćanta < *çanta*,
ćizme < *çizme*,
ćemer < *kemer*,
ćurk < *kürk*,
dugme < *düğme*,
džube < *cübbe*,

KD < T

anteri < *entari*,
bedem < *beden*,
ćarapa < *çorap*,
ćoha < *çuha*,
ćesa < *kese*,
dićiš < *dikiş*,
duvak < *duvak*,
džuzdan < *cüzdan*,

<i>đijim</i> < <i>giyim</i> ,	<i>đomlek</i> < <i>gömlek</i> ,	<i>đozludži</i> < <i>gözlük</i> ,
<i>elbise</i> < <i>elbise</i> ,	<i>espab</i> < <i>espap</i> ,	<i>etek</i> < <i>etek</i> ,
<i>feredže</i> < <i>ferace</i> ,	<i>fes, ves</i> < <i>fes</i> ,	<i>fistan</i> < <i>fistan</i> ,
<i>ibrišim</i> < <i>ibrišim</i> ,	<i>ipek</i> < <i>ipek</i> ,	<i>jaka</i> < <i>yaka</i> ,
<i>jama</i> < <i>yama</i> ,	<i>jamak</i> < <i>yamak</i> ,	<i>jašmak</i> < <i>yašmak</i> ,
<i>jelek</i> < <i>yelek</i> ,	<i>kadifa</i> < <i>kadife</i> ,	<i>kajiš</i> < <i>kayıš</i> ,
<i>kalpak</i> < <i>kalpak</i> ,	<i>kumaš</i> < <i>kumaş</i> ,	<i>kušak</i> < <i>kuşak</i> ,
<i>kundura</i> < <i>kundura</i> ,	<i>kopča</i> < <i>kopça</i> ,	<i>kundak</i> < <i>kundak</i> ,
<i>muslin</i> < <i>muslin</i> ,	<i>nalča</i> < <i>nalça</i> ,	<i>nalin</i> < <i>nalın</i> ,
<i>ojme</i> < <i>oya</i> ,	<i>pača</i> < <i>paça</i> ,	<i>palto</i> < <i>palto</i> ,
<i>papuča, papuče</i> < <i>papuç</i> ,	<i>peče</i> < <i>peçe</i> ,	<i>posteci, postecija</i> < <i>pösteki</i> ,
<i>saten</i> < <i>saten</i> ,	<i>sedef</i> < <i>sedef</i> ,	<i>šal</i> < <i>şal</i> ,
<i>šalvare</i> < <i>şalvar</i> ,	<i>šame</i> < <i>şame</i> ,	<i>tegelj</i> < <i>teyel</i> ,
<i>tespih</i> < <i>tespih</i> ,	<i>toka</i> < <i>toka</i> ,	<i>turban</i> < <i>tülbent, türban</i> ,
<i>vafir</i> < <i>kafi</i> ,	<i>zâbun</i> < <i>zebun</i>	

4.1.13. Yiyecek ve İçecek Adları

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden yiyecek ve içecek adları ile ilgili sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalarından hareketle 66 Türkçe, 29 Farsça, 24 Arapça, 6 Rumca, 6 İtalyanca ve 1 Fransızca kökenli sözcük olmak üzere toplam 132 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

ajvar < *ayvar*,

amajlija < *hamaylı*,

badem < *badem*,

balkčorba < *balık çorbası*,

boza < *boza*,

but < *but*,

ćeške < *keşkek*,

ćufte < *köfte*,

dolama < *dolama*,

dubek < *dibek*,

KD < T

alkhol < *alkol*,

amur < *hamur*,

baklava < *baklava*,

balkjag < *balık yağı*,

bulumač < *bulamaç*,

čimbur < *çulbur*,

ćetenalva < *keten helva*,

ćulah < *külah*,

dolma < *dolma*,

duvan < *tütün*,

KD < T

alva, halva < *helva*,

ašura < *aşure*,

bal < *bal*,

boranija < *borani*,

bureg < *börek*,

čorba < *çorba*,

ćevapi < *kebab*,

ćulbasti < *külbasti*,

dondurma < *dondurma*,

đevrek < *gevrek*,

<i>đulbaklava</i> < <i>gül baklava</i> ,	<i>đulšećer</i> < <i>gülbe şeker</i> ,	<i>đuljjag</i> < <i>gül yağı</i> ,
<i>đuveč</i> < <i>güveç</i> ,	<i>ekmek</i> < <i>ekmek</i> ,	<i>ekši</i> < <i>ekşi</i> ,
<i>erište</i> < <i>erişte</i> ,	<i>et</i> < <i>et</i> ,	<i>etsuj</i> < <i>et suyu</i> ,
<i>gurabije</i> < <i>kurabiye</i> ,	<i>hašof, ošaf</i> < <i>hoşaf</i> ,	<i>humus</i> < <i>humus</i> ,
<i>ički</i> < <i>içki</i> ,	<i>jag</i> < <i>yağ</i> ,	<i>jaglama</i> < <i>yağlama</i> ,
<i>jani</i> < <i>yahni</i> ,	<i>japrakdolma</i> < <i>yaprak d.</i> ,	<i>jemek</i> < <i>yemek</i> ,
<i>jogurt</i> < <i>yoğurt</i> ,	<i>jufka</i> < <i>yufka</i> ,	<i>jumurta</i> < <i>yumurta</i> ,
<i>kadaif</i> < <i>kadayıf</i> ,	<i>kafa</i> < <i>kahve</i> ,	<i>kahvalti</i> < <i>kahvaltı</i> ,
<i>kajgana</i> < <i>kaygana</i> ,	<i>kajmak</i> < <i>kaymak</i> ,	<i>kalja</i> < <i>kalya</i> ,
<i>kavurma</i> < <i>kavurma</i> ,	<i>kurbančorba</i> < <i>kurban ç.</i> ,	<i>kuziet</i> < <i>kuzu eti</i> ,
<i>lanadolma</i> < <i>lahana d.</i> ,	<i>lanaturši</i> < <i>lahana t.</i> ,	<i>lapa</i> < <i>lapa</i> ,
<i>leblebija</i> < <i>leblebi</i> ,	<i>lokma</i> < <i>lokma</i> ,	<i>lokum</i> < <i>lokum</i> ,
<i>mafiš</i> < <i>mafiş</i> ,	<i>maja</i> < <i>maya</i> ,	<i>majahoš</i> < <i>mayhoş</i> ,
<i>mantija</i> < <i>mantı</i> ,	<i>meza</i> < <i>meze</i> ,	<i>mualebi</i> < <i>mühallebi</i> ,
<i>musaka</i> < <i>musakka</i> ,	<i>mušmula</i> < <i>muşmula</i> ,	<i>nimet</i> < <i>nimet</i> ,
<i>nišeste</i> < <i>nişasta</i> ,	<i>nobetšećer</i> < <i>nöbet şekeri</i> ,	<i>ošmeri</i> < <i>höşmerim</i> ,
<i>papasjani</i> < <i>papaz y.</i> ,	<i>pastirma</i> < <i>pastırma</i> ,	<i>pekmez</i> < <i>pekmez</i> ,
<i>peksimet</i> < <i>peksimet</i> ,	<i>pelte</i> < <i>pelte</i> ,	<i>pendir</i> < <i>peynir</i> ,
<i>pendirmaja</i> < <i>peynir m.</i> ,	<i>pestij</i> < <i>pestil</i> ,	<i>pilav</i> < <i>pilav</i> ,
<i>pirinač</i> < <i>pirinç</i> ,	<i>pirjan</i> < <i>büryan</i> ,	<i>pita</i> < <i>pide</i> ,
<i>pogača</i> < <i>poğaç</i> ,	<i>rakija</i> < <i>raki</i> ,	<i>revani</i> < <i>revani</i> ,
<i>safisut</i> < <i>safi süt</i> ,	<i>salamura</i> < <i>salamura</i> ,	<i>salata</i> < <i>salata</i> ,
<i>salća</i> < <i>salça</i> ,	<i>salep</i> < <i>sahlep</i> ,	<i>sarma</i> < <i>sarma</i> ,
<i>simit</i> < <i>simit</i> ,	<i>sirće</i> < <i>sirke</i> ,	<i>soda</i> < <i>soda</i> ,
<i>sogandolma</i> < <i>soğan dolma</i> ,	<i>somun</i> < <i>somun</i> ,	<i>spanać</i> < <i>ıspanak</i> ,
<i>su</i> < <i>su</i> ,	<i>sudžuk</i> < <i>sucuk</i> ,	<i>sutlijaš</i> < <i>sütlaç</i> ,
<i>šahrija</i> < <i>şehriye</i> ,	<i>šap</i> < <i>şap</i> ,	<i>šarap</i> < <i>şarap</i> ,
<i>šećer</i> < <i>şeker</i> ,	<i>šerbet</i> < <i>şerbet</i> ,	<i>škembe</i> < <i>işkembe</i> ,
<i>škembečorba</i> < <i>işkembe ç.</i> ,	<i>šurup</i> < <i>şurup</i> ,	<i>tahan</i> < <i>tahin</i>
<i>tahanhalva</i> < <i>tahin helvası</i> ,	<i>tarana</i> < <i>tarhana</i> ,	<i>tarator</i> < <i>tarator</i> ,
<i>tespište</i> < <i>tespişte, tezpişte</i> ,	<i>tirit</i> < <i>tirit</i> ,	<i>tufahije</i> < <i>tüfahiye</i> ,
<i>terkib-i tüffahiye</i> ,	<i>tulumba</i> < <i>tulumba</i> ,	<i>turšija</i> < <i>turşu</i> ,
<i>tutun</i> < <i>tütün</i> ,	<i>tuz</i> < <i>tuz</i> ,	<i>un</i> < <i>un</i> ,

urmadžika < *hurma*,

zer < *zehir*,

zejtinjag < *zeytin yağı*

4.1.14. Duygu İfadeleri

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden duygu ifadeleri ile ilgili sözcüklere bakıldığında, literatür taramalarından ve saha araştırmalarından hareketle 13 Türkçe, 2 Farsça, 7 Arapça ve 1 Rumca kökenli sözcük olmak üzere toplam 23 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

aferim < *aferin*,
ajde bre < *hayde bre*,
aman be < *aman be*,
bre < *bre*,
dijmi < *değil mi*,
jazuk < *yazık*,
prda < *pirt*,
šerefe < *şerefe*,

KD < T

ah < *ah*, *aj* < *ay*,
ama < *ama*,
alah alah < *allah allah*,
bujrun < *buyurun*,
inšala < *inşallah*,
mašala < *maşallah*,
sikter < *siktir*,
zort < *zort*

KD < T

ajde < *hayde*,
aman < *aman*,
beli < *belli*,
destur < *destur*,
ja < *ya*,
mutlak < *mutlaka*,
sus < *sus*,

4.1.15. Diğer Sözcükler

Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerden diğer sözcüklere bakıldığında literatür taramalarından ve saha araştırmalarından hareketle 95 Türkçe, 19 Farsça, 46 Arapça, 2 Rumca, 4 İtalyanca ve 3 Fransızca kökenli sözcük 169 sözcük tespit edilmiştir.

KD < T

andi < *hangi*,
balmum < *balmumu*,
bejturan < *abeyturan*,
beri < *beri*,
binmek < *binmek*,
bok < *bok*,
čabuk < *çabuk*,
čamur < *çamur*,
čiš < *çiş*,

KD < T

ava < *hava*,
barem < *bari*,
belćim < *belki*,
bićim < *biçim*,
bištuk < *biştuk*,
bula < *bula*,
čalgi < *çalgi*,
čerge < *çerge*,
čifut < *çifut*,

KD < T

bağlama < *bağlama*,
begenisat < *beğenmek*,
barabar < *beraber*,
bile < *bile*,
bojle < *böyle*,
buz < *buz*,
čalma < *çalma*,
čimse < *kimse*,
čok < *çok*,

<i>ćeman</i> < <i>keman</i> ,	<i>ćenar</i> < <i>kenar</i> ,	<i>ćendi</i> < <i>kendi</i> ,
<i>ćesm</i> < <i>kesm</i> ,	<i>ćezap</i> < <i>kezzap</i> ,	<i>ćim</i> < <i>kim</i> ,
<i>da, da, daha, de</i> < <i>daha</i> ,	<i>dajre</i> < <i>daire</i> ,	<i>dalga</i> < <i>dalga</i> ,
<i>dar</i> < <i>dar</i> ,	<i>dara</i> < <i>dara</i> ,	<i>daul</i> < <i>davul</i> ,
<i>def</i> < <i>def</i> ,	<i>dej</i> < <i>değil</i> ,	<i>demek</i> < <i>demek</i> ,
<i>denjiz</i> < <i>deniz</i> ,	<i>dišari</i> < <i>dışarı</i> ,	<i>dram</i> < <i>diram</i> ,
<i>dugun</i> < <i>düğün</i> ,	<i>dunja</i> < <i>dünya</i> ,	<i>džamadan</i> < <i>camadan</i> ,
<i>džumbus</i> < <i>cümbüş</i> ,	<i>đemija</i> < <i>gemi</i> ,	<i>đene, đenem</i> < <i>yine</i> ,
<i>đeri</i> < <i>geri</i> ,	<i>đibi</i> < <i>gibi</i> ,	<i>đok</i> < <i>gök</i> ,
<i>đol</i> < <i>göl</i> ,	<i>đuturum</i> < <i>götürüm</i> ,	<i>đuneš</i> < <i>güneş</i> ,
<i>đuture</i> < <i>götürü</i> ,	<i>ege</i> < <i>eğer</i> ,	<i>ekser</i> < <i>ekseri</i> ,
<i>elmas</i> < <i>elmas</i> ,	<i>em</i> < <i>hem</i> ,	<i>en</i> < <i>in</i> ,
<i>ep</i> < <i>hep</i> ,	<i>er, erćes</i> < <i>her, herkes</i> ,	<i>evela</i> < <i>evvela</i> ,
<i>falaka</i> < <i>falaka</i> ,	<i>ferište</i> < <i>ferište</i> ,	<i>filjan</i> < <i>filan</i> ,
<i>falan, fira</i> < <i>fürü</i> ,	<i>fuški</i> < <i>fişki</i> ,	<i>gazete</i> < <i>gazete</i> ,
<i>gurbet</i> < <i>gurbet</i> ,	<i>ić</i> < <i>hić</i> ,	<i>ićin</i> < <i>ićin</i> ,
<i>igam</i> < <i>igam</i> ,	<i>ileri</i> < <i>ileri</i> ,	<i>iljaka</i> < <i>ilaka</i> ,
<i>indži</i> < <i>inci</i> ,	<i>ište</i> < <i>işte</i> ,	<i>jardum</i> < <i>yardım</i> ,
<i>jatağan</i> < <i>yatağan</i> ,	<i>jazi</i> < <i>yazı</i> ,	<i>jenler, jildirim</i> < <i>yıldırım</i> ,
<i>jildiz</i> < <i>yıldız</i> ,	<i>jok</i> < <i>yok</i> ,	<i>juk</i> < <i>yük</i> ,
<i>jumak</i> < <i>yumak</i> ,	<i>jun</i> < <i>yün</i> ,	<i>junga</i> < <i>yonga</i> ,
<i>kabajet</i> < <i>kabahat</i> ,	<i>kabul</i> < <i>kabul</i> ,	<i>kać</i> < <i>kać</i> ,
<i>kadar</i> < <i>kadar</i> ,	<i>kajik</i> < <i>kayık</i> ,	<i>kajnak</i> < <i>kaynak</i> ,
<i>kaka</i> < <i>kaka</i> ,	<i>kalafat</i> < <i>kalafat</i> ,	<i>kamrik</i> < <i>kamrik</i> ,
<i>karajel</i> < <i>karayel</i> ,	<i>kat</i> < <i>kat</i> ,	<i>kijmet</i> < <i>kıymet</i> ,
<i>kiz</i> < <i>kız</i> ,	<i>koğza</i> < <i>koca</i> ,	<i>kreć</i> < <i>kireć</i> ,
<i>krećtaš</i> < <i>kireć taşı</i> ,	<i>kumri</i> < <i>kumru</i> ,	<i>kurtalisat</i> < <i>kurtarmak</i> ,
<i>lagum</i> < <i>lagün</i> ,	<i>lehim</i> < <i>lehim</i> ,	<i>levha</i> < <i>levha</i> ,
<i>ljazim</i> < <i>lazım</i> ,	<i>mamur</i> < <i>mahmur</i> ,	<i>mašina</i> < <i>makine</i> ,
<i>maraz</i> < <i>maraz</i> ,	<i>mazun</i> < <i>mazun</i> ,	<i>mejt</i> < <i>meyyit</i> ,
<i>mejtaš</i> < <i>meyyit taşı</i> ,	<i>menduš</i> < <i>menguş</i> ,	<i>mezar</i> < <i>mezar</i> ,
<i>mezartaš</i> < <i>mezar taşı</i> ,	<i>mufte</i> < <i>müfte</i> ,	<i>mukajet</i> < <i>mukayyet</i> ,
<i>mušteri</i> < <i>müşteri</i> ,	<i>nakarada</i> < <i>nakkare</i> ,	<i>nića</i> < <i>nikah</i> ,

<i>nina</i> < <i>ninni</i> ,	<i>nišan</i> < <i>nišan</i> ,	<i>nokta</i> < <i>nokta</i> ,
<i>ojun</i> < <i>oyun</i> ,	<i>ojle</i> < <i>öyle</i> ,	<i>pekej</i> < <i>pekiyi</i> ,
<i>peškeš</i> < <i>peškeš</i> ,	<i>peštaf</i> < <i>peštaf</i> ,	<i>resem</i> < <i>resim</i> ,
<i>sabaile</i> < <i>sabahile</i> ,	<i>sanći</i> , <i>sanćim</i> < <i>sanki</i> ,	<i>sećija</i> < <i>seçi</i> ,
<i>sejr</i> < <i>seyir</i> ,	<i>sira</i> < <i>sıra</i> ,	<i>soz</i> < <i>söz</i> ,
<i>sozluk</i> < <i>sözlük</i> ,	<i>surat</i> < <i>sürat</i> ,	<i>šamar</i> < <i>šamar</i> (<i>at-</i>),
<i>šajak</i> < <i>šayak</i> ,	<i>šefi</i> < <i>şefi</i> ,	<i>šefk</i> < <i>şavk</i> ,
<i>šej</i> < <i>şey</i> ,	<i>šeret</i> < <i>şeret</i> ,	<i>šimšek</i> < <i>şimşek</i> ,
<i>šuga</i> < <i>şuga</i> ,	<i>takat</i> < <i>takat</i> ,	<i>talambas</i> < <i>talambas</i> ,
<i>taman</i> < <i>tamam</i> ,	<i>tarabulus</i> < <i>tarabulus</i> ,	<i>taraf</i> < <i>taraf</i> ,
<i>tekne</i> < <i>tekne</i> ,	<i>turći</i> < <i>türkü</i> ,	<i>turkče</i> < <i>türkçe</i> ,
<i>turajaz</i> < <i>yazı-tura</i> ,	<i>ugur</i> < <i>uğur</i> ,	<i>vapor</i> < <i>vapur</i> ,
<i>vajda</i> < <i>fayda</i> ,	<i>zelzele</i> < <i>zelzele</i> ,	<i>zenbilj</i> , <i>zembilj</i> < <i>zembil</i> ,
<i>zere</i> , <i>zera</i> < <i>zerre</i> ,	<i>zift</i> < <i>zift</i> ,	<i>zurna</i> < <i>zurna</i>

5. TÜRKÇE VE KARADAĞ DİLİNDE ORTAK KULLANILAN BATI KÖKENLİ SÖZCÜKLER

Türkçe ve Karadağ dilinde ortak kullanılan Batı kökenli sözcüklere bakıldığında 679 sözcük tespit edilmiş ve sözcüklerin kökenleri aşağıda belirtilmiştir.

KD = T < Köken

album = *albüm* < *Fr. album*
abije = *abiye* < *Fr. habillé*
agencija = *acente* < *İtl. agente*
agent = *ajan* < *Fr. agent*
akademik = *akademisyen* < *Fr. académicien*
aksesoar = *aksesuar* < *Fr. accessoire*
aktuelno = *aktüel* < *Fr. actuel*
akvarijum = *akvaryum* < *Fr. aquarium*
alarm = *alarm* < *Fr. alarme*
aluminijum = *alüminyum* < *Fr. aluminium*
amater = *amatör* < *Fr. amateur*
ampula = *ampul* < *Fr. ampoule*

KD = T < Köken

abažur = *abajur* < *Fr. abat-jour*
apsurd = *absürt* < *Fr. absurde*
adresa = *adres* < *Fr. adresse*
akademija = *akademi* < *Fr. académie*
akcija = *aksiyon* < *Fr. action*
aktivno = *aktif* < *Fr. actif*
akustično = *akustik* < *Fr. acoustique*
alej = *oley* < *İsp. ole*
alergija = *alerji* < *Fr. allergie*
alo = *alo* < *Fr. allô*
amfiteatar = *amfi* < *Fr. amphi*
analiza = *analiz* < *Fr. analyse*

ananas = ananas < <i>Fr. ananas</i>	anarhija = anarşi < <i>Fr. anarchie</i>
anestezija = anestezi < <i>Fr. anesthésie</i>	anketa = anket < <i>Fr. enquête</i>
anoniman = anonim < <i>Fr. anonyme</i>	apartman = apartman < <i>Fr. appartement</i>
antena = anten < <i>Fr. antenne</i>	antika = otantik < <i>Fr. authentique</i>
autobiografija = otobiyografi < <i>Fr. autobiographie</i>	autobus = otobüs < <i>Fr. autobus</i>
automatik = otomatik < <i>Fr. automatique</i>	automobil = otomobil < <i>Fr. automobile</i>
autopsija = otopsi < <i>Fr. autopsie</i>	autoritet = otorite < <i>Fr. autorité</i>
autostop = otostop < <i>Fr. auto-stop</i>	arabeska = arabesk < <i>Fr. arabesque</i>
arena = arena < <i>Fr. arena</i>	aroma = aroma < <i>Ítl. aroma</i>
arhiva = arşiv < <i>Fr. archives</i>	asfalt = asfalt < <i>Fr. asphalte</i>
asistent = asistan < <i>Fr. assistant</i>	atlas = atlas < <i>Fr. atlas</i>
atmosfera = atmosfer < <i>Fr. atmosphère</i>	atom = atom < <i>Fr. atome</i>
avans = avans < <i>Fr. avance</i>	avokado = avokado < <i>Ísp. avocado</i>
advokat = avukat < <i>Fr. avocat</i>	bakterija = bakteri < <i>Fr. bactérie</i>
balans = balans < <i>Fr. balance</i>	balet = bale < <i>Fr. ballet</i>
balkon = balkon < <i>Fr. balcon</i>	bal = balo < <i>Ítl. ballo</i>
balon = balon < <i>Fr. ballon</i>	banja = banyo < <i>Ítl. bagno</i>
banka = banka < <i>Ítl. banca</i>	barikada = barikat < <i>Fr. barricade</i>
benzin = benzin < <i>Fr. benzine</i>	beton = beton < <i>Fr. béton</i>
biciklo = bisiklet < <i>Fr. bicyclette</i>	bife = büfe < <i>Fr. buffet</i>
bilten = bülten < <i>Fr. bulletin</i>	biro = büro < <i>Fr. bureau</i>
bista = büst < <i>Fr. buste</i>	biskvit = bisküvi < <i>Fr. biscuit</i>
blok = blok < <i>Fr. bloc</i>	bluza = bluz < <i>Fr. blouse</i>
bomba = bomba < <i>Ítl. bomba</i>	bordo = bordo < <i>Fr. bordeaux</i>
berza = borsa < <i>Ítl. borsa</i>	branşa = branş < <i>Fr. branche</i>
bravo = bravo < <i>Ítl. bravo</i>	brana = baraj < <i>Fr. barrage</i>
bronzana = bronz < <i>Fr. bronze</i>	buket = buket < <i>Fr. bouquet</i>
butik = butik < <i>Fr. boutique</i>	butča = bütçe < <i>Fr. budget</i>
carski rez = sezaryen < <i>Fr. césarienne</i>	cenzura = sansür < <i>Fr. censure</i>
centimetar = santimetre < <i>Fr. centimètre</i>	centrala = santral < <i>Fr. centrale</i>
cimentat = çimento < <i>Ítl. cemento</i>	cirkus = sirk < <i>Fr. cirque</i>
ćelese, crkva = kilise < <i>Rum. kilisia</i>	čips = cips < <i>Íng. chips</i>
čokolada = çokolata < <i>Ítl. cioccolata</i>	daktilograf = daktilo < <i>Fr. dactylo</i>

damast = damasko < <i>It. damasco</i>	detektiv = dedektiv < <i>Fr. détective</i>
defanziva = defans < <i>Fr. défense</i>)	defile = defile < <i>Fr. defile</i>
dekan = dekan < <i>Alm. dekan</i>	dekolte = dekolte < <i>Fr. décolleté</i>
dekoracija = dekor < <i>Fr. décor</i>	delegacija = delege < <i>Fr. délégué</i>
demokratija = demokrasi < <i>Fr. démocratie</i>	depo = depo < <i>Fr. dépôt</i>
dešifrovati = dešifre < <i>Fr. déchiffré</i>)	deterdžent = deterjan < <i>Fr. détergent</i>
dezen = desen < <i>Fr. dessin</i>	dezenfekt = dezenfekte < <i>Fr. désinfecté</i>
digitalno = dijital < <i>Fr. digital</i>	dikcija = diksiyon < <i>Fr. diction</i>
diktator = diktatör < <i>Fr. dictateur</i>	dinamično = dinamik < <i>Fr. dynamique</i>
dinamit = dinamit < <i>Fr. dynamite</i>	diploma = diploma < <i>Itl. diploma</i>
diplomacija = diplomasi < <i>Fr. diplomatie</i>	direktan, direktno = direkt < <i>Fr. direct</i>
disciplina = disiplin < <i>Fr. discipline</i>	dikvalifikacija = diskalifiye < <i>Fr. disqualifié</i>
dijalog = diyalog < <i>Fr. dialogue</i>	dizajn = dizajn < <i>Ing. design</i>
dizel = dizel < <i>Alm. diesel</i>	doktor = doktor < <i>Fr. docteur</i>
dokument = doküman < <i>Fr. document</i>	doping = doping < <i>Ing. doping</i>
drama = dram < <i>Fr. drame</i>	editor = editör < <i>Fr. éditeur</i>
efekat = efekt < <i>Fr. effect</i>)	ego = ego < <i>Fr. ego</i>
ekipa = ekip < <i>Fr. équipe</i>	ekonomija = ekonomi < <i>Fr. économie</i>
ekran = ekran < <i>Fr. écran</i>	ekstra = ekstra < <i>Fr. extra</i>
elektrika = elektrik < <i>Fr. électrique</i>	elektronika = elektronik < <i>Fr. électronique</i>
element = element < <i>Alm. element</i>	elita = elit < <i>Fr. élite</i>
e-mejl = mail < <i>Ing. e-mail</i>	empatija = empati < <i>Fr. empathie</i>
energija = enerji < <i>Fr. énergie</i>	erozija = erozyon < <i>Fr. érosion</i>
estetika = estetik < <i>Fr. esthétique</i>	ešarpa = ešarp < <i>Fr. écharpe</i>
etiketa = etiket < <i>Fr. étiquette</i>	etnik = etnik < <i>Fr. ethnique</i>
fabrika = fabrika < <i>Itl. fabbrica</i>	faktor = faktör < <i>Fr. facteur</i>
fakultet = fakülte < <i>Fr. faculté</i>	fanatik = fanatik < <i>Fr. fanatique</i>
fajront = paydos < <i>Rum. fagetos</i>	faktura = fatura < <i>Itl. fattura</i>
favorit = favori < <i>Fr. favori</i>	festival = festival < <i>Fr. festival</i>
film = film < <i>Fr. film</i>	finale = final < <i>Fr. final</i>
finansije = finans < <i>Fr. finance</i>	firma = firma < <i>Itl. firma</i>
fizika = fizik < <i>Fr. physique</i>	fleš = flaš < <i>Fr. flash</i>
flert = flört < <i>Fr. flirt</i>	folklor = folklor < <i>Fr. folklore</i>

fonetika = fonetik < <i>Fr. phonétique</i>	forma = forma < <i>Ítl. forma</i>
fosil = fosil < <i>Fr. fossile</i>	fotografija = fotoğraf < <i>Fr. photographe</i>
fotokopija = fotokopi < <i>Fr. photocopie</i>	fudbal = futbol < <i>Íng. football</i>
gala = gala < <i>Ítl. gala</i>	galaksija = galaksi < <i>Fr. galaxie</i>
galeta = galeta < <i>Ítl. galletta</i>	galos = galoş < <i>Fr. galoche</i>
garancija = garanti < <i>Fr. garantie</i>	garderoba = gardirop < <i>Fr. garde-robe</i>
gas = gaz < <i>Fr. gaze</i>	genetika = genetik < <i>Alm. genetik</i>
geometrija = geometri < <i>Fr. géométrie</i>	gest = jest < <i>Fr. geste</i>
gel = jöle < <i>Fr. gelée</i>	gimnastika = jimnastik < <i>Fr. gymnastique</i>
gitara = gitar < <i>Fr. guitare</i>	gol = gol < <i>Íng. goal</i>
gram = gram < <i>Fr. gramme</i>	gramatika = gramer < <i>Fr. gramer</i>
grejpfrut = greyfurt < <i>Íng. grapefruit</i>	grip = grip < <i>Fr. grippe</i>
grupa = grup < <i>Fr. groupe</i>	haos = kaos < <i>Fr. chaos</i>
harizma = karizma < <i>Fr. charisme</i>	helikopter = helikopter < <i>Fr. hélicoptère</i>
hobi = hobi < <i>Íng. hobby</i>	holesterol = kolesterol < <i>Fr. cholestérol</i>
hotel = hotel < <i>Fr. hôtel</i>	hrišćanin = Hristijan < <i>Rum. hristianos</i>
huligan = holigan < <i>Íng. hooligan</i>	humus = humus < <i>Fr. humus</i>
idealno = ideal < <i>Fr. idéal</i>	imidž = imaj < <i>Fr. image</i>
inicijativa = inisiyatif < <i>Fr. initiative</i>	industrija = endüstri < <i>Fr. industrie</i>
infekcija = enfeksiyon < <i>Fr. infection</i>	inflacija = enflasyon < <i>Fr. inflation</i>
institut = enstitü < <i>Fr. institut</i>	instrument = enstrüman < <i>Fr. instrument</i>
integracija = entegre < <i>Fr. intégré</i>	intelektualno = entel < <i>Fr. intellectuel</i>
interesantno = enteresan < <i>Fr. intéressant</i>	ironija = ironi < <i>Fr. ironie</i>
izolacija = izole < <i>Fr. isolé</i>	kabina = kabin < <i>Fr. cabine</i>
jahta = yat < <i>Íng. yacht</i>	joga = yoga < <i>Fr. yoga</i>
kabinet = kabine < <i>Fr. cabinet</i>	kabal = kablo < <i>Fr. câbleau</i>
kafe = kafe < <i>Fr. café</i>	kakao = kakao < <i>Fr. cacao</i>
kaktus = kaktüs < <i>Fr. cactus</i>	kazino = gazino < <i>Ítl. casino</i>
kalorija = kalori < <i>Fr. calorie</i>	kalorifer = kalorifer < <i>Fr. calorifère</i>
kamera = kamera < <i>Fr. caméra</i>	kamp = kamp < <i>Fr. camp</i>
kampanja = kampanya < <i>Ítl. campagna</i>	kampus = kampüs < <i>Fr. campus</i>
kamuflaža = kamufle < <i>Fr. camouflé</i>	kanjon = kamyon < <i>Fr. camion</i>
kanal = kanal < <i>Fr. canal</i>	kancer = kanser < <i>Fr. cancer</i>

kantina = kantin < <i>Fr. cantine</i>	kapara = kaparo < <i>Ítl. caparra</i>
kapacitet = kapasite < <i>Fr. capacité</i>	kapris = kapris < <i>Fr. caprice</i>
kapetan = kaptan < <i>Ítl. capitano</i>	karakter = karakter < <i>Fr. caractère</i>
karantin = karantina < <i>Ítl. quarantina</i>	karavan = karavan < <i>Fr. caravane</i>
kargo = kargo < <i>Íng. cargo</i>	karikatura = karikatür < <i>Fr. caricature</i>)
karijera = kariyer < <i>Fr. carrière</i>	karta = kart < <i>Fr. carte</i>
karton = karton < <i>Fr. carton</i>	kasa = kasa < <i>Ítl. cassa</i>
kasijer = kasiyer < <i>Ítl. cassiere</i>	kasko = kasko < <i>Ítl. casco</i>
katedrala = katedral < <i>Fr. cathédrale</i>	kategorija = kategori < <i>Fr. catégorie</i>
keramika = seramik < <i>Fr. céramique</i>	kilo, kilogram = kilo < <i>Fr. kilo</i>
klasika = klasik < <i>Fr. classique</i>	klima = klima < <i>Fr. climat</i>
klip = klip < <i>Íng. clip</i>	kliše = kliše < <i>Fr. cliché</i>
klupa = kulüp < <i>Fr. club</i>	koalicija = koalision < <i>Fr. coalition</i>
kolaž = kolaj < <i>Fr. collage</i>	kolera = kolera < <i>Fr. choléra</i>
kolonija = kolon < <i>Fr. colonne</i>	kombinacija = kombine < <i>Fr. combiné</i>
komedija = komedi < <i>Fr. comédie</i>	komisija = komisyon < <i>Fr. commission</i>
komitet = komite < <i>Fr. comité</i>	komplet = komple < <i>Fr. complet</i>
kompleks = kompleks < <i>Fr. complexe</i>	komfor = konfor < <i>Fr. confort</i>
kompozicija = kompozicion < <i>Fr. composition</i>	kompas = kumpas < <i>Fr. compas</i>
konferencija = konferans < <i>Fr. conférence</i>	kongres = kongre < <i>Fr. congrés</i>
koncentracija = konsantrasyon < <i>Fr. concentration</i>	konop = konop < <i>Hirv. konop</i>
koncert = konser < <i>Fr. concert</i>	konzul = konsol < <i>Fr. console</i>
konzulat = konsolos < <i>Rum. cónsolos</i>	kontigent = kontenjan < <i>Fr. contingent</i>
kontrola = kontrol < <i>Fr. contrôle</i>	kopča = kopča < <i>Bulg. kopča</i>
kopija = kopya < <i>Ítl. copia</i>	kostim = kostüm < <i>Fr. costume</i>
kozmetika = kozmetik < <i>Fr. cosmétique</i>	korfez = körfez < <i>Rum. kórfoz</i>
kralj = kral < <i>Sirp. kral</i>	kraljica = kraliče < <i>Sirp. kraliče</i>
kredit = kredi < <i>Fr. crédit</i>	krem = krem < <i>Fr. crème</i>
krema = krema < <i>Ítl. crema</i>	kriterijum = kriter < <i>Fr. critère</i>
kritika = kritik < <i>Fr. critique</i>	kriza = kriz < <i>Fr. crise</i>
krompir = kumpir < <i>Bul. Kumpir</i>	kulis = kulis < <i>Fr. coulisse</i>
kundura = kundura < <i>Ítl. condura</i>	kurs = kurs < <i>Fr. cours</i>
kultura = kùltür < <i>Fr. culture</i>	kurdan = kürdan < <i>Fr. cure-dent</i>

kvalitet = kalite < <i>Fr. qualité</i>	lavirint = labirent < <i>Fr. labyrinthe</i>
laboratorija = laboratuvar < <i>Fr. laboratoire</i>	laik = laik < <i>Fr. laïque</i>
laser = lazer < <i>Fr. laser</i>	lastika = lastik < <i>Fr. élastique</i>
lavabo = lavabo < <i>Fr. lavabo</i>	lavanda = lavanta < <i>Ítl. lavanda</i>
legalno = legal < <i>Fr. legal</i>	lego = lego < <i>Íng. lego</i>
leopard = leopar < <i>Fr. léopard</i>	liberalno = liberal < <i>Fr. liberal</i>
lider = lider < <i>Fr. leader</i>	liga = lig < <i>Fr. ligue</i>
limit = limit < <i>Fr. limite</i>	linč = linç < <i>Íng. lynch</i>
licenca = lisans < <i>Fr. licence</i>	lista = liste < <i>Ítl. lista</i>
literatura = literatür < <i>Fr. littérature</i>	litar = litre < <i>Rum. litra</i>
lođa = loca < <i>Ítl. loggia</i>	logo = logo < <i>Íng. logo</i>
logistika = lojistik < <i>Fr. logistique</i>	lokalno = lokal < <i>Fr. local</i>
lokomotiva = lokomotif < <i>Fr. locomotive</i>	losion = losyon < <i>Fr. lotion</i>
losos = somon < <i>Fr. saumon</i>	luksuz = lüks < <i>Fr. luxe</i>
meč = maç < <i>Fr. match</i>	mačo = maço < <i>Íng. macho</i>
medalja = madalya < <i>Ítl. medaglia</i>	medaljjon = madalyon < <i>Fr. médaille</i>
magazin = magazin < <i>Fr. magazine</i>	majna = mayın < <i>Íng. mine</i>
makarone = makarna < <i>Ítl. maccherone</i>	maketa = maket < <i>Fr. maquette</i>
mašina = makine < <i>Ítl. macchina</i>	maksimum = maksimum < <i>Fr. maximum</i>
manastir = manastır < <i>Rum. monastiri</i>	manevar = manevra < <i>Ítl. manovra</i>
manifest = manifesto < <i>Ítl. manifesto</i>	manikir = manikür < <i>Fr. manicure</i>
maneken = manken < <i>Fr. mannequin</i>	magnolia = manolya < <i>Fr. magnolia</i>
manžetna = manšet < <i>Fr. manchette</i>	mantil = manto < <i>Fr. manteau</i>
maraton = maraton < <i>Fr. marathon</i>	margarin = margarin < <i>Fr. margarine</i>
marina = marina < <i>Ítl. marina</i>	marka = marka < <i>Ítl. marca</i>
market = market < <i>Íng. market</i>	marš = marş < <i>Fr. marche</i>
masaža = masaj < <i>Fr. massage</i>	maska = maske < <i>Fr. masqué</i>
matematika = matematik < <i>Fr. mathématique</i>	maskota = maskot < <i>Fr. mascotte</i>
majonez = mayonez < <i>Fr. mayonnaise</i>	medija = medya < <i>Íng. media</i>
mega = mega < <i>Yun. megas</i>	mekanika = mekanik < <i>Fr. mécanique</i>
melodija = melodi < <i>Fr. mélodie</i>	menopauza = menopoz < <i>Fr. ménopause</i>
meni = menü < <i>Fr. menu</i>	metafizika = metafizik < <i>Fr. métaphysique</i>
metal = metal < <i>Fr. metal</i>	metoda = metot < <i>Fr. méthode</i>

metar = metre < <i>Fr. metre</i>	metro = metro < <i>Fr. metro</i>
metropola = metropol < <i>Fr. metropole</i>	migrena = migren < <i>Fr. migraine</i>
mikrofon = mikrofon < <i>Fr. microphone</i>	mikrob = mikrop < <i>Fr. micrope</i>
mikroskop = mikroskop < <i>Fr. microscope</i>	mikser = mikser < <i>Ing. mixer</i>
milfoj = milföy < <i>Fr. mille-feuille</i>	milijarda = milyar < <i>Fr. milliard</i>
milion = milyon < <i>Fr. million</i>	mimika = mimik < <i>Fr. mimique</i>
mini = mini < <i>Fr. mini</i>	minibus = minibüs < <i>Fr. minibus</i>
minimum = minimum < <i>Fr. minimum</i>	minijatura = minyatür < <i>Fr. miniature</i>
misija = misyon < <i>Fr. mission</i>	mit = mit < <i>Fr. mythe</i>
miting = miting < <i>Ing. meeting</i>	mobilan = mobil < <i>Fr. mobile</i>
moda = moda < <i>Itl. moda</i>	model = model < <i>Fr. modèle</i>
moderan = modern < <i>Fr. moderne</i>	monarhija = monarşi < <i>Fr. monarchie</i>
monitor = monitör < <i>Fr. moniteur</i>	morfologija = morfoloji < <i>Fr. morphologie</i>
moron = moron < <i>Ing. moron</i>	motiv = motif < <i>Fr. motif</i>
motivacija = motivasyon < <i>Fr. motivation</i>	motor = motor < <i>Fr. moteur</i>
mušmula = muşmula < <i>Fr. musmulo</i>	muzej = müze < <i>Fr. musée</i>
naftalin = naftalin < <i>Fr. naphthaline</i>	narkoza = narkoz < <i>Fr. narcose</i>
naturalno = natürel < <i>Fr. naturel</i>	najlon = naylon < <i>Fr. nylon</i>
negativno = negativ < <i>Fr. negatif</i>	nektar = nektar < <i>Fr. nectar</i>
noel = noel < <i>Fr. Noël</i>	norma = norm < <i>Fr. norme</i>
normalno = normal < <i>Fr. normal</i>	nostalgija = nostalji < <i>Fr. nostalgie</i>
nota = not < <i>Fr. note</i>	notar = noter < <i>Fr. notaire</i>
numera = numara < <i>Itl. numero</i>	objektivno = objektiv < <i>Fr. objectif</i>
ofis = ofis < <i>Fr. office</i>	oligarhija = oligarşi < <i>Fr. oligarchie</i>
olimpijada = olimpiyat < <i>Fr. olympiade</i>	omlet = omlet < <i>Fr. omelette</i>
opera = opera < <i>Itl. opera</i>	operacija = operasyon < <i>Itl. opération</i>
optika = optik < <i>Fr. optique</i>	organ = organ < <i>Fr. organe</i>
organizacija = organizasyon < <i>Fr. organisation</i>	organski = organik < <i>Fr. organique</i>
original = orijinal < <i>Fr. original</i>	orkestar = orkestra < <i>Itl. orchestra</i>
orhideje = orkide < <i>Fr. orchidée</i>	ortopedija = ortopedi < <i>Fr. orthopédie</i>
orijental = oryantale < <i>Fr. orientale</i>	osiguranje = sigorta < <i>Itl. sicurtà</i>
oval = oval < <i>Fr. ovale</i>	paket = paket < <i>Fr. paquet</i>
palamida = palamut < <i>Rum. palamuda</i>	paleta = palet < <i>Fr. palette</i>

palma = palmiye < <i>Fr. palmier</i>	panel = panel < <i>Fr. panel</i>
panika = panik < <i>Fr. panique</i>	panžur = panjur < <i>Fr. abat-jour</i>
pano = pano < <i>Fr. panneau</i>	pansion = pansiyon < <i>Fr. pension</i>
pantalone = pantolon < <i>Fr. pantalon</i>	papa = papa < <i>Ítl. papa</i>
popara = papara < <i>Rum. papára</i>	paparaci = paparazzi < <i>Ítl. paparazzi</i>
paragraf = paragraf < <i>Fr. paragraphe</i>	parašut = parašüt < <i>Fr. parachute</i>
paravan = paravan < <i>Fr. paravent</i>	parazit = parazit < <i>Fr. parasite</i>
pardon = pardon < <i>Fr. pardon</i>	parfem = parfüm < <i>Fr. parfum</i>
park = park < <i>Fr. parc</i>	parket = parke < <i>Fr. parquet</i>
parlament = parlamento < <i>Ítl. parlamento</i>	parola = parola < <i>Ítl. parola</i>
parcela = parsel < <i>Fr. parcelle</i>	partija = parti < <i>Fr. partie</i>
partner = partner < <i>Fr. partenaire</i>	pasaž = pasaj < <i>Fr. passage</i>
pasivno = pasif < <i>Fr. passif</i>	paskalja = paskalya < <i>Rum. paskalya</i>
paviljon = pavyon < <i>Fr. pavillon</i>	pedikir = pedikür < <i>Fr. pédicure</i>
penicilin = penisilin < <i>Fr. pénicilline.</i>	performans = performans < <i>Fr. performance</i>
peron = peron < <i>Fr. perron</i>	personel = personel < <i>Fr. personnel</i>
perspektiva = perspektif < <i>Fr. perspective</i>	petrol = petrol < <i>Fr. pétrole</i>
pidžama = pijama < <i>Fr. pyjama</i>	piknik = piknik < <i>Fr. picnic</i>
piramida = piramit < <i>Fr. pyramide</i>	pijaca = piyasa < <i>Ítl. piazza</i>
pizza = pizza < <i>Ítl. pizza</i>	plaža = plaj < <i>Fr. plage</i>
plan = plan < <i>Fr. plan</i>	plastika = plastik < <i>Fr. plastique</i>
platforma = platform < <i>Fr. plate-forme</i>	plato = plato < <i>Fr. plateau</i>
plaza = plaza < <i>Ísp. plaza</i>	podijum = podyum < <i>Fr. podium</i>
polemika = polemik < <i>Fr. polémique</i>	policija = polis < <i>Fr. police</i>
politika = politika < <i>Ítl. politica</i>	poliester = polyester < <i>Íng. polyester</i>
pompa = pompa < <i>Ítl. pompa</i>	pop = pop < <i>Íng. pop</i>
popularno = popüler < <i>Fr. populaire</i>	porcelan = porselen < <i>Fr. porcelaine</i>
porcija = posiyon < <i>Fr. portion</i>	poster = poster < <i>Fr. poster</i>
poza = poz < <i>Fr. pose</i>	pozicija = pozisyon < <i>Fr. position</i>
pozitivno = pozitiv < <i>Fr. positif</i>	praktično = pratik < <i>Fr. pratique</i>
princ = prens < <i>Fr. prince</i>	princeza = prenses < <i>Fr. princesse</i>
prestiz = prestij < <i>Fr. prestige</i>	problem = problem < <i>Fr. probleme</i>
produkcija = prodüksiyon < <i>Fr. production</i>	profesor = profesör < <i>Fr. professeur</i>

profesionalno = profesyonel < <i>Fr. professionnel</i>	proba = prova < <i>Ítl. prova</i>
profil = profil < <i>Fr. profil</i>	program = program < <i>Fr. programme</i>
projekat = proje < <i>Fr. projet</i>	protein = protein < <i>Fr. proteine</i>
protest = protesto < <i>Ítl. protesto</i>	proteza = protez < <i>Fr. prothèse</i>
protokol = protokol < <i>Fr. protocole</i>	proba = prova < <i>Ítl. prova</i>
psihologija = psikoloji < <i>Fr. psychologie</i>	poen = puan < <i>Fr. point</i>
puder = pudra < <i>Fr. poudre</i>	radar = radar < <i>Íng. radar</i>
radikalno = radikal < <i>Fr. radical</i>	radio = radyo < <i>Fr. radio</i>
reket = raket < <i>Fr. raquette</i>	randevu = randevu < <i>Fr. rendez-vous</i>
raport = rapor < <i>Fr. rapport</i>	realista = realist < <i>Fr. réaliste</i>
referendum = referandum < <i>Fr. referendum</i>	refleks = refleks < <i>Fr. réflexe</i>
reforma = reform < <i>Fr. réforme</i>	režim = rejim < <i>Fr. régime</i>
reklama = reklam < <i>Fr. réclame</i>	rekord = rekor < <i>Fr. record</i>
rektor = rektör < <i>Fr. recteur</i>	replika = replik < <i>Fr. réplique</i>
restoran = restaurant < <i>Fr. restaurant</i>)	reuma = romatizma < <i>Ítl. reumatismo</i>
rizik = risk < <i>Fr. risque</i>	ritam = ritm < <i>Fr. rythme</i>
ritual = ritüel < <i>Fr. rituel</i>	robot = robot < <i>Fr. robot</i>
raketa = roket < <i>Íng. rocket</i>	roman = roman < <i>Fr. roman</i>
renesansa = rönasans < <i>Fr. renaissance</i>	rentgen = röntgen < <i>Alm. röntgen</i>
reportaža = röportaj < <i>Fr. reportage</i>	revanš = rövanş < <i>Fr. revanche</i>
ruž = ruj < <i>Fr. rouge</i>	rutina = rutin < <i>Fr. routine</i>
sabotaža = sabotaj < <i>Fr. sabotage</i>	salamura = salamura < <i>Ítl. salumoiare</i>
salon = salon < <i>Fr. salon</i>	sandala = sandalet < <i>Fr. sandalette</i>
scenario = senaryo < <i>Fr. scénario</i>	sendvič = sandviç < <i>Íng. sandwich</i>
senzacija = sansasyon < <i>Fr. sensation</i>	seansa = seans < <i>Fr. séance</i>
sekretar = sekreter < <i>Fr. secrétaire</i>	sektor = sektör < <i>Fr. secteur</i>
semantik = semantik < <i>Fr. sémantique</i>	simbol = sembol < <i>Fr. symbole</i>
seminar = seminer < <i>Fr. séminaire</i>	simpatija = sempati < <i>Fr. sympathie</i>
simpozijum = sempozyum < <i>Fr. symposium</i>	simptom = semptom < <i>Fr. symptôme</i>
senat = senato < <i>Ítl. senato</i>	sindikar = sendika < <i>Fr. syndicat</i>
simfonija = senfoni < <i>Fr. symphonie</i>	sintaksa = sentaks < <i>Fr. syntaxe</i>
sintetika = sentetik < <i>Fr. synthétique</i>	sinteza = sentez < <i>Fr. synthèse</i>
serija = seri < <i>Fr. série</i>	sertifikat = sertifika < <i>Fr. certificat</i>

serum = serum < <i>Fr. serum</i>	servis = servis < <i>Fr. service</i>
set = set < <i>Ing. set</i>	sezona = sezon < <i>Fr. saison</i>
sifon = sifon < <i>Fr. siphon</i>	silikon = silikon < <i>Fr. silicane</i>
silueta = silüet < <i>Fr. silhouette</i>	simetrija = simetri < <i>Fr. symétrie</i>
sinus = sinüzit < <i>Fr. sinusite</i>	signal = sinyal < <i>Fr. signal</i>
sirtaki = sirtaki < <i>Rum. sirtaki</i>	sistem = sistem < <i>Fr. système</i>
sajt = site < <i>Fr. cité</i>	škambilj = iskambil < <i>Fr. brusquembille</i>
skeč = skeč < <i>Ing. sketch</i>	skelet = iskelet < <i>Fr. squelette</i>
skor = skor < <i>Ing. score</i>	slajd = slajt < <i>Ing. slide</i>
slogan = slogan < <i>Fr. slogan</i>	stanica = istasyon < <i>Fr. station</i>
statistika = istatistik < <i>Fr. statistique</i>	solo = solo < <i>Ital. solo</i>
somon = somon < <i>Fr. saumon</i>	sondiranje = sondaj < <i>Fr. sondage</i>
sos = sos < <i>Fr. sauce</i>	socijalno = sosial < <i>Fr. social</i>
socijalizam = sosializam < <i>Fr. socialisme</i>	spiker = spiker < <i>Fr. speaker</i>
sport = spor < <i>Fr. sport</i>	sprej = sprej < <i>Ing. spray</i>
stadion = stadyum < <i>Lat. stadium</i>	staž = staj < <i>Fr. stage</i>
standard = standart < <i>Fr. standart</i>	statut = statü < <i>Fr. statut</i>
sterilitet = steril < <i>Fr. sterile</i>	stres = stres < <i>Ing. stress</i>
studio = stüdyo < <i>Fr. studio</i>	subjektivno = sübjektif < <i>Fr. subjectif</i>
sunder = sünger < <i>Rum. sfungari</i>	super = süper < <i>Fr. super</i>
šablon = šablon < <i>Alm. schablone</i>	šampion = šampiyon < <i>Fr. champion</i>
šampon = šampuan < <i>Fr. shampooing</i>	šansa = şans < <i>Fr. change</i>
šator = šato < <i>Fr. château</i>	šef = šef < <i>Fr. schéma</i>
šik = šik < <i>Fr. chic</i>	šofer = šoför < <i>Fr. chauffeur</i>
šorts = šort < <i>Ing. short</i>	šou = šov < <i>Ing. show</i>
tabela = tabela < <i>Ital. tabela</i>	tablet = tablet < <i>Fr. tablette</i>
tabu = tabu < <i>Fr. tabou</i>	tabure = tabure < <i>Fr. tabou</i>
taksi = taksi < <i>Fr. taxi</i>	taktika = taktik < <i>Fr. tactique</i>
tampon = tampon < <i>Fr. tampon</i>	tango = tango < <i>Fr. tango</i>
tarator = tarator < <i>Rum. tarahton</i>	tehnika = teknik < <i>Fr. technique</i>
tekstil = tekstil < <i>Fr. textile</i>	telefon = telefon < <i>Fr. téléphone</i>
televizija = televizyon < <i>Fr. télévision</i>	telegraf = telgraf < <i>Fr. télégraphe</i>
tema = tema < <i>Ital. tema</i>	temelj = temel < <i>Rum. temelion</i>

tempo = tempo < <i>Ítl. tempo</i>	tenis = tenis < <i>Fr. tennis</i>
teorija = teori < <i>Fr. théorie</i>	terapija = terapi < <i>Fr. thérapie</i>
terasa = teras < <i>Fr. terrasse</i>	terminal = terminal < <i>Fr. terminal</i>
teror = terör < <i>Fr. terreur</i>	test = test < <i>Íng. test</i>
teza = tez < <i>Fr. thèse</i>	tip = tip < <i>Fr. type</i>
tirkizna = turkuaz < <i>Fr. turquoise</i>	teatar = tiyatro < <i>Ítl. teatro</i>
toalet = tuvalet < <i>Fr. toilette</i>	tombola = tombala < <i>Ítl. tombala</i>
tona = ton < <i>Fr. tonne</i>	tost = tost < <i>Íng. toast</i>
totem = totem < <i>Fr. totem</i>	tragedija = trajedi < <i>Fr. tragédie</i>
traktor = traktör < <i>Fr. tracteur</i>	transfer = transfer < <i>Fr. transfert</i>
trend = trend < <i>Íng. trend</i>	trilion = trilyon < <i>Fr. trillion</i>
trip = trip < <i>Íng. trip</i>	turista = turist < <i>Fr. touriste</i>
turizam = turizm < <i>Fr. tourisme</i>	turnej = turne < <i>Fr. tournée</i>
tuš = duš < <i>Fr. douche</i>	tumor = tümör < <i>Fr. tumeur</i>
ultra = ultra < <i>Fr. ultra</i>	uranijum = uranyum < <i>Fr. uranium</i>
ultimatum = ultimatom < <i>Fr. ultimatum</i>	uniforma = üniforma < <i>Ítl. uniforma</i>
univerzitet = üniversite < <i>Fr. université</i>	utopija = ütopya < <i>Yun. utopia</i>
vagon = vagon < <i>Fr. wagon</i>	vampir = vampir < <i>Fr. vampire</i>
vandal = vandal < <i>Fr. vandale</i>	vanila = vanilya < <i>Ítl. vaniglia</i>
varilo = varil < <i>Fr. baril</i>	varoš = varoş < <i>Mac. város</i>
vegetarijanac = vejetaryen < <i>Fr. végétarien</i>	verzija = versiyon < <i>Fr. version</i>
veterinar = veteriner < <i>Fr. vétérinaire</i>	video = video < <i>Íng. video</i>
vijadukt = viyadük < <i>Fr. viaduc</i>	vila = villa < <i>Ítl. villa</i>
viraž = viraj < <i>Fr. virage</i>	virus = virüs < <i>Fr. virüs</i>
viski = viski < <i>Íng. whisky</i>	vitamin = vitamin < <i>Fr. vitamine</i>
vitez = vites < <i>Fr. vitesse</i>	vitrina = vitrin < <i>Fr. vitrine</i>
vizija = vizyon < <i>Fr. vision</i>	vokal = vokal < <i>Fr. vocal</i>
vulkan = volkan < <i>Fr. volcan</i>	votka = votka < <i>Rus. vodka</i>
zombi = zombi < <i>Fr. zombie</i>	žargon = argo < <i>Fr. argot</i>
žeton = jeton < <i>Fr. jeton</i>	žiri = jüri < <i>Fr. jury</i>
žilet = jilet < <i>Fr. gilette</i>	

2. BÖLÜM

ALFABE

Sesleri yazıda gösteren işaretlere harf denir (Özkan, 2019: 83). Karadağ dilinde Türkçedeki *harf* terimi yerine *Slovo* sözcüğü kullanılmaktadır.

KD'de resmî olarak Latin ve Kiril alfabesi birlikte kullanılmaktadır. Bu alfabeler, 32 harften oluşmaktadır. Kiril alfabesinde her harfin kendine özgü bir yazılış şekli vardır. Bu çerçevede *KD*'de Kiril alfabesinde 32 harf, tek bir yazılış şekliyle gösterilir. Latin alfabesinde ise 29 harf, tek yazılış şekliyle gösterilir; kalan 3 harf ise ikili yazılış şekliyle gösterilir.

KD'de kullanılan Latin ve Kiril alfabeleri ile bu harflerin *TT*'deki karşılıkları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1

<i>KD - Latin Alfabeti</i>	<i>KD - Kiril Alfabeti</i>	<i>TT - Alfabe</i>
A a	А а	A a
B b	Б б	B b
C c	Ц ц	-
Č č	Ч ч	Ç ç
Ć ć	Ћ ћ	K k (İnce)
D d	Д д	D d
Dž dž	Ђ ј	C c
Đ đ	Ђ ј	G g (İnce)
E e	Е е	E e
F f	Ф ф	F f
G g	Г г	G g / Ğ ğ
H h	Х х	H h
I i	И и	I i / Ī ī
J j	Ј ј	Y y
K k	К к	K k (Kalın)
L l	Л л	L l (Kalın)
Ĺ (Lj) ĺ (lj)	Љ љ	L l (İnce)
M m	М м	M m
N n	Н н	N n (Kalın)
Ñ (Nj) ñ (nj)	Њ њ	N n (İnce)

O o	O o	O o / Ö ö
P p	П п	P p
R r	P p	R r
S s	C c	S s
Š š	Ш ш	Ş ş
Ś(Sj) ś(sj)	Ć ć	Ş ş
T t	Т т	T t
U u	У у	U u / Ü ü
V v	В в	V v
Z z	З з	Z z
Ž ž	Ж ж	J j
Ž(Zj) ž(zj)	Џ ѓ	J j

KD'de /č/ harfi *TT*'de /ç/ harfiyle karşılanmaktadır. Ses değerleri aynıdır. Örneğin, čaršija (N.659, B.38) < çarşı (*Far. çār + sū*), čivija (Z.402, M.311, N.664, B.39) < çivi, čivit (Z.402, M.311, N.664, B.39) < çivit, alčak (N.23, B.18) < alçak, čerpič (N.598, B.42) < kerpiç...

KD'de /dž/ harfi *TT*'de /c/ harfiyle karşılanmaktadır. Ses değerleri aynıdır. Örneğin, džuma (N.675, B.54) < cuma (*Ar. cum 'a*), adžaip (M.39, N.29, B.15) < acayip (*Ar. 'acā'ib*), adžele (B.16) < acele (*Ar. 'acele*), hadžija, adžija (N.644, B.67) < hacı (*Ar. ḥācc*)...

KD'de /j/ harfi *TT*'de /y/ harfiyle karşılanmaktadır. Ses değerleri aynıdır. Örneğin, jagma (Z.203, M.127, N.239, B.73) < yağma (*Far. yaǧmā*), joldaš (N.246, B.78) < yoldaş, ajvan (Z.38, B.17) < hayvan (*Ar. ḥayvān*), aj (M.35, B.16) < ay, boj (Z.68, M.50, N.59, B.31) < boy ...

KD'de /š/ harfi *TT*'de /ş/ harfiyle karşılanmaktadır. Ses değerleri aynıdır. Örneğin, šiš (Z.409, M.318, N.684, B.131) < şiş, mašala (M.163, Z.255, B.98) < maşallah (*Ar. māšā'a + allāh*), fuški (N.641, B.64) < fişkı (*Rum. fuşki*), peškeš (N.422, B.115) < peşkeş (*Far. pīškeş*)...

KD'de /ž/ harfi *TT*'de /j/ harfiyle karşılanmaktadır. Ses değerleri aynıdır. Örneğin, žandarmerija (SD) < jandarma (*İtl. gendarme*)...

A. SES BİLGİSİ

1. Sesler

Ses bilgisi, dilin içindeki seslerin işlevini ele alır ve dil biliminin önemli bir parçasıdır. *KD*'de *fonetika* sözcüğüyle karşılanmaktadır. *KD*'de sesler, ünlüler ve ünsüzler olarak iki grupta toplanır.

1.1. Ünlüler

Ünlü harfler, ciğerlerden gelen hava akımını ses telleri aracılığıyla gırtlakta hareket ettiren ve sonrasında ağızdan çıkan seslerdir. *KD*'de ünlü sözcüğü *vokale* (*samoglasnike*) sözcüğüyle karşılanmaktadır.

KD'de, *TT*'de bulunan 8 ünlünün 5'i (a, e, i, o, u) kullanılmaktadır. Bu ünlüler ön, orta ve arka sıra ünlüleri şeklinde üç gruba ayrılır.

Ünlü harflerden /e/ ve /i/ telaffuz edilirken dil, ağız boşluğunun önüne doğru hareket eder ve ön damağa yani sert damağa doğru yükselir. *KD*'de bu durumda ön sıra ünlüleri oluşur. Ünlü harflerden /o/ ve /u/ telaffuz edilirken dil, ağızın arkasına doğru hareket eder ve arkaya yani yumuşak damağa doğru yükselir. *KD*'de bu durumda arka sıra ünlüleri oluşur. Ünlü harflerden /a/ orta dereceli bir sestir çünkü dil, bu ünlüyü telaffuz ettiğinde neredeyse hareketsizdir (Čirgić, Pranjković ve Silić, 2010: 20).

TT'de yer alan fakat *KD*'de yazı dilinde bulunmayan /ɪ/ ünlüsü *KD*'de kullanılan Türkizmlerde sadece konuşma dilinde yer alır. Telaffuz edilirken ses olarak söylenmektedir. Örneğin, frča (B.64) < fırça (*Rum. vourtsa*), kakrdak (B.82) < kıkırdak, skemlija (B.126) < iskemle (*Rum. skamni*), trabozan (B.137) < tırabzan (*Far. darbezin*), trnak (B.137) < tırnak, zvekir (N.208, B.147) < zıvekir...

TT'de sözcük içinde yer alan /ɪ/ ünlüsü *KD*'de yazı dilinde birçok örnekte de /i/ ünlüsüne dönüşmektedir. Örneğin, aršin (Z.45, N.28, B.21) < arşın, bajagi (M.41, N.33, B.25) < bayağı, jazidžija (N.240, B.76) < yazıcı, kamdži (Z.212, N.254, B.83) < kamçı, saksija (N.524, B.122) < saksı...

KD'de /ɪ/ ünlüsü özellikle yapım ekleri başta olmak üzere birçok örnekte /u/ ünlüsüne dönüşmektedir. Örneğin, ajluk (N.20, B.17) < aylık, akšamluk (N.22, B.18) < akşamlık, avlija (M.34, N.19, B.23) < avlu, baksuz (M.41, N.34) < bahtsız, fuški

(N.641, B.64) < fişkı (*Rum. fuşki*), kalabaluk (N.251, B.82) < kalabalık, rahatluk (N.508, Z.345, B.117) < rahatlık...

KD'de ünlü harfler, konuşma dilindeki vurgu ve tonlamalara göre *KD*'de *kratkosilazni* diye adlandırılan kısa ünlüler ve *dogosilazni* diye adlandırılan uzun ünlüler olmak üzere iki ana gruba ayrılır. *KD*'de aksana göre kısa ünlüler, ä, è, ì, ò, ù şeklinde; uzun ünlüler ise, ā, ē, ū, ī, ō şeklinde transkribe edilir (Çirgić, Pranjković ve Silić, 2010: 34).

KD'de konuşma dilindeki kısa ünlülere örnek olarak, äber (Z.36, M.33, N.17, B.15) < haber (*Ar. haber*), éenëf (Z.379, M.280, B.42) < kenef (*Ar. kenīf*), čivija (Z.402, M.311, N.664, B.39) < çivi, jök (Z.208, M.132, N.246, B.77) < yok, tulumba (N.591, B.137) < tulumba (*İtl. trompa*) ... gösterilebilir.

KD'de konuşma dilindeki uzun ünlülere örnek olarak, ājtar, atar (M.35, N.21, B.17) < hatır (*Ar. hātir*), avēt (Z.36, M.33, N.18, B.23) < afet (*Ar. āfet*), bürma < burma (N.74, B.33), džāda (Z.404, M.313, N.671, B.53) < cadde (*Ar. cādde*), đērđef (Z.149, N.160, B.55) < gergef (*Far. kār + Ar. keff*), mīlet (Z.258, N.325, M.165, B.100) < millet (*Ar. millet*), zōr (Z.186, N.216, B.147) < zor (*Far. zūr*)... gösterilebilir.

KD alfabesinde yer alan ünlüler ve yer almayan uzun ünlüler sırasıyla şunlardır:

1.1.1. /a/ ünlüsü

Dil-arka damak ünlüsüdür. *KD*'de /a/ orta dereceli bir sestir çünkü dil, bu ünlüyü telaffuz ettiğinde neredeyse hareketsizdir. *TT*'de /a/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /a/ ünlüsü ön, iç ve son seste bulunur. *KD*'de ünsüzlerin durumuna bağlı olarak genellikle kısa telaffuz edilir.

Ön seste:

aber, haber (Z.36, M.33, N.17, B.15) < haber (*Ar. haber*)

aferim (Z.45, M.39, B.16) < aferin (*Far. āferīn*)

akşam (Z.40, N.22, B.18) < akşam

aršin (Z.45, N.28, B.21) < arşın

İç seste:

abdal (N.17, B.15) < apdal (*Ar. abdāl*)

ajvan (Z.38, B.17) < hayvan (Ar. *ḥayvān*)

ajvar (N.20, B.17) < ayvar

babo (N.31, B.25) < baba

Son seste:

ada (N.19, B.15) < ada

ama (M.37, Z.41, B.19) < ama (Ar. *ammā*)

badava (Z.47, M.41, N.32, B.25) < bedava (Far. *bād-ı* + Ar. *hevā*)

džāda (Z.404, M.313, N.671, B.53) < cadde (Ar. *cādde*)

1.1.2. /e/ ünlüsü

Dil-ön damak ünlüsüdür. *KD'de* /e/ dilin ağız boşluğunun önüne doğru hareket etmesiyle oluşur ve ön sıra ünlüsü diye adlandırılır. /e/ ünlüsü ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

efendžija < efendi (N.166) < (Rum. *afendis*)

efta (N.166, B.59) < hafta (Far. *hefte*)

esnaf (N.166, B.61) < esnaf (Ar. *eşnāf*)

etek, edek (N.164, B.61) < etek

İç seste:

edrelez, ajdrelez (B.59) < hıdırellez (Ar. *ḥiḍr + ilyās*)

eglendže (N.163, B.59) < eğlence

ekser (N.164, B.60) < ekseri (Ar. *ekşerī*)

ešek (Z.155, B.61) < eşek

Son seste:

edije (B.59) < hediye (Ar. *hedyye*)

ege (B.59) < eğer (Far. *eger*)

erište (B.61) < erişte (Far. *rište*)

evlija (N.167, B.62) < evliya (Ar. *evliyā*)

1.1.3. /i/ ünlüsü

Dil-ön damak ünlüsüdür. *KD'de* /i/ dilin ağız boşluğunun önüne doğru hareket etmesiyle oluşur ve ön sıra ünlüsü diye adlandırılır. /i/ ünlüsü ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

ibret (Z.189, N.219, B.69) < ibret (Ar. *ibret*)

ibrik (Z.189, B.69) < ibrik (Ar. *ibrīk*)

iç (Z.201, B.69) < hiç (Far. *hiç*)

İç seste:

içindija, ikindija (Z.201, B.69) < ikindi

içindži (B.69) < ikinci

inadžija (M.121, B.71) < inatçı

izmet, hizmet (N.225, B.72) < hizmet (Ar. *hidmet*)

Son seste:

içki (B.69) < içki

iljahi (B.70) < ilahi (Ar. *ilāhī*)

indži (B.71) < inci

išči (B.72) < işçi

1.1.4. /o/ ünlüsü

Dil-arka damak ünlüsüdür. *KD'de* /o/ dilin ağız arka tarafına doğru hareket etmesiyle oluşur ve arka sıra ünlüsü diye adlandırılır. /o/ ünlüsü ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

oćuz (B.111) < öküz

odaja (Z.302, B.107) < oda

odžak (Z.315, B.107) < ocak

omur (B.111) < ömür (*Ar. 'umr*)

İç seste:

açdozli (B.15) < aç gözlü

ajakjol (B.17) < ayakyolu

alkhol (B.18) < alkol (*Fr. alcool*)

jok (Z.208, M.132, N.246, B.77) < yok

Son seste:

babo (N.31, B.25) < baba

ćoso (N.601, B.44) < köse (*Far. kuse*)

1.1.5. /u/ ünlüsü

Dil-arka damak ünlüsüdür. *KD'de* /u/ dilin ağzın arka tarafına doğru hareket etmesiyle oluşur ve arka sıra ünlüsü diye adlandırılır. /u/ ünlüsü ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

uçkur (Z.389, M.296, B.139) < uçkur

ugursuz (N.609, B.139) < uğursuz

uja < huy (M.289) < (*Far. hūy*)

ujdurma (Z.385, M.289, B.139) < uydurma

İç seste:

turbe (N.592, B.138) < türbe (*Ar. türbe*)

turşija (N.593) < turşu (*Far. turşī*)

tutkal (N.593, B.138) < tutkal

Son seste:

avlu (B.23) < havlu < (*Rum. avlu*)

başortu (B.27) < baş örtüsü

firun, furmu (B.64) < fırın (*Rum.furun*)

1.1.6. Uzun Ünlüler

Sesin boğumlanma süresi, diğer ünlülerden daha uzun olan ünlülerdir. *KD*'de konuşma dilinde ünsüz harflerin de durumuna bağlı olarak sözcüklerde uzun ünlüler görülmektedir: *ā, ē, ī, ō, ū*.

Uzun ünlüler, *KD*'nin gramer kitaplarında *akcenat (aksan)* başlığı altında değerlendirilir ve uzun ünlüler yazıda gösterilmez. Genellikle Arapça ve Farsça kökenli ödünç sözcüklerde görülmektedir.

1.1.6.1. /ā/

/ā/ ünlüsü ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

ādet (Z.37, N.19, B.15) < âdet (Ar. *ādet*)

ājtar, atar (M.35, N.21, B.17) < hatır (Ar. *ḥāṭir*)

ālim (B.18) < âlim (Ar. *‘alīm*)

āmin (M.37, N.24, B.20) < amin (Ar. *āmīn*)

İç seste:

arāret (B.20) < hararet (Ar. *ḥarāret*)

astāna (B.21) < hastane (Far. *ḥaste + ḥāne*)

avās (Z.36, M.33, B.23) < avaz (Far. *āvāz*)

Son seste:

akrebā (Z.39, B.17) < akraba (Ar. *akribā*)

fenā (B.63) < fena (Ar. *fenā*)

mušemā (M.171, Z.268, B.101) < muşamma (Ar. *mu‘ammā*)

poštā (B.116) < posta, postane (İtl. *posta* + Far. *ḥāne*)

1.1.6.2. /ē/

/ē/ ünlüsü ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

ēv (B.61) < ev

ēj (B.59) < iyi

ēlçi (B.60) < elçi

İç seste:

avēt (Z.36, M.33, N.18, B.23) < afet (*Ar. āfet*)

đerđef (Z.149, N.160, B.55) < gergef (*Far. kār + Ar. keff*)

lāmpa (B.93) < lamba (*Rum. lampa*)

pekēj (B.114) < pekiyi

pēndir (B.115) < peynir (*Far. penīr*)

Son seste:

vakufnamē (B.143) < vakıfname (*Ar. vakf + Far. nāme*)

1.1.6.3. /ī/

/ī/ ünlüsü iç ve son seste bulunur.

İç seste:

mīlet (Z.258, N.325, M.165, B.100) < millet (*Ar. millet*)

nīmet (N.368, B.104) < nimet (*Ar. ni‘met*)

mīde (B.100) < mide (*Ar. mi‘de*)

Son seste:

adžamī (N.29, B.15) < acemi (*Ar. ‘acemī*)

1.1.6.4. /ō/

/ō/ ünlüsü sadece iç seste bulunur.

İç seste:

bōluk (B.32) < bolluk

bōza (B.32) < boza

dōlu (B.49) < dolu

sōnra (B.127) < sonra

zōr (Z.186, N.216, B.147) < zor (*Far. zūr*)

1.1.6.5. /ū/

/ū/ ünlüsü sadece iç seste bulunur.

Ortada:

būrma (N.74, B.33) < burma

džūdže (B.54) < cüce

kalbūr (B.82) < kalbur (*Ar. ğirbāl*)

mātūh (N.320, B.98) < matuf (*Ar. ma'tūf*)

uzūn (N.613, B.140) < uzun

2. Ses Değişimleri

KD'de ses değişimleri, Güney Slav dillerinin karakteristik özelliklerini göstermektedir. *KD*'ye giren Türkçe sözcüklerde görülen ses değişimleri, *ünlü değişimleri* ve *ünsüz değişimleri* olmak üzere iki alt başlıkta incelenecektir.

2.1. Ünlü Değişimleri

Ünlü değişmesi, bir ünlünün diğer bir ünlüye dönüşmesi durumudur.

2.1.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

Kalın ünlülerin (a,ı,o,u) ince ünlülere (e,i,ö,ü) dönüşmesidir.

2.1.1.1. /a/>/e/ değişmesi

TT'de karşılığı /a/ olan bu ünlü, *KD*'de bazı sözcüklerde /e/ ünlüsü olarak kullanılmaktadır. Bu ünlü değişimi, iç seste görülmektedir.

İç seste:

akrebā (Z.39, B.17) < akraba (*Ar. akribā*)

behar (M.44, N.49, B.28) < bahar (*Far. bahār*)

2.1.1.2. /ı/>/i/ değişmesi

TT'de karşılığı /ı/ olan bu ünlü, *KD*'de bazı sözcüklerde /i/ ünlüsüne dönüşmektedir. Bu değişme, ön, iç ve son seste görülmektedir.

Ön seste:

islak (B.72) < ıslak

irak (B.71) < ırak

İç seste:

açık (Z.45, B.15) < açık

agiz (B.16) < ağız

air (M.34, N.20, B.16) < hayır (Ar. *ḥayr*)

alin (B.18) < alın

Son seste:

airli (N.20, M.34, B.16) < hayırlı (Ar. *ḥayr* + T. *li*)

ajakabi (B.17) < ayakkabı

/ı>/i/ değişmesi, bazen sözcüğe gelen eklerde de görülebilir: airli (N.20, M.34, B.16) < hayırlı (Ar. *ḥayr* + T. *li*)

İstisna olarak *TT*'de karşılığı ön seste bulunan /y/ ünsüzünün düşmesi sonucu *KD*'de /ı/ ünlüsü /i/ ünlüsüne dönüşmüştür: *ilan* < *yılan*

2.1.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

İnce ünlülerin (e,i,ö,ü) kalın ünlülere (a,ı,o,u) dönüşmesidir.

2.1.2.1. /e/>/a/ değişmesi

KD'de /e/>/a/ değişmesi, ön, iç ve son seste görülmektedir. *TT*'de karşılığı olan sözcüklerde /e/ olarak kullanılan bu ünlü, *KD*'de bazı örneklerde /a/ olarak kullanılmaktadır.

Ön seste:

amanet (Z.42, N.24, B.19) < emanet (Ar. *emānet*)

İç seste:

akrap (Z.40, M.35, B.18) < akrep (Ar. *ʾakreb*)

andžar (Z.43) < hançer (Ar. *ḥancer*)

Son seste:

akça (B.17) < akçe

aşura (B.22) < aşure (Ar. *ʾašūrā*)

bāçe, bašça (M.44, B.25) < bahçe (*Far. bāğçe*)

baruthana (B.27) < baruthane (*Far. bārūd + ḥāne*)

deva (N.129, B.47) < deve

2.1.2.2. /ö/>/o/ değişmesi

KD'de /ö/</o/ değişmesi, ön ve iç seste görölmektedir.

Ön seste:

omur (B.111) < ömür (*Ar. 'umr*)

ojle (B.111) < öyle

ornek (B.112) < örnek

İç seste:

ćopek (M.282, N.600, B.43) < köpek

đoz (N.161, B.56) < göz

đozludži (M.88, N.161, B.56) < gözlük

2.1.2.3. /ö/>/u/ değişmesi

KD'de /ö/</u/ değişmesi sadece iç seste görölmektedir.

İç seste:

bubreg (B.32) < böbrek

buljuk (M.53, Z.79, B.33) < bölük

bureg (N.73) < börek

ćufte (B.44) < köfte (*Far. küfte*)

2.1.2.4. /u/>/ü/ değişmesi

KD'de bazı örneklerde /ü/ ince ünlüsü, kalın /u/ ünlüsünün yerine kullanılmaktadır. Bu değişim, iç ve son seste görölmektedir.

İç seste:

butun (N.75, B.33) < bütün

ćumur (M.283, N.602, B.44) < kömür

ćup (M.283, B.44) < kúp

ćutuk (M.284, N.603, B.44) < kütük

dindušman (N.136, B.48) < din düşmanı (*Ar. dīn + Far. dūsmān*)

surgun (Z.366, M.261, B.128) < sürgün

Son seste:

bašortu (B.27) < baş örtüsü

olću (B.111) < ölçü

olu (B.111) < ölü

2.1.3. Dar Ünlülerin Genişlemesi

Dar ünlülerin (ı,i,u,ü) geniş ünlülere (a,e,o,ö) dönüşmesidir.

2.1.3.1. /ı/>/a/ değişmesi

KD'de /ı/>/a/ değişmesi ön, iç ve son seste görülmektedir.

Ön seste:

argat (B.21) < ırgat

İç seste:

ahar (N.26, B.16) < ahır (*Far. āḥūr*)

Son seste:

binbaša (B.30) < binbaşı

2.1.3.2. /i/>/e/ değişmesi

KD'de /i/>/e/ değişmesi sadece iç seste görülmektedir.

İç seste:

resem (N.501, B.117) < resim (*Ar. resm*)

2.1.3.3. /ı/>/o/ değişmesi

KD'de /ı/>/o/ değişmesi sadece son seste görülmektedir.

Son seste:

dajo (B.45) < dayı

2.1.3.4. /u>/o/ değişmesi

KD'de /u>/o/ değişmesi sadece iç seste görölmektedir.

İç seste:

jokari (B.77) < yukarı

2.1.4. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Düz ünlülerin (a,e,ı,i) yuvarlak ünlülere (o,ö,u,ü) dönüşmesidir.

2.1.4.1. /ı>/u/ değişmesi

KD'de çok yaygın değildir. Türkçe kökenli sözcüklerde sadece iç seste görölmektedir.

İç seste:

ajluk (N.20, B.17) < aylık

javaşluk (N.238, B.76) < yavaşlık

jazuk (M.129, B.76) < yazık

2.2. Benzeşme

Farklı niteliklere sahip olan seslerin çeşitli nedenlerle birbirlerini etkileyerek aynı veya ortak nitelikler kazanması olayına *benzeşme* denir (Özkan, 2013: 195).

2.2.1. İlerleyici Benzeşme

Sözcük içinde önce gelen sesin sonra gelen sesi etkileyerek kısmen veya tamamen kendisine benzetmesine *ilerleyici benzeşme* denir (Özkan, 2013: 197).

TT'de Arapça ve Farsça ödünç sözcüklerde büyük ünlü uyumuna bağlı olarak görölen ilerleyici ünlü benzeşmeleri, *KD*'de de devam etmektedir.

agda (B.16) < ağda (*Ar. 'akīde*)

ajna (B.17) < ayna (*Far. āyīne*)

akča (B.17) < akçe

ćeten (B.42) < keten (*Ar. kettān*)

furda (Z.394, B.64) < hurda (*Far. ħorde*)

kumbara (N.291) < kumbara (*Far. ħumbere*)

para (N.413, B.113) < para (*Far. pare*)

2.2.2. Gerileyici Benzeşme

Sözcük içinde sonra gelen sesin önceki sesi etkileyerek, onu kısmen veya tamamen kendisine benzetmesine *gerileyici benzeşme* denir (Özkan, 2013: 198).

TT'de Arapça ve Farsça ödünç sözcüklerde büyük ünlü uyumuna bağlı olarak görülen gerileyici ünlü benzeşmeleri, *KD*'de de devam etmektedir.

ava (Z.36, N.17, B.23) < hava (*Ar. hevā*)

ćesa (Z.380, B.42) < kese (*Far. kīse*)

ćilid (B.42) < kilit (*Far. kelīd, kilīd*)

fitilj (Z.393, M.299, B.64) < fitil (*Ar. fetīl*)

indžir (B.71) < incir (*Far. encīr*)

mula (N.336, B.101) < molla (*Ar. mevlā*)

saraj (N.527, B.123) < saray (*Far. serāy*)

simit (Z.355, N.535, M.248, B.125) < simit (*Ar. semīd*)

ućkur (Z.389, M.296, B.139) < ućkur

2.3. Ünlü Düşmesi

KD'de ünlü düşmesi, ön ve iç seste görülmektedir. *KD*'de ünlü düşmesi, daha çok ödünç sözcüklerde görülmektedir.

2.3.1. /a/ düşmesi

İç seste:

zirāt (B.147) < ziraat (*Ar. zirā'at*)

2.3.2. /i/ ünlü düşmesi

Ön seste:

şkembe (N.685, B.131) < işkembe (*Far. şikenbe*)

skemlija (B.126) < iskemle (*Rum. skamni*)

İç seste:

kreč (B.89) < kireç (*Far. gireç*)

sejridži (B.124) < seyirci

sejr (M.247, B.124) < seyir (*Ar. seyr*)

Son seste:

ej (B.59) < iyi

ekser (N.164, B.60) < ekseri (*Ar. ekşeri*)

2.3.3. /ı/ ünlü düşmesi**Ön seste:**

spanać (B.127) < ıspanak < (*Rum. ispanaki*)

İç seste:

frča (B.64) < firça < (*Rum. vourtsa*)

lakrdija (M.152, N.298, B.93) < lakırdı

prasa (M.219, B.116) < pırasa (*Rum. praso*)

trabozan (B.137) < trabzan (*Far. dārbezīn*)

traš (B.137) < traş (*Far. terāş*)

2.3.4. /u/ düşmesi**İç seste:**

ustra (B.140) < ustura (*Far. usturre*)

2.4. Ünlü Türemesi

KD'de ünlü türemesi, yaygın değildir.

2.4.1. /u/ türemesi**Ön seste:**

urum (B.140) < rum (*Ar. rūm*)

1.2. Ünsüzler

Ünlülerin telaffuzlarından farklı olarak ünsüzler, soluğun ses yolunda bir engelle karşılaşması ile çıkan seslerdir. Soluk ses yolunda daralarak, kapanarak ve açılarak bir ünsüz sese dönüşmektedir (Özkan, 2019: 119). Ünsüzleri tanımlama ve sınıflandırma hem akustik hem de boğumlanmayla ilgili birçok özelliği hesaba katmayı gerektirir (Karaağaç, 2012: 96).

Ünsüz harfler, Slav dillerinin fonetiğinde belirleyici bir özelliğe sahiptir. *KD*'de *konsananti* (*suglasnici*) diye adlandırılan ünsüzler ve *sonanti* (*glasnici*) diye adlandırılan ünlü+ünsüz sesler için kullanılan toplam 27 harf bulunmaktadır.

KD'de boğumlanma (*sesletim*) özelliklerine göre *konsananti* (*suglasnici*) seslerden çift dudak ünsüzleri, *KD*'de *dvousneni* olarak adlandırılır: *b, p*. Diş-dudak ünsüzleri, *KD*'de *usneno-zubni* olarak adlandırılır: *f*. Diş ünsüzleri³⁴, *KD*'de *zubni* olarak adlandırılır: *d, t, z, s, c*. Dilin ön damağa temas ettiği ünsüzler, *KD*'de *prednjonepčani* olarak adlandırılır: *č, ć, dž, đ, š, ś(sj), ź(zj), ž*. Dilin arka damağa temas ettiği ünsüzler, *KD*'de *zadnjnepčani* olarak adlandırılır: *k, g, h* (Čirgić, Pranjković ve Silić, 2010: 21).

KD'de boğumlanma (*sesletim*) özelliklerine göre *sonanti* (*glasnici*) seslerden dilin ön damağa temas ettiği ünsüzler, *KD*'de *prednjonepčani* olarak adlandırılır: *j, ĩ(lj), ĩ(nj)*. Diş-dudak ünsüzleri, *KD*'de *usneno-zubni* olarak adlandırılır: *v*. Dilin ön dişlere temas ettiği ünsüzler, *KD*'de *alveolarni* olarak adlandırılır: *l, r, n*. Çift dudak ünsüzleri, *KD*'de *dvousneni* olarak adlandırılır: *m*. (Čirgić, Pranjković ve Silić, 2010: 22).

KD alfabesinde yer alan ünsüzler, sırasıyla şunlardır:

1.2.1. /b/ ünsüzü

Tonlu, patlamalı bir çift dudak ünsüzüdür. *KD*'de /b/ telaffuz edilirken hava akımı, ağız içinin hareketsiz kısımlarına gelir ve dudaklar tarafından oluşturulan engellerle karşılaşır. /b/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur. *TT*'de /b/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /b/ ön, iç ve son seste bulunur.

³⁴ Diş ünsüzleri boğumlanması bakımından birbirine benzer fakat bazı noktalarda birbirlerinden ayrılırlar. Örneğin, *t* ve *d* ünsüzleri dil ucunun üst dişlere değmesiyle oluşurken *s* ve *z* ünsüzleri dil ucunun alt dişlere temasıyla teşekkül eder (Ahanov, 2013: 229).

Ön seste:

babo (N.31, B.25) < baba

badava (Z.47, M.41, N.32, B.25) < bedava (*Far. bād-ı + Ar. hevā*)

badža (Z.56, N.42, B.25) < baca (*Far. bāce*)

badžak (N.42) < bacak

İç seste:

balaban, balvan (N.35, Z.50, B.26) < balaban

barabar (Z.53, M.43, N.38) < beraber (*Far. berāber*)

berber (N.47, B.29) < berber (*Far. berber*)

kubur (N.289, Z.234, B.90) < kubur

Son seste:

ćatib (B.41) < kâtib (*Ar. kâtib*)

dolab (Z.136, N.142, B.49) < dolap (*Ar. dūlāb*)

1.2.2. /c/ ünsüzü

Tonsuz bir ünsüzdür fakat telaffuzda ses tellerinde az da olsa bir titreşim olduğu için bazı Slavca kökenli sözcüklerde yarı tonlu olma özelliği gösterir. Ör. Crna Gora, Podgorica... Bir patlamalı ve sürtünmeli (sızıcılı) ses ögesinden oluşur ve bu nedenle sesler birleştirilir. *KD*'de /c/ telaffuz edilirken dil ucu önce üst dişlere daha sonra da alt dişlere temas eder. /c/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur. Fonetik olarak *TT*'de /ts/ şeklinde (t+s) bir telaffuza denk gelmektedir. /c/ ön ve iç seste bulunur.

Ön seste:

cigara (B.36) < sigara (*İsp. cigarro*)

İç seste:

jacija (B.73) < yatsı

1.2.3. /č/ ünsüzü

Tonsuz, sürtünmeli (sızıcılı), dil-ön damak ünsüzüdür. *KD*'de /č/ telaffuz edilirken dil, ön damağa temas eder. /č/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik

olarak kalın /ç/ şeklinde telaffuz edilir. *TT*'de /ç/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /č/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

čair (N.657, B.37) < çayır

čakija (N.657, B.37) < çakı

čalma (N.658, B.37) < çalma

čanta (Z.400, B.38) < çanta

İç seste:

bāče, bašča (M.44, B.25) < bahçe (*Far. bāğče*)

aščibaš (B.22) < aşçıbaşı

aščija (N.30, B.22) < aşçı

aščijane (B.22) < aşçıhane (*T. aş + Far. hāne*)

Son seste:

čerpič (N.598, B.42) < kerpiç

bakrač (Z.49, M.41, N.34, B.26) < bakraç

1.2.4. /ć/ ünsüzü

Tonsuz, sürtünmeli (sızıcılı) dil-ön damak ünsüzüdür. *KD*'de /ć/ telaffuz edilirken dil, ön damağa temas eder. /ć/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik olarak ince /ç/ şeklinde (t+ş) telaffuz edilir. *TT*'de ince /k/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /ć/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

ćeman (N.597, M.280, B.41) < keman (*Far. kemān*)

ćemer (N.597, B.41) < kemer (*Far. kemer*)

ćenar (N.597, B.41) < kenar (*Far. kenār*)

ćenef (Z.379, M.280, B.42) < kenef (*Ar. kenīf*)

İç seste:

dićišdžija (B.47) < dikişçi

dućan (B.50) < dükkan (*Ar. dukkān*)

Son seste:

iljć (B.71) < ilk

1.2.5. /d/ ünsüzü

Tonlu, patlamalı, diş ünsüzüdür. *KD*'de /d/ telaffuz edilirken dil ucu ön dişlere temas eder. /d/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur. *TT*'de /d/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /d/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

dahije (N.127, B.45) < dahiyane (*Ar. dāhī + Far. -yāne*)

dajak (N.126, B.45) < dayak

dajre (N.126) < daire (*Ar. dā'ire*)

dalavera (N.126, B.45) < dalavere

damar (M.76, N.126) < damar

İç seste:

đerdan (Z.149, M.87, N.160, B.55) < gerdan (*Far. gerden*)

dizdar (N.135, B.48) < dizdar (*Far. dizdār*)

Son seste:

ćeremid (B.42) < kiremit (*Rum. keramidi*)

ćilid (B.42) < kilit (*Far. kelīd, kilīd*)

evljad (B.62) < evlad (*Ar. evlād*)

hajdud (B.67) < haydut (*Ar. ĥaydūd*)

1.2.6. /dž/ ünsüzü

Tonlu, kapanmalı dil-ön damak ünsüzüdür. *KD*'de /dž/ telaffuz edilirken dil, ön damađa temas eder. /dž/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik olarak kalın /c/ şeklinde (d+j) telaffuz edilir. *TT*'de /c/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /dž/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

džamija (N.672, B.53) < cami (Ar. *cāmi*)

dženabet (N.673) < cenabet (Ar. *cenābet*)

dženāza (N.673, B.53) < cenaze (Ar. *cenāze*)

İç seste:

feredže (N.636, B.63) < ferace (Ar. *ferāce*)

londža (Z.244, B.94) < lonca (İtl. *loggia*)

arpadžik (N.27, B.21) < arpacık

nadžak (M.185, B.103) < nacak

1.2.7. /đ/ ünsüzü

Tonlu, kapanmalı dil-ön damak ünsüzüdür. *KD*'de /đ/ telaffuz edilirken dil, ön damağa temas eder. /đ/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik olarak ince /c/ şeklinde (d+kalın j) telaffuz edilir. *TT*'de /g/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /đ/ ön ve iç seste bulunur.

Bazı örneklerde *TT*'de ince /k/ ünsüzüne de denk gelmektedir. Örneğin, *đuturum* (Z.152, M.89, N.162, B.56) < *kötürüm*, *đemik* (B.55) < *kemik*. Bir örnekte de *TT*'de kullanılan /ğ/ yarı ünsüzüne denk gelmektedir. Örneğin, *fisliğen* (SD) < *fesleğen* (Rum. *vasilikón*)

Ön seste:

đebe (B.55) < gebe

đeč (B.55) < geç

đedže (B.55) < gece

đemija (N.160, B.55) < gemi

İç seste:

ačđozli (B.15) < aç gözlü

supurđe (B.128) < süpürge

supurđeđži (B.128) < süpürgeci

karadoz (N.256, B.84) < karagöz

jende (B.76) < yenge

1.2.8. /f/ ünsüzü

Tonsuz, patlamalı bir diş-dudak ünsüzüdür. *KD*'de /f/ telaffuz edilirken alt dudak ön dişlere temas eder. /f/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur. *TT*'de /f/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /f/ başta, ortada ve sonda bulunur. /f/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

fakir (M.298) < fakir (*Ar. fakīr*)

fenjer (N.636, B.63) < fener (*Rum. fanar*)

feredže (N.636, B.63) < ferace (*Ar. ferāce*)

filjdžan (M.299, N.637, B.64) < fincan

İç seste:

aferim (Z.45, M.39, B.16) < aferin (*Far. āferīn*)

afif (B.16) < hafif (*Ar. hafīf*)

afijet (B.16) < afiyet (*Ar. āfiyet*)

Son seste:

çarşaf (B.38) < çarşaf (*Far. çāder + şeb*)

ćef (Z.380, M.281, B.41) < keyif (*Ar. keyf*)

ćenef (Z.379, M.280, B.42) < kenef (*Ar. kenīf*)

1.2.9. /g/ ünsüzü

Tonsuz, patlamalı dil-arka damak ünsüzüdür. *KD*'de /g/ telaffuz edilirken dil, arka damağa temas eder. /g/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik olarak kalın /g/ şeklinde telaffuz edilir. *TT*'de bazı örneklerde /g/ ünsüzüne bazı örneklerde ise /ğ/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /g/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

gajtan (N.102, B.65) < kaytan

gurabiye (M.75, B.65) < kurabiye (*Ar. ğurebyyye*)

gurbet (M.75, N.123, B.65) < gurbet (*Ar. ğurbet*)

İç seste:

angarja (Z.42, B.20) < angarya (*Rum. angaria*)

azgin (M.34, N.20, B.23) < azgın

baglama (M.40, N.32, B.25) < bağlama

bajagi (M.41, N.33, B.25) < bayağı

Son seste:

sag (B.121) < sağ

1.2.10. /h/ ünsüzü

Tonsuz, sürtünmeli (sızıcıcı) dil-arka damak ünsüzüdür. *KD*'de /h/ telaffuz edilirken dil, arka damağa temas eder. /h/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik olarak /h/ şeklinde telaffuz edilir. *TT*'de /h/ ünsüzüne denk gelmektedir. /h/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

hala, ala (N.643, B.67) < hala (*Ar. ḥāle*)

hālk (B.67) < halk (*Ar. ḥalk*)

hārem (N.643, B.68) < harem (*Ar. ḥarem*)

hejbe (B.68) < heybe (*Ar. 'aybe*)

İç seste:

ahar (N.26, B.16) < ahır (*Far. āḥūr*)

ahiret (B.16) < ahiret (*Ar. āḥiret*)

ahmak (B.16) < ahmak (*Ar. aḥmak*)

Son seste:

ćulah (B.44) < külah (*Far. kulāh*)

mātūh (N.320, B.98) < matuf (*Ar. ma'tūf*)

1.2.11. /j/ ünsüzü

Tonlu, sürtünmeli (sızııcı) dil-ön damak ünsüzüdür. *KD*'de /j/ telaffuz edilirken dil, ön damağa temas eder. /j/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik olarak /y/ şeklinde telaffuz edilir. *TT*'de /y/ ünsüzüne denk gelmektedir. /j/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

jagluk (M.127, N.239, B.73) < yağlık

jagma (Z.203, M.127, N.239, B.73) < yağma (*Far. yağmā*)

jaka (Z.204) < yaka

jardum (N.242, B.75) < yardım

İç seste:

jacija (B.73) < yatsı

japija (Z.205, B.74) < yapı

jazidžija (N.240, B.76) < yazıcı

jemekodaja (B.76) < yemek odası

Son seste:

aj (M.35, B.16) < ay

belaj (M.45, Z.58, N.46, B.29) < bela (*Ar. belā*)

boj (Z.68, M.50, N.59, B.31) < boy

ješilj (B.77) < yeşil

1.2.12. /k/ ünsüzü

Tonsuz, patlamalı dil-arka damak ünsüzüdür. *KD*'de /k/ telaffuz edilirken dil, arka damağa temas eder. /k/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik olarak kalın /k/ şeklinde telaffuz edilir. *TT*'de kalın /k/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /k/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

kajmak (Z.210, N.251, B.82) < kaymak

kasaba (N.258, B.85) < kasaba (*Ar. kaşaba*)

kusur (Z.236, N.294, B.91) < kusur (*Ar. kuşūr*)

kuvet (N.289, B.91) < kuvvet (*Ar. kuvvet*)

İç seste:

kajmakam (N.251, B.82) < kaymakam (*Ar. kā'im + maḳām*)

kaka (N.251, B.82) < kaka

Son seste:

kaçak (Z.215, N.261, B.81) < kaçak

kaçamak (M.136, B.81) < kaçamak

karişik (N.258, B.85) < karışık

konak (Z.225, B.88) < konak

1.2.13. /l/ ünsüzü

Tonlu, akıcı dil-ön diş ünsüzüdür. *KD*'de /l/ telaffuz edilirken dil, ön dişlere temas eder. /l/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik olarak kalın /l/ şeklinde telaffuz edilir. *TT*'de kalın /l/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /l/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

lokum (N.306, B.94) < lokum (*Ar. rāḥat + ḥulḳūm*):

londža (Z.244, B.94) < lonca (*İtl. loggia*)

lakrdija (M.152, N.298, B.93) < lakırdı

İç seste:

leblebija (B.93) < leblebi (*Far. leblebi*)

muştuluk (Z.269, M.171, B.101) < muştu

Son seste:

alal, halal (Z.40, N.643, M.36, B.18) < helal (*Ar. ḥalāl*)

bakal (B.26) < bakkal (*Ar. baḳḳāl*)

bal (B.26) < bal

1.2.14. /í(lj)/ ünsüzü

Tonlu, akıcı dil-ön damak ünsüzüdür. *KD*'de /í(lj)/ telaffuz edilirken dil, ön damağa temas eder. /í(lj)/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik olarak ince /l/ şeklinde telaffuz edilir. *TT*'de ince /l/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /í(lj)/ ünsüzü başta, ortada ve sonda bulunur.

Ön seste:

Ljānet, njānet (B.95) < lanet (*Ar. la`net*)

ljastik (B.95) < lastik (*Fr. élastique*)

lješ (N.302, B.95) < leş (*Far. lāşe*)

İç seste:

aljemet (Z.40) < alamet (*Ar. `alāmet*)

kalja (N.251, B.83) < kale (*Ar. kal`a*)

teljaša (B.135) < telaş (*Ar. telāşī*)

Son seste:

rezilj (N.511, Z.346, B.117) < rezil (*Ar. rezīl*)

katilj (M.136, B.86) < katil (*Ar. kātīl*)

kandilj (Z.212, B.83) < kandil (*Ar. kindīl*)

jeşilj (B.77) < yeşil

1.2.15. /m/ ünsüzü

Tonlu, akıcı bir çift dudak ünsüzüdür. *KD*'de /m/ telaffuz edilirken hava akımı, ağız içinin hareketsiz kısımlarına gelir ve dudaklar tarafından oluşturulan engellerle karşılaşır. /m/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur. *TT*'de /m/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /m/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

maja (M.160, N.314, B.97) < maya (*Far. māye*)

māl (N.316, M.161, B.97) < mal (*Ar. māl*)

mandal (N.317, B.97) < mandal (*Ar. mandal*)

mangal (N.317, B.97) < mangal (*Ar. manḳal*)

İç seste:

mamurluk (N.317, B.97) < mahmurluk

muşemā (M.171, Z.268, B.101) < muşamma (*Ar. muṣammā*)

namāz (N.350, B.103) < namaz (*Far. namāz*)

nīmet (N.368, B.104) < nimet (*Ar ni'met*)

Son seste:

nam (N.350, B.103) < nam (*Far. nām*)

nizam (N.367, Z.292, B.104) < nizam (*Ar. nizām*)

susam (B.128) < susam (*Ar. sīsām*)

1.2.16. /n/ ünsüzü

Tonlu, akıcı dil-diş eti ünsüzüdür. *KD*'de kalın /n/ telaffuz edilirken dil, ön dişlere temas eder. /n/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik olarak kalın /n/ şeklinde telaffuz edilir. *TT*'de kalın /n/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /n/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

nadžak (M.185, B.103) < nacak

nafaka (M.183, Z.286, N.342, B.103) < nafaka (*Ar. nafaka*)

nahija (N.360, B.103) < nahiye (*Ar. nāhiye*)

nar (N.354, B.104) < nar (*Far. nār, enār*)

İç seste:

amanet (Z.42, N.24, B.19) < emanet (*Ar. emānet*)

andžar (Z.43) < hançer (*Ar. ḥancer*)

bent (N.47, B.29) < bent (*Far. bend*)

nāna (N.351, B.103) < nane (*Ar. na'na'*)

Son seste:

aman (M.37, B.19) < aman (*Ar. amān*)

ajvan (Z.38, B.17) < hayvan (*Ar. ḥayvān*)

an, han (N.643, Z.42) < han

aršin (Z.45, N.28, B.21) < arşın

1.2.17. /ń(nj)/ ünsüzü

Tonlu, akıcı dil-ön damak ünsüzüdür. *KD*'de /ń(nj)/ telaffuz edilirken dil, ön damağa temas eder. /ń(nj)/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik olarak ince /n/ şeklinde telaffuz edilir. *TT*'de ince /n/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /ń(nj)/ sadece iç seste bulunur.

İç seste:

binjektaš (Z.62, N.51, B.30) < binek taš

fenjer, venjer (N.636, B.63) < fener (*Rum. fanar*)

košanje (SD) < kestane (*Rum. kastano*)

višnja (B.143) < višne (*Bul. višna*)

1.2.18. /p/ ünsüzü

Tonsuz, patlamalı bir çift dudak ünsüzüdür. *KD*'de /p/ telaffuz edilirken hava akımı, ağız içinin hareketsiz kısımlarına gelir ve dudaklar tarafından oluşturulan engellerle karşılaşır. /p/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur. *TT*'de /p/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /p/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

para (N.413, B.113) < para (*Far. pāre*)

pārmak (N.414, B.114) < parmak

pas (N.414, B.114) < pas

paša (N.417, B.114) < paša

İç seste:

aps (Z.43, N.26, B.20) < hapis (*Ar. ḥabs*)

arpadžik (N.27, B.21) < arpacık

patlidžan (N.416, B.114) < patlıcan (*Ar. bādincān*)

Son seste:

adžaip (M.39, N.29, B.15) < acayıp (*Ar. 'acā'ib*)

akrap (Z.40, M.35, B.18) < akrep (*Ar. 'akreb*)

ćup (M.283, B.44) < küp

džep (Z.405, B.53) < cep (*Ar. ceyb*)

1.2.19. /r/ ünsüzü

Tonlu, akıcı dil-ön diş ünsüzüdür. *KD*'de /r/ telaffuz edilirken dil, ön dişlere temas eder. /r/ ünsüzü bu temas noktasında titreterek oluşur ve Slav dillerinde belirgin bir fonetiğe sahiptir. *TT*'de kalın /r/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /r/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

rabadžija (N.496, B.117) < arabacı

raf (M.236, Z.345, N.508, B.117) < raf (*Ar. reff*)

rahat (N.508, B.117) < rahat (*Ar. rāḥat*)

rāhmet (N.508, B.117) < rahmet (*Ar. rāḥmet*)

İç seste:

ibret (Z.189, N.219, B.69) < ibret (*Ar. 'ibret*)

hārem (N.643, B.68) < harem (*Ar. ḥārem*)

ibrik (Z.189, B.69) < ibrik (*Ar. ibrik*)

ibrişim (N.219, B.69) < ibrişim (*Far. ebrişum*)

Son seste:

ekser (N.164, B.60) < ekseri (*Ar. ekşerī*)

duvar (M.83, N.153, B.50) < duvar (*Far. dīvār*)

dizdār (N.135, B.48) < dizdar (*Far. dizdār*)

1.2.20. /s/ ünsüzü

Tonsuz, sürtünmeli (sızıcı), dış ünsüzüdür. *KD*'de /s/ telaffuz edilirken dil ucu, ön dişlere temas eder. /s/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur. *TT*'de /s/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /s/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

saan, sahan (Z.351, M.243, B.121) < sahan (*Ar. şahın*)

saba (N.522, B.121) < sabah (*Ar. şabāh*)

sabaile (N.522, B.121) < sabahile

saç (Z.351, B.121) < saç

İç seste:

saksija (N.524, B.122) < saksı

serbes (B.124) < serbest (*Far. ser-best*)

susam (B.128) < susam (*Ar. sīsām*)

Son seste:

džumbus (Z.406, M.314, N.675, B.54) < cümbüş (*Far. cunbiş*)

fes (N.636, B.63) < fes

humus (SD) < humus (*Ar. hummus*)

1.2.21. /š/ ünsüzü

Tonsuz, sürtünmeli (sızıcı), dil-ön damak ünsüzüdür. *KD*'de /š/ telaffuz edilirken dil, ön damağa temas eder. /š/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik olarak kalın /š/ şeklinde telaffuz edilir. *TT*'de /š/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /š/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

şerif (N.681, B.131) < şerif (*Ar. şerīf*)

šiš (Z.409, M.318, N.684, B.131) < şiş

šičar (Z.409, N.684) < şikâr (*Far. şikār*)

šućur (N.698, B.131) < şükür (*Ar. şukr*)

İç seste:

başka (N.42, B.27) < başka

arşin (Z.45, N.28, B.21) < arşın

akşam (Z.40, N.22, B.18) < akşam

akşamluk (N.22, B.18) < akşamlık

Son seste:

aşaş (Z.45) < haşhaş (*Ar. haşhāş*)

başıboş (B.27) < başiboş

alışveriş (B.18) < alışveriş

1.2.22. /ş(sj)/ ünsüzü

Tonsuz, sürtünmeli (sızııcı), dil-ön damak ünsüzüdür. *KD*'de /ş(sj)/ telaffuz edilirken dil, ön damağa temas eder. /ş(sj)/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik olarak /ş/ şeklinde telaffuz edilir. *KD*'de bulunan Türkçe unsurlarda bulunmamaktadır.

1.2.23. /t/ ünsüzü

Tonsuz, patlamalı, diş ünsüzüdür. *KD*'de /t/ telaffuz edilirken dil ucu ön dişlere temas eder. /t/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur. *TT*'de /t/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /t/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

tabak (N.570, B.133) < tabak (*Ar. ṭabak*)

taban (N.570, B.133) < taban

tabijat (Z.370, N.570, B.133) < tabiat (*Ar. ṭabī'at*)

taksirat (Z.370, N.571, B.133) < taksirat (*Ar. taḫsirāt*)

İç seste:

tefter (Z.373, N.133, B.135) < defter (*Ar. defter*)

vaktile (M.56, Z.85, N.79, B.143) < vaktiyle

tutkal (N.593, B.138) < tutkal

vatan (N.81, B.143) < vatan (*Ar. vaṭan*)

Son seste:

tābut (B.133) < tabut (*Ar. tābūt*)

tirit (B.136) < tirit (*Far. terid*)

vakat, vaktija (Z.85, M.56, N.78, B.143) < vakit (*Ar. vaḳt*)

vilajet (N.87) < vilayet (*Ar. vilāyet*)

1.2.24. /v/ ünsüzü

Tonlu, patlamalı bir diş-dudak ünsüzüdür. *KD*'de /v/ telaffuz edilirken alt dudak ön dişlere temas eder. /v/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur. *TT*'de /v/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. Fakat birkaç örnekte /f/ ünsüzüne dönüşebilir. /v/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

vajda (Z.84, M.56) < fayda (*Ar. fā'ide*)

vakat, vaktija (Z.85, M.56, N.78, B.143) < vakit (*Ar. vaḳt*)

vaktile (M.56, Z.85, N.79, B.143) < vaktiyle

İç seste:

ajvan (Z.38, B.17) < hayvan (*Ar. ḥayvān*)

ajvar (N.20, B.17) < ayvar

Son seste:

piljav (M.210, N.423, B.115) < pilav (*Far. pelāv, pilav*)

1.2.25. /z/ ünsüzü

Tonlu, sürtünmeli (sızıncı), diş ünsüzüdür. *KD*'de /z/ telaffuz edilirken dil, ön dişlere temas eder. /z/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur. *TT*'de /z/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /z/ ön, iç ve son seste bulunur.

Ön seste:

zabit (N.178, B.145) < zabit (*Ar. zābiṭ*)

zagar (Z.166, B.145) < zağar

zapt (N.200, B.145) < zapt (*Ar. zabt*)

İç seste:

zerzevat (Z.183, B.146) < zerzevat (*Far. sebze + Ar. -vat*)

zevzek (N.212, B.146) < zevzek

zindzir (Z.355, M.248, B.146) < zincir (*Far. zencir*)

Son seste:

baksuz (M.41, N.34) < bahtsız

doz (N.161, B.56) < göz

jaramaz (M.129, N.242, B.75) < yaramaz

1.2.26. /ž/ ünsüzü

Tonlu, sürtünmeli (sızıcılı), diş-ön damak ünsüzüdür. *KD*'de /ž/ telaffuz edilirken diş, ön damağa temas eder. /ž/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik olarak /j/ şeklinde telaffuz edilir. *TT*'de /j/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. /ž/ Türkizmlerde ön seste ortak kullanılan batı kökenli sözcüklerde de iç seste bulunur.

Ön seste:

žandarmerija (SD) < jandarma (*İtl. gendarmerie*)

1.2.27. /ž(zj)/ ünsüzü

Tonlu, sürtünmeli (sızıcılı), diş-ön damak ünsüzüdür. *KD*'de /ž(zj)/ telaffuz edilirken diş, ön damağa temas eder. /ž(zj)/ ünsüzü bu temas noktasında oluşur ve fonetik olarak /j/ şeklinde telaffuz edilir. *TT*'de /j/ ünsüzüne karşılık gelmektedir. *KD*'de bulunan Türkçe unsurlarda bulunmamaktadır.

1.2.3. Ünsüz Değişmeleri

Ünsüz değişmeleri, bir ünsüzün diğer bir ünsüze dönüşmesi durumudur.

1.2.3.1. Tonlulaşma

KD'de bulunan tonlu [b, d, dž, đ, j, l, l(lj), m, n, n(nj), r, v, z, ž, ž(zj)], tonsuz [č, ć, f, g, h, k, p, s, š, š(sj), t] ve yarı tonlu [c(t+s)] ünsüzleriyle ilgili ses olayıdır.

Tonsuz ünsüzlerin tonlu ünsüz durumuna gelmesidir.

1.2.3.1.1. /ç/ > /c/

Son seste görülen bir ünsüz değişimidir.

Son seste:

đenc (B.55) < genç

1.2.3.1.2. /f/ > /v/

Ön ve iç seste görülen bir ünsüz değişimidir.

Ön seste:

ves (N.636, B.63) < fes

venjer (N.636, B.63) < fener (*Rum. fanar*)

vajda (Z.84, M.56) < fayda (*Ar. fā`ide*)

İç seste:

avēt (Z.36, M.33, N.18, B.23) < afet (*Ar. āfet*)

kaves (B.81) < kafes (*Ar. kafes*)

1.2.3.1.3. /p/ > /b/

Ön, iç ve son seste görülen bir ünsüz değişimidir.

Ön seste:

bunar (B.33) < pınar

İç seste:

abdal (N.17, B.15) < apdal (*Ar. abdāl*)

ćitabane (B.43) < kitaphane (*Ar. kitāb + Far. hāne*)

Son seste:

ćitab (N.599, B.43) < kitap (*Ar. kitāb*)

1.2.3.1.4. /s/ > /z/

Ön seste görülen bir ünsüz değişimidir.

Ön seste:

zumbulj (B.147) < sümbül (*Far. sunbul*)

1.2.3.1.5. /t/ > /d/

Ön ve son seste görülen bir ünsüz değişimidir.

Ön seste:

dembel (N.131, B.46) < tembel (*Far. tenbel*)

Son seste:

çilid (B.42) < kilit (*Far. kelīd, kilīd*)

karadud (B.84) < karadut

1.2.3.2. Tonsuzlaşma

Tonlu ünsüzlerin kendi karşılıkları olan tonsuz ünsüzlere dönüşmesi durumudur.

1.2.3.2.1. /b/ > /p/

Ön seste görülen bir ünsüz değişimidir.

Ön seste:

pirjan (B.116) < büryan (*Far. biryān*)

1.2.3.2.2. /d/ > /t/

Ön seste görülen bir ünsüz değişimidir.

Ön seste:

tefter (Z.373, N.133, B.135) < defter (*Ar. defter*)

tefterdar (B.135) < defterdar (*Ar. defter + Far. -dār*)

1.2.3.2.3. /h/ > /j/

İç seste görülen bir ünsüz değişimidir.

İç seste:

kabājet (B.81) < kabahat (*Ar. kabāḥat*)

1.2.3.3. Sızıcılaşma

KD'de bulunan patlamalı [b, c(t+s), d, f, g, k, p, t, v] veya akıcı [l, l̄(lj), m, n, n̄(nj), r] ünsüzlerin sızıcı (sürtünmeli) [ç, ć, h, j, s, š, ś(sj), z, ž, ź(zj)] ünsüzlere dönüşmesi olayıdır.

1.2.3.3.1. /f/>/h/ değişimi

Son seste görülen bir nsz değişimidir.

Son seste:

mth (N.320, B.98) < matuf (*Ar. ma'tf*)

1.2.3.3.2. /k/>/c/

n, i ve son seste görülen bir nsz değişimidir.

n seste:

asa (M.279, Z.379, N.596, B.41) < kase (*Far. kse*)

itab (N.599, B.43) < kitap (*Ar. kitb*)

itabane (B.43) < kitaphane (*Ar. kitb + Far. hne*)

İ seste:

aser (M.38, N.28, B.21) < asker (*Ar. 'asker*)

Son seste:

ilj (B.71) < ilk

pa (M.208, B.113) < pak (*Far. pk*)

1.2.3.4. Sreksizleşme

KD'de bulunan akııcı [l, l(lj), m, n, n(nj), r] ve sızıcı (sürtünmeli) [, , h, j, s, ř, ř(sj), z, ř, ř(zj)] ünsüzlerin patlamalı [b, c(t+s), d, f, g, k, p, t, v] ve kapanmalı [dř, đ] ünsüzlere dönüşmesi olayıdır.

1.2.1.3.1. /h/>/f/ değişimi

İ seste görülen bir nsz değişimidir.

İ seste:

taftabit (B.133) < tahta biti

1.2.3.5. Akıcılaşma

Patlamalı [b, c(t+s), d, f, g, k, p, t, v] ünsüzlerin akııcı [l, l(lj), m, n, n(nj), r] ünsüzlere dönüşmesi olayıdır.

1.2.3.5.1. /b/ > /m/

Ön seste görülen bir ünsüz değişimidir.

Ön seste:

mana, mahana (B.97) < bahane (*Far. bahāne*)

1.2.3.6. Genzelleşme

Akıcı l ve r ünsüzlerinin geniz ünsüzü olan m veya n, n(ñj) ünsüzüne dönüşmesidir.

1.2.3.6.1. /l/ > /n/

Ön seste görülen bir ünsüz değişimidir.

Ön seste:

njānet, ljanet (B.95) < lanet (*Ar. la'net*)

1.2.3.7. Dudaksılaşma

Farklı boğumlanma noktalarından çıkan ünsüzlerin dudak ünsüzlerine dönüşmesidir (Özkan, 2019: 132).

1.2.3.7.1. /n/ > /m/ değişimi

Son seste görülen bir ünsüz değişimidir.

Son seste:

aferim (Z.45, M.39, B.16) < aferin (*Far. āferīn*)

kurşum (B.90) < kurşun

1.2.3.8. Dişsileşme

Farklı boğumlanma noktalarından çıkan ünsüzlerin diş ünsüzüne dönüşmesidir (Özkan, 2019: 133).

1.2.3.8.1. /h/ > /ş/

İç seste görülen bir ünsüz değişimidir.

İç seste:

başça (M.44, B.25) < bahçe (*Far. bāğçe*)

1.2.3.8.2. /m/ > /n/

İç seste görülen bir ünsüz değişimidir.

İç seste:

şindi (B.131) < şimdi

1.2.3.9. Diğer Ünsüz Değişimleri

1.2.3.9.1. /g/ > /đ/ değişimi

Ön ve iç seste görülen bir ünsüz değişimidir.

Ön seste:

đaur, kaur (N.158, B.55) < gâvur (*Far. gebr*)

đem (Z.149, M.87, N.159, B.55) < gem

đoz (N.161, B.56) < göz

İç seste:

erđeda (N.166) < erkete (*Rum. erkete*)

1.2.3.9.2. /ğ/ > /đ/ değişimi

Ön ve iç seste görülen bir ünsüz değişimidir.

İç seste:

fisliğen (SD) < fesleğen (*Rum. vasilikón*)

1.2.3.9.3. /k/ > /đ/ değişimi

Ön seste görülen bir ünsüz değişimidir.

Ön seste:

đuturum (Z.152, M.89, N.162, B.56) < kötürüm,

đemik (B.55) < kemik

1.2.1.9.4. /g/ > /k/ değişimi

Son seste görülen bir ünsüz değişimidir.

Son seste:

bubreg (B.32) < böbrek

1.2.4. Ünsüz Tekleşmesi

KD'de ünsüz tekleşmesi birçok ünsüzde görülmektedir. Arapçadan ve Farsçadan alınan şeddeli sözcüklerin aslî şekillerinde var olan ünsüzlerin tekleşmesi durumudur.

1.2.4.1. -bb->-b- tekleşmesi

džube (B.54) < cübbe (*Ar. cübbe*)

muābet (B.100) < muhabbet (*Ar. maḥabbet*)

šeboj (B.129) < šebboy (*Far. šebbūy*)

1.2.4.2. -cc->-c- tekleşmesi

tudžar (B.137) < tüccar (*Ar. tuccār*)

sedžada (B.124) < seccade (*Ar. seccāde*)

1.2.4.3. -dd->-d- tekleşmesi

šidet (B.131) < šiddet (*Ar. šiddet*)

1.2.4.4. -kk->-k-tekleşmesi

bakal (B.26) < bakkal (*Ar. baḳḳāl*)

tekija (B.135) < tekke (*Ar. tekye*)

murečep (B.101) < mürekkep (*Ar. murekkeb*)

musaka (B.101) < musakka (*Ar. musaḳḳā*)

oka (M.197, N.388, Z.305, B.107) < okka (*Ar. vuḳiyye*)

1.2.4.5. -ll->-l- tekleşmesi

bismilāh (SD) < bismillah (*Ar. bismillah*)

mahala (N.321, B.97) < mahalle (*Ar. maḥalle*)

milet (Z.258, N.325) < millet < (*Ar. mīllet*)

muteveli (B.101) < mütevellī (*Ar. mütevellī*)

mula (N.336) < molla < (*Ar. mevlā*)

mualebi (B.100) < muhallebi

1.2.4.6. -mm->-m- teklesmesi

ama (M.37, Z.41, B.19) < ama (*Ar. ammā*)

mušemā (M.171, Z.268, B.101) < muşamma (*Ar. mu şammā*)

1.2.4.7. -nn->-n- teklesmesi

temena (B.135) < temenni (*Ar. temennī*)

sunet (B.128) < sünnet (*Ar. sünnet*)

dženet (N.673, B.53) < cennet (*Ar. cennet*)

nina (B.104) < ninni

1.2.4.8. -rr->-r- teklesmesi

muderis (B.100) < müderris (*Ar. muderris*)

saraf (Z.351) < sarraf (*Ar. şarrāf*)

zere, zera (Z.183) < zerre (*Ar. zerre*)

1.2.4.9. -tt->-t- teklesmesi

batal (Z.55, M.43, N.40) < battal (*Ar. baṭṭāl*)

1.2.4.10. -vv->-v- teklesmesi

evelā (N.163) < evvela (*Ar. evvelā*)

1.2.4.11. -yy->-y- teklesmesi

mukajet (B.101) < mukayyet (*Ar. muḳayyed*)

1.2.4.12. -zz->-z- teklesmesi

cezap (B.42) < kezzap (*Far. tīz + āb*)

lezet (B.93) < lezzet (*Ar. lezzet*)

1.2.5. Ünsüz Düşmesi

Ünsüz düşmesi bir dil biriminin ortadan kalkması durumudur. Ünsüz düşmesi bir ses düşmesidir. Ses düşmesi seslerin kendi özellikleri kadar kendi buldukları ortamlarda yer alan komşu sesler ile alakalı bir durumdur (Karağaç, 2012: 126).

1.2.5.1. /ğ/ düşmesi

KD'de /ğ/ yarı ünsüzünün düşmesi, iç seste görülmektedir.

İç seste:

olak (B.108) < oğlak

olje (B.111) < öğle

oljevakat (B.111) < öğle vakti

budaj (SD) < buğday

1.2.5.2. /h/ düşmesi

KD'de /h/ ünsüzünün düşmesi ön, iç ve son seste görülmektedir.

Ön seste:

aber, haber (Z.36, M.33, N.17, B.15) < haber (*Ar. haber*)

air (M.34, N.20, B.16) < hayır (*Ar. hayr*)

aps (Z.43, N.26, B.20) < hapis (*Ar. habs*)

ar (Z.43, M.38, N.26, B.20) < har

andi (B.20) < hangi

izmetçija, uzmetçija (B.72) < hizmetçi

İç seste:

meçeme (B.98) < mahkeme (*Ar. maḥkeme*)

māmur (B.97) < mahmur (*Ar. maḥmūr*)

mamurluk (N.317, B.97) < mahmurluk

mamuz (B.97) < mahmuz (*Ar. mihmāz*)

meraba (B.99) < merhaba (*Ar. merḥabā*)

mualebi (B.100) < muhallebi

muanat (M.171, B.100) < muhannat (*Ar. muḥannes*)

Son seste:

đuna (B.57) < günah (*Far. gunāh*)

1.2.5.3. /t/ düşmesi

KD'de /t/ ünsüzünün düşmesi, ön, iç ve son seste görülmektedir.

Ön seste:

uaf < tuhaf

İç seste:

baksuz (M.41, N.34) < bahtsız

dosluk (N.145, B.49) < dostluk

Son seste:

avdes (M.33, B.23) < abdest (*Far. āb + dest*)

dos (B.49) < dost (*Far. dūst*)

1.2.5.4. /v/ düşmesi

KD'de /v/ ünsüzünün düşmesi iç seste görülmektedir.

arnaut (N.27, B.21) < arnavut

daul (B.46) < davul (*Ar. ṭabl*)

ḍaur, kaur (N.158, B.55) < gâvur (*Far. gebr*)

kalauz (N.251, B.82) < kılavuz

tobe (B.137) < tövbe (*Ar. tevbe*)

1.2.5.5. /y/ düşmesi

KD'de /y/ ünsüzünün düşmesi, ön ve son seste görülmektedir.

Ön seste:

uksek (B.139) < yüksek

ular (N.618, M.290, B.139) < yular

İç seste:

adḡaip (M.39, N.29, B.15) < acayip (*Ar. 'acā'ib*)

čair (N.657, B.37) < çayır

kadaif (B.81) < kadayıf (*Ar. kaṭā'if*)

mehāne (N.325, B.98) < meyhane (*Far. mey + hāne*)

1.2.6. Ünsüz Türemesi

Türkçede sözcükleri birbirine bağlarken yan yana gelen ünlülerin çatışmasını engellemek için iki ünlü arasına koruyucu olarak bazı sesler girmektedir. Bu türeme sözcüğün ön, iç ve son sesinde meydana gelebilir. (Gülensoy, 1988: 68-69). *KD*'de de her dilde olduğu gibi söylenişi kolaylaştırmak için ön, iç ve son seste türeme meydana gelmektedir.

1.2.6.1. /t/ türemesi

KD'de /t/ türemesi, iç seste görülmektedir.

İç seste:

maştrapa (B.98) < maşrapa (*Ar. maşraba*)

1.2.7. Yer Değiştirme

Yer değiştirme (metatez), bir sözcüğün içinde yan yana bulunan veya aralarında mesafe bulunan iki sesin yer değiştirmesi olayıdır. Yer değişiminin en büyük nedeni ağızda söylenişi kolaylaştırmaktır. Her bölgenin ağzına ve konuşmasına göre değişim göstermektedir. *KD*'de yer değiştirme bazı örneklerde bulunur.

barjaktar (N.39, B.25) < bayraktar (*T. bayrak + Far. -dār*)

barjak (Z.54, N.39) < bayrak

B. ŞEKİL BİLGİSİ

1. Yapım Ekleri

Eklendiği sözcüğün anlamını ya da türünü değiştiren eklerdir. Türkçe eklemeli diller kategorisinde yer aldığı için bünyesindeki yapım ekleri sayesinde yeni sözcükler türetme kapasitesine sahiptir. Türkçe, Güney Slav dillerine Türkçe kökenli ve ödünç sözcükler dâhil birçok yapım eki de vermiştir. Bu yapım ekleri, Güney Slav dillerinde kullanılmaya devam etmektedir.

1.1. +An > +an

+an eki, ancak *KD*'de addan ad yapım eki olarak kullanılır. Tek örnekte görülür.

oglan (N.382, B.107) < oğlan

1.2. +CI > +džija, +čija

Türkçede meslek gruplarını ifade etmek için kullandığımız bu ek, bazı fonetik değişikliklerle *KD*'de de kullanılmaktadır.

Karadağ'ın önemli dil bilimcilerinden *Adnan Čirgić*, *KD*'de çok kullanılan bu yapım eki şu ifadeleri söylemiştir: *KD'de džija eki, -a son ekinin eklendiği Türk -chi/-ji son ekidir ve bu ek Türkçe kökenlidir. Sesler arası olağan gelişime bağlı olarak /j/ sesinin ve -džij /a/ son ekinin birleşmesinden doğan bugün Çağdaş Karadağ dilinde de kullandığımız bu ek meydana gelmiştir. Bu ek sadece Türkizmlerde değil KD'nin sözcük temeline dayanan diğer sözcüklerde de kullanılmaktadır. Örneğin, larmadžija-larmati, šaljivdžija-šaljiv...*

aščija (N.30, B.22) < aşçı

avdžija (B.23) < avcı

bakirdžija (B.26) < bakırcı

bičakdžija (B.30) < bıçakçı

čajdžija (B.37) < çaycı

ćevabdžija (B.42) < kebabçı

ćiradžija (B.43) < kiracı

čizmedžija (B.39) < çizmeci

ćumurdžija (B.44) < kömürcü

đozludžija (N.161, B.57) < gözlükçü

inadžija (M.121, B.71) < inatçı

jazidžija (N.240, B.76) < yazıcı

1.3. +ncI > +nci

Sayı adlarından sıra sayı önadları türeten çok işlek bir ektir (Korkmaz, 2003: 138). *KD*'de +(I)ncı eki +ndži şeklinde görülür. Çağdaş *KD*'de kullanılan bir yapım eki değildir.

altundži (B.19) < altıncı

bešindži (B.29) < beşinci

birindži (N.52, B.30) < birinci

dokuzundži (B.49) < dokuzuncu

ičindži (B.69) < ikinci

jedindži (B.76) < yedinci

secizindži (B.124) < sekizinci

1.4. +II > +li /+lija

TT'de kişinin nereli olduğunu, durumunu, sahip olduğu özellikleri bildiren bu ek, *KD*'de bir şeye sahip olma anlamına gelecek şekilde kullanılmaktadır.

rahmetli (N.508, B.117) < rahmetli

sevdalija (N.531, B.125) < sevdalı

meraklija (Z.257, M.164, B.99) < meraklı

zanatlija (B.145) < zanaatlı

1.5. +IIk /+IUk > +lik /+luk

TT'de yer, alet, soyut, durum, meslek adı yapan bu addan ad yapım eki, *KD*'de de kullanılmaktadır.

bojnluk (B.31) < boyunluk

bōluk (B.32) < bolluk

dosluk (N.145, B.49) < dostluk

jagluk (M.127, N.239, B.73) < yağlık

javaşluk (N.238, B.76) < yavaşlık

mamurluk (N.317, B.97) < mahmurluk

marifetluk, merifetluk (N.319, M.162, B.98) < marifetlik

muştuluk (Z.269, M.171, B.101) < muştuluk

tepelik (N.577, B.135) < tepelik

1.6. +sŪz > +suz

En işlek addan ad yapım eklerinden birisidir. *KD*'de bulunan örneklerde yuvarlak biçimi görülmektedir.

baksuz (M.41, N.34) < bahtsız

ugursuz (N.609, B.139) < uğursuz

jolsuz (B.78) < yolsuz

1.7. +Dâr > +tar

İşi kimin yaptığını bildiren addan ad yapım ekidir. Türkçe ve Arapça sözcüklere Farsça *-dâr* ekinin gelmesi ile oluşmaktadır. Yörenin ağız özelliğine ait bir durum değildir; sözcüklerin aslı şekillerinde var olan bir durum söz konusudur.

barjaktar (N.39, B.25) < bayraktar (*T. bayrak + Far. -dâr*)

1.8. +gĪn > +gin

Türkçenin her döneminde işlek olarak kullanılan bir ektir. Genel olarak tek heceli eylemlerin köklerine gelmektedir. Eylemi yapanı ve eylemin sonucunda ortaya çıkan durumu bildirmektedir (Karaağaç, 2012: 287-288). Kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık uyumuna da uymaktadır. *KD*'de tek örnekte görülür.

dizgin (M.78, N.135, B.48) < dizgin

1.9. +lama > +lama

KD'de bu ikili ek yapısı bazı örneklerde kullanılmaktadır.

baglama (M.40, N.32, B.25) < bağlama

jaglama (B.73) < yağlama

1.10. +DAş > +daş

TT'deki kullanımına benzer olarak *KD*'de de ortaklık, bağlılık ifade eden adlar yapmaktadır.

arkadaş (B.21) < arkadaş

bardaş (B.27) < bağdaş

joldaş (N.246, B.78) < yoldaş

1.11. +kâr > +çar

Genellikle Arapçadan alınan ödünç sözcüklerle Farsça *-kâr* ekinin birleşmesiyle *KD*'de bazı Türkizmlerde kullanılır.

aşıçar (B.22) < aşıkâr (*Ar. 'āşik + Far. -ār*)

izmeçar (Z.194, M.119, N.226, B.72) < hizmetkâr (*Ar. ḥidmet + Far. -kâr*)

tamaçar (B.133) < tamahkâr (*Ar. ṭama' + Far. -kâr*)

zulümçar (N.217, B.147) < zulümkâr (*Ar. zulm + Far. -kâr*)

1.12. +II = +an

KD'de bir örnekte kullanılmaktadır.

merhâmatan (SD) < merhametli (*Ar. merhamet + T. lı*)

1.13. +çI = +çar

KD'de bazı örneklerde kullanılmaktadır.

muziçar (B.102) < müzikçi

odžaçar (B.107) < ocakçı

tamburiçar (B.133) < tamburacı

2. Sözcük Türleri

2.1. Ad

Evrendeki canlı cansız bütün varlıkları, somut ve soyut bütün kavramları tek ya da tür olarak karşılayan sözlerdir (Korkmaz, 2003: 197). *KD*'de bulunan Türkizmlerden ad görevli örnekler şunlardır:

aba (N.17, B.15) < aba

ada (N.19, B.15) < ada

barut (N.39, B.27) < barut (*Far. bārūd*)

iglice (SD) < iğde

lāmpa (B.93) < lamba (*Rum. lampa*)

marifetluk, merifetluk (N.319, M.162, B.98) < marifetlik

satara (N.527, B.123) < satır (*Ar. saṭr*)

tava (Z.370, N.570, M.266, B.134) < tava (*Far. tāve*)

2.1.1. Ad Tamlamaları

Bir ad başka bir adla ilgi durumu eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturduğunda ad tamlaması dediğimiz sözcük grubu ortaya çıkar (Korkmaz, 2003: 270). *KD*'de kullanılan tamlamalar, 3. tekil iyelik eki düşmüş belirtisiz ad tamlamalarıdır. *KD*'de bulunan ad tamlaması Türkizmlerden bazıları şunlardır:

aşçıbaş (B.22) < aşçıbaşı

dinduşman (N.136, B.48) < din düşmanı (*Ar. dīn + Far. dusmān*)

balmum (B.26) < bal mumu

čajibrik (B.37) < çay ibriği

mezartaş (B.99) < mezar taşı

sātkula (B.121) < saat kulesi

sokākfenjer (B.127) < sokak feneri³⁵

2.2. Önad

Adları niteleyen veya belirten sözcüklerdir. *KD*'de genellikle bir adı nitelemek için kullanılmaktadır. *KD*'de bulunan Türkizmlerden önad görevli bazı sözcükler şunlardır:

birindži (N.52, B.30) < birinci

delija (Z.129, N.130, M.77, B.46) < deli

fukara (Z.394, M.300, N.640, B.64) < fukara (*Ar. fuḳarā*)

³⁵ Bu tür tamlamalar belirtisiz isim tamlamalarında iyelik eklerinin düşmesi sonucunda ortaya çıkmıştır (Tokyürek ve Pekacar, 2014: 14).

merhāmat (B.99) < merhamet (*Ar. merḥamet*)

merhāmatan (SD) < merhametli (*Ar. merḥamet + T. li*)

kalabaluk (N.251, B.82) < kalabalık

2.2.1. Önad Tamlaması

Bir ad ve onun önüne gelen niteleme ve belirtme önadından oluşan bir sözcük grubudur. *KD*'de bulunan önad tamlaması Türkizmlerden bazıları şunlardır:

dorat (N.144, B.49) < doru at

iljćjaz (B.71) < ilk yaz

tašćoeprija (B.134) < taş köprü³⁶

kapalıćaršija (B.83) < kapalı çarşı

karakondža (N.256, B.84) < karakorkuluk

2.3. Adıl

Adın yerini tutan sözcüklerdir. *KD*'ye Türkçeden geçen birkaç örnekte karşımıza çıkmaktadır.

ćendi (B.41) < kendi

er, erćes (B.61) < her, herkes (*Far. her + kes*)

2.4. Belirteç

Eylemin özelliklerini gösteren sözcüklerdir. *KD*'ye Türkçeden geçen birkaç örnekte karşımıza çıkmaktadır.

da, daha, de (B.45) < daha: Henüz.

2.5. Edat

Dilde bağımsız olarak var olamayan yani kendi başlarına kullanılamayan edatlar, (Karağaç, 2012: 433) *KD*'ye Türkçeden geçen birkaç örnekte karşımıza çıkmaktadır.

dijmi, dimickija (N.136, B.47) < değil mi

³⁶ Zülfikar'a göre (1995) *taş köprü* dizilişi "taştan yapılmış köprü" olarak açılabilir ve *-miş* sıfat fiil ekli grup *köprüyü* niteleyen bir sıfattır. Bu durumda *taş köprü* bir kısaltılmış biçim olarak sıfat tamlamasıdır (akt. Tokyürek ve Pekacar, 2014: 14).

đibi (B.56) < gibi

2.6. Bağlaç

Edatlar gibi tek başlarına anlam taşımayan görevli gramer öğeleridir (Korkmaz, 2003: 1094). *KD*'ye Türkçeden geçen birkaç örnekte karşımıza çıkmaktadır.

bile (B.30) < bile

em (Z.154, N.166, B.60) < hem (*Far. hem*)

2.7. Ünlem

His ve heyecanları ifade etmek için içten koparak gelen edatlarla tabiattaki sesleri taklit eden seslerdir. Ünlemler isimlere en yakın edatlardır (Ergin, 2009: 349). *KD*'ye Türkçeden geçen birkaç örnekte karşımıza çıkmaktadır.

ajde bre (SD) < hayda bre (*T. ünlem + Rum. bre*)

aman be (SD) < aman be (*Ar. aman + T. ünlem*)

2.8. Eylem

İş, oluş, hareket bildiren sözcüklerdir. *KD*'de kullanılan bazı örnekleri vardır.

šenlučenje (SD) < šenlen-

begenisat (M.44, B.28) < beğen-

eglendžisati (N.164, B.59) < eğlen-

kurtalisat (M.149) < kurtar-

SÖZLÜK

Bu sözlükte yer alan sözcüklerin anlamı Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğü'nden (2019) alınmıştır.

-A-

aba (N.17, B.15) < aba: Kaba, ev yapımı kumaş.

abdal (N.17, B.15) < apdal (Ar. *abdāl*): Üstü başı perişan olan kişi.

aber, haber (Z.36, M.33, N.17, B.15) < haber (Ar. *haber*): İletişim yoluyla verilen bilgi.

aberdar (B.15) < haberdar (Ar. *haber* + Far. *-dār*): Haberli.

aberdži (B.15) < haberci: Haber getiren kişi.

ačdozli (B.15) < aç gözlü: Gözü doymaz.

ačik (Z.45, B.15) < açık: Kapalı olmayan.

ada (N.19, B.15) < ada: Etrafı sularla çevrili kara parçası.

adalet (N.19, B.15) < adalet (Ar. *adalet*): Hukuka uygunluk.

ādet (Z.37, N.19, B.15) < âdet (Ar. *ādet*): Görenek.

adž, hadž (B.15) < hac (Ar. *hacc*): Tek Tanrılı dinlerde kutsal olarak tanınan yerlerin o dinden olanlarca yılın belli aylarında ziyaret edilmesi.

adžaip (M.39, N.29, B.15) < acayıp (Ar. *'acā'ib*): Göreneğe, olağana aykırı, garip, yadırganan, yabansı.

adžamī (N.29, B.15) < acemi (Ar. *'acemī*): Bir işin yabancısı olan, eli işe alışmamış, bir işi beceremeyen.

adžele (B.16) < acele (Ar. *'acele*): Hızlı yapılan, çabuk, tez, ivedi.

adži (N.29, B.16) < acı: Bazı maddelerin dilde bıraktığı yakıcı duyu, tatlı karşıtı.

aferim (Z.45, M.39, B.16) < aferin (Far. *āferīn*): Övme, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz, bravo.

afif (B.16) < hafif (Ar. *hafīf*): Tartıda ağırlığı az gelen, yeğni, ağır karşıtı.

afijet (B.16) < afiyet (Ar. *'āfiyet*): Hasta olmama durumu, sağlık, esenlik.

aga (N.19, B.16) < ağa: Geniş toprakları olan, sözü geçen, varlıklı kimse.

agda (B.16) < ağda (Ar. *'aķīde*): Kaynatılarak çok koyu ve yapışkan bir macun durumuna getirilen pekmez veya limonlu şeker eriyiği.

agir (B.16) < ağır: Tartıda çok çeken, hafif karşıtı.

- agiz** (B.16) < ağız: Yüzde, avurtlarla iki çene arasında bulunan, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan ve besinlerin sindirilmeye başlandığı organ.
- agri** (B.16) < ağrı: Vücudun herhangi bir yerinde duyulan şiddetli acı.
- ah** (HS.74) < ah: İlenme, beddua.
- ahar** (N.26, B.16) < ahır (*Far. āḥūr*): Evcil büyükbaş hayvanların barındığı kapalı yer, hayvan damı.
- ahbab** (B.16) < ahbap (*Ar. aḥbāb*): Kendisiyle yakın ilişki kurulup sevilen, sayılan kimse.
- ahiret** (B.16) < ahiret (*Ar. āḥiret*): Dinsel inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Tanrı'ya hesap vereceği yer, öbür dünya, öteki dünya.
- ahlak** (SD) < ahlak (*Ar. aḥlāk*): bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları. *KD*: Da bi dijete dobro vaspitali, roditelji moraju biti lijepog ahlaka. *T*: Bir çocuğu iyi yetiştirebilmek için, ebeveyn güzel ahlaklı olmalı.
- ahmak** (B.16) < ahmak (*Ar. aḥmak*): Aklını gereği gibi kullanamayan, budala.
- air** (M.34, N.20, B.16) < hayır (*Ar. ḥayr*): Yararlı, güzel davranışlar.
- airli** (N.20, M.34, B.16) < hayırlı (*Ar. ḥayr + T. li*): Yararı, hayrı olan.
- aj** (M.35, B.16) < ay : Art arda gelen iki yeni ay arasında geçen süre.
- ajak** (B.16) < ayak: Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü.
- ajakabi** (B.17) < ayakkabı: Genellikle sokakta giyilen ve altı kösele, lastik vb. dayanıklı maddelerden yapılan giyecek, başmak, pabuç.
- ajakabidžija** (B.17) < ayakkabıcı: Ayakkabı yapan veya satan kimse.
- ajakjol** (B.17) < ayakyolu: Tuvalet.
- ajat** (N.20, B.17) < hayat (*Ar. ḥayāt*): Canlı, sağ olma durumu.
- ajde** (HS.74) < hayda: Şaşkınlık belirten bir söz.
- ajde bre** (SD) < hayda bre (*T. ünlem + Rum. bre*) : *KD*'de olumsuz durumlara tepki olarak verilen bir duygu ifadesi. *KD*: Ajde bre, ne sjekiraj se. *T*: Hayda bre, üzülme, canını sıkma.
- ajip** (B.17) < ayıp (*Ar. 'ayb*): Toplumun ahlak aykırı olan, utanılacak durum veya davranış.
- ajluk** (N.20, B.17) < aylık: Birine, görevi karşılığı olarak veya geçimi için her ay ödenen para, maaş.

- ajna** (B.17) < ayna (*Far. āyīne*): Işığı yansıtan, varlıkların görüntüsünü veren, cilalı ve sırlı cam, gözgülü, mirat.
- ajri** (B.17) < ayrı: Başka, başka türlü.
- ājtar, atar** (M.35, N.21, B.17) < hatır (*Ar. ḥāṭir*): Düşünme, akılda tutma, hafıza, zihin.
- ajva** (B.17) < ayva: Gülgillerden, çiçekleri iri, beyaz veya pembe, yapraklarının altı tüylü, orta yükseklikte bir ağaç.
- ajvan** (Z.38, B.17) < hayvan (*Ar. ḥayvān*): Duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratık.
- ajvar** (N.20, B.17) < ayvar: Balkan ülkelerinde yapılan közlenmiş patlıcanlı, acı biberli, içinde domates salçası da olan bir tür yemek.
- ak** (Z.39, B.17) < ak: Kar, süt vb.nin rengi, beyaz, kara ve siyah karşıtı.
- akča** (B.17) < akçe: Küçük gümüş para.
- akibetihajr** (B.17) < Akibeti hayırlı.
- akrap** (Z.40, M.35, B.18) < akrep (*Ar. 'akreb*): Akreplerden, sıcak ve nemli yerlerde yaşayan, kıvrık ve kalkık kuyruğunda zehirli iğnesi olan bir tür böcek.
- akrebā** (Z.39, B.17) < akraba (*Ar. akribā*): Kan bağıyla birbirine bağlı olan kimseler.
- akşam** (Z.40, N.22, B.18) < akşam: Güneşin batmasına yakın zamandan gecenin başlamasına kadar olan vakit, akşam vakti, akşamleyin.
- akşamluk** (N.22, B.18) < akşamlık: Akşama özgü olan. *KD*'de akşam oturulan bir yer anlamında da kullanılır.
- alafranga** (B.18) < alafranga (*İtl. alla franca*): Frenklerin töre, âdet ve hayatına uygun, Frenklerle ilgili, Batılıca, alaturka karşıtı.
- alal, halal** (Z.40, N.643, M.36, B.18) < helal (*Ar. ḥalāl*): Dinin kurallarına aykırı olmayan, dinsel bakımdan yasaklanmamış olan, haram karşıtı.
- alan** (B.18) < alan: Düz, açık ve geniş yer, meydan, saha.
- alat** (B.18) < halat (*Rum. halat*): Pamuk, kenevir, Hindistan cevizi gibi bitkisel liflerin veya çelik tellerin sarılmasıyla oluşan kolların bir arada bükülmesiyle elde edilen kalın ip.
- alat, alet** (N.23, M.36, B.18) < alet (*Ar. ālet*): Bir el işini veya mekanik bir işi gerçekleştirmek için özel olarak yapılmış nesne.
- alaturka** (B.18) < alaturka (*İtl. alla turca*): Eski Türk gelenek, görenek, töre ve hayatına uygun, Doğuluca, alafranga karşıtı.
- alçak** (N.23, B.18) < alçak: Yerden uzaklığı az olan, yüksek karşıtı.

ālem (N.23, B.18) < âlem (*Ar. 'ālem*): Evren.

alidun (HS.88, B.18) < aligünü (*bk. HS.88*), (*Ar. 'ali + T. gün*): 20 Temmuz ile 2 Ağustos arasına denk gelen özel bir gün.

ālim (B.18) < âlim (*Ar. 'alīm*): Bilen.

alin (B.18) < alın: Yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü.

alişveriş (B.18) < alışveriş: Satın alma ve satma işi, alım satım, iş, muamele, ahzüita, aksata, pazar.

aljemet (Z.40) < alamet (*Ar. 'alāmet*): Belirti, işaret, iz, nişan.

alka (B.18) < halka (*Ar. ḥalka*): Çeşitli metallerden veya tahtadan yapılmış çember:

alkhol (B.18, BKS) < alkol (*Fr. alcool*): Bira, şarap vb. sıvıların veya pancar, patates nişastasının şekere dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan glikoz çözeltilerin mayalaşmış özlerinin damıtılmasıyla elde edilen, kokulu, uçucu, yanıcı, renksiz sıvı, ispiroto, etanol, etil alkol.

alah (B.18) < allah (*Ar. allah*): Tanrı.

alti (B.19) < altı: Beşten sonra gelen sayının adı.

altmış (B.19) < altmış: Elli dokuzdan sonra gelen sayının adı.

altun (B.19) < altın: Atom sayısı 79, atom ağırlığı 196,9 olan, 1064 °C'de eriyen, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz element, zer.

altundži (B.19) < altıncı: Altı sayısının sıra sıfatı, sırada beşinciden sonra gelen.

alva, halva (Z.41, M.36, N.643, B.19) < helva (*Ar. ḥalvā*): şeker, yağ, un veya irmikle yapılan tatlı.

alvadži (B.19) < helvacı: Helva yapan veya satan kimse.

ama (M.37, Z.41, B.19) < ama (*Ar. ammā*): Ama. *KD*'de uyarma veya şartlı bir ifade niteliğinde olan bir tümceyi, başka bir tümceye bağlamaya yarayan bir söz.

amajlija (B.19) < hamaylı: Omuzdan çapraz olarak bele inen bağ.

amal (B.19) < hamal (*Ar. ḥammāl*): Taşıyıcı.

amam, hamam (N.24, B.19) < hamam (*Ar. ḥammām*): Yıkanılacak yer, yunak, ısıdam.

amamdži (B.19) < hamamcı: Hamam işleten kimse.

aman (M.37, B.19) < aman (*Ar. amān*): Yardım istenildiğini anlatan bir söz.

aman be (SD) < aman be (*Ar. amān + T. ünlem*): *KD*'de genelde sessizliği sağlamak için kullanılan bir ifade. *KD*: Aman be, zavrşi sa priçom. *T*: Aman be, konuşmaya bitir.

- amanet** (Z.42, N.24, B.19) < emanet (*Ar. emānet*): Birine geçici olarak bırakılan ve teslim alınan kişice korunması gereken eşya, kimse vb., inam, vedia.
- ambar, anbar** (Z.42, N.24, B.19) < ambar (*Far. anbār*): Genellikle tahıl saklanan yer.
- amidža** (N.24, B.19) < amca : Babanın erkek kardeşi, baba yarısı, emmi.
- āmin** (M.37, N.24, B.20) < amin (*Ar. āmīn*): *Öyle olsun, Allah kabul etsin*, anlamlarında, duaların arasında ve sonunda kullanılan bir söz.
- amur** (B.20) < hamur (*Ar. ḥamīr*): Unun su veya başka sıvılarla yoğrulmuş durumu.
- an, han** (N.643, Z.42) < han: Doğu ülkelerinde yerli beyler ve Kırım girayları için kullanılan unvan.
- ana** (B.20) < ana: Çocuğu olan kadın, ana, valide, kocakarı, mader, nene, aba.
- andi** (B.20) < hangi: İki veya daha çok şeyden bir tanesini belirtecek bir yanıt istemek için kullanılan soru sıfatı.
- andžar** (Z.43) < hançer (*Ar. ḥancer*): Ucu eğri ve sivri, kamaya benzer, silah olarak kullanılan bir bıçak türü.
- angarja** (Z.42, B.20) < angarya (*Rum. angaria*): Bir kimseye veya bir topluluğa zorla, ücret vermeden yaptırılan iş, yükleni.
- anteri** (B.20) < entari (*Ar. 'anterī*): Genellikle tek parçalı kadın giyeceği.
- ap** (B.20) < hap (*Ar. ḥabb*): Kolayca yutulabilmesi için toparlak duruma getirilmiş ilaç.
- aps** (Z.43, N.26, B.20) < hapis (*Ar. ḥabs*): Bir yere kapatıp salıvermeme.
- ar** (Z.43, M.38, N.26, B.20) < har: Düşüncesizce ve hesapsızca harcamak, *bol bol harcaayıp tüketmek*, anlamlarındaki har vurup harman savurmak deyiminde geçen bir söz.
- aram, haram** (N.26, B.20) < haram (*Ar. ḥarām*): Din kurallarına aykırı olan, dinî bakımdan yasak olan, helal karşıtı.
- arāret** (B.20) < hararet (*Ar. ḥarāret*): Sıcaklık.
- arč, hardž** (N.28, B.21) < harç (*Ar. ḥarc*): Harcanan para, masraf.
- ardič** (B.21) < ardıç: Servigillerden, güzel kokulu yapraklarını kışın da dökmeyen, yuvarlak kara yemişleri ilaç olarak kullanılan bir ağaççık.
- argat** (B.21) < ırgat: Tarım işçisi, rençper.
- ari** (B.21) < arı: Bal ve bal mumu yapan, iğnesiyle sokan böcek.
- arkadaš** (B.21) < arkadaş: Birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri, bacanak, eş, yâren, yoldaş.

- arman** (B.21) < harman (*Far. ħirmen*): Biçildikten sonra tahıl demetlerinin üzerinden düven geçirilerek tanelerin başaklarından ayrılması işi.
- armut** (B.21) < armut (*Far. emrūd*): Gülgillerden, çiçekleri beyaz, Türkiye'nin her yerinde yetişen bir ağaç.
- arnaut** (N.27, B.21) < arnavut: Arnavutluk ve çevresinde yaşayan bir halk.
- arpa** (B.21) < arpa: Buğdaygillerden bir bitki.
- arpadžik** (N.27, B.21) < arpacık: Göz kapağının kenarında çıkan küçük çıban, it dirseği.
- arşin** (Z.45, N.28, B.21) < arşin: Yaklaşık 68 santimetreye eşit olan uzunluk ölçüsü.
- ascer** (M.38, N.28, B.21) < asker (*Ar. 'asker*): Orduda görev yapan erden generale kadar herkes.
- asir** (B.21) < hasır (*Ar. ħašīr*): Saz, kabuk, yaprak vb. bir bitki maddesiyle örülmüş taban veya tavan örtüsü
- asta** (B.21) < hasta (*Far. ħaste*): Hastalık, kaza veya yaralanma dolayısıyla fizik veya ruh sağlığı bozulmuş ve tedavi edilmesi gereken kimse, rahatsız.
- astāna** (B.21) < hastane (*Far. ħaste + ħāne*): Hastalara yatarak veya ayakta tanı, tedavi ve bakım hizmetlerinin hekim, hemşire ve diğer sağlık çalışanları tarafından verildiği sağlık kuruluşu.
- astar** (B.21) < astar (*Far. āster*): Giyecek, perde, çanta, ayakkabı vb. şeylerde, kumaşın veya derinin iç tarafına geçirilen ince kat.
- aşa** (B.21) < aşağı: Bir şeyin alt bölümü, zir, yukarı karşıtı.
- aşari** (B.22) < haşarı: Çok yaramaz, ele avuca sığmayan.
- ašaš** (Z.45) < haşhaş (*Ar. ħašĥāš*): Gelincikgillerden, kapsüllerinden afyon elde edilen, tohumlarından yağ çıkarılan bir yıllık ve otsu bir kültür bitkisi.
- aščibaš** (B.22) < aşçıbaşı: Birlikte çalışan birkaç aşçının başı.
- aščija** (N.30, B.22) < aşçı: Yemek pişirmeyi meslek edinen kimse.
- aščijane** (B.22) < aşçıhane (*T. aš + Far. ħāne*): Aşevi.
- ašičar** (B.22) < aşıkâr (*Ar. 'ašīk + Far. -ār*): Âşığa yaraşır bir biçimde olan.
- aşk** (B.22) < aşk (*Ar. 'ašk*): Aşırı sevgi ve bağlılık duygusu, sevi, sevda, amor.
- aşura** (B.22) < aşure (*Ar. 'ašūrā*): Buğday, nohut vb. tanelerle kuru yemişlerin bir arada şekerle kaynatılmasıyla yapılan bir tatlı türü, alaca aş.
- at** (N.28, B.22) < at: Atgillerden, binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan, beygir, düldül.

ateş (B.22) < ateş (*Far. āteř*): Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, od.

ateşodşak (B.22) < Ateş ocağı.

av (B.22) < av: Karada, denizde, gölde veya akarsularda evcil olmayan hayvanları vurma veya yakalama işi, şikâr.

ava (Z.36, N.17, B.23) < hava (*Ar. hevā*): Hava yuvarını oluşturan, bütün canlıların solunumuna yarayan, renksiz, kokusuz, akışkan gaz karışımı.

avan (N.18, Z.36, B.23) < havan (*Far. hāven*): İçinde bir şey dövüp ufalamaya yarayan, tahta, taş, maden veya plastikten yapılan kap.

avās (Z.36, M.33, B.23) < avaz (*Far. āvāz*): Yüksek ses, nara, avaze.

avdes (M.33, B.23) < abdest (*Far. āb + dest*): Müslümanların, belli ibadetleri yapabilmek için bir düzen içerisinde bazı organları yıkayıp bazılarını mesh etme yoluyla yaptıkları arınma.

avdestane (B.23) < abdesthane (*Far. āb + dest + hāne*): Tuvalet.

avdşija (B.23) < avcı: Avı kendine iş edinen kimse.

avēt (Z.36, M.33, N.18, B.23) < afet (*Ar. āfet*): Çeşitli doğa olaylarının neden olduğu yıkım.

avlija (M.34, N.19, B.23) < avlu (*Rum. avlu*): Bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan, hayat

avlu (B.23) < havlu: Vücutun çeşitli yerlerinin kurulanmasına yarayan dokuma bez.

avtufegja (B.23) < av tüfeği: Bir tür silah.

avuç (B.23) < avuç: Elin parmak uçlarıyla bilek arasındaki iç bölümü, apaz, hapaz, koşam.

avuz (B.23) < havuz (*Ar. havz*): Su biriktirme, yüzme, çevreyi güzelleştirme vb. amaçlarla altı ve yanları mermer, beton benzeri şeylerden yapılarak içine su doldurulan, genellikle üstü açık yer.

azgin (M.34, N.20, B.23) < azgın: Azmış olan, azılı, kudurgan.

āzir (B.23) < hazır (*Ar. hāzir*): Bir iş yapmak için gereken her şeyi tamamlamış olan, anık, amade, müheyya.

āzirdževap (B.23) < hazır cevap (*Ar. hāzir + cevāb*): Gerektiğinde çabuk, yerinde yanıtlar bulup veren.

azna , azne (N.20, B.23) < hazne (*Ar. hazīne*): Hazine.

-B-

babo (N.31, B.25) < baba: Çocuğu olan erkek, peder.

bāçe, bašča (M.44, B.25) < bahçe (*Far. bāgċe*): Sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer.

badava (Z.47, M.41, N.32, B.25) < bedava (*Far. bād-ı + Ar. hevā*): Karşılıksız, parasız.

bādem, bajam (B.25) < badem (*Far. bādām*): Badem ağacı.

badža (Z.56, N.42, B.25) < baca (*Far. bāce*): Dumanı ocaktan çekip havaya vermeye yarayan yol.

badžak (N.42) < bacak: Vücudun kasıktan tabana kadar olan bölümü.

badžanak (B.25) < bacanak: Eşleri kardeş olan erkeklerin birbirine göre durumu.

bagan (B.25) < bağan: Vakti gelmeden ölü doğan yavru.

baglama (M.40, N.32, B.25) < bağlama: Bağlamak işi.

bahşiş, bakšiş (N.35, B.25) < bahşiş (*Far. bahşiş*): Yapılan bir hizmete ödenen ücretten ayrı olarak fazladan verilen para, kahve parası.

bajagi (M.41, N.33, B.25) < bayağı: Aşağılık, pespaye.

bajat (M.41, N.33, B.25) < bayat: Taze olmayan.

barjaktar (N.39, B.25) < bayraktar (*T. bayrak + Far. -dār*): Bayrağı taşımakla görevli kimse.

bajram (N.33, B.26) < bayram: Millî veya dinî bakımdan önemi olan ve kutlanan gün veya günler.

bajramşerif (SD) < bayram şerif (*T. bayram + Ar. şerīf*): *KD*'de bayram tebriği. *KD*: Neka vam je bajramşerif. *T*: Bayramınız mübarek olsun.

bakal (B.26) < bakkal (*Ar. baqqāl*): Yiyecek, içecek vb. maddeleri perakende olarak satan kimse.

bakir (B.26) < bakır: Atom numarası 29, yoğunluğu 8,95 olan, 1084 °C'ye doğru eriyen, doğada serbest veya birleşik olarak bulunan, ısı ve elektriği iyi ileten, kolay dövülür ve işlenir olduğundan eski çağlardan beri türlü işlerde kullanılan, kıvılcıklı renkli element.

bakirdžija (B.26) < bakırcı: Bakır işleyen veya bakır kap kacak satan kimse.

bakla (B.26) < bakla (*Ar. bākilā*): Baklagillerden, yurdumuzun her yerinde yetiştirilen, yeşil kabuklu ve taneli bir bitki (*Vicia faba*).

baklava (B.26) < baklava: Çok ince yufkadan yapılarak arasına kaymak, fıstık, ceviz, badem vb. konulup pişirilen ve üzerine şeker şerbeti dökülen bir tatlı türü.

- bakrač** (Z.49, M.41, N.34, B.26) < bakraç: Çoğunlukla bakırdan yapılan küçük kova.
- baksuz** (M.41, N.34) < bahtsız: Bahtı kötü olan, mutsuz, talihsiz, kadersiz, kötü talihli, bibaht.
- bal** (B.26) < bal: Bal arılarının bitki ve çiçeklerden topladıkları bal özünden yapıp kovanlarındaki petek gözlerine doldurdukları, rengi beyazdan esmere kadar değişen tatlı, koyu, sıvı madde.
- balaban, balvan** (N.35, Z.50, B.26) < balaban: İri, gürbüz.
- balçak** (N.36, B.26) < balçak: Kılıç kabzasındaki demir siper.
- balçik** (B.26) < balçık: İçinde çeşitli organik maddeler bulunan, genellikle killi, koyu, yapışkan çamur, mil.
- balli** (N.35, B.26) < ballı: Şanslı.
- balja** (B.26) < balya (*İtl. balla*): Çember ve demir tellerle bağlanmış ticaret eşyası.
- balk** (B.26) < balık: Omurgalılardan, suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen hayvanların genel adı.
- balkan** (Z.49) < balkan: Sarp ve ormanlık sıradağ.
- balkçorba** (B.26) < balık çorbası: Suda pişirilip kılçıkları ayıklanmış, incecik kıyılmış balık ile soğan, yağ, havuç, pul biber, patates ve domatesten hazırlanan bir çorba türü.
- balkjag** (B.26) < balık yağı: İri balık ve deniz hayvanlarının sanayide kullanılan yağı.
- bal mum** (B.26) < bal mumu: Arıların peteklerini yapmak için karın halkaları arasından salgıladıkları yumuşak ve sarımsı madde.
- balta** (B.26) < balta: Ağacı kesme, yarma, yontma vb. işlerde kullanılan ağaç saplı, demir araç.
- bambaška** (B.26) < bambaška: Büsbütün başka, apayrı, değişik, farklı.
- bamja** (B.27) < bamya (*Ar. bāmiya*): Ebegümeçigillerden, sıcak ve ılıman yerlerde yetişen bir bitki.
- barabar** (Z.53, M.43, N.38) < beraber (*Far. berāber*): Birlikte, bir arada.
- baraka** (SD) < baraka (*İtl. baracca*): Tahta, çinko gibi hafif malzemelerden yapılmış, temelsiz yapı. *KD*: Prije sadašnje kuće ovdje je nekad bila baraka. *T*: Şimdiki evden önce, burada baraka vardı.
- bārdak** (N.38, B.27) < bardak: Su vb. şeyleri içmek için kullanılan, genellikle camdan yapılan kap.

- bardaš** (B.27) < bağdaş: Sağ ayağı sol uyluğun, sol ayağı sağ uyluğun altına alarak oturma biçimi.
- barem** (M.43, B.27) < bari (Far. *bārī*): Hiç olmazsa, hiç değilse, o hâlde, öyleyse.
- barjak** (Z.54, N.39) < bayrak: Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak.
- barut** (N.39, B.27) < barut (Far. *bārūd*): Ateşli silahla bir merminin atılmasına veya herhangi bir aracın fırlatılmasına yarayan, patlayıcı madde.
- baruthana** (B.27) < baruthane (Far. *bārūd + ḥāne*): Barut yapılan veya saklanan yer.
- basamak** (N.39, B.27) < basamak: Bir yere çıkarken veya bir yerden inerken basılan ve art arda gelen, birbirine belirli aralıkları olan düz yüzeylerden her biri.
- baš** (B.27) < baş: İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser.
- bašak** (B.27) < başak: Arpa, buğday, yulaf vb. ekinlerin tanelerini taşıyan kılçıklı başı.
- baščivandžija** (B.27) < bahçivancı (Far. *bāğčevān*): Bir bahçenin düzenlenmesi ve bakımıyla görevli kimse.
- bašiboš** (B.27) < başıboş: Bir şeye veya kimseye bağlı olmayan.
- baška** (N.42, B.27) < başka: Bilinenden ayrı, değişik, farklı, özge.
- bašortu** (B.27) < baş örtüsü: Kadınların saçlarını örtmek için kullandıkları örtü, başörtü, bürgü, eşarp, örtme, leçek.
- bašogan** (B.27) < baş soğan
- batal** (Z.55, M.43, N.40, B.28) < battal (Ar. *baṭṭāl*): En ve boyca alışılmış olandan büyük.
- bazar, pazar** (Z.316, N.33) < pazar (Far. *bāzār*): Satıcıların belirli günlerde mallarını satmak için sergiledikleri belirli geçici yer.
- bazerdžen** (B.28) < bezirgan (Far. *bāzergān*): Tüccar.
- bečar** (M.46, B.28) < bekâr (Ar. *bekār*): Evlenmemiş kimse.
- bedel** (N.43, B.28) < bedel (Ar. *bedel*): Değer, fiyat, kıymet.
- bedem** (Z.57, N.43, B.28) < beden (Ar. *beden*): Canlı varlıkların maddi bölümü, vücut.
- beg** (N.43, B.28) < bey: Erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü.
- begenisat** (M.44, B.28) < beğen-: Güzel veya çirkin yargısını verdiren duygu, zevk. *KD*'de eylem olarak kullanılır.
- behar** (M.44, N.49, B.28) < bahar (Far. *bahār*): İlkbahar.

bejaz (B.28) < beyaz (*Ar. beyāz*): Ak, kara, siyah karşıtı.

bejin (B.28) < beyin: Kafatasının içinde beyin zarları ile örtülü, iki yarım küre biçiminde sinir kütlesinden oluşan, duyum ve bilinç merkezlerinin bulunduğu organ, ensefal, dimağ.

bejturān (HS.123, B.28) < abeyturan (*bk. HS.123*), (*Ar. bey + Far. turan*): Bir tür kokulu çiçek.

bekrija (N.46, B.28) < bekri (*Ar. bekri*): Sarhoş.

bel (B.28) < bel: İnsan bedeninde göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm.

belaj (M.45, Z.58, N.46, B.29) < bela (*Ar. belā*): İçinden çıkılması güç, sakıncalı durum.

bel'īm (B.28) < belki (*Ar. bel + Far. ki*): Olabilir ki, muhtemel olarak.

belediija (B.28) < belediye (*Ar. belediyye*): İl, ilçe, kasaba, belde vb. yerleşim merkezlerinde temizlik, aydınlatma, su, toplu taşıma ve esnafın denetimi gibi kamu hizmetlerine bakan, başkanı ve üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kişiliği olan örgüt, şehremaneti.

beli (N.46, B.28) < belli: Bilinmedik bir yanı olmayan, malum.

bent (N.47, B.29) < bent (*Far. bend*): Bağ, rabıt.

berbat (Z.59, B.29) < berbat (*Far. berbād*): Kötü.

berber (N.47, B.29) < berber (*Far. berber*): Saç ve sakalın kesilmesi, taranması ve yapılması işiyle uğraşan veya bunu meslek edinen kimse, erkek berberi, perukar.

beri (B.29) < beri: Bu uzaklıkta bulunan.

bericet (Z.59, M.45, N.47, B.29) < bereket (*Ar. bereket*): Bolluk, gürlük, ongunluk, feyiz, feyezana.

beš (B.29) < beş: Dörtten sonra gelen sayının adı.

bešika (M.46, N.50, B.29) < beşik: Bebekleri yatırmaya ve sallayarak uyutmaya yarayan, tahta veya demirden yapılmış sallanır bir tür küçük karyola.

bešindži (B.29) < beşinci: Beş sayısının sıra sıfatı, sırada dördüncüden sonra gelen.

beter (B.29) < beter (*Far. bedter*): Daha kötü, çok kötü.

bez (B.29) < bez (*Ar. bezz*): Pamuk veya keten ipliğinden yapılan dokuma, çaput.

bezelje (B.29) < bezelye (*Rum. beze'lye*): Baklagillerden, yurdumuzun her yanında yetiştirilen, fasulyeye benzer, tırmanıcı bir bitki.

biçak (B.30) < bıçak: Bir sap ve çelik bölümden oluşan kesici araç.

biçakdžija (B.30) < bıçakçı: Bıçak vb. kesici araçlar yapan veya satan kimse.

- biçim** (B.30) < biçim: Bir nesnenin dış çizgileri bakımından niteliği, dıştan görünüşü, şekil, eşkâl.
- bile** (B.30) < bile: Da, de, dahi.
- bilezik** (B.30) < bilezik: Genellikle altın, gümüş vb. elementlerden yapılan ve bileğe süs için takılan halka.
- bilmez** (M.46, N.51, B.30) < bilmez: Bilgisiz, cahil.
- bin** (B.30) < bin: Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı.
- bina** (B.30) < bina (Ar. *binā*): Yapı.
- binbaşa** (B.30) < binbaşı: Orduda rütbesi yüzbaşı ile yarıbay arasında bulunan ve asıl görevi tabur komutanlığı olan subay.
- binjektaš** (Z.62, N.51, B.30) < binek taşı: At veya arabaya binmek için üstüne çıkılan yüksekçe taş.
- binmek** (M.47, B.30) < binek: Binmeye yarayan otomobil, at vb.
- bir** (B.30) < bir: Sayıların ilki.
- biraz** (B.30) < biraz: Bir parça, azıcık.
- birindži** (N.52, B.30) < birinci: Bir sayısının sıra sıfatı.
- birkač** (B.30) < birkaç: Çok olmayan, az sayıda, az.
- bismilāh** (SD) < bismillah (Ar. *bismillah*): Besmele.
- bištuk** (B.31) < bištuk (*bk.B.31*): Camsız bir tür lamba.
- bit** (B.31) < bit: Yarım kanatlılar alt takımına giren, insan ve memeli hayvanların vücudunda asalak olarak yaşayan böcek.
- boča, bošča** (B.31) < bohça: İçine çamaşır, elbise vb. koyup sarılan dört köşe kumaş.
- bogaz** (B.31) < boğaz: Boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar, imik, kursak.
- boj** (Z.68, M.50, N.59, B.31) < boy: Bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık.
- boja** (N.60, B.31) < boya: Renk vermek, dış etkilerden korumak için eşyanın üzerine sürülen veya içine katılan renkli madde.
- bojle** (B.31) < böyle: Bunun gibi, buna benzer.
- bojn** (B.31) < boyun: Gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi.
- bojnluk** (B.31) < boyunluk: Boyna sarılan şey, boyun sargısı.
- bok** (B.31) < bok: Dışkı.

- bol** (B.31) < bol: İçine girecek şeyin boyutlarından daha büyük veya geniş olan, dar karşıtı.
- bōluk** (B.32) < bolluk: Bol olma durumu.
- borānija** (B.32) < borani (*Far. burani*): Bulgur ya da pirinçle pişirilen ıspanak ya da benzeri bir sebze üzerine yoğurt dökülerek yapılan bir yemek.
- borč** (B.32) < borç: Geri verilmek üzere alınan veya ödenmesi gerekli para veya başka bir şey.
- boš** (N.63, B.32) < boş: İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, dolu karşıtı.
- bostan** (Z.72, N.62, B.32) < bostan (*Far. būstān*): Sebze bahçesi.
- bōza** < boza: Arpa, darı, mısır, buğday vb. tahılların hamurunun ekşitilmesiyle yapılan koyuca, tatlı veya mayhoş içecek.
- bozadžija** (B.32) < bozacı: Boza yapan veya satan kimse.
- bozuk** (B.32) < bozuk: Bozulmuş olan.
- bre** (B.32) < bre (*Rum. bre*): *Ey, hey* anlamında kullanılan bir seslenme sözü.
- bubreg** (B.32) < böbrek: Kandaki zararlı maddeleri süzüp idrar olarak salan, omurganın sağ ve sol yanında bulunan çift organdan her biri.
- bučuk** (B.33) < buçuk: Yarım.
- budaj** (SD) < buğday: *KD*'ye göre un yapımında kullanılan bitki. *KD*: Sezona je budaja. *T*: Buğday sezonudur.
- budāk** (M.53, B.33) < budak: Ağacın dal olacak sürgünü.
- budun** (B.33) < bugün: İçinde bulunulan gün.
- budžak** (Z.82, M.54, N.75, B.33) < bucak: Kenar, köşe, yer.
- budželek** (B.33) < büğelek: Genellikle büyükbaş hayvanların kanını emen ve onları sokan iri bir sinek.
- bujrun** (B.33) < buyurun: *Buyurun!* anlamında kullanılan bir seslenme sözü.
- buk** (B.33) < büyük: Boyutları, benzerlerinden daha fazla olan (somut nesne), makro, küçük karşıtı.
- bukagija** (N.71, B.33) < bukağı: Kaçmasını önlemek için hayvanın ayağına geçirilen demir köstek.
- bula** (N.72, B.33) < bula (*bk. TB.126*): Müslümanlığı öğreten tesettürlü kadın.
- bulanik** (B.33) < bulanık: Bulanmış olan, duru olmayan.

bulgur (B.33) < bulgur: Kaynatılıp kurutulduktan ve kabuğu çıkarıldıktan sonra kırılan buğday.

buljuk (M.53, Z.79, B.33) < bölük: *KD*'de *buljuk* sözcüğü kalabalık ortamları ifade etmek için kullanılır.

bulumač (M.53, N.72, B.33) < bulamaç: Sulu, cıvık hamur.

bunar (B.33) < pınar: Yerden kaynatarak çıkan su, kaynak.

burazer (Z.80, N.73, B.33) < birader (*Far. birader*): Erkek kardeş.

bureg (N.73) < börek: Açılmış hamurun veya yufkanın arasına, peynir, kıyma, ıspanak vb. konularak çeşitli biçimlerde pişirilen hamur işi.

buregdžija (SD) < börekçi: Börek yapan kişi.

burgi (Z.80, N.73, B.33) < burgu: Delik açmaya yarayan delgiye takılı sarma, yivli, keskin, çelik alet.

būrma (N.74, B.33) < burma: Burmak işi.

burun (B.33) < burun: Alınla üst dudak arasında bulunan, çıkıntılı, iki delikli koklama ve solunum organı.

butina (N.74, B.33) < but: İnsan vücudunun kalça ile diz arasındaki bölümü.

butun (N.75, B.33) < bütün: Eksiksiz, tam.

buz (B.33) < buz: Donarak katı duruma gelmiş su.

-C-

cigara (B.36, BKS) < sigara (*İsp. cigaro*): Tütün sarılarak hazırlanan, silindir biçiminde, ağızdan dumanı çekilen nesne.

-Č-

čabuk (B.37) < çabuk (*Far. çabuk*): Hızlı, müstacel, yavaş karşıtı.

čadir (B.37) < çadır (*Far. çāder*): Keçe, deri, kıl dokuma, sık dokunmuş kalın bez veya plastik maddelerden yapılarak direklerle tutturulan, taşınabilir barınak, çerge, oba, otağ.

čair (N.657, B.37) < çayır: Üzerinde gür ot biten düz ve nemli yer.

čaj (B.37) < çay: Çaygillerden, nemli iklimlerde yetişen bir ağaççık.

čajdanlik (SD) < çaydanlık: *KD*'ye göre çay hazırlamak için kullanılan mutfak eşyası.

KD: U čajdanliku ima svježe napravljenog čaja. *T*: Taze/yeni çay, çaydanlıkta demlenmiş.

čajdžija (B.37) < çaycı: Çay demleyip satan kimse.

čajibrik (B.37) < çay ibriği (*T. çay + Ar. ibrik*): Çaydanlık.

čajkašika (B.37) < çay kaşığı: Kahve yaparken, ilaç içerken veya çaya toz şeker koyarken ölçek olarak kullanılan ve şekerini karıştırmaya yarayan küçük kaşık.

čajljak (B.37) < çaylak: Yırtıcılardan, uzun kanatlı, çengel gagalı, küçük kuşları ve fare gibi zararlı hayvanları avlayan, tavuk büyüklüğünde bir kuş.

čakal (B.37) < çakal (*Far. šağāl*): Etoburlardan, sürü hâlinde yaşayan, kurttan küçük bir yaban hayvanı.

čakija (N.657, B.37) < çakı: Açılıp kapanan bir veya birkaç ağızlı küçük cep bıçağı.

čakmaktaš (B.37) < çakmak taşı: Demir veya çeliğe sürtüldüğünde kıvılcım çıkartan bir kuvars türü.

čakšir (B.37) < çakşır otu: Kurak topraklarda yetişen ve sağlık açısından faydalı maydonozgillerden bir bitki.

çalgi (B.37) < çalgı: Müzik aleti, çalgı aleti, enstrüman.

čali (B.37) < çalı: Böğürtlen, ahududu gibi küçük, dalları dibinden çatallanan ve sapsız odunsu bitki.

çalma (N.658, B.37) < çalma: Çalmak işi.

çam (B.37) < çam: Çamgillerin örnek bitkisi olan, dört mevsim yeşil kalabilen, iğne yapraklı, yurdumuzda birçok türü yetişen bir orman ağacı.

çamur (B.37) < çamur: Su ile karışıp bulaşır ve içine batılır duruma gelmiş toprak, balçık.

čanak (B.38) < çanak: Toprak, metal vb. bir maddeden yapılmış yayvan, çukurca kap.

čanta (Z.400, B.38) < çanta: Kösele, meşin, kumaş vb. hafif malzemedan yapıлып büyüklüğüne göre para, evrak, yiyecek vb. koyup taşımaya yarayan kap.

čapa (B.38) < çapa: Tarlalarda toprağı işlemek için kullanılan ağaç veya demir saplı kazı aracı.

čarapa (B.38) < çorap (*Far. cūrāb*): Pamuk, yün vb.nden örülen, ayağa giyilen giyecek.

čardak (B.38) < çardak (*Far. čār + Ar. řāk*): Tarla, bahçe vb. yerlerde ağaç dallarından örülmüş barınak.

čāre (B.38) < çare (*Far. çare*): Bir sonuca varmak, ortadaki engelleri kaldırmak için tutulması gereken yol, çıkar yol, çözüm yolu.

čarik (B.38) < çarık: İşlenmemiş sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayakkabı.

- čaršaf** (B.38) < çarşaf (*Far. çāder + šeb*): Yatağın üstüne serilen veya yorgan kaplanan bez örtü.
- čaršamba** (B.38) < çarşamba (*Far. çār + šenbe*): Salı ile perşembe arasındaki gün.
- čaršija** (N.659, B.38) < çarşı (*Far. çār + sū*): Dükkânların bulunduğu alışveriş yeri.
- čatal** (B.38) < çatal: İki veya daha çok kola ayrılan değnek.
- čauš** (N.660, B.38) < çavuş: Bir işin veya işçilerin başında bulunan ve onları yöneten sorumlu kimse.
- čehre** (B.38) < çehre (*Far. çihre, çehre*): Yüz.
- čejiz** (B.38) < çeyiz (*Ar. cihāz*): Gelin için hazırlanan her türlü eşya, cihaz.
- čejrek** (B.38) < çeyrek (*Far. çār + yek*): Dörtte bir.
- čekič** (B.38) < çekiç: Çivi çakma, madenleri dövme vb. işlerde kullanılan saplı bir el aleti.
- čekirdek** (B.38) < çekirdek: Etlî meyvelerin içinde bir veya birden çok bulunan, çoğu sert bir kabukla kaplı tohum.
- čekrik** (B.38) < çıkrık: Kuyudan kovayı çekmeye yarayan ve el ile çevrilen araç.
- čelebija** (N.661, B.38) < çelebi (*T. çalap + Ar. -ī*): Bektaşî ve Mevlevî pîrlerinin en büyüklerine verilen unvan.
- čelik** (B.38) < çelik: Su verilerek çok sert ve esnek bir duruma getirilebilen, birleşiminde az miktarda karbon bulunan demir ve karbon alaşımı, polat.
- čember** (B.39) < çember (*Far. çenber*): Merkez denilen sabit bir noktadan aynı uzaklık ve düzlemdeki noktalar kümesinin oluşturduğu kapalı eğri.
- čengel** (M.310, B.39) < çengel (*Far. çengāl*): Bir yere takılmaya, geçirilmeye yarayan eğri ve ucu sivri demir.
- čerge** (B.39) < çerge : Çingene çadırı.
- červis** (B.39) < çerviş (*Far. çerbiš*): Kasaplık hayvanlardan elde edilen çeşitli yağların eritilmiş.
- česma** (B.39) < çeşme (*Far. çešme*): Genellikle yol kenarlarında herkesin yararlanması için yapılan, borularla gelen suyun bir oluktan veya musluktan aktığı, yalıklı su hazinesi veya yapısı, pınar.
- četa** (SD) < çete (*Bul. četa*): Yasa dışı işleri yapmak için bir araya gelmiş topluluk. *KD*: Tokom šetnje sa društvom, napala nas je četa iz mahale. *T*: Arkadaşlarla gezerken mahallede çete bize saldırdı.
- čevre** (B.39) < çevre: Bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi.

- čiflak, čiftlak** (B.39) < çiftlik: Tarım yapılan, hayvan yetiştirilen, çalışanlarının da oturması için evler bulunan geniş toprak parçası.
- čift** (B.39) < çift (*Far. cuft*): Birbirini tamamlayan iki tekten oluşan (nesnelər).
- čifte** (B.39) < çifte (*Far. cufte*): Bir tür silah.
- čifut** (B.39) < çifut (*bk. TB.160*): Cimri.
- čilat** (B.39) < çil at: Tüyü kırmızı ve beyaz olan alaca renkli benekli at.
- čilek** (B.39) < çilek: Gülgillerden, sapları sürünge, çiçekleri beyaz bir bitki.
- čimbür** (B.39) < çılbur: Kaynamış suyun içine kırılan yumurta piştikten sonra kevgirden geçirilip üzerine sarımsaklı yoğurt ve sos dökülerek hazırlanan bir yemek türü.
- čimse** (B.39) < kimse: Herhangi bir kişi, kim olduğu bilinmeyen kişi.
- činar** (B.39) < çinar (*Far. çenār*): İki çeneklilerden, 30 metreye kadar uzayabilen, gövdesi kalın, uzun ömürlü, geniş yapraklı bir ağaç.
- čingen** (B.39) < çingene: Hindistan'dan çıktıkları söylenen, dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan bir topluluk, Çingen, Kıpti, Roman.
- čingenmahala** (B.39) < Çingene mahallesi
- čingirak** (B.39) < çingirak: Küçük çan.
- činija** (N.665, B.39) < çini (*Far. çinī*): Duvarları kaplayıp süslemek için kullanılan, bir yüzü sırlı ve genellikle çiçek resimleriyle bezeli, pişmiş, balçık levha, fayans.
- čiplak** (N.665, B.39) < çıplak: Üstünde bulunması gereken giysi, örtü vb. bulunmayan, üryan, nü, cıbil, cııldak.
- čirak** (B.39) < çirak (*Far. çerāg*): Zanaat öğrenmek için bir ustanın yanında çalışan kimse.
- čiriš** (B.39) < çiriş otu (*Far. siriš*): Çirişotunun kökünün öğütülmesi yoluyla elde edilen, su ile karılarak tutkal olarak kullanılan esmer bir toz.
- čiš** (B.39) < çiş: Çocuk dilinde idrar.
- čivija** (Z.402, M.311, N.664, B.39) < çivi: İki şeyi birbirine tutturmak, bir nesneyi bir yere sabitlemek için çakılan, ucu sivri, başlı, metal veya ağaçtan yapılmış ufak çubuk, mih.
- čivit** (Z.402, M.311, N.664, B.39) < çivit: Eskiden çivit otundan, bugün yapay yollarla elde edilen, mavi renkli, sarılığını gidermek için çamaşırın son suyuna karıştırılan toz boya.
- čizme** (B.39) < çizme: Koncu diz kapaklarına kadar çıkan bir ayakkabı türü.
- čizmedžija** (B.39) < çizmecici: Çizme yapan veya satan kimse.

čoban (B.40) < çoban (*Far. çūbān, šūbān*): Koyun ve keçi sürülerini otlatan kimse

čoha (B.40) < çuha (*Far. çūha*): Tüysüz, ince, sık dokunmuş yün kumaş.

çok (B.40) < çok: Sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan, az karşıtı.

čomljek (B.40) < çömlek: Toprak tencere.

čorba (B.40) < çorba (*Far. šūrbā*): Sebze, tahıl, et vb. ile hazırlanan sıcak, sulu içecek.

čubuk (Z.402, M.311, B.40) < çubuk: Değnek biçiminde ince, uzun ve sert olan şey.

čuka (B.40) < çük: Erkeklik organı.

čuruk (N.669, B.40) < çürük: Sağlam ve dayanıklı olmayan.

čutura (B.40) < çotra (*Rum. çotra*): Ağaçtan yapılmış küçük su kabı.

čuval (N.668, B.40) < çuval (*Far. cuvāl*): Pamuk, kenevir veya sentetik iplikten dokunmuş büyük torba.

-Č-

čafir (B.41) < kâfir (*Ar. kâfir*): Tanrı'nın varlığını ve birliğini inkâr eden kimse.

čar (B.41) < kâr (*Far. kār*): Alışveriş işlerinin sağladığı para kazancı.

časa (M.279, Z.379, N.596, B.41) < kase (*Far. kāse*): Cam, çini, toprak vb.nden yapılmış derince çanak.

čat (B.41) < kâğıt (*Far. kâğaz*): Hamur durumuna getirilmiş türlü bitkisel maddelerden yapılan, yazı yazmaya, baskı yapmaya, bir şey sarmaya yarayan kuru, ince yaprak.

čatib (B.41) < kâtib (*Ar. kâtib*): Yazman.

čatibbaš (B.41) < kâtipbaşı: Başyazman.

čebe (B.41) < kebe: Kısa kepenek.

čebedžija (B.41) < kebeci: Kepenek işiyle uğraşan.

čeci (B.41) < keçi: Geviş getiren memelilerden, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen hayvan.

čečijol (B.41) < keçi yolu: Patika.

čedi (B.41) < kedi: Kedigillerden, memeli, köpek dişleri iyi gelişmiş, çevik ve kuvvetli, evcil, küçük hayvan.

čef (Z.380, M.281, B.41) < keyif (*Ar. keyf*): Vücut esenliği, sağlık.

čefal (B.41) < kefal (*Rum.kefal*): Kefalgillerden, orta büyüklükte, çok pullu, küt başlı, gümüş renginde, beyaz etli bir balık, topbaş balık.

- ćefin** (B.41) < kefen (*Ar. kefen*): Ölünün gömülmeden önce sarıldığı beyaz bez, kefen bezi, yakasız gömlek, yakasız mintan.
- ćela** (B.41) < kel (*Far. kel*): Saçı dökülmüş olan (kimse).
- ćeman** (N.597, M.280, B.41) < keman (*Far. kemān*): Dört teli olan, çenenin altına dayayarak çalınan yaylı saz.
- ćemer** (N.597, B.41) < kemer (*Far. kemer*): Bele dolayarak toka ile tutturulan, kumaş, deri veya metalden yapılan bel bağı.
- ćenar** (N.597, B.41) < kenar (*Far. kenār*): Bir şeyin, bir yerin bitiş kısmı veya yakını, kıyı, yaka.
- ćendi** (B.41) < kendi: İyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarayan dönüşlülük zamiri, öz(I), zat.
- ćenef** (Z.379, M.280, B.42) < kenef (*Ar. kenīf*): Tuvalet.
- ćepce** (B.42) < kepçe (*Far. kefçe*): Sulu yiyecekleri karıştırmaya ve dağıtmaya yarayan, uzun saplı, yuvarlak ve derince kaşık.
- ćeremid** (B.42) < kiremit (*Rum. keramidi*): Çatıları örtmekte kullanılan, yan yana dizilerek suyu aşağıya geçirilmeden dışarı akıtacak biçimde yapılmış, kızıl toprağın renginde, pişmiş balçık levha.
- ćereviz** (B.42) < kereviz (*Far. kerefs*): Maydanozgillerden, kökleri ve yaprakları sebze olarak kullanılan kokulu bir bitki.
- ćerpič** (N.598, B.42) < kerpiç: Duvar örmekte kullanılmak için kalıplara dökülüp güneşte kurutulmuş saman ve balçık karışımı ilkel tuğla.
- ćesa** (Z.380, B.42) < kese (*Far. kīse*): Cepte taşınan, içine para, tütün vb. konulan, kumaştan veya örgüden küçük torba.
- ćeser** (B.42) < keser: Tahta, ağaç yontmaya ve çivi çakmaya yarayan, kısa saplı, bir yanı keskin ağızlı çelik araç.
- ćeškek** (B.42) < keşkek (*Far. keškek*): İyice dövülmüş buğdayın etle birlikte uzun süre kaynatılmasıyla yapılan bir yemek.
- ćesm** (B.42) < kesim (*bk. TB.170*): Kira.
- ćeten** (B.42) < keten (*Ar. kettān*): Ketengillerden, çiçekleri mavi renkte ve beş taç yapraklı, lifleri dokumacılıkta kullanılan bir bitki.
- ćetenalva** (N.598, B.42) < keten helva: Kavrulmuş şekerden yapılan, pamuk görünüşünde bir helva türü.
- ćevabdžija** (B.42) < kebabçı: Kebab yapıp satan kimse.

- ćevapi** (B.42) < kebab (*Ar.kebāb*): Doğrudan doğruya ateşte veya kap içinde susuz olarak pişirilmiş et.
- ćezap** (B.42) < kezzap (*Far. tīz + āb*): Nitrik asit.
- ćibrit** (B.42) < kibrit (*Ar. kibrīt*): Bir ucu sürtünme sonucu yanabilecek birleşimde olan küçük tahta veya karton parçası.
- ćilid** (B.42) < kilit (*Far. kelīd, kilīd*): Anahtar, düğme gibi takılıp çıkarılabilen bir parça yardımıyla çalışan kapatma aleti.
- ćilim** (N.599, B.42) < kilim (*Far. gilīm*): Döşeme, divan gibi yerlere serilen, genellikle desenli, havsız, kalın, kıl veya yün dokuma.
- ćim** (B.42) < kim : *Hangi kişi?* anlamında tümcede, özne, tümleç, nesne, yüklem görevinde kullanılan bir söz.
- ćira** (B.43) < kira (*Ar. kirā*): Bir konutun, bir mülkün veya taşıt gibi herhangi bir şeyin belli bir bedel karşılığında, bir süre için sahibi tarafından başkasına verilmesi, icar.
- ćiradžija** (B.43) < kiracı: Bir şeyi, bir yeri kira ile tutan kimse, müstecir.
- ćitab** (N.599, B.43) < kitap (*Ar. kitāb*): Ciltli veya ciltlessiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt yaprakların bütünü.
- ćitabane** (B.43) < kitaphane (*Ar. kitāb + Far. hāne*): Kitaplık.
- ćoj** (B.43) < köy (*Far. kūy*): Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi, köylük yer, köy yeri.
- ćok** (B.43) < kök: Bitkileri toprağa bağlayan, topraktaki besi maddelerini emmesine yarayan klorofilsiz bölüm.
- ćopek** (M.282, N.600, B.43) < köpek: Köpekgillerden, boy ve biçim bakımından pek çok cinsi olan, çok iyi koku alan, sadık, bekçilik ve avcılık gibi işler için beslenen memeli hayvan.
- ćor** (Z.380, B.43) < kör (*Far. kūr*): Görme engelli.
- ćorsokak** (M.282, N.600, B.43) < kör sokak (*Far. kur + Ar. zukak*): *KD*'de *ćorsokak* sözcüğü insanın kendini çıkmaz durumlara sokması anlamında da kullanılır.
- ćoso** (N.601, B.44) < köse (*Far. kūse*): Bıyığı, sakalı çıkmayan (erkek).
- ćostek** (B.44) < köstek: Saat, kılıç, anahtar vb.nin ucuna takılan zincir.
- ćotek** (Z.381, M.284, B.44) < kötek (*Far. kūtek*): Baston, sopa.

ćufte (B.44) < köfte (*Far. küfte*): Genellikle çekilmiş etten, bazen de tavuk, balık veya patatesten yapılan, türlü biçimlerde pişirilen yemek

ćul (B.44) < kül: Yanan şeylerden artakalan toz madde.

ćulah (B.44) < külah (*Far. kulāh*): İçine bazı şeyler koymak için huni biçiminde bükülmüş kâğıt kap.

ćulbasti (B.44) < külbastı: Közde veya ızgarada pişirilen kemiksiz et.

ćulhandžija (B.44) < külhancı: Hamam ocağını yakan kimse.

ćumes (Z.381, B.44) < kümes (*Rum. kimas*): Tavuk, hindi vb. evcil hayvanların barınmasına yarayan kapalı yer.

ćumur (M.283, N.602, B.44) < kömür: Karbonlu maddelerin kapalı ve havasız yerlerde için için yanmasından veya çok uzun süre derin toprak katmanları altında kalıp birtakım kimyasal değişmelere uğramasından oluşan, siyah renkli, bitkisel kaynaklı, içinde yüksek oranda karbon bulunan katı yakıt.

ćumurdžija (B.44) < kömürcü: Kömür alıp satan veya odun kömürü yapan kimse.

ćup (M.283, B.44) < küp: Su, pekmez, yağ vb. sıvıları veya un, buğday gibi tahılları saklamaya yarayan, geniş karınlı, dibi dar toprak kap.

ćuprija (N.601, B.44) < köprü: Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan ahşap, kâgir, beton veya demir yapı.

ćurek (B.44) < kürek: Toprak, kömür vb.ni bir yerden bir yere alıp atmaya, taşımaya yarayan ve yayvan bir bölümü, buna bağlı uzun bir sapı bulunan araç.

ćurk (B.44) < kürk: Bazı hayvanların, giyecek yapmak için işlenmiş postu.

ćurkdžija (B.44) < kürkçü: Hayvan postlarından kürk hazırlayan veya bu işin ticaretini yapan kimse.

ćuskija (Z.381, M.283, B.44) < küskü: Taşa veya duvara delik açmak için kullanılan uzun, ağır ve bir ucu sivri demir.

ćutuk (M.284, N.603, B.44) < kütük: *KD*'de *ćutuk* sözcüğü zekâ seviyesi düşük insanları kastetmek için niteleme anlamıyla da kullanılır.

-D-

da, daha, de (B.45) < daha: Henüz.

dag (B.45) < dağ: Yer kabuğunun çıkıntılı, yüksek, eğimli yamaçlarıyla çevresine hâkim ve oldukça geniş bir alana yayılan bölümü.

dahiye (N.127, B.45) < dahiyane (*Ar. dāhī + Far. -āne*): Dâhice.

dajak (N.126, B.45) < dayak: Bir insanı veya bir hayvanı dövme işi, sopa, patak, kötek.

dajo (B.45) < dayı: Annenin erkek kardeşi.

dajre < daire (*Ar. dā'ire*): Konut olarak kullanılan bir yapının bölümlerinden her biri, kat.

dal (B.45) < dal: Ağacın gövdesinden ayrılan kollardan her biri.

dalak (B.45) < dalak: Midenin arkasında, diyaframın altında, sol böbreğin üstünde, yassı, uzunca, akyuvar üreten ve yıpranmış alyuvarları toplayan, damarlı, gevşek bir dokudan oluşmuş organ.

dalavera (N.126, B.45) < dalavere: Yalan dolanla gizlice görülen kötü iş, gizli oyun.

dalga (B.45) < dalga: Deniz veya göl gibi geniş su yüzeylerinde genellikle rüzgâr, deprem vb.nin etkisiyle oluşan kıvrımlı hareket.

damar (M.76, N.126) < damar: Canlı varlıklarda kanın veya besleyici sıvıların dolaştığı kanal.

dana (B.45) < dana: İneğin, sütten kesildikten sonra bir yaşına kadar olan yavrusu.

dar (B.45) < dar: İçine alacağı şeye oranla ölçüleri yetersiz olan, geniş ve bol karşıtı.

dara (N.127, B.45) < dara (*İtl. tara*): Kabın boş olduğu zamandaki kütlesi.

daul (B.46) < davul (*Ar. tabl*): Büyük ve enlice bir kasnağın iki yanına deri geçirilerek yapılan, tokmak ve değnekle çalınan çalgı.

dauldžija (B.46) < davulcu: Davul çalan kimse.

dāvadžija (B.46) < davacı: Dava eden kimse, savlayıcı, müddei.

dāvija (M.76, N.125, Z.125, B.46) < dava (*Ar. da'vā*): Korunmanın bir hüküm ile sağlanması için yargı organlarına başvurma.

def (B.46) < def (*Ar. def*): Savma.

defter (N.133) < defter (*Ar. defter*): Genellikle hafif bir kapak içerisinde, yazı yazmak için bir araya tutturulmuş kâğıt yaprakları.

degenek (Z.129, N.130) < değnek: Elde taşınacak incelikte düzgün ağaç, sopa, çomak.

değirmen (B.46) < değirmen: İçinde öğütme işi yapılan yer.

değirmendži (B.46) < değirmenci: Değirmen işleten kimse.

değirmentaš (B.46) < değirmen taşı: Değirmende, dönerek taneleri ezen yuvarlak taş.

delija (Z.129, N.130, M.77, B.46) < deli: Aklını yitirmiş olan, akli dengesi bozulmuş olan, mecnun.

- dembel** (N.131, B.46) < tembel (*Far. tenbel*): İş görmeyi, çalışmayı sevmeyen, çaba göstermekten, sıkıntıdan kaçan (kimse), üşengeç.
- demek** (Z.129, B.46) < demek: Söylemek, söz söylemek.
- demir** (N.131, B.46) < demir: Atom numarası 26, atom ağırlığı 55,847, yoğunluğu 7,8 olan, 1510 °C'de eriyen, mavimsi siyah esmer renkte, özellikle çelik, döküm ve alaşımlar durumunda sanayide kullanılmaya en elverişli element.
- demirdžija** (B.46) < demirci: Demir satan, demir eşya yapan veya onaran kimse.
- demirhāna** (B.46) < demirhane
- denjiz** (B.46) < deniz: Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütlesi.
- denjždžija** (B.46) < denizci: Denizle ilgili işlerde çalışan kimse.
- dere** (B.47) < dere: Genellikle yazın kuruyan küçük akarsu.
- deri** (B.47) < deri: İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabaka, cilt, ten.
- derman** (B.47) < dermān (*Far. dermān*): Güç, takat, mecal.
- dernek** (N.132, B.47) < dernek : Toplantı, düğün.
- dert** (Z.130, N.132, B.47) < dert (*Far. derd*): Üzüntü.
- derviş** (B.47) < derviş (*Far. derviş*): Bir tarikata girmiş, onun kurallarına ve törelerine bağlı kimse, alperen.
- destūr** (B.47) < destur (*Far. destūr*): İzin, müsaade.
- deva** (N.129, B.47) < deve: Geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan, yük taşımakta kullanılan hayvan.
- devlet** (N.129, B.47) < devlet (*Ar. devlet*): Toprak bütünlüğüne bağılı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık.
- dibiduz** (N.133, B.47) < düpedüz: *KD*'de *dibiduz* sözcüğü boş konuşan insanları nitelemek için kullanılır.
- dićiš** (B.47) < dikiř: Dikme işi.
- dićišdžija** (B.47) < dikiřçi: Terzi.
- dićišigla** (B.47) < dikiř iğnesi: Dikiř dikmek için özel olarak yapılmış iğne.
- dićišmařina** (B.47) < dikiř makinesi: Dikiř dikme işlerinde kullanılan, kol veya elektrik gücüyle çalıştırılan alet.
- dil** (B.47) < dil: Ağız boşluğunda, tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organı.

- dilber** (N.135, B.47) < dilber (*Far. dilber*): Alımlı, güzel kadın.
- dilendžija** (B.47) < dilenci: Geçimini dilenerek sağlayan kimse.
- dijmi, dimickija** (N.136, B.47) < değil mi: *KD*'de bir sözü ya da tümceyi teyit amaçlı kullanılır.
- din** (N.136, B.48) < din (*Ar. dīn*): Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet.
- dindar** (B.48) < dindar (*Ar. dīn + Far. -dār*): Din inancı güçlü, din kurallarına bağlı (kimse), mütediyyin.
- dindušman** (N.136, B.48) < din düşmanı (*Ar. dīn + Far. dūsmān*): Din kurallarına karşı çıkan (kimse).
- direk** (Z.132, N.136, M.78, B.48) < direk : Ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek.
- dirsek** (B.48) < dirsek: Kol ile ön kol arasındaki eklem arka yanı.
- diš** (B.48) < diş: Çene kemiklerinin üstüne dizili, ısırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri.
- dišari** (B.48) < dışarı: Dış çevre, dış yer, hariç, içeri karşıtı.
- dišećim** (B.48) < diş hekimi: Diş, ağız bakımıyla ve hastalıklarıyla uğraşan hekim, dişçi, diş doktoru, diş tabibi.
- div** (N.133, B.48) < dev (*Far. dīv*): Korkunç, çok iri ve olağanüstü güçlü masal yaratığı.
- divan** (Z.130, N.133, B.48) < divan (*Ar. dīvān*): Yüksek düzeydeki devlet adamlarının kurduğu büyük meclis.
- divit** (N.134, B.48) < divit (*Ar. devāt*): Hokkadaki mürekkebe batırılarak yazı yazmaya yarayan ve değişik uçları olan bir kalem türü.
- diz** (B.48) < diz: Kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer.
- dizdar** (N.135, B.48) < dizdar (*Far. dizdār*): Kale bekçisi, kale muhafızı.
- dizgin** (M.78, N.135, B.48) < dizgin: Gemin uçlarına bağlanarak hayvanı yöneltmeye yarayan kayış.
- djubre, đubrivo** (SD) < gübre (*Rum. gūbre*): *KD*: Djubrivo (đubrivo) je korisno za rast i razvoj voćaka. *T*: Gübre, meyvelerin büyümesini ve gelişmesini için çok faydalıdır. Ayrıca mevcut anlamının dışında *KD*'de *djubre* sözcüğü kalbi kötü insanları kastetmek için niteleme anlamıyla da kullanılır.
- dogramadžija** (B.48) < doğramacı: Ahşap doğrama yapan kimse.
- doksan** (B.49) < doksan: Seksen dokuzdan sonra gelen sayının adı.

dokuz (B.49) < dokuz: Sekizden sonra gelen sayının adı.

dokuzundži (B.49) < dokuzuncu: Dokuz sayısının sıra sıfatı, sırada sekizinciden sonra gelen.

dolab (Z.136, N.142, B.49) < dolap (*Ar. dūlāb*): Genellikle tahtadan yapılmış, bölme veya çekmelerine eşya konulan kapaklı mobilya.

dolama (Z.136, N.142, B.49) < dolama: Dolamak işi.

dolma (B.49) < dolma: Tavuk, kuzu gibi hayvanların veya biber, domates vb. sebzelerin içine pirinç ve başka şeyler doldurularak pişirilen yemek.

dōlu (B.49) < dolu: Yağış şekli.

domatiji (B.49) < domates (*Rum. doma'tes*): Patlıcangillerden, yaprakları tüylü, çiçekleri salkım durumunda, vitamince zengin bir bitki.

don (B.49) < don: Kūlot.

dondurma (B.49) < dondurma: Dondurmak işi.

dorat (N.144, B.49) < doru at

dort (B.50) < dört : Dört sayısının adı.

dos (B.49) < dost (*Far. dūst*): Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılabilir kimse, düşman karşıtı.

došek, dušek (N.156, B.49) < döşek: Yatak.

dosluk (N.145, B.49) < dostluk: Dost olma durumu.

dova (B.49) < dua (*Ar. du 'ā'*): Yakarış.

dram (Z.139) < dirhem (*Ar. dirhem*): *KD*'de dirhem sözcüğü çok az olan şey anlamında kullanılır.

dubek (SD) < dibek: Taştan ya da ağaçtan yapılmış büyük havan. *KD*: Za dibek kafu potreben je ručni mlin. *T*: Dibek kahve için el değirmeni lazım.

dućan (B.50) < dükkan (*Ar. dukkân*): Esnafın perakende satış yaptığı, küçük zanaat sahiplerinin çalıştıkları yer.

dućandži (B.50) < dükkancı: Dükkân işleten kimse.

dudak (B.50) < dudak: Ağızın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından her biri.

duduk (M.83, N.154, B.50) < düdük: 1. İçinden nefes geçirildiğinde keskin ses çıkaran bir araç. 2. Akılsız, boş kafalı. *KD*'de *duduk* sözcüğü boş gezen insanları kastetmek için niteleme anlamıyla da kullanılır.

dugme (B.50) < düğme: Giyecek, yorgan vb.nin bazı yerlerine ilikleyici veya süs olarak dikilen kemik, metal, sedef gibi sert maddelerden yapılmış küçük tutturma aracı.

dugun (B.50) < düğün: Evlenme veya sünnet dolayısıyla yapılan tören, eğlence, cemiyet.

dugundžija (B.51) < düğüncü: Düğün sahibi, toycu.

duman (N.154, B.50) < duman: Bir maddenin yanması ile çıkan ve içinde katı zerrelere buğu bulunan değişik renklerde gaz.

dunja (B.51) < dünya (*Ar. dunyā*): Üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü.

duşman (N.156, Z.145) < düşman (*Far. duşmān*): Birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse, yağı, hasım, antagonist, dost karşıtı.

dut (B.50) < dut (*Far. tūt*): Dutgillerden, kuzey yarım kürenin genellikle ılıman bölgelerinde yetişen, yapraklarıyla ipek böceği beslenen ağaç.

duvak (Z.143, N.50) < duvak: Gelinin başını, bazen de yüzünü örten dantel veya tül den örtü.

duvan (B.50) < tütün: Patlıcangillerden, birleşiminde nikotin bulunan, otsu bir bitki.

duvandžija (B.50) < duhancı: Tütüncü

duvar (M.83, N.153, B.50) < duvar (*Far. dīvār*): Bir yapının yanlarını dışa karşı koruyan, iç bölümlerini birbirinden ayıran, taş, tuğla vb. gereçlerden yapılan veya örülen dikey düzlem, örek.

duvardžija (B.50) < duvarcı: Duvar ören nitelikli işçi.

duvarsāt (B.50) < duvar saati: Duvara asılı saat.

duztaban (B.51) < düztaban: Doğal ayak kemerinin kaybolması ile oluşan yapısal bozukluk.

-Dž-

džaba (Z.404, M.313, N.671, B.53) < çaba: Herhangi bir işi yapmak için ortaya konan güç, zorlu, sürekli çalışma, gayret, ceht, efor.

džāda (Z.404, M.313, N.671, B.53) < cadde (*Ar. cādde*): Ana yol.

džam (B.53) < cam (*Far. cām*): Soda veya potas katılmış silisli kumun ateşte eritilmesiyle yapılan sert, saydam ve çabuk kırılır cisim.

džamadan (M.313, B53) < camadan (*Far. cāmedān*): Erkekler için gösterişli yelek.

džamdžija (B.53) < camcı : Cam ticaretini veya cam takmayı meslek edinmiş kimse.

- džamija** (N.672, B.53) < cami (Ar. *cāmi*): Müslümanların ibadet etmek için toplandıkları yer.
- džan** (B.53) < can (*Far. cān*): İnsan ve hayvanlarda yaşamayı sağlayan ve ölümlü vücuttan ayrılan madde dışı varlık.
- džebāne** (M.313, N.672, B.53) < cephane (*Far. cebe + ḥāne*): Ateşli silahlarla atılmak için hazırlanan her türlü patlayıcı madde, mühimmat.
- džejnem, džehnem** (B.53) < cehennem (Ar. *cehennem*): Dinî inanışlara göre, dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekleri yer, tamu.
- dželep** (N.673, B.53) < celep (Ar. *celeb*): Koyun, keçi, sığır vb. kesilecek hayvanların ticaretini yapan kimse.
- džemat** (N.673, B.53) < cemaat (Ar. *cemā`at*): Bir imama uyup namaz kılan kişiler.
- dženābet** (N.673, B.53) < cenabet (Ar. *cenābet*): Cünüp.
- dženāza** (N.673, B.53) < cenaze (Ar. *cenāze*): Ölmüş kimse. *KD*'de *dženaza* sözcüğü, bir tane cenazeyi ifade etmek için kullanılırken *dženaze* sözcüğü, birden fazla cenazeyi ifade etmek için kullanılır.
- dženet** (N.673, B.53) < cennet (Ar. *cennet*): Dinî inanışlara göre imanlı, dünyada iyi işler yapmış kimselerin öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacakları yer, uçmak, behişt.
- džep** (Z.405, B.53) < cep (Ar. *ceyb*): Genellikle bir şey koymaya yarayan, giysinin belli bir yeri açılarak içine yerleştirilen astardan yapılmış parça.
- džepsāt** (B.53) < cep saati: Cepte taşınan saat.
- dževa** (N.672, B.53) < cefa (Ar. *cefā*): Zulüm.
- dževap** (Z.405, N.672, B.53) < cevap (Ar. *cevāb*): Bir soruya, bir isteğe, bir söz, bir davranış veya yazıya verilen karşılık, yanıt.
- džeza** (B.54) < ceza (Ar. *cezā*): Uygunsuz davranışlarda bulunanlara uygulanan üzüntü, sıkıntı, acı verici işlem veya yaptırım.
- džezva** (Z.405, N.673, B.54) < cezve (Ar. *cezve*): Kahve pişirmeye yarayan, saplı, küçük kap.
- džibra** (M.314, B.54) < cibre (*Rum. cibre*): Sıkılıp suyu alınan üzüm ve benzeri meyvelerin posası.
- džidža** (Z.405, M.314, B.54) < cici: Sevimli, cana yakın, hoş, güzel, hoş giden.
- džigerica** (B.54) < ciğer (*Far. ciger*): Akciğerlerle karaciğerin ortak adı.
- džihan** (N.674) < cihan (*Far. cihān*): Evren.

džin (N.674, B.54) < cin (*Ar. cinn*): Dinsel inanişaya göre duyularla kavranamayan, insanlar gibi irade ve anlama yeteneğine sahip, ilahi emirlere uymakla yükümlü tutulan yaratık.

džomert (B.54) < cömert (*Far. cevān + merd*): Para ve malını esirgemededen veren, eli açık, selek, semih, ahi, bonkör.

džube (B.54) < cübbe (*Ar. cūbbe*): Hukukçuların, üniversite öğretim üyelerinin, din adamlarının, mezuniyet törenlerinde öğrencilerin elbise üstüne giydikleri uzun, yanları geniş, düğmesiz giysi.

džūdže (B.54) < cüce: Boyu, normalden çok daha kısa olan (kimse).

džuma (N.675, B.54) < cuma (*Ar. cum'a*): Perşembe ile cumartesi arasındaki gün. *KD*'de yaşayan Müslümanlar için dinsel bir önemi de bulunmaktadır ve bu sözcük Cuma namazını ifade etmek için kullanılır.

džumartesi (B.54) < cumartesi (*Ar. cum'a + T. ertesi*): Cuma ile pazar arasındaki gün.

džumbus (Z.406, M.314, N.675, B.54) < cümbüş (*Far. cunbiş*): Eğlence.

džumle (B.54) < cümle (*Ar. cūmle*): Bir yargı bildirmek için tek başına çekimli bir eylem veya çekimli bir eylemle kullanılan sözcükler dizisi, tümce.

džuzdan (B.54) < cüzdan (*Ar. cuz' + Far. -dān*): Para, kâğıt vb. koymaya yarayan küçük çanta.

-Đ-

daur, kaur (N.158, B.55) < gâvur (*Far. gebr*): Dinsiz kimse.

debe (B.55) < gebe: Karnında yavru bulunan (kadın veya hayvan), yüklü, hamile, iki canlı, aylı.

deč (B.55) < geç: Belirli zamandan sonra olan.

dedže (B.55) < gece: Genellikle saat 22.00'den itibaren gün ağarınca kadar geçen süre, tün, şeb.

delin (B.55) < gelin: Evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız veya yeni evlenmiş kadın.

dem (Z.149, M.87, N.159, B.55) < gem: Atı yönlendirmek için ağzına takılan demir araç.

demija (N.160, B.55) < gemi: Su üstünde yüzen, insan ve yük taşımaya yarayan büyük taşıt, sefine.

- demik** (B.55) < kemik: İnsanın ve omurgalı hayvanların çatisını oluşturan türlü biçimdeki sert organların genel adı.
- denc** (B.55) < genç: Yaşı ilerlememiş olan, ihtiyar karşıtı.
- dene, denem** (B.55) < gene: Yeniden, bir daha, tekrar.
- derdan** (Z.149, M.87, N.160, B.55) < gerdan (*Far. gerden*): Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ön bölümü.
- dêrdef** (Z.149, N.160, B.55) < gergef (*Far. kâr + Ar. keff*): Üzerine kumaş gerilerek nakış işlemeye yarar, çoğu dikdörtgen biçiminde olan çerçeve.
- dêrdek** (B.55) < gerdek (*Far. girdek*): Gelin ve damadın düğün gecesi baş başa kalmaları ve ilk kez birlikte olmaları.
- deri** (B.55) < geri: Arka, bir şeyin sonra gelen bölümü, art, alt taraf, ileri karşıtı.
- dêvrek** (N.159, B.55) < gevrek: Kolayca kırılıp ufalanan.
- đibi** (B.56) < gibi: -e benzer.
- đijim** (B.56) < giyim: Giyme işi.
- đobek** (B.56) < göbek: İnsan ve memeli hayvanlarda göbek bağının düşmesinden sonra karnın ortasında bulunan çukurluk.
- đok** (B.56) < gök: İçinde gök cisimlerinin hareket ettiği sonsuz boşluk, uzay, sema, asuman, feza.
- đol** (B.56) < göl: Oluşması genellikle tektonik, volkanik vb. olaylara bağlı olan, toprakla çevrili, derin ve geniş, tuzlu veya tuzsuz durgun su örtüsü.
- đolde** (B.56) < gölge: Saydam olmayan bir cisim tarafından ışığın engellenmesiyle ışıklı yerde oluşan karanlık.
- đomlek** (B.56) < gömlek: Vücudun üst kısmına giyilen kollu veya yarım kollu, yakalı giysi.
- đot** (B.56) < göt: Anüs.
- đoz** (N.161, B.56) < göz: Görme organı, basar.
- đozbajadžija** (B.56) < göz bağıcı: Göz bağı yapan kimse, illüzyonist.
- đozludžija** (N.161, B.57) < gözlükçü: Gözlük satan veya onaran kimse.
- đozdoktor** (B.56) < göz doktoru: Göz hastalıkları doktoru, gözcü.
- đozludži** (M.88, N.161, B.56) < gözlük: Görme bozukluğu olan gözlerin daha iyi görmesine veya gözleri korumaya yarayan, bir çerçeveye yerleştirilmiş çift camdan oluşan araç, lünet.
- đun** (Z.151, B.57) < gün: Güneş.

đugum (Z.151, B.57) < güğüm (*Rum.güğüm*): Yandan kulplu, boynu uzun, genellikle bakırdan su kabı.

đul (N.162, B.57) < gül (*Far. gul*): Gülgillerin örnek bitkisi.

đulbače (B.57) < gül bahçe: Gül bahçesi.

đulbklava (B.57) < gül baklava: Gül şekli verilmiş baklava.

đulistan (N.162, B.57) < gülistan (*Far. gulistān*): Gül bahçesi.

đuljjag (B.57) < gül yağı: Güllerin imbikten çekilmesiyle elde edilen gül suyunun üstünde toplanan kokulu yağ.

đulšećer (B.57) < gülbe şeker (*Far. gulbe + šeker*): Gül çiçeği ve şeker ile yapılan macun kıvamında bir reçel türü.

đumruk (Z.151, N.162, B.57) < gümrük (*Rum.gümruk*): Bir ülkeye giren veya bir ülkeden çıkan mal ve eşya üzerinden alınan vergi.

đuna (B.57) < günah (*Far. gunāh*): Dinsel bakımdan suç sayılan iş veya davranış, vebal.

đuneš (B.57) < güneş: Güneş ışınlarının ve ısısının etkilediği ortam.

đuture (Z.152, M.89, N.162, B.57) < götürü: Fiyatı veya ücreti toptan belirlenen (iş vb.).

đuturum (Z.152, M.89, N.162, B.56) < kötürüm: Yaşlılık veya sakatlık nedeniyle yürüyemeyen, ayağa kalkamayan (kimse), oturak.

đuveč (N.162, B.57) < güveç: İçinde yemek pişirilen toprak kap.

đuveglja (M.88, B.57) < güvey: Damat.

đuzel (B.57) < güzel: Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran, çirkin karşıtı.

-E-

ebed (B.59) < ebediyen (*Ar. ebediyyen*): Sonsuz olarak, sonsuzluğa kadar.

ečim, hečim (N.166, B.59) < hekim (*Ar. ĥakīm*): İnsanlardaki hastalıkları teşhis ve onları ilaçlarla veya bazı araçlarla tedavi eden kimse, doktor, tabip.

ečsi (B.59) < ekşi: Sirke veya limon tadında olan.

edije (B.59) < hediye (*Ar. hediyye*): Armağan.

edrelez, ajdrelez (B.59) < Hıdırellez (*Ar. ĥidr + ilyās*): Hızır ve İlyas peygamberlerin her yıl buluştuklarına inanılan 6 Mayıs günü.

edžel (B.59) < ecel (*Ar. ecel*): Hayatın sonu, ölüm zamanı.

efendžija (N.166, B.59) < efendi (*Rum. afendis*): Günümüzde bey unvanından farklı olarak özel adlardan sonra kullanılan ikinci derecede bir unvan.

efta (N.166, B.59) < hafta (*Far. hefte*): Birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem.

ege (B.59) < eğer (*Far. eger*): Şart anlamını güçlendirmek için şartlı tümlerinin başına getirilen sözcük, şayet.

eglendže (N.163, B.59) < eğlence: Eğlenme işi, sefahat.

eglendžisati (N.164, B.59) < eğlen-: Eğlenmek eylemi

ēj (B.59) < iyi: İstenilen, beğenilen nitelikleri taşıyan, beğenilecek biçimde olan, kötü karşıtı.

ekmek (B.59) < ekmek: Tahıl unundan yapılmış hamurun fırında, sacda veya tandırda pişirilmesiyle yapılan yiyecek.

ekser (N.164, B.60) < ekseri (*Ar. ekserī*): Genellikle.

ekşi (B.60) < ekşi: Sirke veya limon tadında olan.

elbise (B.60) < elbise (*Ar. elbise*): Giysi.

ēlči (B.60) < elçi: Bir devleti başka bir devlet katında temsil eden kimse, sefir.

eldegirmen (B.60) < el değirmeni: El gücüyle çalıştırılan ve kahve, baharat vb.ni öğütmeye yarayan bir tür küçük değirmen.

elek (B.60) < elek: Taneli veya un gibi toz durumunda olan şeyleri yabancı maddelerden ayıklamak veya incisini kabasından ayırmak için kullanılan, tahta bir kasnak ve tek tarafa gerilmiş, gözenekli tel, kıl, bez vb.nden oluşan araç.

eli (B.60) < elli: Kırk dokuzdan sonra gelen sayının adı.

eliš (B.60) < el işi: Makine kullanmadan yapılan örgü, dikiş vb. el ürünü.

eljak (B.60) < helak (*Ar. helak*): Ölme, öldürme, yok etme, yok olma.

eljālem (B.60) < el âlem: Herkes, yabancılar.

elmas (B.60) < elmas (*Ar. elmās*): Yerin derinliklerinde bulunan, billurlaşmış arı karbon.

em (Z.154, N.166, B.60) < hem (*Far. hem*): Bir kimseyi uyarmak, bir şeyi açıklamak veya anlamı güçlendirmek için *özellikle, zaten, bir de, şurası da var ki* anlamlarında kullanılan bir söz.

embra, emir (N.166, Z.154, B.60) < emir (*Ar. emr*): Buyruk, komut, talimat, ferman.

emin (B.60) < emin (*Ar. emīn*): Güvenli.

en (B.60) < in: Yaban hayvanlarının kendilerine yuva edindikleri kovuk.

- ep** (B.60) < hep: Hiçbiri dışta tutulmamak veya eksik olmamak üzere, bütün, tüm olarak.
- er, erces** (B.61) < her, herkes (*Far. her + kes*): İnsanların bütünü, cümle âlem.
- erćeč** (B.61) < erkek: Erkek keçi.
- erčen** (B.61) < erken: Vaktinden önce, alışılan zamandan önce, er, geç karşıtı.
- erđeda** (N.166) < erkete (*Rum. erkete*): Gözetleme.
- erište** (B.61) < erište (*Far. rište*): İnce ince kesilip kurutulan hamur.
- esap** (Z.155, B.61) < hesap (*Ar. hisāb*): Aritmetik.
- esći** (B.61) < eski: Çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan, yeni karşıtı.
- esmer** (B.61) < esmer (*Ar. esmer*): Siyaha çalan buğday rengi.
- esnāf** (N.166, B.61) < esnaf (*Ar. ešnāf*): Küçük sermaye ve zanaat sahibi.
- espāb** (N.166, B.61) < esvap (*Ar. ešvāb*): Giysi.
- eš** (B.61) < eş: Birbirinin aynı olan veya birbirine çok benzeyen iki şeyden her biri, benzeri.
- ešek** (Z.155, B.61) < eşek: Atgillerden, uzun kulaklı binek ve hizmet hayvanı, merkep, karakaçan, uzun kulaklı.
- eškija** (N.166) < eşkıya (*Ar. eškiyā*): Dağda, kırdan yol kesen hırsızlar, haydutlar.
- ešperđžija** (N.166, B.61) < eşber (*Ar. ešber*): Ağrı kesici, yatıştırıcı.
- et** (B.61) < et: İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka.
- etek, edek** (N.164, B.61) < etek: Bedenin belden aşağısına giyilen, değişik biçimlerde, genellikle kadın giysisi, eteklik.
- etsuj** (B.61) < et suyu: İçinde et kaynatılmış su.
- ēv** (B.61) < ev: Yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı.
- evelā** (N.163) < evvela (*Ar. evvelā*): Önce, ilk önce, ilkin.
- evlija** (N.167, B.62) < evliya (*Ar. evliyā*): Ermiş.
- evljad** (B.62) < evlad (*Ar. evlād*): Bir kimsenin oğlu veya kızı, çocuk.
- ezan** (B.62) < ezan (*Ar. ezān*): Müslümanlıkta namaz vaktini bildirmek için müezzinin yüksek sesle yaptığı çağrı.

-F-

fadžola, pasulj (B.63) < fasulye (*Rum. fasuli*): Fasulyegillerden, barbunya, çalı, ayşekadın, horoz vb. türleri bulunan bitki.

faiz (B.63) < faiz (*Ar. fā`iz*): İşletmek için bir yere ödünç verilen paraya karşılık alınan kâr, getiri, ürem, nema.

fakir (M.298) < fakir (*Ar. fakīr*): Geçimini güçlkle sağlayan, yoksul, fukara, zengin karşıtı.

fal (B.63) < fal (*Ar. fāl*): Geleceği öğrenmek, şans ve kısmeti anlamak amacıyla oyun kâğıdı, kahve telvesi, el ayası vb.ne bakarak anlam çıkarma, bakı.

falaka (B.63) < falaka (*Ar. falaka*): Ceza olarak ayak tabanlarına vurmakta kullanılan, ayakları uygun bir durumda sıkıştırıp tutan, kalınca bir sopa ile bunun iki ucuna bağlı bir ipi olan cezalandırma aracı.

farz (B.63) < farz (*Ar. farz*): Müslümanlıkta, özür olmadıkça yapılması zorunlu, yapılmaması günah sayılan ibadet.

fenā (B.63) < fena (*Ar. fenā`*): İyi nitelikte olmayan, kötü.

fenjer, venjer (N.636, B.63) < fener (*Rum. fanar*): Saydam bir maddeden yapılmış veya böyle bir madde ile donatılmış, içinde ışık kaynağı bulunan aydınlatma aracı.

feredže (N.636, B.63) < ferace (*Ar. ferāce*): Kadınların sokakta giydikleri, mantoya benzer, arkası bol, yakasız, çoğu kez eteklere kadar uzayan üst giysisi.

ferište (B.63) < ferişte (*Far. firište*): Melek.

ferman, verman (N.636, B.63) < ferman (*Far. fermān*): Buyruk, emir.

fes, ves (N.636, B.63) < fes: Şapka yerine kullanılan, kırmızı, kalın çuhadan yapılmış, tepesinde püskülü olan, silindir biçiminde başlık.

fetva (B.63) < fetva (*Ar. fetvā*): İslam hukuku ile ilgili bir sorunun dinî hukuk kurallarına göre çözümünü açıklayan, şeyhülislam veya müftü tarafından verilebilen belge.

fidan (B.63) < fidan (*Rum. phyton*): Yeni yetişen ağaç veya ağaççık.

fijat (B.63) < fiyat (*Ar. fi`āt*): Alım veya satımda bir şeyin para karşılığındaki değeri, eder, paha.

filiz (B.63) < filiz (*Rum. filis*): Tohumdan veya tomurcuktan çıkan körpe ve küçük dal, sürgün.

filjan (N.87, B.64) < filan, falan (*Ar. fulān*): Söylenmesi istenmeyen veya gerekli görülmeyen bir özel adın yerini tutan sözcük, filan.

- filjdžan** (M.299, N.637, B.64) < fincan (*Ar. fīncān*): Çay, kahve vb. sıcak şeyler içmekte kullanılan, genellikle kulplu, porselen veya camdan yapılmış küçük kap.
- findik** (B.64) < findık (*Ar. funduk*): Kayıngillerden, kuzey yarım kürenin ılık yerlerinde ve yurdumuzun genellikle Doğu Karadeniz bölgesinde yetişen, boyu 6-7 metre, yaygın tepeli bir ağaççık.
- fira** (B.64) < fūru (*Ar. furū*): Ayrıntılar, dallar, kollar.
- firaun** (B.64) < firavun (*Ar. fir'avn*): Eski Mısır hükümdarlarına verilen unvan.
- firun, furmu** (B.64) < fırın (*Rum. furun*): İçinde genellikle odun yanan, her yanda aynı derecede ısı oluşturarak ekmek, pasta vb. pişirmeye yarayan, tavanı tonoz biçiminde, önünde tek açıklık bulunan ocak.
- fišek** (Z.393, B.64) < fişek (*Far. fişeng*): Tüfek, tabanca vb. hafif ateşli silahlara, atılmak için sürülen ve içinde barut bulunan bir kovan ile bu kovanın ucuna yerleştirilmiş mermiden oluşan cephane.
- fisliden** (SD) < fesleğen (*Rum. vasilikón*): Akdeniz ülkelerinde yetişen, yaprakları güzel kokulu otsu bir süs bitkisi. *KD*: Fisliden ima specifičan miris i ljekovita svojstva. *T*: Fesleğenin özel kokusu tıbbî özelliklere sahiptir.
- fistan** (B.64) < fistan (*Rum. fustan*): Tek parça kadın giysisi.
- fistik** (N.637) < fıstık (*Ar. fustuk*): Antep fıstığı, çam fıstığı veya yer fıstığı denilen yemişlerin genel adı.
- fitilj** (Z.393, M.299, B.64) < fitil (*Ar. fetīl*): türlü biçimlerde bükülmüş veya dokunmuş pamuktan yapılan genellikle yağ çekici madde.
- fitna** (B.64) < fitne (*Ar. fitne*): Karışıklık, kargaşa.
- fitnedžija** (B.64) < fitneci: Fitne çıkarıcı, karıştırıcı, ara bozucu, fitne fücur, fitne kumkuması.
- fitra** (B.64) < fitre (*Ar. fiṭra*): Ramazan ayı içinde verilen, miktarı belirli sadaka, fitır sadakası.
- frča** (B.64) < fırça (*Rum. vourtsa*): Bir şeyin tozunu, kirini gidermekte veya bir şeye boya, cila sürmekte kullanılan, bir araya getirilerek bağlanmış kıl vb.nden yapılan araç.
- fukara** (Z.394, M.300, N.640, B.64) < fukara (*Ar. fuḳarā*): Yoksul, fakir.
- furda** (Z.394, B.64) < hurda (*Far. ḥorde*): Eski maden parçası.
- fursat** (SD) < fırsat (*Ar. furṣat*): Herhangi bir şey için en uygun zaman. *KD*: İmao sam dobar fursat za posao. *T*: İş için iyi bir fırsatım vardı.

furundžija (B.64) < fırıncı: Fırın işleten kimse.

fuški (N.641, B.64) < fışkı (*Rum. fuški*): Atgillerin taze dışkısı.

-G-

gaile (B.65) < gaile (*Ar. gā'ile*): Sıkıntı, dert, keder, üzüntü.

gājret (N.102, B.65) < gayret (*Ar. gayret*): Çalışma, çaba, çalışma isteği.

gajtan (N.102, B.65) < kaytan: Pamuk veya ipekten sicim.

gargara (B.65) < gargara: Su veya ilaçlı sıvı ile ağız veya yutağı başı arkaya atıp solukla da sıvının yutulmasını engelleyerek çalkalama işi.

garip (Z.107, M.66, B.65) < garip (*Ar. garīb*): Kimsesiz, zavallı olan.

gazap (M.65, B.65) < gazap (*Ar. gāzab*): Öfke, kızgınlık, hiddet.

gazete (B.65) < gazete (*İtl. gazzetta*): Politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda haber ve bilgi vermek için yorumlu veya yorumsuz, her gün veya belirli zaman aralıklarıyla çıkarılan yayın.

gurabiye (M.75, B.65) < kurabiye (*Ar. gureybiyye*): Un, yağ, badem, fıstık vb. ile yapılan, şekerli küçük çörek.

gurbet (M.75, N.123, B.65) < gurbet (*Ar. gurbet*): Doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer, gurbetlik:

gusul (HS.293) < gusül (*Ar. gusl*): Boy abdesti.

-H-

hadžija, adžija (N.644, B.67) < hacı (*Ar. hācc*): Din buyruklarını yerine getirmek için hacca gitmiş Müslüman.

hafiz, afiz (B.67) < hafız (*Ar. hāfiż*): Kur'an'ı bütünüyle ezbere bilen kimse.

hajdud (B.67) < haydut (*Ar. haydūd*): Silahlı soygun yapan, yol kesen kimse.

hajrat (B.67) < hayrat (*Ar. hayrāt*): Sevap kazanmak için yapılan iyilik.

hak, ak (N.643, B.67) < hak (*Ar. hākk*): Adalet.

hala, ala (N.643, B.67) < hala (*Ar. hāle*): Babanın kız kardeşi, bibi.

hālk (B.67) < halk (*Ar. hālk*): Aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu, folk.

handžija, andžija (B.67) < hancı: Han işleten kimse.

hanuma (B.67) < hanım: Kız ve kadınlara verilen unvan, bayan.

harab, arap (Z.44, B.67) < harap (Ar. *ḥarāb*): Bayındırlığı kalmamış, yıkılacak duruma gelmiş, yıkkın, viran.

harač (N.643, B.67) < harač (Ar. *ḥarāc*): Bir yerden, bir kimseden zorbalıkla alınan para.

haram (N.643, B.67) < haram (Ar. *ḥarām*): Din kurallarına aykırı olan, dinî bakımdan yasak olan, helal karşıtı.

hārem (N.643, B.68) < harem (Ar. *ḥārem*): Saray ve konaklarda kadınlara ayrılan bölüm, selamlık karşıtı.

hašof, ošaf (B.68) < hošaf (Far. *hoš* + *āb*): Bütün veya dilimler hâlindeki kuru meyvenin şekerli suyla kaynatılmasıyla yapılan bir tatlı türü.

hazreti (B.68) < hazret (Ar. *ḥazret*): Yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan.

hejbe (B.68) < heybe (Ar. *‘aybe*): At, eşek vb. binek hayvanlarının eyeri üzerine geçirilen veya omuzda taşınan, içine öteberi koymaya yarayan, kilim veya halıdan yapılmış iki gözlü torba.

humus (SD) < humus (Ar. *hummus*): Nohut, tahin ve baharatlarla hazırlanan bir yemek.
KD: Humus je zdravi namaz od leblebija. *T*: Leblebili/nohut humus çok sağlıklı besindir.

hurija (N.646, B.68) < huri (Ar. *ḥūrī*): Cennette yaşadığına inanılan dişi varlık.

hutba (B.68) < hutbe (Ar. *ḥuṭbe*): Cuma ve bayram namazlarında minberde okunan dua ve verilen öğüt.

-İ-

ibādet (B.69) < ibadet (Ar. *‘ibādet*): Bir dinin buyruklarını yerine getirme.

ibret (Z.189, N.219, B.69) < ibret (Ar. *‘ibret*): Kötü bir olaydan alınması gereken ders, uyarıcı sonuç.

ibrik (Z.189, B.69) < ibrik (Ar. *ibrīk*): Su koymaya yarayan kulplu, emzikli kap.

ibrišim (N.219, B.69) < ibrišim (Far. *ebrišum*): İpeğin kalınca bükülmesiyle elde edilen iplik.

ič (Z.201, B.69) < hiç (Far. *hič*): Olumsuz yargılı tümlelerde eylemin anlamını pekiştiren bir söz.

iči (B.69) < iki: Birden sonra gelen sayının adı.

ičin (B.69) < için: Amacıyla, maksadıyla.

icindija, ikindija (Z.201, B.69) < ikindi: Öğle ile akşam arasındaki zaman dilimi.

içindži (B.69) < ikinci: İki sayısının sıra sıfatı.

ički (B.69) < içki: İçinde alkol bulunan içecek.

içram (B.69) < ikram (*Ar. ikram*): Konuğu ağırlama.

idadije (B.69) < idadiye (*Ar. idādī*): Bir şeyi hazırlamaya mahsus yer.

iftār (B.70) < iftar (*Ar. iftār*): Oruç açma.

iftira (B.70) < iftira (*Ar. iftirā'*): Bir kimseye kasıtlı ve asılsız suç yükleme, kara çalma, bühtan.

igam (B.70) < igam (*bk. B.70*): Katlanmış çarşaf.

igbal (B.70) < ikbal (*Ar. ikbāl*): Baht açıklığı veya yüksek bir makama, duruma erişmiş olma durumu.

igit (B.70) < yiğit: Güçlü ve yürekli, alp, kahraman, mert.

igla (B.70) < iğne: Dikiş dikmeye yarayan, ince, ucu sivri, bir ucunda iplik geçecek deliği bulunan çelik araç.

iglice (SD) < iğde: Sarı çiçekleri olan, çalı biçiminde bir ağaç. *KD*: İglice su vrsta voća porijeklom iz Kine. *T*: İğde, Çin kökenli meyvenin bir türüdür.

ihtijar (B.70) < ihtiyar (*Ar. ihtiyār*): Yaşlı, kocamış olan, pir (kimse), genç karşıtı.

ijar (B.70) < hıyar (*Far. hiyār*): Kabakgillerden, uzun, iri meyveli, sürüngen, bir yıllık otsu bir bitki.

iktibar (B.70) < itibar (*Ar. i'tibār*): Saygınlık.

ilān (B.70) < yılan: Sürüngenlerden, ayaksız, ince ve uzun olanların genel adı, yerdegezen, uzun hayvan.

ileri (B.70) < ileri: Herhangi bir şeye göre daha ötede olan yer, geri karşıtı.

iljač (B.70) < ilaç (*Ar. 'ilāc*): Bir hastalığı iyi etmek veya önlemek için türlü yollarla kullanılan madde, em, deva.

iljahi (B.70) < ilahi (*Ar. ilāhī*): *Bu ne hāl, ne tuhaf* gibi şaşma, sitem bildiren bir söz.

iljaka (B.70) < ilik: Giysi, yorgan çarşafı, yastık kılıfı vb.nin gereken belirli yerlerine düğmenin geçirilebilmesi için iplikle örülerek, parça geçirilerek veya biye ile yapılan küçük yarık.

iljč (B.71) < ilk: Zaman, sıra, yer ve önem bakımından ötekilerden önce gelen, son karşıtı.

iljčjaz (B.71) < ilk yaz: İlkbahar.

- ilje** (Z.196, B.71) < hile (Ar. *ḥīle*): Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, ayak oyunu, alavere dalavere, desise, entrika.
- ilmihal** (B.71) < ilmihal (Ar. *ʿilm + ḥāl*): İslam dininin kurallarını öğretmek için yazılmış kitap.
- imam** (N.229, B.71) < imam (Ar. *imām*): Cemaate namaz kıldırın kimse.
- iman** (N.229, B.71) < iman (Ar. *īmān*): İnanç.
- inadžija** (M.121, B.71) < inatçı: Ayak direyen, inat eden, anut, muannit, direngen.
- inajet** (B.71) < inayet (Ar. *ināyet*): İyilik, kayra, atıfet, ihsan, lütuf.
- inat** (Z.196, N.229, B.71) < inat (Ar. *inād*): Bir konuda direnme, ayak direme, diretme, direnim.
- indže** (B.71) < ince: Kendi cinsinden olanlara göre dar ve kalınlığı az olan, kalın karşıtı.
- indžir** (B.71) < incir (Far. *encīr*): Dutgillerden, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan, yaprakları geniş dilimli bir ağaç.
- indži** (B.71) < inci: İstiridye gibi bazı kavkılı deniz hayvanlarının içerisinde oluşan, değerli, küçük, sert, sedef renginde süs tanesi.
- inšala** (HS.347) < inşallah (Ar. *inşāʿe + allāh*): *Tanrı dilerse, Tanrı nasip ettiyse* anlamlarında dilek anlatan bir söz.
- insan** (Z.197, M.121, N.229, B.71) < insan (Ar. *insān*): Toplum hâlinde bir kültür çevresinde yaşayan, düşünme ve konuşma yeteneği olan, evreni bütün olarak kavrayabilen, bulguları sonucunda değiştirebilen ve biçimlendirebilen canlı.
- ip** (B.71) < ip: İplik.
- ipek** (B.71) < ipek: İpek böceği kozaları çözülerek çıkarılan ve dokumacılıkta kullanılan çok ince, esnek ve parlak tel.
- irak** (B.71) < irak: Uzak.
- irin** (B.71) < irin: Organizmanın herhangi bir yerinde iltihaplanma sonunda ölmüş hücre artıklarından ve bozulmuş akyuvarlardan oluşan, mikroplu veya mikropsuz, genellikle sarımtırak renkte koyuca sıvı, cerahat.
- isa** (Z.197, B.71) < hisse (Ar. *ḥişşe*): Pay.
- islak** (B.72) < ıslak: Suyu batırılmış, üzerine su dökülmüş veya yağmurdan ıslanmış olan.
- islam** (B.72) < islam (Ar. *islām*): Müslümanlık.
- iş** (Z.201, B.72) < iş: Bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma.

işçi (B.72) < işçi: Başkasının yararına bedenini, kafa gücünü veya el becerisini kullanarak ücretle çalışan kimse.

işte (B.72) < işte: Bir şey gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz, aha, ahacık.

izin (B.72) < izin (*Ar. izn*): Bir şey yapmak için verilen veya alınan özgürlük, müsaade, ruhsat, icazet, mezuniyet.

izmeçar, uzmeçar (Z.194, M.119, N.226, B.72) < hizmetkâr (*Ar. hizmet + Far. -kâr*): Ücretle iş gören genellikle erkek işçi, uşak.

izmet, hizmet (N.225, B.72) < hizmet (*Ar. hizmet*): Birinin işini görme veya birine yarayan bir işi yapma.

izmetçija, uzmetçija (B.72) < hizmetçi: Hizmet gören kimse.

-J-

ja (B.73) < ya (*Ar. yā*): Ey, hey anlamlarında bir seslenme sözü.

jabandži (B.73) < yabancı: Başka bir milletten olan, başka devlet uyruğunda olan (kimse), bigâne, ecnebi.

jabani (B.73) < yabani: Doğada yaşayan, evcil olmayan (hayvan), evcil karşıtı.

jacija (B.73) < yatsı: Güneşin batmasından bir buçuk, iki saat sonraki vakit, yatsı vakti.

jag (B.73) < yağ: Birleşiminde stearik, oleik, palmitik asitlerle gliserin bulunan ve bunların oranlarına göre kıvamları değişen bitkisel veya hayvansal madde.

jaglama (B.73) < yağlama: Yağlamak işi.

jagluk (M.127, N.239, B.73) < yağlık: Yağ için ayrılmış, yağ elde etmeye özgü.

jagma (Z.203, M.127, N.239, B.73) < yağma (*Far. yağmā*): Birçok kişinin zor kullanarak ele geçirdikleri malı alıp kaçması, talan.

jaka (Z.204) < yaka: Giysilerin boyna gelen bölümü.

jakin (B.73) < yakın: Az bir ara ile ayrılmış olan (zaman veya yer), uzak karşıtı.

jakışik (B.73) < yakışık: Uygunluk, yaraşma.

jalak (B.73) < yalak: Hayvanların su içtikleri taş veya ağaçtan oyma kap.

jalan (B.74) < yalan: Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz, kıştır.

jalandži (B.74) < yalancı: Yalan söylemeyi huy edinmiş olan kimse.

jaliniz (B.74) < yalnız: Yanında başkaları bulunmayan.

jama (B.74) < yama: Delik ve yırtığı uygun bir parça ile onarma, kapatma.

jamak (B.74) < yamak: Bir işte yardımcı olarak çalışan erkek.

- janćesidži** (B.74) < yankesici: Bir kimsenin cebinden, çantasından ustalıkla, hissettirmeden bir şeyler çalan kimse, cep faresi, tırtıkçı.
- jani** (B.74) < yahni (*Far. yaḥnī*): Kavrulmuş soğan ve salça ile pişirilen, sade veya sebzeli et yemeği.
- janičari** (B.74) < yeniçeri: Kapı kulu teşkilatının piyade sınıfı.
- janliš** (B.74) < yanlış: Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymama durumu, yanlışlık, hata.
- japagi** (B.74) < yapağı: İlkbaharda kırılan koyun tüyü, yapak.
- japija** (Z.205, B.74) < yapı: Barınmak veya başka amaçlarla kullanılmak için yapılmış her türlü mimarlık eseri, bina.
- japrak** (Z.205, B.74) < yaprak: Bitkilerde solunum, karbon özümlemesi, terleme vb. olayların oluştuğu, çoğu klorofilli, yeşil ve türlü biçimdeki bölümler.
- japrakdolma** (B.74) < yaprak dolması: bk. sarma.
- jara** (B.74) < yara: Keskin bir şeyle veya bir vuruşla vücutta oluşan derin kesik.
- jārak** (B.74) < yarık: Yarılarak açılmış yer, geniş çatlak.
- jaramaz** (M.129, N.242, B.75) < yaramaz: Uygun ve yararlı olmayan, bir işe yaramayan.
- jardimdži** (B.75) < yardımcı: Yardım eden veya gerektiğinde yardım edecek olan kimse vb., muavin, muin, yaver, asistan.
- jardum** (N.242, B.75) < yardım: Kendi gücünü ve olanaklarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet.
- jaridedže** (B.75) < gece yarısı: Güneşin batması ile doğması arasındaki sürenin ortası.
- jari, jarim** (B.75) < yarı, yarım: Bütün bir şeyin ayrıldığı iki eşit parçadan her biri.
- jarin** (B.75) < yarın: Bugünden sonra gelecek ilk gün.
- jas** (B.75) < yas: Ölüm veya bir felaketten doğan acı ve bu acıyı belirten davranışlar, matem.
- jasak** (B.75) < yasak: Bir işin yapılmasına karşı olan yasal veya yasa dışı engel, memnuiyet.
- jasi** (B.75) < yassı: Yayvan ve düz.
- jašmak** (Z.206, B.75) < yaşmak: Kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince yüz örtüsü.
- jasmin** (B.75) < yasemin (*Far. yāsemen*): Zeytingillerden, beyaz, kırmızı veya sarı renkli güzel kokulu çiçekleri olan, 1-2 metre boyunda, süs bitkisi olarak yetiştirilen tırmanıcı bir ağaççık.

- jastik** (B.75) < yastık: Başın altına koymak veya sırtı dayamak için kullanılan, içi yün, pamuk, kuş tüyü, ot vb.yle doldurulmuş küçük minder.
- jatağan** (B.75) < yatağan: Namlusu kavisli, iki yanı da kesici, bir tür uzun savaş bıçağı.
- jatak** (N.243, B.75) < yatak: Uyuma, dinlenme vb. amaçlarla üzerine veya içine yatılan eşya, döşek.
- jatakortu** (B.75) < yatak örtüsü: Yatağın üzerine serilen örtü.
- javaş** (N.238, B.76) < yavaş : Hızlı olmayan, ağır, çabuk karşıtı.
- javaşluk** (N.238, B.76) < yavaşlık: Yavaş olma durumu.
- javer** (B.76) < yaver (*Far. yaver*): Yardımcı.
- jaz** (B.76) < yaz: Kuzey yarımkürede 21 Haziran 23 Eylül, güney yarımkürede 21 Aralık 21 Mart tarihleri arasındaki zaman dilimi, ilkbaharla sonbahar arasındaki sıcak mevsim.
- jazi** (N.240, B.76) < yazı: Düşüncenin belli işaretlerle tespit edilmesi, yazma işi.
- jazidži** (N.240, B.76) < yazıcı: Yazar.
- jazuk** (M.129, B.76) < yazık: Herkesi üzebilecek şey, günah.
- jedi** (B.76) < yedi: Altıdan sonra gelen sayının adı.
- jedindži** (B.76) < yedinci: Yedi sayısının sıra sıfatı, sırada altıncıdan sonra gelen.
- jelek** (M.131, N.245, B.76) < yelek: Ceket altına giyilen kolsuz ve kısa giysi.
- jemek** (B.76) < yemek: Yemek yeme, karın doyurma işi.
- jemekodaja** (B.76) < yemek odası: Yemek yenilen oda, yemek salonu.
- jemin** (N.245, B.76) < yemin (*Ar. yemin*): Ant.
- jende** (B.76) < yenge: Bir kimsenin kardeşinin, dayısının veya amcasının karısı.
- jendek** (Z.207, M.38, N.245, B.76) < hendek (*Ar. ħandak*): Geçmeye engel olacak biçimde uzunlamasına kazılmış derin çukur.
- jeni** (B.76) < yeni: Kullanılmamış veya az kullanılmış olan, eski karşıtı.
- jenijil** (B.76) < yeni yıl: Yaşanılan yıldan bir sonraki yıl, yeni sene.
- jer** (B.77) < yer: Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân.
- ješilj** (B.77) < yeşil: Sarı ile mavinin karışmasından ortaya çıkan, bitki yapraklarının çoğunda görülen renk.
- jetim** (B.77) < yetim (*Ar. yetim*): Babası ölmüş olan (çocuk), babasız.
- jetmiş** (B.77) < yetmiş: Altmış dokuzdan sonra gelen sayının adı.
- jezit** (B.77) < yezit (*Ar. yezīd*): Nefret edilen kimseler için kullanılan bir söz.

- jigrmi** (B.77) < yirmi: On dokuzdan sonra gelen sayının adı.
- jil** (B.77) < yıl: Dünya'nın, Güneş çevresinde tam bir dolanım yapması için geçen 365 gün, 5 saat ve 49 dakikalık zaman.
- jildirim** (B.77) < yıldırım: Gök gürültüsü ve şimşekle görülen, hava ile yer arasındaki elektrik boşalması, saika.
- jildiz** (B.77) < yıldız: Çekirdeğinde oluşan füzyon sonucunda açığa çıkan enerjiyi uzaya ışınım biçiminde yayan, ışıklı gök cisimlerinden her biri.
- jogurt** (B.77) < yoğurt: Maya katılarak koyulaştırılmış beyaz, kıvamlı bir süt ürünü.
- jok** (Z.208, M.132, N.246, B.77) < yok: Bulunmayan, mevcut olmayan (nesne, kimse vb.), var karşıtı.
- jokari** (B.77) < yukarı: Bir şeyin üst bölümü, fevk, aşağı karşıtı.
- jol** (N.246, B.78) < yol: Karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılacak uzaklık, tarik.
- joldaş** (N.246, B.78) < yoldaş: Yol arkadaşı.
- joldžija** (B.78) < yolcu: Yolculuğa çıkmış kimse.
- jolsuz** (B.78) < yolsuz: Yolu olmayan.
- jorgan** (B.78) < yorgan: Yatakta örtünmeye yarayan, içi pamuk, yün vb. şeylerle doldurularak dikilmiş geniş örtü.
- jorgandžija** (B.78) < yorgancı: Yorgan, yastık, şilte vb. şeyler diken veya satan kimse.
- jorgova** (B.78) < erguvan (*Far. ergavān*): Baklagillerden, eflatunla kırmızı arası renkte çiçek açan, güzel bir süs ağacı, deliboynuz.
- jorgun** (B.78) < yorgun: Çalışma vb. nedenlerle beden veya zihin etkinliği yavaşlayan, yorulmuş olan, bitap.
- jufka** (B.78) < yufka: Oklava ile açılan ince, yuvarlak hamur yaprağı.
- juk** (B.78) < yük: Araba, hayvan vb.nin taşıdığı şeylerin hepsi.
- julaf** (B.78) < yulaf: Buğdaygillerden, en çok hayvan yemi olarak yetiştirilen otsu bitki.
- jumak** (B.78) < yumak: Yuvarlak biçimde sarılmış iplik, yün vb. şey.
- jumruk** (B.78) < yumruk: Parmakların kapanmasıyla elin aldığı biçim.
- jumurta** (B.78) < yumurta: Bir dişinin vücudunda oluşan, yumurtlama ve döllenmeden sonra aynı türden bir canlı oluşturan hücre.
- jumuşak** (B.78) < yumuşak: Dokunulduğunda veya üzerine basıldığında çukurlaşan, eski biçimini kaybeden, katı karşıtı.
- jun** (B.78) < yün : Koyun tüyü.

junga (B.78) < yonga: Kesilen, yontulan ya da rendelenen bir şeyden çıkan irice parça.

juz (B.79) < yüz: Doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı.

juzbaşa (B.79) < yüzbaşı: Orduda rütbesi üsteğmenle binbaşı arasında olan subay.

juzjil (B.79) < yüzyıl: Yüzyıllık süre, asır.

-K-

kabadāhija (N.249, B.81) < kabadayı: Kendine özgü namus kurallarını esas alıp toplum kurallarının dışına çıkarak zorbalık yapan kimse.

kabājet (B.81) < kabahat (Ar. *ḳabāḥat*): Uygunsuz hareket, çirkin, yakışıksız davranış, suç, kusur, töhmet.

kabak (B.81) < kabak: Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok türü olan bir bitki.

kābul (N.249, B.81) < kabul (Ar. *ḳabūl*): Bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olma.

kač (B.81) < kaç: Herhangi bir şeyin niceliğini sormak için kullanılan soru sıfatı.

kačak (Z.215, N.261, B.81) < kaçak: Bir kapalı kaptan, bir borudan sızan gaz veya sıvı.

kačamak (M.136, B.81) < kaçamak: Hoş görülmeyen bir şeyi ara sıra yapma.

kadaif (B.81) < kadayıf (Ar. *ḳaṭā'if*): Undan yapılan, tatlı olarak tüketilen türlü biçimlerde yiyecek.

kadar (N.250, B.81) < kadar (Ar. *ḳadar*): Ölçüsünde, derecesinde.

kadifa (N.250, B.81) < kadife (Ar. *ḳaṭīfe*): Yüzeyi belirli uzunlukta bırakılmış ham madde lifleriyle kaplı, parlak, yumuşak kumaş, velur.

kadija (N.250) < kadı (Ar. *ḳādī*): Tanzimata kadar her türlü davaya, Tanzimat ile Medeni Kanun arasındaki dönemde ise yalnız evlenme, boşanma, nafaka, miras davalarına bakan mahkemelerin başkanları.

kafa (B.86) < kahve (Ar. *ḳahve*): Kök boyasıgillerden, sıcak iklimlerde yetişen bir ağaç.

kafadegirmen (B.86) < kahve değirmeni: Çekirdek durumundaki kahveyi öğütmeye yarayan, elle veya elektrikle işleyen araç.

kafedžija (B.86) < kahveci: Kahve üreten veya satan kimse.

kafane (B.86) < kahvehane (Ar. *ḳahve* + Far. *ḥāne*): Kahve.

kahvaltı (B.82) < kahvaltı: Genellikle sabahları yenilen hafif yemek.

kājde (B.82) < gayda: *KD*'de *kājde* sözcüğü bir tür çalgı anlamında değil melodi, ezgi anlamlarıyla kullanılır.

kajgana (Z.210, M.133, N.251, B.82) < kaygana: Omlet.

- kajik** (B.82) < kayak: Kürek veya yelkenle yürütülen ufak tekne.
- kajin** (B.82) < kayın: Kayıngillerin örnek bitkisi olan, 30-40 metre boyunda, 2 metre çapında, kışın yapraklarını döken, kerestesi beyaz ve değerli olan bir orman ağacı.
- kajış** (B.82) < kayış: Ağlamak, tutmak veya sıkmak amacıyla kullanılan, dar ve uzun kösele dilimi.
- kajmak** (Z.210, N.251, B.82) < kaymak: Sütün veya yoğurdun yüzünde zar durumunda toplanan, açık sarı renkli, koyu yağlı katman, krema.
- kajmakam** (N.251, B.82) < kaymakam (*Ar. k̄ā'im + maḳām*): Bir ilçede devleti temsil eden en yetkili yönetim görevlisi, ilçebay.
- kajnak** (B.82) < kaynak: Bir suyun çıktığı yer, kaynarca, pınar, memba, göz.
- kajsija** (B.82) < kayısı (*Far. ḳaysī*): Gülgillerden, sıcak veya ılık iklimlerde yetişen, çiçekleri pembemsi beyaz bir ağaç.
- kaka** (N.251, B.82) < kaka: Çocuk dilinde dışkı.
- kakrdak** (B.82) < kıkırdak: Kemik kadar sert olmayan, dayanıklı, esnek, bükülgen, damarsız bağ dokusu.
- kalabaluk** (N.251, B.82) < kalabalık: Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu.
- kalafat** (B.82) < kalafat (*Rum. kalafat*): Geminin kaplama ve güverte döşeme tahtalarının aralarına üstü�ü doldurduktan sonra ziftleyerek su geçirmez duruma getirme işi.
- kalaj** (N.251, B.82) < kalay: Atom numarası 50, atom ağırlığı 118,7, yoğunluğu 7,29 olan, 232 °C'de eriyen, gümüş beyazlığında, kolay işlenebilen, yumuşak bir element.
- kalajdzija** (N.251, B.82) < kalaycı: Kap kalaylayan kimse.
- kalauz** (N.251, B.82) < kılavuz: Yol gösteren, tarihî ve turistik yerleri gezerken bilgi aktaran kimse, rehber.
- kalbūr** (B.82) < kalbur (*Ar. ġirbāl*): Tahıl ve başka iri taneli maddeleri elemek için kullanılan büyük delikli veya seyrek telli elek.
- kaldırmđzija** (B.83) < kaldırıcı: Kaldırım döşeyen kimse.
- kaldırma** (B.83) < kaldırım: Yaya kaldırımı.
- kale, kalja** (N.251, B.83) < kale (*Ar. ḳal'a*): Düşmanın gelmesi beklenen yollar üzerinde, askerî önem taşıyan şehirlerde, geçit ve dar boğazlarda güvenliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı, kermen.

- kalem** (N.251, B.83) < kalem (Ar. *ḳalem*): Yazma, çizme vb. işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde araç.
- kalfa** (N.252, B.83) < kalfa (Ar. *ḥalīfe*): Aşaması çırakla usta arasında bulunan zanaatçı.
- kalın** (B.83) < kalın : Cisimlerde uzunluk ve genişlik dışında üçüncü boyutu çok olan (cisim), ince karşıtı.
- kalja** (B.83) < kalya (Ar. *kalya*): Lahana, soğan ve etten yapılan bir yemek türü.
- kalp** (B.83) < kalp (Ar. *ḳalb*): Göğüs orta boşluğunda, iki akciğer arasında, vücudun her yanından gelen kirli kanı akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan organ, yürek.
- kalpak** (N.252) < kalpak: Kesik koni biçiminde deri, kürk veya kumaştan yapılmış başlık.
- kama** (N.253, B.83) < kama: Silah olarak kullanılan, ucu sivri, iki ağzı da keskin uzun bıçak.
- kamdži** (Z.212, N.254, B.83) < kamçı: Bir ucuna ip, deri vb. bağlı olan vurma, dövme aracı.
- kamrik** (N.254, B.83) < kamrik (*bk. B.83*): Bir tür ince keten kumaş.
- kan** (N.254, B.83) < kan: Atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı.
- kana** (HS.390) < kına (Ar. *ḥinnā'*): Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen, saç ve elleri boyamakta kullanılan toz.
- kanat** (N.254, B.83) < kanat: Kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ.
- kandilj** (Z.212, B.83) < kandil (Ar. *kindil*): Aydınlatma aracı. *KD*'de *kandilj* sözcüğü parlak ışık anlamında da kullanılır.
- kandža** (SD) < kanca (*İtl. gancio*): Bir şey çekmeye yarar, ucu çengelli demir çubuk. *KD*'de tırnak anlamında da kullanılır. *KD*: Tokom igre, mačka te može ogrebat i kandžama. *T*: Oyun oynarken, topu kancalarıyla karşılayabilir.
- kangal** (Z.212) < kangal (*Rum. kankáli*): Tel, kurşun boru gibi uzun ve bükülebilir şeylerin halka biçiminde sarılmasıyla yapılan bağ.
- kantar** (Z.212, M.134, B.83) < kantar (Ar. *ḳinṭār*): Ağırlık sıfırken yatay duran bir kaldıraç koluna dik olarak tutturulmuş bir ibrenin sapmasıyla kütleleri tartan araç.
- kantardžija** (B.83) < kantarcı: Kantar yapıp satan kimse.
- kanun** (B.83) < kanun (Ar. *ḳānūn*): Yasa.

kap (B.83) < kap: İçi gaz, sıvı veya katı herhangi bir maddeyi alabilen oyuk nesne.

kapak (B.83) < kapak: Her türlü kabın üstünü örtmeye veya bir deliği kapamaya yarayan nesne.

kapalıçarşıja (B.83) < kapalı çarşı: Dükkân ve ara yollarının üzeri tonoz ve kubbelerle örtülü çarşı.

kapan (B.84) < kapan: Bazı hayvanları yakalamak için kullanılan, hayvanın ayağının değmesiyle işleyen tuzak.

kapidžija (N.255, B.84) < kapıcı: Otel, apartman vb. büyük yapılarda bekçilik, temizlik, alışveriş gibi işlerle görevli kimse.

kapija (N.255, B.84) < kapı: Bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme açıklığı.

kapkara (B.84) < kapkara: Çok kara, her yanı kara, simsiyah.

kaplan (B.84) < kaplan: Kedigillerden, enine siyah çizgili, koyu sarı postu olan, Asya'da yaşayan çevik ve yırtıcı hayvan.

kâr, ċar (N.256, M.279, B.84) < kâr (*Far. kâr*): Alışveriş işlerinin sağladığı para kazancı.

kara (B.84) < kara (*Ar. kârra*): Yeryüzünün denizle örtülü olmayan bölümü, toprak.

karaboja (Z.214, N.256) < kara boya: Sülfürik asit.

karadāg (B.84) < karadağ: Karadağ ülkesi

karadoz (N.256, B.84) < karagöz: İzmaritgillerden, 25-30 santimetre uzunluğunda, enli, boz renkli, beyaz etli bir balık.

karadud (B.84) < karadut: Siyah renkte olan dut.

karaindžir (B.84) < kara incir: Rengi siyah olan incir türü.

karajel (B.84) < kara yel: Kuzeybatıdan esen, genellikle soğuk, bazen fırtına niteliğinde yel, keşişleme karşıtı.

karakol (N.256, B.84) < karakol: Güvenliği sağlamakla görevli kimselerin bulunduğu yapı.

karakondža, karakoncolos (N.256, B.84) < karakorkuluk, korkuluk: Tarla, bağ ve bahçelerde kuşların zarar vermesini önlemek için konulan, insana benzer kukla.

karaman (B.85) < karaman: Orta Anadolu'da yetiştirilen, kuyruğu iri ve yağlı bir tür koyun.

karandže (B.85) < karınca: Zar kanatlılardan, toplu olarak yaşayan, yuvaları toprağın altında olan ve birçok türü bulunan böceklerin genel adı.

- karānfil** (B.85) < karanfil (*Ar. karanful*): Karanfilgillerden, güzel renkli çiçekler açan bir süs bitkisi.
- karanlık** (B.85) < karanlık: Işık olmama durumu.
- karar** (N.257, B.85) < karar (*Ar. karar*): Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı.
- karavan** (B.85) < kervan (*Far. kārban*): Uzak yerlere yolcu ve ticaret eşyası taşıyan yük hayvanı katarı.
- kardaş** (N.257, B.85) < kardeş: Aynı anne babadan doğmuş veya anne babalarından biri aynı olan çocukların birbirine göre adı.
- karga** (B.85) < karga: Kargagillerden, kanatları geniş, tüyleri kara renkte, tarla ve bahçelere çok zarar veren kuş.
- karın** (B.85) < karın: İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi.
- karişik** (N.258, B.85) < karişik: Aynı nitelikteki şeylerden oluşmuş.
- karpuz** (B.85) < karpuz (*Far. ħarbūz*): Kabakgillerden, sürüngen gövdeli parçalı sert yapraklı, sarı çiçekler açan bir bitki.
- kasaba** (N.258, B.85) < kasaba (*Ar. kaşaba*): Şehirden küçük, köyden büyük, henüz kırsal özelliklerini yitirmemiş olan yerleşim merkezi, belde.
- kasabana** (B.85) < kasaphane (*Ar. kaşşāb + Far. ħāne*): Kesimevi, mezbaha, kanara.
- kasap** (N.258, B.85) < kasap (*Ar. kaşşāb*): Sığır, koyun gibi eti yenecek hayvanları kesen veya dükkânında perakende olarak satan kimse.
- kasāvat** (B.85) < kasavet (*Ar. kasāvet*): Üzüntü, tasa, kaygı, sıkıntı.
- kasnak** (B.85) < kasnak: Enli çember.
- kaş** (B.85) < kaş: Gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar.
- kaşagija** (B.86) < kaşağı: Hayvanları tımar etmek için kullanılan, sacdan, dişli araç.
- kaşika** (Z.216, B.86) < kaşık: Sulu veya bazı ufak taneli yiyecekleri ağza götürmeye yarayan saplı sofraya aracı.
- kat** (Z.215, N.259, B.86) < kat: Bir yapıda iki döşeme arasında yer alan daire veya odaların bütünü.
- katilj** (M.136, B.86) < katil (*Ar. kātīl*): İnsan öldüren kimse, cani.
- katir** (B.86) < katır: Atgillerden, kısrağ ile erkek eşeğin çiftleşmesinden doğan melez hayvan.

- kavak** (B.86) < kavak: Söğütgillerden, sulak bölgelerde yetişen, boyu bazı türlerinde 30-40 metreye değin çıkan, kerestesinden yararlanılan uzun boylu bir ağaç (Populus).
- kaval** (B.86) < kaval: Genellikle kamıştan yapılan, daha çok çobanların çaldığı, yumuşak sesli, üflemeli bir çalgı.
- kavane** (B.86) < kahvehane (*Ar. kahve + Far. hāne*): Kahve içilen yer.
- kavanoz** (B.86) < kavanoz (*Rum. kabanos*): Genellikle kamıştan yapılan, daha çok çobanların çaldığı, yumuşak sesli, üflemeli bir çalgı.
- kaves** (B.81) < kafes (*Ar. kafes*): Hayvanlar için aralıklı tel, metal veya ağaç çubuklardan yapılmış taşınabilir bölme.
- kavga** (N.250, M.133, B.86) < kavga (*Far. gavgā*): Düşmanca davranış ve sözlerle ortaya çıkan çekişme veya dövüş, münaza.
- kavgadžija** (B.86) < kavgacı: Kavga etmeyi seven, kavga çıkaran kimse.
- kavun** (B.86) < kavun: Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, iri meyveli bir bitki.
- kavurma** (N.250, B.86) < kavurma: Kavurmak işi.
- kazan** (Z.210, M.133, B.86) < kazan: Çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap.
- kazandžija** (B.86) < kazancı: Kazan yapan, satan veya onaran usta.
- kazmadžija** (B.86) < kazmacı: Kömür ocaklarında kazma ile kömür çıkaran işçi.
- kestenje** (*bk. Škaljić, HS.407*), koštanje (SD) (*Rum. kostano*) < kestane: Kabuklu bir tür meyve. *KD*: Koštanje su orašasti plodovi puni vitamina i ostalih hranljivih svojstava. *T*: Kestane, vitaminlerle ve diğer besleyici özelliklerle dolu bir meyve türüdür.
- kijamet** (N.265, Z.218, B.87) < kıyamet (*Ar. kıyāmet*): Tek tanrılı dinlerin inancına göre dünyanın sonu ve bütün ölümlerin dirilerek mahşerde toplanacağı zaman, hesap günü, kıyamet günü, mahşer günü.
- kijmet** (B.87) < kıymet (*Ar. kıymet*): Değer.
- kilif** (B.87) < kılıf (*Ar. gilāf*): Bir şeyi korumak için kendi biçimine göre, çoğunlukla yumuşak bir nesneden yapılmış özel kap.
- kirez** (B.87) < kiraz (*Rum. kerazi*): Gülgillerden, ılıman iklimlerde yetişen bir meyve ağacı.
- kirk** (B.87) < kırk: Otuz dokuzdan sonra gelen sayının adı.
- kirmizi** (B.87) < kırmızı (*Ar. kırmizī*): Al, kızıl renk.

- kiş** (B.87) < kış: Kuzey yarım kürede 22 Aralık-21 Mart tarihleri arasındaki zaman dilimi, sonbaharla ilkbahar arasındaki soğuk mevsim.
- kisa** (B.87) < kısa: Boyu, uzunluğu az olan, uzun karşıtı.
- kivirdžik** (B.88) < kıvrırcık: Küçük küçük kıvrımları olan.
- kiz** (B.88) < kız: Dişi çocuk.
- kizevljad** (B.88) < kız evlat: Kız çocuğu.
- kizilbaş** (B.88) < kızılbaş : şii mezhebinin bir kolundan olan.
- kizkardaş** (B.88) < kız kardeş: Bir kimsenin bayan kardeşi, baci, hemşire, şvester.
- kodža** (B.88) < koca: Bir kadının evlenmiř olduđu erkek, eř, zevç.
- kol** (B.88) < kol: İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm.
- kolaj** (B.88) < kolay: Sıkıntı çekmeden, yorulmadan yapılabilen, emeksiz, zahmetsiz, güç(II) ve zor karşıtı.
- kolan** (N.273, M.141, B.88) < kolan: Bir şeyi bağlamaya, sıkmaya, alttan tuturmaya vb. yarayan, genellikle keçi kılından örülen, dayanıklı, uzun ve enlice bağ.
- kolomboć** (N.274, B.88) < kokoroz (*Arn. kokérr*): Mısır.
- kompres** (N.275, B.88) < kompres (Fr. compresse): Yaraların bakımında veya başka bir amaçla kullanılan katlı bez.
- komşija** (B.88) < komşu: Konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad.
- konak** (Z.225, B.88) < konak: Büyük ve gösterişli ev.
- kondura, kundura** (Z.225) < kundura (*İtl. condura*): Kaba işlenmiş, bağsız, konçsuz ayakkabı.
- kopća** (B.89) < kopća (*Bul. kopća*): Bir giysinin iki yanını bitiřtirmeye yarayan ve metal bir halka ile bir çengelden oluřan araç, agraf.
- kopuk** (B.89) < kopuk: Kopmuş.
- korbać** (B.89) < kırbać: Tek parça deri veya uzun esnek bir deđneđin ucuna sıırım bađlanarak yapılmıř vurma aracı.
- korku** (B.89) < korku: Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü.
- korkuć** (B.89) < korkunç: Çok korkulu, korku veren, dehřete düřüren, müthiř.
- korudžija** (B.89) < korucu: Orman veya kır bekçisi.
- kova** (Z.222) < kova: Genellikle su ve sulu şeyler taşımaya, kuyudan veya denizden su çekmeye yarayan üstünden kulplu kap.

- kovan** (B.89) < kovan: Fişegin kapsül, barut ve kurşun taşıyan yuva bölümü, kapçık.
- kreč** (B.89) < kireç (*Far. gireç*): Mermer, tebeşir, kireç taşı, alçı taşı gibi birçok taşın özünü oluşturan kalsiyum oksit.
- krečtaš** (B.89) < kireç taşı: Kireç ocağında işlenerek kireç elde edilen, kalsiyum karbon tuzundan bileşik kayaç, kalker, kils.
- krompir** (N.288, B.90, BKS) < kumpir (*Bul. krumpir*): Patates.
- krtola** (N.288, B.90, BKS) < kartof (*Rus. kartófel*): Patates.
- kubur** (N.289,Z.234, B.90) < kubur: Tuvalet deliğinden lağima inen boru.
- kučuk** (B.90) < küçük: Boyutları, benzerlerinininkinden daha ufak olan, mikro, büyük karşıtı.
- kujruk** (Z.235, B.90) < kuyruk: Hayvanların çoğunda, gövdenin sonunda bulunan, omurganın uzantısı olan uzun ve esnek organ.
- kujumdžija** (B.90) < kuyumcu: Değerli metal ve taşlardan bilezik, küpe vb. süs eşyası yapan veya satan kimse, sarraf, mücevherci, cevahirci.
- kuju** (B.90) < kuyu: Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silindirik biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanan çukur.
- kujundžija** (B.90) < kuyucu: Kuyu kazmayı iş edinmiş kimse.
- kula** (B.90) < kule (*Ar. kulle*): Çoğunlukla kare veya silindirik biçimindeki yüksek yapı.
- kulak** (N.291, B.90) < kulak: Başın her iki yanında bulunan işitme organı.
- kumaš** (B.90) < kumaş (*Ar. kumāš*): Pamuk, yün, ipek vb.nden makinede dokunmuş her türlü dokuma.
- kumbara** (N.291) < kumbara (*Far. ħumbere*): Para biriktirmek için kullanılan, bozuk veya kâğıt para atılan deliği olan, metal, toprak, plastikten yapılmış küçük kap.
- kumri** (B.90) < kumru (*Far. ħumrī*): Güvercinler takımından, güvercinden küçük, boz, gri renkli bir kuş.
- kundak** (N.292, B.90) < kundak: Yeni doğmuş çocuğu ilk aylarda sıkıca sarıp sarmalamaya yarayan geniş bez.
- kunduradžija** (B.90) < kunduracı: Kundura yapan veya satan kimse.
- kuran** (B.90) < kuran: İslâm dininin kutsal kitabı.
- kurbān** (N.293, B.90) < kurban (*Ar. ħurbān*): Dinin buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvan.
- kurbānbajram** (N.293, B.90) < kurban bayramı: Ay takvimine göre Zilhicce ayının onunda başlayıp dört gün süren ve kurban kesilen dinsel bayram.

kurbānčorba (B.90) < kurban çorbası: Etli bir çorba.

kuri (B.90) < kuru: Suyu, nemi olmayan, yaş ve nemli karşıtı.

kuršum (B.90) < kurşun: Atom numarası 82, atom ağırlığı 207,21, yoğunluğu 11,3 olan, 327,4 °C'de eriyen, yumuşak ve bükülgen, esmer renkte bir element.

kurt (B.91) < kurt: Köpekgillerden, Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da yaşayan, postu gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan.

kurtalisat (M.149) < kurtar-: Kurtarmak eylemi.

kuš (B.91) < kuş: Yumurtlayan omurgalılardan, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı.

kušak (B.91) < kuşak: Bele sarılan uzun ve enli kumaş.

kusur (Z.236, N.294, B.91) < kusur (*Ar. kušūr*): Eksiklik, noksan, nakisa.

kutija (B.91) < kutu: İnce tahta, mukavva, teneke, plastik vb.nden yapılmış, genellikle kapaklı kap.

kuvet (N.289, B.91) < kuvvet (*Ar. kuvvet*): Fiziksel güç, takat.

kuzi (B.91) < kuzu: Koyun yavrusu.

kuziet (B.91) < kuzu eti: Kuzunun kesilip parçalanmış eti.

-L-

lagum (N.297, B.93, BKS) < lagün (*Fr. lagüne*): Deniz kulağı.

lakrdija (M.152, N.298, B.93) < lakırdı: Söz, laf.

lāmpa (B.93) < lamba (*Rum. lampa*): Petrol gibi yanıcı bir madde yakarak veya elektrik akımıyla içindeki teller akkor durumuna geçerek ışık veren alet.

lana (B.93) < lahana (*Rum. lahano*): Turpgillerden, geniş ve kalınca kat kat yaprakları olan, güz ve kış sebzesi olarak yetiştirilen ve birçok türü olan bitki, kelem.

lanadolma (B.93) < lahana dolması: Sarma.

lanaturši (B.93) < lahana turşusu: Lahanadan yapılan turşu.

lāpa (B.93) < lapa (*Rum. lapa*): Nişastalı tanelerin, su ile kaynatılarak bulamaç kıvamına getirilmiş durumu.

lapazan (B.93) < lafazan (*Far. lafzen*): Geveze.

leblebija (B.93) < leblebi (*Far. leblebi*): Dış kabuğu çıkarıldıktan sonra fırında kavrulup çerez olarak yenen nohut.

legen (B.93) < leğen (*Far. leğen*): Genellikle, içinde bir şey yıkamak için kullanılan metal veya plastikten yayvan kap.

lehim (B.93) < lehim (*Ar. laḥm*): Erime noktaları düşük metalleri tutturma işlemlerinde kullanılan, kalay ve kurşun alaşımlarının genel adı.

lehimdžija (B.93) < lehimci: Lehim yapan kimse.

lējlek (B.93) < leylek (*Far. legleg*): Leyleksilerden, kışın tropikal Afrika'da yaşayan, siyah telekli, uzun gagalı, uzun bacaklı, büyük, beyaz, göçmen kuş.

levha (B.93) < levha (*Ar. levḥa*): Bir yere asılmak için yazılmış yazı, safiha

levrek (B.93) < levrek (*Rum. lavraki*): Levrekgillerden, eti beyaz, üzeri pullu iri bir balık.

lezet (B.93) < lezzet (*Ar. lezzet*): Ağız yoluyla alınan tat.

liman (Z.242, B.93) < liman (*Rum. limeni*): Gemilerin barınmalarına, yük alıp boşaltmalarına, yolcu indirip bindirmelerine yarayan doğal veya yapay sığınak.

limun (B.93) < limon (*Rum. limun*): Turunçgillerden, 3-5 metre yüksekliğinde, kışın yapraklarını dökmeyen, beyaz çiçekli bir ağaç.

lokanta (B.94) < lokanta (*İtl. locanda*): Yemek pişirilip satılan yer, aşevi, restoran.

lokma (B.94) < lokma (*Ar. luḳme*): Ağıza bir defada alınıp götürülen yiyecek parçası, sokum.

lokmadžija (B.94) < lokmacı: Lokma yapan veya satan kimse.

lokum (N.306, B.94) < lokum (*Ar. rāḥat + ḥulḳūm*): Şekerli nişasta eriyiğini pişirip hafif ağdalaştırarak yapılan, küçük küp veya dikdörtgen biçiminde kesilen şekerleme, kesme, latilokum.

londža (Z.244, B.94) < lonca (*İtl. loggia*): Belli bir iş kolunda usta, kalfa ve çırakları içine alan dernek, korporasyon.

-Lj-

ljāle (B.95) < lale (*Far. lāle*): Zambakgillerden, yaprakları uzun ve sivri, çiçekleri kadeh biçiminde, türlü renkte bir süs bitkisi.

ljānet, njānet (B.95) < lanet (*Ar. la 'net*): Tanrı'nın merhametinden yoksun olma.

ljastik (B.95) < lastik (*Fr. élastique*): Ayakkabı üzerine giyilen kauçuktan pabuç.

ljāzim (B.95) < lazım (*Ar. lāzim*): Gerek, gerekli.

lješ (N.302, B.95) < leş (*Far. lāşe*): Kokmuş hayvan ölüsü.

-M-

mafiš (B.97) < mafiş (*Ar. māfīhi + şey'*): Yok, kalmadı anlamında kullanılan bir söz.

- magaza** (B.97) < mağaza (*Fr. magasin*): Büyük dükkân.
- mahala** (N.321, B.97) < mahalle (*Ar. mahalle*): Bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her biri.
- maja** (M.160, N.314, B.97) < maya (*Far. māye*): Bazı besinlerin yapımında mayalanmayı sağlamak için kullanılan madde.
- majahoş** (B.97) < mayhoş (*Far. mey + hoş*): Tadı şekerli ve az ekşi olan.
- majdan** (B.97) < maden (*Ar. ma 'den*): Yer kabuğunun bazı bölgelerinde çeşitli iç ve dış doğal etkenlerle oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan mineral.
- makara** (B.97) < makara (yap-) (*Ar. bekere*): Üzerine iplik, tel, şerit vb. sarılan, kenarları çıkıntılı, ekseni boyunca delik silindir, bobin.
- makaze** (B.97) < makas (*Ar. miķaşş*): Bir eksen çevresinde dönebilecek biçimde çapraz eklemiş, birbirine bakan yüzleri keskin iki çelik lamadan oluşmuş, arasına yerleştirilen herhangi bir şeyi kesmeye yarayan araç, sındı.
- māl** (N.316, M.161, B.97) < mal (*Ar. māl*): Bir kimsenin, bir tüzel kişinin mülkiyeti altında bulunan, taşınır veya taşınmaz varlıkların bütünü.
- māmur** (B.97) < mahmur (*Ar. mahmūr*): Sarhoşluğun neden olduğu sersemlik içinde olan.
- mamurluk** (N.317, B.97) < mahmurluk: İçki içmiş bir kimsenin duyduğu baş ağrısı ve sersemlik, ayıltı.
- mamuz** (B.97) < mahmuz (*Ar. mihmāz*): Çizmenin ya da potinin arkasına takılan ve binek hayvanlarını dürterek hızlandırmaya yarayan metal parça.
- mana, mahana** (B.97) < bahane (*Far. bahāne*): Bir şeyin gerçek nedeni gizlenerek ileri sürülen uydurma neden.
- mandal** (N.317, B.97) < mandal (*Ar. mandal*): Kapı vb. şeyleri kapalı tutmaya yarayan, döner tahta veya metal parça.
- mandarina** (B.97) < mandalina (*İtl. mandarino*): Turunçgillerden, ılıman iklimlerde yetişen ve portakala çok benzeyen bir ağaç.
- mangal** (N.317, B.97) < mangal (*Ar. manḡal*): Isınmaya, bir şey pişirmeye yarayan, sac, bakır veya pirinçten, türlü biçimlerde üstü açık ayaklı ocak, korluk.
- mantija** (B.97) < mantı: İçine kıyma konularak küçük bohçalar biçiminde dürülen hamur parçaları.
- marangoz** (B.97) < marangoz (*Rum. marangos*): Ağaç işleriyle uğraşan ve ağaçtan çeşitli eşya yapan usta.

- maraz** (B.97) < maraz (*Ar. marāz*): Hastalık.
- marifet** (Z.253, B.98) < marifet (*Ar. ma'rifet*): Ustalık, hüner, uzmanlık.
- marifetluk, merifetluk** (N.319, M.162, B.98) < marifetlik: Usta, hünerli.
- maşa** (B.98) < maşa (*Far. māše*): Ateş veya kızgın bir şey tutmaya, korları karıştırmaya yarayan iki kollu metal araç.
- maşala** (M.163, Z.255, B.98) < maşallah (*Ar. māšā'a+allāh*): *Ne güzel, Allah nazardan saklasın* anlamlarında beğenme duyguları bildiren bir söz.
- maşina** (B.98, BKS) < makine (*İtl. macchina*): Herhangi bir enerji türünü başka bir enerjiye dönüştürmek, belli bir güçten yararlanarak bir işi yapmak veya etki oluşturmak için çarklar, dişliler ve çeşitli parçalardan oluşan düzenekler bütünü.
- maskaradžija** (B.98) < maskaracı: Maskara gibi, maskaraya benzer bir biçimde.
- maşrapa** (B.98) < maşrapa (*Ar. maşraba*): Metal, toprak, plastik vb.nden yapılmış, ağzı açık, kulplu, bardağa benzeyen, küçük kap.
- masus** (B.98) < mahsus (*Ar. maḥşūš*): Özgü.
- matara** (Z.254, N.320, B.98) < matara (*Ar. miṭhare*): Yolculukta ve askerlikte kullanılan, boyna veya bele asılı olarak taşınan, genellikle aba, deri veya metalden yapılmış su kabı.
- matrak** (M.162, N.320, B.98) < matrak (*Ar. mitrak*): Eğlenceli, gülünç. *KD*'de, *matrak* sözcüğü Türkçedeki anlamından farklı olarak zekâ seviyesi düşük insanlar için kullanılır.
- mātūh** (N.320, B.98) < matuf (*Ar. ma'tūf*): Bir yöne eğilmiş.
- māvi** (Z.249, B.98) < mavi (*Ar. ma i*): Renk.
- mazbata** (Z.250, N.314, B.98) < mazbata (*Ar. mazbaṭa*): Tutanak.
- māzun** (B.98) < mahzun (*Ar. maḥzūn*): Üzgün.
- meçeme** (B.98) < mahkeme (*Ar. maḥkeme*): Bir yargıçtan veya bazen savcı ve yargıçlardan oluşan bir kurulun, yargı görevini yerine getirdikleri yer, yargı yeri, yargıevi, mahkeme kapısı.
- medrese** (B.98) < medrese (*Ar. medrese*): İslam ülkelerinde, genellikle İslam dini kurallarına uygun bilimlerin okutulduğu yer.
- medžidije** (N.325, B.98) < meci diye (*Ar. mecīdiyye*): Osmanlı Devleti'nde 1840 yılında basılmış, 20 kuruş değerinde olan gümüş sikke.
- megara** (M.163) < mağara (*Ar. mağāre*): Bir yamaca veya kaya içine doğru uzanan, barınak olarak kullanılabilen yer kovuğu, in.

- mehāne** (N.325, B.98) < meyhane (*Far. mey + ḥāne*): İçki satılan ve içilen yer, içki yeri.
- mejdān** (B.98) < meydan (*Ar. meydān*): Alan.
- mejtep** (B.98) < mektep (*Ar. mekteb*): Okul.
- mejt, mejttaš** (B.98) < meyyit taşı (*Ar. meyyit*): Ölü taşı.
- mēktup** (B.98) < mektup (*Ar. mektūb*): Bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıt, name.
- meleč, melek** (B.99) < melek (*Ar. melek*): Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına ve nurdan olduğuna inanılan manevi varlık, ferişte.
- meme** (B.99) < meme: Yavrularını emzirmek için, memelilerin göğsünde türlü biçim ve sayıda bulunan, meme başı denilen çıkıntıları olan organ, bicik, emcek, emcik.
- memnun** (B.99) < memnun (*Ar. memnūn*): Kıvançlı, mutlu.
- memur** (B.99) < memur (*Ar. me'mūr*): Devlet hizmetinde aylıkla çalışan kimse, görevli.
- mēndilj** (B.99) < mendil (*Ar. mendīl*): Burun ve ter silmekte, el ve yüz kurulamakta kullanılan küçük, kare biçiminde kumaş veya yumuşak, ince kâğıt.
- menduš** (B.99) < menguş: Bir tür küpe.
- meraba** (B.99) < merhaba (*Ar. merḥabā*): Selam.
- meraja** (B.99) < mera (*Ar. mer'ā*): Otlak.
- merak** (M.164, Z.257, B.99) < merak (*Ar. merāk*): Bir şeyi anlamak veya öğrenmek için duyulan istek.
- meraklija** (Z.257, M.164, B.99) < meraklı: Her şeyi anlamak ve bilmek isteyen, araştırmacı, mütecessis.
- merdiven** (B.99) < merdiven (*Far. nerdubān*): Bir yere çıkmaya veya bir yerden inmeye yarayan basamaklar dizisi, badal, basak.
- merhāmat** (B.99) < merhamet (*Ar. merḥamet*): Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma.
- merhāmatan** (SD) < merhametli (*Ar. merḥamet + Sırp. -an*): Merhamet eden. *KD*: Merhametan čovjek *T*: Merhametli adam
- mertek** (B.99) < mertek: Yapıda kullanılan, dört köşe ya da yuvarlak, uzun ve kalınca ağaç.
- mesdzid** (B.99) < mescid (*Ar. mescid*): Genellikle minaresiz, küçük cami.

- meteriz, meteris** (N.324, B.99) < meteriz (*bk. TB.663*): Siper.
- meve** (B.102) < meyve (*Far. mīve*): Bitkilerde çiçeğin döllenmesinden sonra yumurtalığın gelişmesiyle oluşan tohumları taşıyan, genellikle yenebilen organ, yemiş.
- mevljud** (B.99) < mevlit (*Ar. mevlid*): Hz. Muhammed'in doğumunu, hayatını anlatan mesnevi.
- meza** (M.164, N.322, B.99) < meze (*Far. meze*): İçki içilirken yenilen yiyecek.
- mezar** (B.99) < mezar (*Ar. mezar*): Ölünün gömülü olduğu yer, gömüt, kabir, sin(I), makber, metfen.
- mezardžija** (B.99) < mezarıcı: Mezar kazan kimse.
- mezartaš** (B.99) < mezar taşı: Gömülen kişiye ait kimlik bilgileri, dua vb. yazıları kazınmış olarak üzerinde bulunduran ve mezarın baş ucuna dikilen taş, hece taşı.
- mīde** (B.100) < mide (*Ar. mi'de*): Omurgalılarda, sindirim sisteminin, yemek borusu ile onikiparmak bağırsağı arasında besinlerin sindirime hazır duruma getirildiği; omurgasız hayvanlarda ise sindirim kanalının bu bölgeye karşılık olan parçası.
- mīlet** (Z.258, N.325, M.165, B.100) < millet (*Ar. millet*): Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus.
- mīmar** (B.100) < mimar (*Ar. mi'mār*): Yapıların planını hazırlayıp bunların gerçekleşmesini sağlayan kimse.
- mināre** (B.100) < minare (*Ar. menāre*): Camilerde müezzinin ezan okuduğu, sela verdiği, şerefesi olan, çoğunlukla taştan, yüksek ve ince yapı.
- minber** (B.100) < minber (*Ar. minber*): Camilerde hutbe okunan merdivenli, yüksekçe yer.
- minder** (N.326, B.100) < minder: İçi yumuşak bir malzeme ile doldurularak dikilen, oturmaya, yaslanmaya yarar şilte.
- miraz** (N.327, B.100) < miras (*Ar. mīrās*): Birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet, kalıt, bırakıt, tereke.
- misir** (B.100) < mısır (*Ar. mišr*): Buğdaygillerden, gövdesi boğumlu ve kalın, yaprakları şerit biçiminde, boyu yaklaşık 2 metre olabilen, erkek çiçekleri tepede salkım durumunda, dişi çiçekleri yaprakla gövde arasında koçan biçiminde olan bir kültür bitkisi.

- mor** (B.100) < mor: Kırmızı ile mavinin karışmasından oluşan renk, menekşe renginin kırmızıya çalanı.
- muābet** (B.100) < muhabbet (*Ar. maḥabbet*): Sevgi.
- mualebi** (B.100) < muhallebi: Süt, şeker ve pirinç ununun kaynatılmasıyla yapılan bir tatlı.
- muālim** (B.100) < muallim (*Ar. mu'allim*): Öğretmen.
- muanat** (M.171, B.100) < muhannat (*Ar. muḥannes*): Alçak, korkak, namert.
- mubāreç, mubarek** (Z.80, B.100) < mübarek (*Ar. mubārek*): Kutlu, kutsal.
- muderis** (B.100) < müderris (*Ar. muderris*): Ders veren profesör.
- mudur** (B.100) < müdür (*Ar. mudīr*): İdare eden, yöneten.
- muflis** (B.100) < müflis (*Ar. müflis*): Batkın.
- mufta** (N.337, B.100) < müfte (*bk. TB.697*): Ücretsiz.
- muftija** (B.100) < müftü (*Ar. muftī*): İl ve ilçelerde Müslümanların din işlerine bakan görevli.
- muhādżir** (B.100) < muhacir (*Ar. muhacir*): Göçmen.
- muhtaç** (Z.268, B.100) < muhtaç (*Ar. muḥtāc*): Bir şeye gereksinim duyan.
- muhtar** (B.100) < muhtar (*Ar. muḥtār*): Köy ve mahallenin yasalarla belirtilmiş işlerini yürütmek için o köy veya mahallede oturanların seçtikleri kimse, köy muhtarı, mahalle muhtarı.
- muhur** (B.101) < mühür (*Far. muhr*): Bir kimsenin, bir kuruluşun adının veya unvanının tersine kazılı bulunduğu, metal, lastik vb.nden yapılmış araç, damga, kaşe.
- mukajet** (B.101) < mukayyet (*Ar. muḳayyed*): Bağlı olan, bağlanmış.
- mula** (N.336, B.101) < molla (*Ar. mevlā*): Büyük kadı.
- mum** (B.101) < mum (*Far. mūm*): Bir fitilin etrafına erimiş bal mumu, içyağı, stearik asit veya parafin dökülerek genellikle silindir biçiminde dondurulan ince, uzun aydınlatma aracı.
- mureçep** (B.101) < mürekkep (*Ar. murekkeb*): Yazı yazmak, desen çizmek veya basmak için kullanılan, türlü renklerde sıvı madde.
- musaf** (N.337, B.101) < musap (*Ar. muşāb*): Başına bir kötülük, felaket gelmiş olan.
- musāfir** (Z.267, N.337, B.101) < misafir (*Ar. musāfir*): Konuk.
- musafirhāna** (B.101) < misafirhane (*Ar. musāfir + Far. ḥāne*): Konukevi.

- musaka** (B.101) < musakka (*Ar. musakḳā*): Ufak parçalar biçiminde doğranmış sebzelerin, kuşbaşı et veya kıyma ve soğanla pişirilmesiyle yapılan bir yemek.
- musandra** (B.101) < musandıra (*Rum. mesandiro*): Evlerde yatak yorgan konulan yer, yüklük.
- mušemā** (M.171, Z.268, B.101) < muşamma (*Ar. mu'ammā*): Bilmece.
- musliman** (B.101) < müslüman (*Ar. muslim + Far. -ān*): İslam dininden olan kimse, Muhammedî, Müslim, Müselman, mümin.
- muslin** (B.101) < muslin (*Fr. mousseline*): Sık dokunmuş, ince, yumuşak ve parlak bir kumaş.
- musluk** (B.101) < musluk (*Ar. maslūk*): Takıldığı boru veya kabın içindeki akışkanı, istenildiğinde akıtılabilecek bir düzende yapılmış açılır kapanır alet.
- mušmula** (B.101) < muşmula (*Rum. musmulo*): Gülgillerden, 2-3 metre yüksekliğinde dikenli küçük bir ağaç (*Mespilus germanica*).
- mušteri** (N.338) < müşteri (*Ar. mušterī*): Hizmet, mal vb. alan ve karşılığında ücret ödeyen kimse.
- muštuluk** (Z.269, M.171, B.101) < muštu: Armağan, müjdelik.
- muteveli** (B.101) < müteveli (*Ar. mütevellī*): Bir vakfın yönetimi kendisine verilmiş olan kimse.
- mutfak** (B.101) < mutfak (*Ar. maṭbaḥ*): Yemek pişirilen yer, aş damı.
- mutlak** (B.101) < mutlaka (*Ar. muṭlaḳā*): Kesinlikle.
- muzičar** (B.102, BKS) < müzikçi: Müzisyen.
- muzika** (B.102, BKS) < müzik (*Fr. musique*): Birtakım duygu ve düşünceleri belli kurallar çerçevesinde uyumlu seslerle anlatma sanatı, musiki:

-N-

- nadžak** (M.185, B.103) < nacak: Sapı kısa, küçük odun baltası.
- nafaka** (M.183, Z.286, N.342, B.103) < nafaka (*Ar. nafaka*): Geçimlik. *KD*'de *nafaka* sözcüğü Allah'tan gelen bereketi ifade etmek için de kullanılır.
- naftalin** (B.103) < naftalin (*Fr. naphthaline*): Maden kömürü katranının kuru kuruya damıtılmasından elde edilen, özel kokulu, beyaz, 1,158 yoğunluğunda, 80 °C'de eriyen, 218 °C'de kaynayan, suda erimeyen, alkol, benzol ve eterde kolaylıkla eriyen, kumaş, elbise, halı vb.ni güve gibi zararlılardan korumakta kullanılan antiseptik bir hidrokarbon.

- nahija** (N.360, B.103) < nahiye (*Ar. nāhiye*): Bucak.
- nakarada** (B.103) < nakkare (*Ar. nakka:re*): Mehter takımında yer alan ve iki değnekle vurularak çalınan küçük bir davul.
- nāl** (B.103) < nal (*Ar. na 'l*): At, eşek, öküz vb. yük hayvanlarının tırnaklarına çakılan, ayağın şekline uygun demir parçası.
- nalča** (B.103) < nalça (*Ar. na 'l+Far. -çe*): Ayakkabıların altına çakılan demir.
- nalın** (B.103) < nalın (*Ar. na 'leyn*): Ahşap, açık parmaklı ayakkabı, takunya.
- nāljet** (N.350, B.103) < lalet: bk. lĵānet
- nam** (N.350, B.103) < nam (*Far. nām*): Ad.
- namāz** (N.350, B.103) < namaz (*Far. namāz*): İslam'ın beş şartından biri olan ve Müslümanların günde beş vakit, dinî kurallara göre yapmak zorunda oldukları ibadet.
- namćor** (B.103) < nankör (*Far. nānkūr*): İyilikbilmez.
- namuz** (B.103) < namus (*Ar. nāmūs*): Bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık, iffet.
- nāna** (N.351, B.103) < nane (*Ar. na 'na ':* Ballıbabagillerden, yaprakları sapsız, çiçekleri beyaz veya menekşe renginde, güzel kokulu, yaprakları baharat olarak kullanılan, çok yıllık ve otsu bir kültür bitkisi.
- nana** (SD) < nine: *KD*: Nana je srećna kad joj unučad dođu u pošjetu. *T*: Torunları ziyarete geldiği zaman nine, mutludur.)
- nar** (N.354, B.104) < nar (*Far. nār, enār*): Nargillerden, yaprakları karşılıklı, çiçekleri büyük, koyu kırmızı renkte, küçük bir ağaç.
- nargile** (N.354, B.104) < nargile (*Far. nargile*): Tömbeki denilen bir cins tütünün dumanının sudan geçirilerek içilmesini sağlayan araç.
- nasihat** (B.104) < nasihat (*Ar. naşihat*): Öğüt.
- nića** (B.104) < nikah (*Ar. nikāh*): Bir erkekle bir kadının evlilik birliği kurmasını sağlayacak yasal işlem, evlilik akdi.
- nīmet** (N.368, B.104) < nimet (*Ar ni 'met*): İyilik, lütuf, ihsan.
- nina** (B.104) < ninni: Bebeklerin uyumasına yardımcı olmak için söylenen türkü.
- nišan** (B.104) < nişan (*Far. nişan*): İşaret, iz, belirti, alamet.
- nişandžija** (B.104) < nişancı: Attığı kurşun, taş vb. ile hedefi vurmakta ustalık kazanmış olan.

nište (B.104) < ništa (Far. *nišāste*): Tahıl tanelerinden, mercimek, bezelye vb. bakla türleri veya patates gibi birtakım yumruların özel yöntemlerle çıkarılan una benzer bir madde.

nizam (N.367, Z.292, B.104) < nizam (Ar. *nizām*): Düzen.

nobetšeer (B.104) < nöbet şekeri: Halk arasında ilaç olarak kullanılan billurlaşmış şeker.

nohut (B.105) < nohut (Far. *nohūd*): Baklagillerden, ana yurdu Akdeniz kıyıları olan, birleşik telek yapraklı, çiçekleri sarımsak renkte, tanesi baklamsı bir bitki.

nokta (B.105) < nokta (Ar. *nuқта*): Çok küçük boyutlarda işaret, benek.

nur (B.105) < nur (Ar. *nūr*): Aydınlık, ışık, parlaklık, ziya.

-Nj-

-

-O-

oćuz (B.111) < ökü: Çift sürmekte, kağı çekmekte kullanılan, etinden yararlanılan, iğdiş edilmiş erkek sığır.

odabaš (B.107) < odabaşı: Hanlarda çalışan uşakların başı.

odadžija (B.107) < odacı: Resmî kuruluşlarda, iş yerlerinde temizlik ve getir götür işlerine bakan görevli, hizmetli, hademe, müstahdem.

odaja (Z.302, B.107) < oda : Evin veya herhangi bir yapının oturma, çalışma, yatma gibi işlere yarayan, banyo, salon, giriş vb. dışında kalan, bir veya birden fazla çıkışı olan bölümü, göz.

odun (B.107) < odun: Yakılmak için kesilmiş, parçalanmış ağaç

odunč (B.111) < ödünç: İleride geri verilmek veya alınmak şartıyla alınan veya verilen (şey).

odundžu (B.107) < oduncu: Odun kesen veya satan kimse.

odža, hodža (B.107) < hoca (Far. *hväce*): Müslümanlıkta din görevlisi.

odžačar (B.107) < ocakçı: Ateşçi.

odžak (Z.315, B.107) < ocak: Mutfak eşyası.

oglan (N.382, B.107) < oğlan: Erkek çocuk.

ojle (B.111) < öyle: Onun gibi olan, ona benzer.

- ojme** (B.107) < oya: Genellikle ipek ibrişim kullanarak iğne, mekik, tığ veya firkete ile yapılan ince dantel.
- ojun** (B.107) < oyun: Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence.
- ojundžak** (B.107) < oyuncak: Oyun aracı.
- oka** (M.197, N.388, Z.305, B.107) < okka (*Ar. vukıyye*): 1,282 kilogram veya 400 dirhemlik ağırlık ölçüsü birimi, kıyye.
- oklagija** (M.198, B.107) < oklava: Hamur açmakta kullanılan, silindir biçiminde, uzunca, ince değnek.
- oksuruk** (B.111) < öksürük: Ciğerlerdeki havanın, solunum organlarının kasılması ve zorlanmasıyla ağızdan gürültü ile çıkması.
- olak** (B.108) < oğlak: Keçi yavrusu.
- olču** (B.111) < ölçü: Bir niceliği, o nicelik için kabul edilmiş birimlerden birine göre oranlayarak değerlendirme, mizan.
- olje** (B.111) < öğle: Gün ortası, öğlen, öğle vakti.
- oljevakat** (B.111) < öğle vakti: Öğle, zeval vakti.
- olu** (B.111) < ölü: Hayatı sona ermiş, artık yaşamıyor olan, meyyit, morto, diri karşıtı.
- oluk** (B.108) < oluk: Bir şeyin akmasına yarayan üst yanı açık boru.
- omur** (B.111) < ömür (*Ar. 'umr*): Yaşam.
- on** (B.108) < on: Sayı.
- onalti** (B.108) < on altı: Sayı.
- onbeš** (B.108) < on beş: Sayı.
- onbirindži** (B.108) < on birinci: Sıra sayı.
- ondort** (B.108) < on dört: Sayı.
- onići** (B.108) < on iki: Sayı.
- onićindži** (B.108) < on ikinci: Sıra sayı.
- onjedi** (B.108) < on yedi: Sayı.
- onsećiz** (B.108) < on sekiz: Sayı.
- onučundži** (B.108) < on üçüncü: Sıra sayı.
- onüč** (B.108) < on üç: Sayı.
- or** (B.108) < hor (*Far. ḥvār*): Değersiz, önemi olmayan, aşağı.
- ornek** (B.112) < örnek: Benzeri yapılacak olan, benzetilmek istenen şey, model.

- oroz** (Z.311, B.108) < horoz (*Far. ħorūs*): Tavukgillerden, tavuğun erkeği olan kümes hayvanı.
- orta** (B.108) < orta: Bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer.
- ortak** (N.399, B.108) < ortak: Birlikte iş yapan, ortaklaşa yararlarla birbirlerine bağlı kimselerden her biri, şerik, hissedar, partner.
- ortaşecer** (B.108) < orta şekerli: Ne az ne de çok şekeri olan.
- ortu** (B.112) < örtü : Örtmek için kullanılan şey, kuvertür.
- oruč** (B.109) < oruç (*Far. rūze*): Tanrı'ya ibadet amacıyla yeme, içme vb. şeylerden belli bir süre kendini alıkoyma.
- oš** (B.109) < hoş (*Far. ħoş*): Beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren.
- osmanlija** (B.109) < Osmanlı: XIII. yüzyılda Osman Gazi tarafından Anadolu'da kurulan ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dağılan büyük Türk imparatorluğunun uyrukları.
- ošmeri** (B.109) < hoşmerim: Tuzsuz taze peynir, nişasta, pirinç unu konularak yapılan bir tatlı türü.
- ot** (B.109) < ot: Toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayıp yumuşak kalan, ilkbaharda bitip bir iki mevsim sonra kuruyan küçük bitkiler.
- oturak** (N.404, B.109) < oturak: Oturulacak yer veya şey.
- otuz** (B.109) < otuz: Yirmi dokuzdan sonra gelen sayının adı.

-P-

- pać** (M.208, B.113) < pak (*Far. pāk*): Temiz.
- pača** (B.113) < paça (*Far. pāče*): Pantolon, don, şalvar vb. giyeceklerde bacakların çıktığı aşağı bölüm.
- pačavura** (B.113) < paçavra (*Rum. pačavre*): Eskimiş bez veya kumaş parçası, çaput.
- paj** (B.113) < pay: Birden fazla kişi arasında bölüşülmüş bir bütünden, bu kişilerin her birine düşen bölüm, hisse.
- pāli** (B.113) < pahalı: Fiyatı yüksek olan, ucuz karşıtı.
- palto** (B.113, BKS) < palto (*Fr. paletot*): Soğuk havalarda öbür giyeceklerin üstüne giyilen kalın kumaştan giysi.

- pamuk** (B.113) < pamuk (*Far. panbuk*): Ebegümeçigillerden, koza biçimindeki meyvesi üç, dört, beş dilimli olan, sıcak bölgelerde yetişen tarım bitkisi (*Gossypium*).
- papasjani** (B.113) < papaz yahnisi: Soğan, sarımsak, şarap veya sirke katılarak yapılan bir et yemeği.
- papuça, papuče** (B.113) < pabuç (*Far. pāpūš*): Ayakkabı.
- para** (N.413, B.113) < para (*Far. pāre*): Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı, nakit.
- parče** (B.114) < parça (*Far. pārče*): Bir bütünden ayrılan, ayrı sayılan veya artakalan şey.
- pārmak** (N.414, B.114) < parmak: İnsanda ve bazı hayvanlarda ellerin ve ayakların son bölümünü oluşturan, boğumlu, oynak, uzunca organların her biri.
- pas** (N.414, B.114) < pas: Su içinde ve nemli havada metallerin, özellikle demirin yüzeyinde oksitlenme sonucunda oluşan madde.
- paša** (N.417, B.114) < paşa: Osmanlı Devleti zamanında yüksek sivil memurlara ve albaydan üstün rütbede bulunan askerlere verilen unvan.
- pasaport** (N.414, B.114, BKS) < pasaport (*Fr. passeport*): Yabancı ülkelere gidecek olanlara yetkili kuruluşça verilen, yabancı ülke yetkililerinin kimlik incelemesinde geçerli olan belge.
- pastırma** (B.114) < pastırma: Tuz, çemen, kırmızıbiber karışımının et üzerine sürülerek güneşte veya iste kurutulması yoluyla yapılan yiyecek.
- patlidžan** (N.416, B.114) < patlıcan (*Ar. bādincān*): Patlıcangillerden, kalın saplı, uzunca yapraklı otsu bitki.
- pazar** (M.206, Z.316, B.114) < pazar (*Far. bāzār*): Satıcıların belirli günlerde mallarını satmak için sergiledikleri belirli geçici yer.
- pazartesi** (B.114) < pazartesi: Pazar ile salı arasındaki gün.
- peče** (B.114) < peçe: Kadınların sokakta yüzlerine örttükleri ince siyah örtü, nikap.
- pejgamber** (B.114) < peygamber (*Far. peygām-ber*): İnsanlara Tanrı'nın buyruklarını bildiren, onları Tanrı yoluna, dine çağıran kimse, yalvaç, yalavaç, elçi.
- pekči** (B.114) < bekçi: Bir şeyi veya bir yeri bekleyip korumakla görevli kimse.
- pekěj** (B.114) < pekiyi: Öğretimde, öğrencinin değerlendirilmesinde kullanılan en yüksek başarı derecesi.

- pekmez** (M.208, B.115) < pekmez: Genellikle üzüm, dut vb. meyvelerin kaynatılarak koyulaştırılmış biçimi.
- peksimet** (B.115) < peksimet: Pişirildikten sonra dilimler hâlinde kesilerek ısı ile kurutulmuş, uzun süre dayanabilen ekmek.
- pelivan** (N.418, B.115) < pehlivan (*Far. pehlevān*): Güreşçi.
- pelte** (B.115) < pelte (*Far. pālūde*): Nişasta, şeker ve su karışımının pişirilerek soğutulmasıyla yapılan bir tatlı türü.
- penbe** (B.115) < pembe
- pençe** (B.115) < pençe (*Far. penbe*): Beyaza biraz kırmızı karıştırılmasıyla oluşan açık renk.
- pēndir** (B.115) < peynir (*Far. penīr*): Maya ile katılaştırılarak süttten yapılan ve birçok türü olan besin.
- pendirmaja** (B.115) < peynir mayası: Peynir mayası.
- pendžer** (Z.320, N.419, B.115) < pencere (*Far. pencere*): Yapıları veya tren, vapur vb. ulaşım araçlarını aydınlatmak, havalandırmak amacıyla yapılan, çerçeve, cam, panjur, perde gibi eklentilerle daha kullanışlı bir duruma getirilen açıklık.
- penzevenk, pezo** (HS.515) < pezevenk (*Er. pozavak*): Yapıları veya tren, vapur vb. ulaşım araçlarını aydınlatmak, havalandırmak amacıyla yapılan, çerçeve, cam, panjur, perde gibi eklentilerle daha kullanışlı bir duruma getirilen açıklık.
- perčīn** (Z.321, M.209, N.420, B.115) < perçem (*Far. perçem*): Başlarını tıraş edenlerin tepede bıraktıkları saç tutamı.
- perde** (B.115) < perde (*Far. perde*): Görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın önüne gerilen örtü.
- peršembe** (B.115) < perşembe (*Far. penc+şenbe*): Çarşamba ile cuma arasındaki gün.
- pervāz** (N.419, B.115) < pervaz (*Far. pervaz*): Kapı, pencere vb. yerlerin kenarlarına geçirilen ensiz parça.
- peškeš** (N.422, B.115) < peškeš (*Far. pīškeš*): Yaranmak amacıyla uygunsuz olarak verilen şey.
- peşkir** (B.115) < peşkir (*Far. pişgir*): Havlu.
- peškun** (B.115) < peškun (*bk. TB.920*): Yuvarlak hamur tahtası.
- peštāf** (B.115) < peštāf (*bk. TS.1098*): Altın ve diğer değerli eşyaları saklamak için bir kutu.
- pestij** (B.115) < pestil: İnce yufka biçiminde kurutulmuş meyve ezmesi, bastık.

- pihti** (B.115) < pıhtı (*Far. pihtī, puhtī*): Koyulaşarak yarı katı duruma gelmiş sıvı.
- piljav** (M.210, N.423, B.115) < pilav (*Far. pelāv, pilav*): Pirinçten, bulgurdan veya kuskustan yapılan bir yemek.
- pilič** (B.115) < piliç: Tavuğun küçüğü, erginleşmemiş tavuk veya horoz.
- pirinač** (B.116) < pirinç (*Far. birinc*): Buğdaygillerden, kökleri bol su içinde yetişen bir bitki.
- pirjan** (B.116) < büryan (*Far. biryān*): Tandırda susuz pişirilen kebab.
- pis** (N.425, B.116) < pis: Leke, toz veya kirle kaplı olan, kirli, iğrendirici, murdar, mülevves.
- pišman** (B.116) < pişman (*Far. pešmān*): Yaptığı bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülen, nadim.
- pita** (B.116) < pide (*Rum. pita*): Mayalı hamurdan yapılan, isteğe göre üzerine yumurta, kıyma, peynir, pastırma vb. konarak pişirilen, ince, yayvan yiyecek.
- podrum** (SD) < bodrum (*Rum. bodrum*): Bir yapının yol düzeyinden aşağıda kalan bölümü. *KD*: U podrumu ostavljamo stvari koje ne koristimo. *T*: Bodrum'da kullanmadığımız eşyaları bırakıyoruz
- pogača** (B.116) < poğaça (*İtl. focaccia*): İçine peynir, kıyma vb. konarak hazırlanan bir tür tuzlu çörek.
- portokal** (B.116) < portakal (*Fr. Portugal*): Turunçgillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, yaprakları sert bir ağaç.
- post** (N.453, B.116) < post (*Far. pūst*): Tüylü hayvan derisi.
- poštā** (B.116) < posta, postane (*İtl. posta+Far. hāne*): Posta ile gönderilen maddelerin kabul edildiği, postaya verilmiş maddelerin ayırım ve dağıtımının yapıldığı bina.
- poštar** (B.116) < postacı: Mektup, gazete, havale, paket vb.ni gönderilen yere ulaştıran posta idaresi görevlisi.
- posteci, postecija** (B.116) < pösteki (*Far. pūsteki*): Kullanılacak biçime getirilmiş koyun ya da keçi postu.
- prasa** (M.219, B.116) < pırasa (*Rum. praso*): Zambakgillerden, sapından ve yapraklarından yararlanılan, çok yıllık bir kış sebzesi.
- prda** (SD) < pırt : Yansıma sözcük. *KD*: Prda *T*: Pırt
- pul** (B.116) < pul (*Far. pūl*): Posta parası karşılığı mektup zarfı, kartpostallara ve damga resmine karşılık kâğıtlara yapıştırılan, basılı küçük kâğıt parçası.

pusula (M.230, N.493) < pusula (*İtl. bussola*): Üzerinde kuzey güney doğrultusunu gösteren bir mıknatıs iğnesi bulunan ve yön tespit etmek için kullanılan kadranlı araç, yön belirteci.

-R-

rabadžija (N.496, B.117) < arabacı: Arabayı süren kimse.

raf (M.236, Z.345, N.508, B.117) < raf (*Ar. reff*): Üstüne öteberi koymak için duvara veya bir dolabın içine birbirine paralel olarak tutturulmuş, genellikle geniş, uzun tahta veya metal levha.

rahat (N.508, B.117) < rahat (*Ar. rāḥat*): İnsanda üzüntü, sıkıntı, tedirginlik olmama durumu, huzur.

rahatluk, ratlum (N.508, Z.345, B.117) < rahatlık: Üzüntüsü, sıkıntısı, tedirginliği olmama durumu, rahat.

rāhmet (N.508, B.117) < rahmet (*Ar. rahmet*): Birinin suçunu bağışlama, yarlığama, merhamet etme.

rahmetli (N.508, B.117) < rahmetli : Tanrı'nın rahmetine kavuşmuş, bağışlanmış" anlamlarında ölmüş Müslümanları saygıyla anmak için ad veya unvanlarının başına getirilen bir söz.

raja (N.502, B.117) < reaya (*Ar. re'āyā*): Tanzimat'tan önce Osmanlı İmparatorluğu'nun Müslüman olmayan uyrukları.

rakija (B.117) < rakı (*Ar. 'araḳī*): Üzüm, incir, erik vb. meyvelerin alkolle mayalanarak damıtılmasıyla elde edilen içki, aslansütü, imamsuyu.

ramazan (N.503, B.117) < ramazan (*Ar. ramazān*): Ay takviminin dokuzuncu ayı, üç ayların sonuncusu, oruç tutulan ay.

rāzi (N.502, B.117) < razı (ol-) (*Ar. rāzī*): Uygun bulan, benimseyen, isteyen, kabul eden.

reçelj (B.117) < reçel (*Far. riçāl*): Meyvelerin şekerle kaynatılmasıyla hazırlanan tatlı.

reis (N.511, B.117) < reis (*Ar. re'īs*): Başkan.

reisululema (N.511, B.117) < reisül ulema: Şeyhülislâmlık dairesinde ilmiye sınıfının başı olan memur.

renda (N.512, B.117) < rende (*Far. rende*): Tahta yüzeyleri pürüzsüz duruma getirmek, biçim vermek için marangozların kullandığı araç.

- resem** (N.501, B.117) < resim (*Ar. resm*): Varlıkların, doğadaki görünüşlerinin kalem, fırça gibi araçlarla kâğıt, bez vb. üzerinde yapılan biçimleri.
- revāni** (B.117) < revani (*Far. revgānī*): Yumurta ve irmikle yapılan, fırında kabarıp piştikten sonra üzerine şerbet dökülen bir tatlı türü, revani tatlısı.
- reza** (M.237, B.117) < reze (*Ar. rezze*): Kapılarda yer alan menteşe.
- rezilj** (N.511, Z.346, B.117) < rezil (*Ar. rezīl*): Alçak, aşağılık.
- ridža** (B.117) < rica (et-) (*Ar. recā*): Dileyiş, dileme, dilek.
- rospiija** (Z.347, N.518) < oruspu (*Far. rūspī*): Hayat kadını.
- rusvāj** (B.118) < rüsva (*Far. rusvā*): Ayıplanacak durumda olan, rezil.
- ruždija** (B.118) < rüştiye (*Ar. ruşdiyye*): Ortaokul derecesinde olan eğitim kurumu.

-S-

- saan, sahan** (Z.351, M.243, B.121) < sahan (*Ar. şahn*): Derinliği az olan kap.
- saba** (N.522, B.121) < sabah (*Ar. şabāh*): Sabah ezanı.
- sabaile** (N.522, B.121) < sabahile (*bk. TB.1191*): Şafak vakti.
- sabur** (B.121) < sabır (*Ar. şabr.*): Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç
- sač** (Z.351, B.121) < saç: Baş derisini kaplayan kıllar.
- sačak** (B.121) < saçak: Bazı giyim eşyalarında veya döşemeliklerde kumaş kenarlarına dikilen süslü iplikten püskül.
- sačma** (Z.351, B.121) < saçma: Saçmak işi.
- sadaka** (B.121) < sadaka (*Ar. şadaqa*): Dilenciye verilen para.
- sāde** (B.121) < sade (*Far. sāde*): Süsü, gösterişi olmayan, yalın, gösterişsiz
- sadžak** (Z.351, B.121) < sac: Yassı demir çelik ürünü.
- sadžija** (B.121) < saatçi: Saat yapan, onaran veya satan kimse.
- saf** (B.121) < saf (tut-) (*Ar. saff*): Saf bağlamak.
- sāfi** (B.121) < safi : (sa:fi:), (*Ar. şāfi*): Katıksız, duru, temiz.
- safisut** (B.121) < safi süt: Katıksız süt.
- saфра** (Z.351, B.121) < safra (*İtl. saburra*): Balonlarda bulunan pilotların, yükselmek veya inişi yavaşlatmak istediklerinde attıkları ağırlık.
- sag** (B.121) < sağ: Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, sol karşıtı.
- saganak** (B.122) < sağanak: Birdenbire başlayan, genellikle kısa süren şiddetli yağmur.
- sağlan** (M.242, B.122) < sağlam: Dayanıklı, kolay bozulmaz, yıkılmaz, stabil.

- sājbi** (B.122) < sahip (*Ar. šāhib*): Herhangi bir şey üstünde mülkiyeti olan, onu yasaya uygun bir biçimde dilediği gibi kullanabilen kimse, iye, malik.
- sajgija** (N.523, B.122) < saygı: Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya neden olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram.
- saji** (B.122) < sayı: Sayma, ölçme, tartma vb. işlerin sonunda bulunan birimlerin kaç olduğunu bildiren söz, adet.
- sakal** (B.122) < sakal: Yetişkin erkeklerde yanak ve alt çenede çıkan kılların tümü.
- sakat** (Z.350, N.523, B.122) < sakat (*Ar. saḳaṭ*): Vücudunda hasta veya eksik bir yanı olan, engelli, özürli.
- saksija** (N.524, B.122) < saksı: Pişmiş toprak, plastik vb.nden yapılan, çiçek yetiştirmekte kullanılan kap.
- sala** (N.524, B.122) < sela (*Ar. šalā'*): Müslümanları bayram veya cuma namazına çağırarak, bazı yerlerde cenaze için kılınacak namazı haber vermek amacıyla minarelerde okunan dua.
- salamura** (N.524, B.122) < salamura (*İtl. salamoiare*): Peynir, et, balık, turşu, asma yaprağı vb. yiyeceklerin, bozulmaması için içinde tutuldukları tuzlu su.
- salapāti** (B.112) < sallapati: Düşünmeden ve saygısızca davranan.
- salata** (B.122) < salata (*İtl. salata*): Genellikle bazı çiğ ot ve sebzelerle yapılan, yağ, limon vb. maddeler konulan, yemeklerle birlikte yenen yiyecek.
- salavāt** (HS.545) < salavat (*Ar. šalavāt*): Namazlar.
- salća** (B.122) < salça (*İtl. salsa*): Yemeklere lezzet ve renk katmak için konulan domates veya biber ezmesi.
- sālep** (N.524, B.122) < sahlep (*Ar. saḥleb*): Salep.
- sali** (B.122) < salı: Pazartesi ile çarşamba arasındaki gün.
- salindžak** (B.122) < salıncak: İki ucundan iki iple veya zincirle yüksek bir yere asılan ve üzerine oturulup sallanılan eğlence aracı.
- saltānet** (B.123) < saltanat (*Ar. saltānat*): Bir ülkede hükümdarın, padişahın, sultanın egemen olması.
- samursak** (B.123) < sarımsak: Zambakgillerden, 25-100 santimetre yüksekliğinde, yapraklarında, saplarında ve toprak altındaki soğanında kokulu yağ bulunan bir kültür bitkisi.
- sanći, sanćim** (B.123) < sanki (*T. san+Far. ki*): Farz edelim ki, güya.

- sandalija** (B.123) < sandalye (*Ar. şandaliyye*): Arkalıklı, kol koyacak yerleri olmayan, bir kişilik oturma eşyası.
- sanduk** (B.123) < sandık (*Ar. şandūk*): İçine çeşitli şeyler konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı ev eşyası.
- sandžak** (N.526) < sancak: Osmanlı yönetim teşkilatında illerle ilçeler arasında yer alan yönetim bölümü. KD'de sandžak sözcüğü, Karadağ'ın kuzeyinde kalan bir bölgeyi ifade etmek için de kullanılır.
- sap** (B.123) < sap: Bitkinin dal, yaprak, çiçek vb. bölümlerini taşıyan, ağaçlarda odunlaşarak gövde durumunu alan bölüm.
- sapun** (B.123) < sabun (*Ar. şābūn*): Kirli ve yağlı şeyleri temizlemekte kullanılan, türlü yağlarla alkaliler birleştirilerek yapılan madde.
- sapundžija** (B.123) < sabuncu: Sabun yapan veya satan kimse.
- saraf** (Z.351) < sarraf (*Ar. şarrāf*): Kuyumcu.
- saraj** (N.527, B.123) < saray (*Far. serāy*): Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük yapı.
- sardela, sardina** (B.123) < sardalya (*Rum. sardela*): Hamsigillerden, konservesi ve tuzlaması yapılan, gümüş renginde, pullu ve 10-15 santimetre boyunda, küçük bir balık, ateş balığı.
- sargija** (Z.351, N.527, B.123) < sargı: Esnek bir maddeden yapılmış uzun, dar ve ince şerit.
- sari** (B.123) < sarı: Yeşil ile turuncu arasında bir renk, limon kabuğu rengi.
- sarma** (B.123) < sarma: Lahana, pazı ve üzüm yaprağının hazırlanan içle sarılmasıyla yapılan etli veya zeytinyağlı yemek.
- sāt** (B.21) < saat (*Ar. sāt*): Bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit, altmış dakikalık zaman dilimi, zaman parçası.
- sātkula** (B.121) < saat kulesi: Genellikle şehrin merkezinde yer alan, üzerinde saat bulunan kule.
- satara** (N.527, B.123) < satır (*Ar. saṭr*): Bir sayfa üzerinde yan yana gelen sözcüklerden oluşan ve alt alta sıralanmış her bir dizi.
- satēn** (B.123) < saten (*Fr. satin*): Atlas.
- satidžija** (B.123) < satıcı: Alıcıya bir şey satan kimse.
- secija** (N.534, B.124) < seçi (*bk. B.124*): Bir tür ahşap koltuk.
- seciz** (B.124) < sekiz: Yediden sonra gelen sayının adı.

- secizindži** (B.124) < sekizinci: Sekiz sayısının sıra sıfatı, sırada yedinciden sonra gelen.
- sedef** (N.532, B.124) < sedef (*Ar. şadef*): Midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının kabuğunda bulunan sedefçilikte kullanılan, pırıltılı, beyaz, sert bir madde.
- sedžada** (B.124) < seccade (*Ar. seccāde*): Bir kişinin üzerinde namaz kılabileceği büyüklükte, halı, kilim, post veya kumaştan yaygı, namazlık.
- sefta, seftah** (B.124) < siftah (*Ar. istiftāh*): İlk alışveriş.
- sejiz** (B.124) < seyis (*Ar. sāyis.*): At bakıcısı.
- sējmen** (N.532, B.124) < seğmen (*Far. segbān*): Genellikle atlı olarak savaşa katılan, kendi içlerinde düzeni bulunan yarı askerî güvenlik gücü. KD'de sējmen sözcüğü bekçi anlamında kullanılır.
- sejr** (M.247, B.124) < seyir (*Ar. seyr*): Gidiş, yürüyüş, ilerleyiş.
- sejrek** (B.124) < seyrek: Benzerleri veya parçaları arasında çok aralık bulunan, aralıklı, sık karşıtı.
- sejridži** (B.124) < seyirci: Bir olayı gören, izleyen kimse, izleyici.
- seksen** (B.124) < seksen: Yetmiş dokuzdan sonra gelen sayının adı.
- seljām** (N.532, B.124) < selam (*Ar. selām*): Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine söz ve işaretle bir nezaket gösterisi yapma, esenleme, merhaba.
- seljāmet** (N.532, B.124) < selamet (*Ar. selamet*): Esen olma durumu, esenlik.
- selvi** (B.124) < selvi (*Far. sarv+i*): Servi.
- semer** (B.124) < semer (*Rum. sagma*): At, eşek, katır vb. hayvanların sırtına yerleştirilen, üzerine yük bağlanan veya binilen, iskeleti ağaçtan araç.
- semerdžija** (B.124) < semerci: Semer yapan veya satan kimse.
- semiz** (B.124) < semiz otu: Semizotugillerden, etli ve mayhoş yaprakları sebze olarak yenilen otsu bir bitki.
- sepet** (N.533, B.124) < sepet (*Far. seped*): Saz, kamış, ince dal veya tellerden hasır biçiminde örülerek yapılan, genellikle sapı olan, yiyecek ve eşya taşımak için kullanılan kap.
- sepetčija** (B.124) < sepetçi: Sepet yapan veya satan kimse.
- serbes** (B.124) < serbest (*Far. ser-best*): Hiçbir şarta bağlı olmayan, istediği gibi davranabilen, erkin.
- serče** (B.124) < serçe (*Far. sev+T. çe*): Serçegillerden, insanlara yakın yerlerde yaşayan, kışın göçmeyen, koyu boz renkli, ötücü küçük bir kuş.

- serdār** (N.533, B.125) < serdar (*Far. serdār*): Başkomutan. KD'de serdār sözcüğü vali anlamında da kullanılır.
- sert** (N.533, B.125) < sert (*Farsça sert*): Çizilmesi, kırılması, buruşması, kesilmesi veya çiğnenmesi güç olan, pek, katı, yumuşak karşıtı.
- ses** (B.125) < ses: Kulağın duyabildiği titreşim, seda, ün.
- sevap** (Z.354, N.531, M.246, B.125) < sevap (*Ar. sevāb*): Hayırlı bir davranış karşısında Tanrı tarafından verileceğine inanılan ödül.
- sevda** (N.531, B.125) < sevda (*Ar. sevdā*): Güçlü sevgi, aşk.
- sevдалиja** (N.531, B.125) < sevdalı: Sevdaya tutulmuş olan, tutkun, vurgun, âşık.
- siĉān** (N.537, B.125) < sıçan: Sıçangillerden, fareden iri, zararlı birçok türü bulunan kemirgen, memeli hayvan.
- sidžak** (B.125) < sıcak: Isısı yüksek olan, çok ısınmış.
- sidžil** (B.125) < sicil (*Ar. sicil*): Resmî belgelerin kaydedildiği kütük.
- sidžim** (B.125) < sicim: Keten, kenevir vb. bitkilerin liflerinden yapılan ince ip, kınnap.
- sifir** (B.125) < sıfır (*Ar. şifr*): Kendi başına değeri olmayan, ondalık sayı sisteminde sağına geldiği rakamı on kere büyüten işaret.
- sihirbaz** (B.125) < sihirbaz (*Ar. sihr + Far. -bāz*): Büyücü.
- sija** (B.125) < siyah (*Far. siyāh*): Kara, beyaz karşıtı.
- sijāset** (M.247, B.125) < siyaset (*Ar. siyāset*): Politika.
- sikter** (M.247, B.126) < siktir: *Defol* anlamında kullanılan bir söz.
- silgi** (B.125) < silgi: Kalem veya daktiloyla yazılmış, çizilmiş şeyleri silmeye yarayan, birleşiminde kauçuk olan nesne.
- simit** (Z.355, N.535, M.248, B.125) < simit (*Ar. semīd*): Halka biçiminde, genellikle üzerine susam serpilmiş çörek.
- simitĉija** (B.125) < simitçi: Simit yapan veya satan kimse.
- simsija** (Z.355, N.535, B.125) < simsiyah: Kapkara.
- sinek** (B.125) < sinek: Çift kanatlılardan, birtakım uçucu böceklerin genel adı.
- sini, sinija** (M.248, N.535, B.126) < sini (*Far. sīnī*): Üzerinde yemek de yenilebilen, yuvarlak, bakır veya pirinçten büyük tepsi.
- sira** (B.126) < sıra: Yan yana, art arda olan şey veya kimselerin tümü, dizi.
- sirĉa** (M.257) < sırça: Cam.
- sirĉe** (B.126) < sirke: Bit, tahtakurusu vb. asalak böceklerin yumurtası.

- sivrisinek** (B.126) < sivrisinek: Çift kanatlılardan, insan ve memeli hayvanların kanıyla beslenen, birçok türü bulunan ve bir türü sıtma mikrobu aşıl原因, sulak, bataklık yerlerde çok üreyen ve bulaşıcı hastalıkları yayan uçucu böcek (*Culex pipiens*).
- skemlija** (B.126) < iskemle (*Rum. skamni*): Arkalıksız sandalye.
- soda** (B.126) < soda (*İtl. soda*): Sindirimi kolaylaştırmak, susuzluğu gidermek, içkileri sulandırmak için kullanılan, içinde sodyum karbonat bulunan, köpüren su.
- sofra** (Z.360, N.551, M.255, B.126) < sofrā (*Ar. sufre*): Masa, sini vb. şeylerin, yemek yemek üzere hazırlanmış durumu.
- sogan** (B.126) < soğan: Zambakgillerden, yemeklere tat vermek için yumrusu ve yeşil yaprakları kullanılan güzel kokulu bitki.
- sogandolma** (B.126) < soğan dolma: Soğan dolması.
- soj** (Z.360, M.254, N.550, B.126) < soy: Bir atadan gelen kimselerin topluluğu, köken, sülale.
- sok** (B.127) < soğuk: Isısı düşük olan, sıcak karşıtı.
- sokāk** (N.550, B.127) < sokak (*Ar. zuḳāk*): İl, ilçe vb. yerleşim bölgelerinde, iki yanında evler olan, caddeye oranla daha dar veya kısa olabilen yol.
- sokākfenjer** (B.127) < sokak feneri: Sokak lambası.
- sol** (B.127) < sol: Vücutta kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karşıtı.
- somun** (Z.360, N.551, B.127) < somun (*Rum. psomín*): Yuvarlak ve şişkin ekmek.
- son** (B.127) < son: Şimdiki zamana en yakın zamandan beri olan veya bu zamanda yapılmış, olmuş olan, ilk karşıtı.
- sōnra** (B.127) < sonra: Daha ileri bir zamanda, müteakiben, önce karşıtı.
- sopa** (B.127) < sopa: Kalın değnek.
- soz** (B.127) < söz: Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan sözcük dizisi, lakırtı, kelam, laf, kavi.
- sozluk** (B.127) < sözlük: Bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış sözcük ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat.
- spanač** (B.127) < ıspanak (*Rum. ispanaki*): Ispanakgillerden, yapraklarından sebze olarak yararlanılan bir bitki.
- srma** (B.127) < sırma: Altın yaldızlı veya yaldızsız ince gümüş tel.
- su** (B.127) < su: Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde, ab.

- subaşı** (B.128) < subaşı: Şehirlerin güvenlik işlerine bakan görevlilerin başı.
- sudžuk** (N.568, B.128) < sucuk: Şişirilip kurutulmuş bağırsak içine baharlı et kıyması doldurularak yapılan bir yiyecek türü.
- sufur** (B.128) < sahur (*Ar. saḥūr*): Ramazan ayında oruç tutanların gün doğmadan önce belirli saatte yedikleri yemek.
- sultan** (N.566, B.128) < sultan (*Ar. sulṭān*): Müslüman, özellikle Sünni hükümdarların kullandıkları unvan, padişah.
- sultanija** (N.566, B.128) < sultaniye (*bk. TB.1300*): Türk-İslam imparatorluğunda hükümdar eşi.
- sunet** (B.128) < sünnet (*Ar. sūnnet*): Hz. Muhammed'in Müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışları ve herhangi bir konuda söylemiş olduğu söz.
- supurde** (B.128) < süpürge: Süpürme işinde kullanılan araç.
- supurdedži** (B.128) < süpürgeci: Süpürge yapan veya satan kimse.
- surat** (B.128) < surat (*Ar. šūret*): Yüz.
- surat** (B.128) < sürat (*Ar. sur'at*): Hızlılık, çabukluk, ivinti.
- sure** (B.128) < süre: Bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman parçası, zaman aralığı, zaman bölümü, müddet.
- surgun** (Z.366, M.261, B.128) < sürgün: Ceza olarak belli bir yerin dışında veya belli bir yerde oturtulan kimse.
- sus** (B.128) < sus: *KD*'de sessizliği ifade etmek için kullanılır.
- susam** (B.128) < susam (*Ar. sīsām*): Susamgillerden, sıcak bölgelerde yetişen küçük bir bitki.
- sut** (B.128) < süt: Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını besledikleri, memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı.
- sutlijaš** (N.568, B.128) < sütlaç: Süt, şeker ve pirinçten yapılan bir tatlı türü, sütlü.
- suvari** (B.128) < süvari (*Far. sevārī*): Atlı.

-Š-

- šadirvan** (B.129) < şadırvan (*Far. šādurvān*): Genellikle cami avlularında bulunan, çevresindeki musluklardan ve ortasındaki fiskiyeden su akan, üzeri kubbeli veya açık havuz.
- šah** (N.678, B.129) < şah (*Far. šāh*): İran veya Afgan hükümdarı.

- šahit** (B.129) < şahit (*Ar. šāhid*): Tanık.
- šahrija** (B.131) < şehriye (*Ar. ša 'riyye*): Çorba ve pilavda kullanılan, türlü biçimlerde kesilerek kurutulmuş buğday unu hamuru.
- šajāk** (B.129) < şayak: Kaba dokunmuş, dayanıklı bir tür kumaş.
- šakadžija** (B.129) < şakacı: Şaka yapmasını seven, şakalaşmadan hoşlanan, latifeci.
- šal** (B.129) < šal (*Far. šāl*): Genellikle Hindistan'da dokunan, özel motifleri olan değerli bir yün kumaş.
- šalvare** (N.677) < şalvar (*Far. šelvār*): *KD*'de Müslüman kadınların giydiği geniş bir elbise türü.
- šamar** (N.677, B.129) < şamar: Açık elle yüze vurulan tokat, beşkardeş.
- šamata** (B.129) < şamata (*Ar. šemāte*): Gürültü patırtı.
- šāmija** (N.677, B.129) < şame (*bk. TB.1321*): Bir tür başörtüsü.
- šap** (N.677, B.129) < şap (*Ar. šabb*): Alüminyum ve potasyum sülfatından veya amonyum alüminyum sülfatından oluşan, sıcak suda eriyen, tadı buruk, antiseptik bir madde.
- šaran** (B.129) < sazan balığı: Sazan balığı.
- šarap** (B.129) < şarap (*Ar. šerāb*): Üzüm veya başka meyve sularını türlü yöntemlerle mayalandırarak elde edilen alkollü içki, mey.
- šarlatan** (SD) < şarlatan (*Fr. charlatan*): Dolandırıcı kimse. *KD*: Osoba koja bez poznavanja nečega sebi stvori ugled se naziva šarlatan. *T*: Bir şey bilmeden kendisi için itibar yaratan kişiye şarlatan denir.
- šaroš** (B.129) < sarhoş (*Far. ser + hoş*): Alkollü içki veya keyif verici bir madde nedeniyle kendini bilmeyecek durumda olan (kimse).
- šator** < çadır (*Far. çāder*): *KD*'de gölgelik olarak kullanılan tente veya şemsiye.
- šeboj** (B.129) < şebboy (*Far. šebbūy*): Turpgillerden, güzel kokulu, dar yapraklı, değişik renkli çiçekleri olan, çok yıllık ve otsu bir süs bitkisi.
- šečer** (B.129) < şeker (*Far. šeker*): *KD*'de şeker maddesi katılarak yapılmış lokum benzeri tatlılara verilen genel ad.
- šečeriti** (B.130) < şekerle-: *KD*'de oturduğu yerde hafif ve kısa süreli uyuma anlamında kullanılır.
- šečerdzija** (B.130) < şekerci: Şeker satan kişi.
- šefi** (B.130) < şefi (*bk. TO.983*): Aracı olmak, yardım etmek.
- šefk** (B.130) < şavk (*Ar. ševk*): Işık.

- şeftaliya** (B.130) < şeftali (*Far. şeft + ālū*): Gülgillerden, ılıman bölgelerde yetişen, çiçekleri pembe renkli bir ağaç.
- şega** (M.316, B.129) < şaka: Güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yapılan hareket veya söylenen söz, latife.
- şegrt** (B.130) < şakirt (*Far. şagird*): *KD*'de *şegrt* sözcüğü ustanın yanında yetişen çırak anlamında kullanılır.
- şehādet** (B.130) < şehadet (*Ar. şehādet*): Tanıklık.
- şehar, şehir** (Z.409, B.130) < şehir (*Far. šehr*): Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent, site.
- şehit** (B.130) < şehit (*Ar. şehīd*): Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse.
- şehzāde** (B.130) < şehzade: tarih (*Far. šeh + zāde*): Padişahların ve oğullarının erkek çocuklarına verilen san.
- šej** (B.130) < şey (*Ar. şey*): Madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin yerine kullanılan, belirsiz anlamda bir söz.
- šejh** (B.130) < şeyh (*Ar. şeyh*): Tarikat kurucusu, bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimse.
- šejtan** (M.316, N.680, B.130) < şeytan (*Ar. şeytān*): Hz. Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kıskırtan, kötülüğe yönelten cin, iblis.
- şemsije** (B.130) < şemsiye (*Ar. šemsiyye*): Bir sapın üzerinde esnek tellere gerilmiş, açılıp kapanabilen, yağmur ve güneşten korunmak için kullanılan, su geçirmez kumaştan yapılmış taşınabilir eşya, güncek.
- şen** (B.130) < şen: Yaşamaktan mutlu olduğunu davranışlarıyla belli eden, sevinçli, neşeli.
- şenluk, şemluk** (M.316, Z.408, B.130) < şenlik: Sevinç, neşe.
- şenlučenje** (SD) < şenlen-: *KD*'de *şenlučenje* eylem olarak kullanılır ve bu eylem coşkuyla eğlenmek anlamındadır.
- şer** (B.130) < şer (*Ar. šerr*): Kötülük, fenalık.
- şerbet** (N.680, B.130) < şerbet (*Ar. šerbet*): Belli törenlerde konuklara sunulan şekerli içecek.
- şerbudala** (B.130) < şerbudala (*Ar. šerr + Ar. budalā*): Yaramazlık.

- şerefe** (B.131) < şerefe (Ar. *şerefe*): Minarenin gövdesini çepeçevre dolaşan, korkuluklu, ezan okunan yer.
- şeremet** (N.681) < şeremet: Çalışkan, becerikli.
- şeret** (B.131) < şerât (bk. *TO.990*): İşaret, belirti.
- şerif** (N.681, B.131) < şerif (Ar. *şerīf*): Kutsal, şerefli.
- şerijat** (N.681, B.131) < şeriat (Ar. *şerī'at*): Kur'an'daki ayetlere, Hz. Muhammed'in sözlerine dayanan İslam kanunu, İslam hukuku.
- şiçar** (Z.409, N.684) < şikâr (Far. *şikār*): Avlanan hayvan.
- şidet** (B.131) < şiddet (Ar. *şiddet*): Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik, sertlik.
- şiljta** (B.131) < şilte: Üstünde oturlan, yatılan, içi yünle, pamukla doldurulmuş döşek.
- şimdi, şindi** (B.131) < şimdi: Şu anda, içinde bulunduğumuz zamanda.
- şimşek** (B.131) < şimşek: Bir bulutun tabanı ile yer arasında, iki bulut arasında veya bir bulut içinde elektrik boşalırken oluşan kırık çizgi biçimindeki geçici ışık, balkır, çakım, çakın, yalabık, yıldırak.
- şimşir** (B.131) < şimşir (Far. *şemşīr*): Şimşirgillerden, yaprakları her mevsimde yeşil kalan, taşlık, çorak bölgelerde kendiliğinden yetişen veya bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilen, odunu sarımsı renkli ve çok sert olan bir ağaççık.
- şira** (B.131) < şıra (Far. *şīre*): Henüz mayalanmamış üzüm suyu.
- şirit** (B.131) < şerit (Ar. *şerīṭ*): Dar, uzun dokuma veya kumaş parçası.
- şiş** (Z.409, M.318, N.684, B.131) < şiş: Şişmiş olan yer, şişlik.
- şişarka** (SD) < şişarka (bk. *DS.2788*): Biber.
- şişe** (B.131) < şişe (Far. *şişe*): İçerisine sıvı konulan, cam veya plastikten yapılmış, dar ağızlı uzun kap.
- şişman** (B.131) < şişman: Deri altında fazla yağ toplanması nedeniyle vücudun her yanı şişkin görünen (kimse), şişko, mülahham.
- şkembe** (N.685, B.131) < işkembe (Far. *şikenbe*): Geviş getirenlerin ilk ve en büyük mide bölümü.
- şkembeçorba** (B.131) < işkembe çorbası: Temizlenmiş ve önceden haşlanmış işkembenin küçük küçük doğranmasından sonra un, sirke, sarımsak karıştırılarak hazırlanan bir çorba türü.
- şu'ur** (N.698, B.131) < şükür (Ar. *şukr*): Tanrı'ya duyulan minneti dile getirme.
- şuga** (B.131) < şuga (bk. *TB.1343*): Bir tür bulaşıcı hastalık, uyuz.
- şupe** (B.131) < şüphe (Ar. *şubhe*): Kuşku.

şurup (B.131) < şurup (*Ar. şurūb*): Çok kaynatılarak koyulaştırılmış şerbet.

-Ş(Sj)-

-

-T-

tabak (N.570, B.133) < tabak (*Ar. ṭabaḳ*): Yiyecek koymaya yarar, az derin ve yayvan kap.

taban (N.570, B.133) < taban: Bir şeyin en alt bölümü.

tabhāne (B.133) < tabhane (*Ar. tab + Far. hāne*): Dinlenme ve güç bulma yeri.

tabija (B.133) < tabya (*Ar. ta'biye*): Bir bölgeyi savunmak için yapılan ve silahlarla güçlendirilen yapı.

tabijat (Z.370, N.570, B.133) < tabiat (*Ar. ṭabī'at*): Doğa.

tābor (N.570, B.133) < tabur: Dört bölükten kurulan, bir binbaşının komutasındaki asker birliği.

tābut (B.133) < tabut (*Ar. tābūt*): Ölünün içine konulduğu sandık biçiminde araç.

tafta (B.133) < tahta: Çeşitli işlerde kullanılmak üzere düz, enlice, uzun ve az kalın biçimde işlenmiş ağaç parçası.

taftabit (B.133) < tahta biti: Tahtakurusu.

tahan (B.133) < tahin (*Ar. ṭahīn*): Susam yağı.

tahanhalva (B.133) < tahin helvası: Tahinin şekerle karıştırılmasıyla yapılan bir helva türü.

takat (B.133) < takat (*Ar. ṭāḳat*): Bir şeyi yapabilme, başarabilme gücü, güç, hâl, derman, kuvvet.

takum (M.267, B.133) < takım: Bir işte veya bir yerde kullanılan eşya ve aletlerin tamamı, ekipman.

taksirat (Z.370, N.571, B.133) < taksirat (*Ar. taḳsirāt*): İşlenen günahlar.

takvim (B.133) < takvim (*Ar. taḳvīm*): Zamanı yıllara, aylara ve günlere ayıran yöntem.

talambas (N.572, B.133) < talambas (*bk. TB.1351*): Bir tür küçük davul.

tālik (N.572, B.133) < talih (*Ar. ṭāli'*): Şans.

tama'ar (B.133) < tamahkâr (*Ar. ṭama' + Far. -kār*): Açgözlü.

taman (Z.370, B.133) < tamam (*Ar. tamam*): Bütün, tüm.

- tambura** (N.572, B.133) < tambura (*Ar. taṅbūre*): Türk halk müziğinde kullanılan, cura, bulgari, çöğür, bağlama gibi telli ve çalgıçla çalınan çalgıların genel adı.
- tamburičar** (B.133) < tamburacı: Tambura çalan veya yapan kimse.
- tamin** (B.133) < tahmin (*Ar. taḥmīn*): Yaklaşık olarak değerlendirme, oranlama.
- tandur** (HS.599) < tandır (*Ar. tennūr*): Yere çukur kazılarak yapılan bir fırın türü.
- tapa** (B.133) < tapa (*İtl. tappo*): Şişe gibi dar delikleri tıkamaya yarayan mantar, cam, tahta veya plastikten tıkaç, tıpa.
- tapija** (Z.371, N.574, B.133) < tapu: Bir taşınmazın üstündeki mülkiyet hakkını gösteren belge.
- tarabuka** (SD) < darbuka (*Ar. darabukka*): Vurmalı bir tür çalgı. *KD*: Tarabuka je vrsta muzičkog instrumenta. *T*: Tarabuka bir müzik aleti türüdür.
- tarabulus** (B.134) < tarabuluş (*bk. B.134*): İpek kemer.
- tarāf** (B.134) < taraf (*Ar. ṭaraf*): Ön, arka, sağ, sol, üst, alt vb. yanların her biri.
- tarak** (N.574, B.134) < tarak: Saçların, sakalın, hayvan tüylerinin karışıklığını gidermeye veya kadınların saçlarını tutturmaya yarayan dişli araç.
- tarana** (N.574, B.134) < tarhana (*Far. terḥāne*): İçine domates, biber, soğan, kokulu otlar, süt veya yoğurt katılan, bulgur, mayalanmış ve kurutularak ufalanmış hamur vb.nden yapılan çorba malzemesi.
- tarator** (B.134) < tarator (*Rum. trattor*): Ceviz içi, sarımsak, tuz, ekmek içi, sirke ve tahinin limon suyu ile çırpılmasından sonra kıyılmış maydanozla hazırlanan salça veya sos.
- tarčīn** (B.134) < tarçın (*Far. dārčīn*): Defnegillerden, genellikle Asya'nın güneyinde yetişen ve değişik türleri bulunan bir ağaç.
- tārīh** (B.134) < tarih (*Ar. tāriḥ*): Bir olayın gününü, ayını ve yılını bildiren söz.
- tarla** (B.134) < tarla: Tarıma elverişli olan, sınırlı ve belirli toprak parçası.
- tas** (N.574, B.134) < tas (*Ar. ṭās*): Genellikle içine sulu şeyler konulan metal vb.nden yapılmış kap.
- taš** (N.575, B.134) < taş: Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde.
- tašcoeprija** (B.134) < taş köprü: Taş köprü.
- tašdžija** (B.134) < taşçı: Taş yontan, satan veya taş ocağından taş çıkaran kimse.
- tatli** (B.134) < tatlı: Şeker tadında olan.
- tatlidžija** (B.134) < tatlıcı: Tatlı yapan veya satan kimse.

- tava** (Z.370, N.570, M.266, B.134) < tava (*Far. tāve*): Yağ kızdırma, yiyecek kızartma vb. işlere yarayan, uzun saplı yayvan kap.
- tavan** (N.570, B.134) < tavan: Bir yapının, kapalı bir yerin üst bölümünü oluşturan düz ve yatay yüzey, taban karşıtı.
- tavşan** (B.134) < tavşan: Tavşangillerden, eti yenen, hızlı koşan, kemirgen, postundan yararlanılan bir tür memeli.
- tavuk** (B.134) < tavuk: Sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı (*Gallus*).
- tāze** (Z.371, N.571, B.135) < taze (*Far. tāze*): Bozulmamış, bayatlamamış olan.
- teferiç** (N.578, B.135) < teferrüç (*Ar. teferruc*): Rahatlama, iç açılma.
- tefter** (Z.373, N.133, B.135) < defter (*Ar. defter*): Genellikle hafif bir kapak içerisinde, yazı yazmak için bir araya tutturulmuş kâğıt yaprakları.
- tefterdar** (B.135) < defterdar (*Ar. defter + Far. -dār*): Bir ilin para işlerini yöneten en üst düzeydeki görevli.
- tegelj** (B.135) < teyel: Seyrek ve eğreti dikiş.
- tekija** (B.135) < tekke (*Ar. tekye*): Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları yer, dergâh.
- tekne** (M.269) < tekne: Türlü işlerde kullanılmak için çoğu ağaçtan veya taştan yapılan, uzun ve geniş kap.
- telj** (B.135) < tel: Türlü metallerden yapılmış, kopmaya karşı bir direnç gösteren ince uzun nesne.
- teljal** (B.135) < tella (*Ar. dellāl*): Herhangi bir şeyi, olayı veya bir şeyin satılacağını halka duyurmak için çarşıda, pazarda yüksek sesle bağırarak kimse, çağırmaç.
- teljaşa** (B.135) < telaş (*Ar. telāşī*): Herhangi bir nedenle acelecilik.
- teljef** (SD) < telef (*Ar. telef*): KD'de kendini boş yere harcama ve yorulma anlamında kullanılır. Hayvanı yok etme, öldürme. *KD*: Posle trčanja osjećam se teljef. *T*: Koştuktan sonra kendimi telef hissediyorum.
- temel** (B.135) < temel (*Rum. themeli*): Bir yapının toprak altında kalan ve yapıya dayanak olan duvar, taban vb. bölümlerinin tümü.
- temena** (B.135) < temenni (*Ar. temennī*): Bir şeyin gerçekleşmesini dileme.
- temiz** (B.135) < temiz (*Ar. temyiz*): Kirli, lekeli, pis, bulaşık olmayan, arı, pak.
- tendžere** (B.135) < tencere (*Ar. tancara*): İçinde yemek pişirilen, kapaklı, genellikle metal kap.

- tene** (Z.371, B.135) < tane (*Far. dāne*): Herhangi bir sayıda olan şey, adet.
- teneća** (Z.373, M.269) < teneke: Yumuşak çelikten yapılmış üzeri kalay kaplı ince sac.
- tenećedžija** (B.135) < tenekeci: Tenekeden kap ve öteberi yapan, tenekeden yapılmış malzemeyi onaran kimse.
- tenešir** (B.135) < teneşir (*Far. tenšūr*): Üzerinde ölü yıkanan ayaklı tahta, salacak, teneşir tahtası.
- tepe** (B.135) < tepe: Bir şeyin en üstteki bölümü.
- tepelik** (N.577, B.135) < tepelik: Tepesi çok olan (yer).
- tepsija** (M.269, N.577, Z.373, B.135) < tepsi: Fincan, tabak, bardak vb. şeyleri taşımaya yarayan, derinliği olmayan, türlü büyüklükte düz kap.
- tēr** (B.135) < ter: Derinin gözeneklerinden sızan, kendine özgü bir kokusu olan, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı, arak.
- terāvija** (B.135) < teravîh (*Ar. terāvīh*): Ramazan ayı boyunca, yatsı namazından sonra kılınan namaz, teravîh namazı.
- terāzije** (N.577, B.135) < terazi (*Far. terāzū*): Bir kolun iki ucuna asılı iki kefedenden oluşan tartı, mizan.
- terbije** (B.135) < terbiye (*Ar. terbiye*): Eğitim.
- terdžuman** (N.578, B.135) < tercüman (*Ar. tercemān*): Çevirmen.
- terjāci** (B.135) < tiryaki (*Ar. tiryākī*): Afyon, tütün, kahve, çay vb. keyif veren maddelere alışmış olan (kimse).
- terzija** (M.269, B.136) < terzi (*Far. derzi*): Giysi biçip diken kimse, dikişçi.
- tesljim** (N.578, B.136) < teslim (*Ar. teslim*): Bir şeyi sahibine verme.
- tespih** (B.136) < tespih (*Ar. tesbīh*): Süphanallah sözünü söyleme.
- tespište** (B.136) < tezipišt (*bk. TA.1001*): Balkan coğrafyasına ait bir tatlı.
- testera** (B.136) < testere (*Far. dest + erre*): Ağaç, demir vb. şeyleri kesmeye yarayan, genellikle üçgen biçiminde dişleri olan, dar ve uzunca çelik araç.
- testija** (M.269, B.136) < testi (*Far. destī*): Geniş gövdeli, dar boğazlı, emzikli veya emziksiz olabilen, toprak, cam, metal vb. maddelerden yapılan su kabı.
- tevećeli** (B.136) < tevekkeli (*Ar. tevekkül'den*): Boşuna, boş yere, nedensiz olarak.
- teze, teza** (B.136) < teyze: Annenin kız kardeşi, ana yarısı.
- tezga** (Z.372, N.576, B.136) < tezgah (*Far. destgāh*): Genellikle dükkânlarda satıcıların önündeki uzun masa.
- tiftik** (B.136) < tiftik (*Ar. teftik*): Tiftik keçisinin ince, yumuşak, parlak yünü, moher.

- tifus** (B.136) < tifüs (*Fr. typhus*): Bitile geçen, ortalama on beş gün süren, vücutta pembe lekelerle beliren, ateşli ve tehlikeli bir hastalık, lekeli humma.
- tikač** (B.136) < tikaç: Herhangi bir şeyin delik veya ağzını tıkamaya yarayan nesne.
- tilki** (B.136) < tilki: Köpekgillerden, uzunluğu 90, kuyruğu 30 santimetre kadar, ırklarına göre çeşitli renklerde olan, ağız ve burnu uzun ve sivri, kümes hayvanlarına zarar veren, kürkü beğenilen bir tür memeli.
- timar** (B.136) < tımar (*Far. tīmār*): Binek hayvanlarının kıllarını, derisini temizleme.
- tirit** (B.136) < tirit (*Far. terid*): Bayat ekmeklerin et suyuyla pişirilmesiyle yapılan yemek türü.
- tobe** (B.137) < tövbe (*Ar. tevbe*): İşlediği bir günah veya suçtan pişman olarak bir daha yapmamaya karar verme.
- tok** (B.136) < tok: Açlığını gidermiş, doymuş, aç karşıtı.
- toka** (Z.374, B.136) < toka: Kemer, kayış, ayakkabı vb.nin iki ucunu birbirine bağlamaya, bunları istenilen genişlikte tutmaya yarayan, türlü biçimlerde tutturmalık.
- tokmak** (B.136) < tokmak: Ağaçtan yapılmış iri çekiç.
- top** (B.136) < top: Birçok spor oyununda kullanılan, türlü büyüklükte, genellikle kauçuktan yapılmış yuvarlak nesne.
- topač** (B.136) < topaç: Çevresine ip sarılıp birden bırakılarak veya kamçı ile vurularak döndürülen koni biçiminde ucu sivri oyuncak.
- topal** (B.136) < topal: Bacağındaki sakatlık nedeniyle seker gibi veya iki adımda bir, bir yana eğilerek yürüyen.
- topčija** (B.136) < topçu: Topların kullanılışı, bakımı üzerine yetiştirilen asker sınıfı.
- toprak** (M.271, Z.375, N.582, B.137) < toprak: Yer kabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü.
- topuz** (N.582, B.137) < topuz (*Ar. debbūs*): Ucu top biçiminde eski bir silah.
- torba** (N.582, B.137) < torba: Genellikle pamuk ve kıldan dokunmuş, türlü boy ve biçimde, ağzı büzülüp bağlanabilen araç.
- toren** (SD) < tören: Kutlama. *KD*: Toren je drugi naziv za neku ceremoniju. *T*: Kutlamanın diğer adı törendir.
- tornavida** (B.137) < tornavida (*İtl. torno-vite*): Vidaları söküp takmakta kullanılan, ucu düz veya yıldız biçiminde alet.

- torpu** (B.137) < törpü: Ağaç, kurşun, kalay vb. yumuşak metallerin kabasını almaya yarayan, dişleri uzun ve aralıklı olan eğe.
- töz** (B.137) < toz: Çok küçük ve hafif parçacıklara bölünmüş toprak.
- trabozan** (B.137) < tırabzan (*Far. dārbezīn*): Merdiven korkuluğu.
- trampa** (N.584, B.137) < trampa (*Rum. trampa*): Mal takası.
- traş** (B.137) < tıraş (*Far. terāş*): Saç veya sakalı kesme işi, yülüme.
- trnak** (B.137) < tırnak: İnsanda ve birçok omurgalı hayvanda parmak uçlarının dış bölümünü örten boynuzsu tabaka.
- tudžar** (B.137) < tüccar (*Ar. tuccār*): Ticaret yapan, ticaretle uğraşan kimse, tacir.
- tufāhija** (B.137) < tūfahiye, terhib-i tūffahiye (*bk. TB.1398*): Elma dolması.
- tufek** (B.138) < tüfek (*Far. tufeng*): Savaş veya avda kullanılan, uzun namlulu ateşli silah.
- tufekdžija** (N.593, B.138) < tüfekçi: Tüfek yapan, onaran veya satan kimse.
- tuğla** (B.137) < tuğla (*Rum. tuvla*): Balçığın kalıplara dökülüp güneşte kurutulduktan sonra özel ocaklarda pişirilmesiyle yapılan ve duvar örmekte kullanılan yapı malzemesi.
- tuj** (B.138) < tüy: İnsan ve hayvan derisi üzerinde bulunan ince, kısa, yumuşak ve sık uzantılar.
- tulumba** (N.591, B.137) < tulumba (*İtl. trompa*): Sıvıları alçak yerlerden çekmeye veya yüksek yerlere çıkarmaya yarayan araç.
- tura** (N.592, B.137) < tuğra: Osmanlı padişahlarının imza yerine kullandıkları, özel bir biçimi olan sembolleşmiş işaret.
- turajaz** (B.137) < yazı-tura: Havaya atılan bir metal paranın, düştüğünde üstte kalacak tarafını önceden bilmeye dayanan şans oyunu.
- turban** (N.592, B.137) < türban (*Fr. turban*): İnce kumaştan yapılmış, başı sıkıca kavrayan bir tür başörtüsü.
- turbe** (N.592, B.138) < türbe (*Ar. türbe*): Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı.
- turçija** (B.138) < türkü (*T. türk + Ar. -ī*): Hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzume.
- turçin** (B.138) < Türk: Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan halk ve bu halktan olan kimse.
- turski** (B.138) < Türkçe: Genel Türk dili.

turska (B.138) < Türkiye: Türk ülkesi.

turşija (N.593) < turşu (*Far. turşī*): Tuzlu suda, sirkede bırakılarak özel bir kıvama getirilmiş sebze veya meyve.

turunč < turunç (*Far. turunç*): Turunçgillerden, bütün Akdeniz ülkelerinde yetişen, kışın yaprağını dökmeyen bir ağaç, narenç.

tutkal (N.593, B.138) < tutkal: Deri, kıkırdak vb. hayvansal maddelerden elde edilen, katılaşıp sertleşme özelliğiyle tahta, kâğıt vb. yapıştırılmaya yarayan madde.

tutun (N.593, B.138) < tütün: Patlıcangillerden, birleşiminde nikotin bulunan, otsu bir bitki.

tūz (B.138) < tuz: Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde.

-U-

uč (B.141) < üç: İki'den sonra gelen sayının adı.

učjuz (B.141) < üç yüz: Sayı.

učkur (Z.389, M.296, B.139) < uçkur: Şalvarı bele bağlamak veya torba, kese vb. şeylerin ağzını büzmek için bunlara geçirilen bağ.

učundži (B.141) < üçüncü: Üç sayısının sıra sıfatı, sırada ikinciden sonra gelen.

udžuz (B.139) < ucuz: Fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı, pahalı karşıtı.

ufak (B.139) < ufak: Boyutları normalden küçük.

ugur (B.139) < uğur: Bazı olaylarda görülen ve insana iyilik getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelere var olduğuna inanılan iyilik kaynağı.

ugursuz (N.609, B.139) < uğursuz: Kendinde uğursuzluk bulunan, yomsuz, kadersiz, meymenetsiz, menhus, musibet, meşum, şom.

uja (M.289) < huy (*Far. hūy*): İnsanın yaradılış ve ruh özelliklerinin bütünü, mizaç, tabiat.

ujdurma (Z.385, M.289, B.139) < uydurma: Uydurmak işi.

ujuk (B.139) < uyku: Dış uyaranlara karşı bilincin, bütünüyle veya bir bölümünün yitdiği, tepki gücünün zayıfladığı ve her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu.

uksek (B.139) < yüksek: Altı ile üstü arasındaki uzaklık çok olan, alçak karşıtı.

ukubet (B.139) < ukubet (Ar. 'uqūbet): Ceza.

ular (N.618, M.290, B.139) < yular: Bir yere bağlamak veya çekerek götürmek için hayvanın başlığına veya tasmaına bağlanan ip.

ulema (B.139) < ulema (Ar. *'ulemā*): Bilginler.

un (B.139) < un: Öğütülerek toz durumuna getirilmiş tahıl ve başka besin maddeleri.

urma (B.139) < hurma (Far. *ḥurmā*): Hurma ağacı.

urmadžika (SD) < hurma (Far. *hurma*): Hurma tatlısı. *KD*'de *urmadžika* sözcüğü tatlı adı olarak kullanılır.

urum (B.140) < rum (Ar. *rūm*): Müslüman ülkelerde oturan Yunan asıllı kimse.

urumdže (B.140) < görümce: Kadına göre kocasının kız kardeşi.

uşak (B.140) < uşak: Çocuk.

uşir (B.140) < öşür (Ar. *'uşr*): Ondalık.

uskumri (B.140) < uskumru (Rum. *skumbri*): Uskumrugillerden, sıcak ve ılık denizlerde sürü durumunda yaşayan, çizgili bir deniz balığı.

usta (Z.388, B.140) < usta (Far. *ustād*): Bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş olan ve kendi başına yapabilen kimse.

ustabaş (B.140) < ustabaşı: Bir iş yerinde çalışan ustaların başı olan ve onları denetleyen kimse.

ustra (B.140) < ustura (Far. *usturre*): Tıraş için kullanılan, açılır kapanır, çok keskin bıçak, baş bıçağı, yülgü.

uti (B.140) < ütü: Genellikle giysilerin buruşukluklarını gidermek için bunların üzerinden geçirilen kızgın demir araç.

uzak (B.140) < uzak: Gidilmesi çok süren, çok ötelede bulunan, ırak, yakın karşıtı.

üzengi (B.140) < üzengi: Eyerin iki yanında asılı bulunan ve hayvana binildiğinde ayakların basılmasına yarayan, altı düz demir halka.

uzuk (B.141) < yüzük: Parmağa geçirilen genellikle metal halka.

uzum (B.141) < üzüm: Asmanın taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi.

uzün (N.613, B.140) < uzun: İki ucu arasında fazla uzaklık olan, maksî, kısa karşıtı.

-V-

vačil (B.143) < vekil (Ar. *vekil*): Birinin, işini görmesi için kendi yerine bıraktığı veya yetki verdiği kimse.

- vāde** (B.143) < vade (*Ar. va'de*): Bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi için tanınan süre, mühlet, mehil.
- vāfir** (B.143) < kâfi (*Ar. kafi*): Yetecek ölçüde olan, yeterli.
- vajda** (Z.84, M.56) < fayda (*Ar. fā'ide*): Yarar.
- vakat, vaktija** (Z.85, M.56, N.78, B.143) < vakit (*Ar. vaqt*): Zaman.
- vaktile** (M.56, Z.85, N.79, B.143) < vaktiyle: Zamanında, uygun zamanda.
- vākuf** (N.79, B.143) < vakıf (*Ar. vaḳf*): Vakıf
- vakufnamē** (B.143) < vakıfname (*Ar. vaḳf + Far. nāme*): Vakfiye.
- vālīja** (B.143) < vali (*Ar. vālī*): Bir ilde devleti temsil eden en yetkili yönetim görevlisi, ilbay.
- vapor** (B.143) < vapur (*Fr. vapeur*): Su buharı gücüyle çalışan gemi.
- vasijetnāme** (B.143) < vasiyetname (*Ar. vaṣīyyet + Far. nāme*): Bir kimsenin vasiyetini yazmış olduğu belge, vasiyet.
- vatan** (N.81, B.143) < vatan (*Ar. vaṭan*): Yurt.
- vaz** (B.143) < vaaz (*Ar. va'z*): Cami, mescit vb. yerlerde vaizlerin yaptığı, genellikle öğüt niteliği taşıyan dinî konuşma.
- verdi** (N.84, B.143) < vergi: Kamu hizmetlerine harcanmak için hükûmetin, yerel yönetimlerin yasalara göre doğrudan doğruya veya bazı malların fiyatlarının üstüne koyarak dolaylı yoldan herkesten topladığı para.
- verem** (Z.90, M.58, N.84, B.143) < verem (*Ar. verem*): Herhangi bir organa ve en çok akciğerlere yerleşen Koch basilinin yol açtığı ateşli ve bulaşıcı bir hastalık, tüberküloz.
- veresija** (Z.90, N.84, B.143) < veresiye: Karşılığı sonra ödenmek üzere verilen şey.
- vesvesa** (B.143) < vesvese (*Ar. vesvese*): Kuruntu.
- vezir** (N.83, B.143) < vezir (*Ar. vezir*): Osmanlılarda devletin bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan ve paşa unvanını taşıyan kimse.
- vilājet** (N.87, B.143) < vilayet (*Ar. vilayet*): İl.
- virānija** (M.59, B.143) < virane (*Far. vīrāne*): Yıkılmış veya harap olmuş yapı.
- vişnja** (B.143) < vişne (*Bul. vişna*): Gülgillerden, dalları kırmızımtırak, çiçekleri beyaz renkte, kiraza benzer bir ağaç.

-Z-

zabit (N.178, B.145) < zabit (*Ar. zābiṭ*): Rütbesi teğmenden binbaşıya kadar olan asker.

- zabun** (N.180, B.145) < zebun (*Far. zebun*): Gücsüz, zayıf.
- zagar** (Z.166, B.145) < zağar: Bir cins av köpeği.
- zāhmet** (B.145) < zahmet (*Ar. zaḥmet*): Güçlük.
- zajif** (B.145) < zayıf (*Ar. za'if*): Eti, yağı az olan, sıska, cılız, arık (insan veya hayvan).
- zambak** (B.145) < zambak: Zambakgillerden, 90-100 santimetre yüksekliğinde, güzel ve iri çiçekli, çok yıllık bir süs bitkisi, top zambak.
- zanatlija** (B.145) < zanaatlı: Zanaatçı
- zapt** (N.200, B.145) < zapt (*Ar. zaḥt*): Zor kullanarak ele geçirme.
- zaptija** (B.145) < zaptiye (*Ar. zaḥtiyye*): Osmanlı Devleti'nde toplum güvenliğini sağlamakla görevli askerî polis kuruluşu.
- zar** (N.201, B.145) < zar: İnce perde veya örtü.
- ze'at** (B.145) < zekat (*Ar. zekāt*): Zenginlerin sahip olduğu mal ve paranın kırkta birinin dağıtılmasını öngören, İslam'ın beş şartından biri.
- zēr** (B.145) < zehir (*Far. zehr*): Organizmaya girdiğinde kimyasal etkisiyle fizyolojik görevleri bozan ve miktarına göre canlıyı öldürebilen madde, ağı, sem.
- zējtin** (Z.182, B.146) < zeytin (*Ar. zeytūn*): Zeytingillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, 10-20 metre yüksekliğinde, dalları dikensiz, yaprakları karşılıklı, küçük ve gümüş renginde, uzun ömürlü bir ağaç.
- zējtinjag** (B.146) < zeytinyağı: Zeytin tanelerinden çıkarılan bitkisel yağ
- zeman** (Z.172, M.112, N.212, B.145) < zaman (*Ar. zamān*): Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit.
- zemberek** (B.146) < zemberek (*Far. zenbūrek*): Saatlerin çeşitli parçalarını harekete geçiren bölüm, yay.
- zenā** (B.146) < zenne (*Far. zenāne*): Kadın.
- zenbilj, zembilj** (B.146) < zembil (*Ar. zinbīl*): Hasırdan örülmüş saplı torba
- zendin** (B.146) < zengin (*Far. sengin*): Parası, malı çok olan, varlıklı, varsil, varyetli, fakir, yoksul karşıtı.
- zēr** (B.145) < zehir (*Far. zehr*): Organizmaya girdiğinde kimyasal etkisiyle fizyolojik görevleri bozan ve miktarına göre canlıyı öldürebilen madde, ağı, sem.
- zerde** (B.146) < zerde (*Far. zerde*): Kayısı çiçeği.
- zerdali** (B.146) < zerdali (*Far. zerd + alu*): Kayısının küçük meyve veren türü.
- zere, zera** (Z.183, M.112, N.213, B.146) < zerre (*Ar. zerre*): Çok küçük parçacık.
- zerzele** (B.146) < zelzele (*Ar. zelzele*): Deprem.

zerzevat (Z.183, B.146) < zerzevat (*Far. sebze + Ar. -vat*): Sebze.

zerzevatçija (B.146) < zerzevatçı: Zerzevat satan kimse, sebzeçi.

zevk (B.146) < zevk (*Ar. zevk*): Hoşa giden veya çekici bir şeyin elde edilmesinden, düşünülmesinden doğan hoş duygu, haz.

zevzek (N.212, B.146) < zevzek: Geveze.

zift (M.113, B.146) < zift (*Ar. zift*): Katran ve diğer organik maddelerin buharlaşmasından veya damıtılmasından elde edilen, kolay kırılan, az ısı ile eriyen, katı, siyah, parlak madde, karasakız.

zijāde (B.146) < ziyade (*Ar. ziyāde*): Çok, daha çok, daha fazla

zijāfet (B.146) < ziyafet (*Ar. ziyāfet*): Eğlenmek veya bir olayı kutlamak amacıyla birçok kimsenin bir araya gelerek yedikleri yemek, şölen, toy.

zijān (M.113, N.213, B.146) < ziyan (*Far. ziyān*): Zarar.

zijāncēr (N.213, B.146) < ziyankar (*Far. ziyankār*): Sürekli zarar veren veya zarar vermeyi huy edinmiş olan.

zijāret (B.146) < ziyaret (*Ar. ziyāret*): Birini görmeye, biriyle görüşmeye gitme, görüşme.

zikir (HS.653) < zikir (*Ar. zikr*): Anma, söyleme, sözünü etme.

zindān (N.213) < zindan (*Far. zindān*): Tutuklu veya hükümlülerin içine konulduğu kapalı yer.

zindžir (Z.355, M.248, B.146) < zincir (*Far. zencīr*): Birbirine geçmiş bir sıra metal halkadan oluşan bağ.

zirāt (B.147) < ziraat (*Ar. zirā'at*): Tarım.

zōr (Z.186, N.216, B.147) < zor (*Far. zūr*): Sıkıntı veya güçlükle yapılan, kolay karşıtı.

zort (N.216, B.147) < zort: Yansıma sözcük.

zuluf (N.217, B.147) < züluf (*Far. zulf*): Saç.

zulum (Z.188, N.217, B.147) < zulüm (*Ar. zulm*): Güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı kötü durum, kıyğı, eziyet, cefa.

zulumćar (N.217, B.147) < zulümkār: Zulüm eden.

zumba (M.115, N.217, B.147) < zimba (*Far. zunbe*): Delgeç.

zumbulj (B.147) < sümbül (*Far. sunbul*): Zambakgillerden, soğanla üretilen, 15-20 santimetre yüksekliğinde, çiçekleri keskin kokulu ve türlü renkli süs bitkisi.

zurna (B.147) < zurna (*Far. surnāy*): Ağaçtan yapılan, iki karış boyunda, ağız bölümü yayvan, keskin bir ses çıkaran ve çoğu zaman davulla veya dümbelele birlikte çalınan nefesli çalgı.

zvekir (N.208, B.147) < zıvekir (*bk. TB.1579*): Kapıdaki metal halka.

-Ž-

žandarmerija (SD) < jandarma (*İtl. gendarme*): Yurt içinde genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli kimse. *KD*: Žandarmerija obezbjeđuje visoko rizične skupove. *T*: Jandarma, yüksek riskli toplantıların güvenliğini sağlıyor.

-Ž(Zj)-

-

SONUÇ

Balkanlar, Osmanlı egemenliğinde barış ve huzur içinde yaşamış bir coğrafyadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Büyük Türkistan'dan miras aldığı Türk kültürü, Anadolu'da harmanlanarak farklı kültür öğelerini bünyesinde barındıran Balkanlar'a taşınmıştır (Bayraktar, 2012: 8). Türkçe, yüzyıllarca Balkan dillerini etkilemiş ve özellikle Güney Slav dillerine binlerce sözcük vermiştir. Ancak bunun, yakın veya uzak dil aileleriyle ilişkili olmayıp tamamen Türk kültürünün ve dilinin dönem itibariyle ve uzun yüzyıllar süren idare sisteminden kaynaklandığını belirtmek gerekir (Karasu, 2014: 18).

Karadağ Dilinde Türkçe Unsurlar başlığı altında yapılan bu çalışma, salt *Türkizmler ve Türkçe ve Karadağ Dilinde Ortak Kullanılan Batı Kökenli Sözcükler* açısından değil *Karadağ Cumhuriyeti, Karadağ Coğrafyası, Karadağ Tarihi, Karadağ Kültürü, Karadağ Dili* açısından da değerlendirilebilecek bir çalışmadır.

Genelde Güney Slav dillerinin özelde de Karadağ dilinin mevcut yapısı ve Karadağ dilinde yer alan Türkizmlerin tespiti; Belgrad'da bulunan *Sırbistan Ulusal Kütüphanesi*, Saray Bosna'da bulunan *Bosna Hersek Ulusal ve Üniversite Kütüphanesi* ve Podgorica'da bulunan *Karadağ Bilim ve Sanat Akademisi* merkezindeki literatür taramaları sayesinde istenilen seviyede olmuştur. Ayrıca Karadağ'da yaşayan farklı yaş grubundan insanların yardımları, tespit edilen Türkizmlerin Karadağ dilinde kullanılan farklı anlam değerlerini bulmayı sağlamıştır.

Karadağ dilindeki Türkizmler saha araştırmalarının yanında Karadağ'daki bazı şehirlerin ağız çalışmaları olan *Danijela Ristić'in Vocabulary Of The Area Of Mojkovac*, *Jelena Bašanović-Čečović'in Vocabulary Of The Area Of Zeta*, *Ljubomir Doković'in Vocabulary Of Area Of Nikšić* ve *Sead Šlaković'in Rječnik Osmanske Leksike Barskoga Kraja* adlı sözlüklerinden hareketle tespit edilmiştir. Tespit edilen sözcüklerin birçoğu, Bosna Hersek sahasında *Abdulah Škaljić'in Turcizmi U*

Srpskohrvatskom Jeziku; Sırbistan sahasında da *Snežana Petrović'in Turcisms In The Serbian Speech Of Prizren* adlı sözlükleriyle karşılaştırılmıştır.

Çalışmada 2422 sözcük yer almıştır. Bu sözcüklerden 679'u Türkçe ve Karadağ Dilinde Ortak Kullanılan Batı Kökenli Sözcükler başlığı altında incelenmiştir. Literatür taramalarından ve saha araştırmalarından elde edilen Türkizmler ise, kökenleri bakımından tasnif edilmiştir. Bu bağlamda 1743 sözcükten 828'i Türkçe, 281'i Farsça, 534'ü Arapça, 53'ü Rumca, 26'sı İtalyanca, 15'i Fransızca, 5'i Bulgarca ve 1'i Arnavutça kökenlidir.

Çalışmanın ikinci bölümünde yer alan *Ses Bilgisi* başlığından hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır. Karadağ dili, ünsüzlerin ağırlıkta olduğu bir dil olduğu için ünlüler bakımından zengin bir yapıya sahip değildir. Karadağ dilinde Türkiye Türkçesinde bulunan 8 ünlünün 5'i (a, e, i, o, u) kullanılmaktadır. Karadağ dilinde ünlüler, sadece konuşma dilinde bulunan ve Karadağ dili gramer kitaplarında *aksan* başlığı altında değerlendirilen kısa ünlüler ve genellikle ödünç sözcüklerde kullanılan uzun ünlüler olmak üzere iki gruba ayrılır: *ćenëf* (Z.379, M.280, B.42) < *kenef* (Ar. *kenīf*), *čivīja* (Z.402, M.311, N.664, B.39) < *çivi*, *jök* (Z.208, M.132, N.246, B.77) < *yok* gibi örnekler kısa ünlülere; *ēv* (B.61) < *ev*, *ādet* (Z.37, N.19, B.15) < *âdet* (Ar. *âdet*), *nīmet* (N.368, B.104) < *nimet* (Ar. *ni'met*), *zör* (Z.186, N.216, B.147) < *zor* (Far. *zūr*)...

Karadağ diline giren Türkçe unsurlarda görülen ses değişimleri, ünlü ve ünsüz değişimleri şeklinde iki ana gruba ayrılır. Ünlü değişimleri, kalın ünlülerin incilmesi [*behar* (M.44, N.49, B.28) < *bahar* (Far. *bahār*)...], ince ünlülerin kalınlaşması [*amanet* (Z.42, N.24, B.19) < *emanet* (Ar. *emānet*)...], dar ünlülerin genişlemesi [*ahar* (N.26, B.16) < *ahır* (Far. *āḥūr*)...], düz ünlülerin yuvarlaklaşması [*javaşluk* (N.238, B.76) < *yavaşlık*...], Arapça ve Farsça kökenli ödünç sözcüklerde büyük ünlü uyumuna bağlı olarak görülen benzeşmeler [*ağda* (B.16) < *ağda* (Ar. *akīde*)...], ünlü düşmeleri [*sejr* (M.247, B.124) < *seyir* (Ar. *seyr*)...] ve ünlü türemesi [*urum* (B.140) < *rum* (Ar. *rūm*)] de çalışmada yer almıştır.

Karadağ dilinde 27 ünsüz harf bulunmaktadır. Ünsüzler, sesletim özelliklerine göre konsananti ve sonanti diye iki alt bölüme ayrılır. Çalışmada ünsüzlerin fonetik özellikleri -Türkiye Türkçesinde kullanılmayanlar da dâhil- belirtilmiştir. Ünsüz

değişimleri, tonlulaşma [vajda (Z.84, M.56) < fayda (*Ar. fā`ide*)...], tonsuzlaşma [tefter (Z.373, N.133, B.135) < defter (*Ar. defter*)...], sızıcılaşma [ascer (M.38, N.28, B.21) < asker (*Ar. `asker*)...], süreksizleşme [taftabit (B.133) < tahta biti], akıcılaşma [mana, mahana (B.97) < bahane (*Far. bahāne*)], genzelleşme [njānet (B.195) < lanet (*Ar. lā`net*)], dudaksılaşma [aferim (Z.45, M.39, B.16) < aferin (*Far. āferīn*)...], dişsileşme [bāçe, başça (M.44, B.25) < bahçe (*Far. bāğçe*)...] diğer ünsüz değişimleri [dem (Z.149, M.87, N.159, B.55) < gem...], ünsüz tekleşmesi [oka (M.197, N.388, Z.305, B.107) < okka (*Ar. vukīyye*)...], ünsüz düşmesi [aber, haber (Z.36, M.33, N.17, B.15) < haber (*Ar. haber*)...], ünsüz türemesi [maştrapa (B.98) < maşrapa (*Ar. maşraba*)] ve yer değiştirme [barjak (Z.54, N.39) < bayrak...] de çalışmada yer almıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde yer alan *Şekil Bilgisi* başlığından hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır: Yapım ekleri; +An > +an oğlan (N.382, B.107) < oğlan, +CI > +džija, +čija jazidžija (N.240, B.76) < yazıcı, +ncI > +nci birindži (N.52, B.30) < birinci, +II > +li /+lija meraklija (Z.257, M.164, B.99) < meraklı, +IIk /+IUk > +lik /+luk jagluk (M.127, N.239, B.73) < yağlık, +sUz > +suz baksuz (M.41, N.34) < bahtsız, +Dâr > +tar barjaktar (N.39, B.25) < bayraktar (*T. bayrak + Far. -dâr*), +gIn > +gin dizgin (M.78, N.135, B.48) < dizgin, +lama > +lama bağlama (M.40, N.32, B.25) < bağlama, +DAş > +daş joldaş (N.246, B.78) < yoldaş, +kâr > +câr zulumcâr (N.217, B.147) < zulüm-kâr (*Ar. zulm + Far. -kâr*), +II = +an merhāmatan (SD) < merhametli (*Ar. merhamet + T. li*) +çI = +câr odžaçar (B.107) < ocakçı başlıkları altında çalışmada yer almıştır. Ayrıca tespit edilen sözcükler, *adıl, önad, belirteç, bağlaç, eylem, edat, ünlem* gibi sözcük türleri başlığı altında örneklendirilmiştir.

Türkçenin Güney Slav dilleri üzerindeki etkisi, onun Balkan coğrafyasında yöneten dili olması, ses ve şekil yapısı ve edebî gücüyle orantılıdır. Söz varlığını Karadağ dili üzerinde de koruyan, kökeni tarihin derinliklerine kadar uzanan yüzyıllardır konuşma ve yazı dili olan Türkçe, farklı kültürler içinde varlığını Adriyatik kıyılarında da sürdürmüştür.

KAYNAKÇA

1. KİTAPLAR

- AHANOV, Kaken, (2013), *Dil Biliminin Esasları*, (Akt. Murat Ceritoğlu), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- AKSAN, Doğan, (2015), *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ANDRIJAŠEVIĆ, Živko ve RASTODER, Šerbo, (2003), *İstorija Crne Gore, Od Najstarijih Vremena*, Centar Za İseljenike, Podgorica.
- ATABAY, Neşe; ÖZEL, Sevgi; ÇAM, Ayfer, (2003), *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*, Papatya Yayıncılık, İstanbul.
- BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- BAŠANOVIĆ-ČEČOVIĆ, Jelena, (2010), *Vocabulary Of The Area Of Zeta*, Montenegrin Academy Of Sciences And Arts, Podgorica.
- BAYHAN, Şakir, (2018), *Boşnakça-Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ČIRGIĆ, Adnan, (2011), *Crnogorski Jezik U Prološti I Sadašnjosti*, Institut Za Crnogorski Jezik I Književnost, Podgorica.
- ČIRGIĆ, Adnan, PRANJKOVIĆ, Ivo ve SILIĆ, Josip, (2010), *Gramatika Crnogorskoga Jezika*, Ministrastvo Prosvjete I Nauke Crne Gore, Podgorica.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, (1999), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- DAMJONOVIĆ, Stjepan, (1996), *Crnogorske İnkunabule u Kontekstu Ranog Sloven-Skog Tiska, Zbornik Radova Pola Milenijuma Crnojevića Štamparije* (ur. Milorad Nikčević), Nacionalna Zajednica Crnogoraca Hrvatske, Zagreb.
- DARKOT, Besim, (2001), *Karadağ, İslam Ansiklopedisi*, C.VI, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1988, s.221, ve Nenad Moacanin; *Karadağ DİA*; c. 21, İstanbul, s.384.

- Derleme Sözlüğü, Türkiye Halk Ağzından Cilt I-VI*, (2009), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- DİLAÇAR, Agop, (1964), *Türk Diline Genel Bir Bakış*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ĐINĐIĆ, Marija, (2014), *Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ĐOKOVIĆ, Ljubomir, (2010), *Vocabulary Of Area Of Nikšić*, Montenegrin Academy Of Sciences And Arts, Podgorica.
- EMİNOĞLU, Emin, (2010), *Türk Dilinin Sözlükleri ve Sözlükçülük Kaynakçası*, Asitan Yayıncılık, Sivas.
- ERCİLASUN, Ahmet B., (2015), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ERCİLASUN, Ahmet B., (1993), *Türk Dilinin Bugünkü Durumu ve Yayılma Alanları, Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ERGİN, Muharrem, (2013), *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- EKER, Süer, (2016), *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- GÖKDAĞ, Bilgehan A. ve KARATAY, Osman, (2017), *Balkanlar El Kitabı, Cilt 1-2*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- GÜLENSOY, Tuncer, (1988), *Kütahya Yöresi ve Ağzları (İnceleme, Metinler, Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- GÜLENSOY, Tuncer, (2007), *Türkiye Türkçesi Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- HADZIĆ, Ibrahim, (2013), *Rječnik Rožajškoga Govora*, ICJK, Podgorica.
- İĞCİ, Alpay, (2019), *Karadağ Türk Ağzı*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- İNALCIK, Halil, (2003), *Osmanlı İmparatorluğu, Klasik Çağ*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- JOHANSON, Lars, (2016), *Türkçede Görünüş*, (Çev. Nurettin Demir), Grafiker Yayınları, Ankara.

- KARAAĞAÇ, Günay, (2012), *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KARAAĞAÇ, Günay, (2008), *Türkçe Verintiler Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KARAL, Enver Z., (2007), *Osmanlı Tarihi, Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.
- KAFESOĞLU, İbrahim, (1999), *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- KORKMAZ, Zeynep, (1992), *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep, (2013), *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep, (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ministarstvo Prosvjete i Nauke, *Pravopis Crnogorskoga Jezika*, MPNCG, Podgorica, 2010.
- NIKČEVIĆ, Vojislav (2009), *Dukljanski Period, U Knjizi: Istorija Crnogorske Književnosti. Od Početaka Pismenosti Do XIII. Vijeka*, Institut Za Crnogorski Jezik I Jezikoslovlje, Centinje.
- NIKČEVIĆ, Vojislav (1997), *Crnogorski Jezik, Tom 1-2*, Matica Crnogorska, Podgorica.
- NIKČEVIĆ, Vojislav (2004), *Štokavski Dijasistem Norma I Kodifikacija*, Institut Za Crnogorski Jezik I Jezikoslovlje, Centinje.
- ONAN, Bilginer, (2014), *Anlama Sürecinde Türkçenin Yapısal İşlevleri*, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık, Ankara.
- ÖZDEN, Muharrem, DOĞAN, Levent ve BAYRAKTAR, Sibel, (2018), *Trakya Ağzları Sözlüğü 1-2*, Trakya Üniversitesi Matbaası, Edirne.
- ÖZKAN, Mustafa, (2001), *Türkçenin Ses ve Yazım Özellikleri*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- ÖZKAN, Mustafa, (2013), *Türkiye Türkçesi Ses ve Yazım Bilgisi*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

- ÖZKAN, Mustafa ve SEVİNÇLİ, Veysi, (2015), *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, Akademik Kitaplar, İstanbul.
- ÖZKAN, Nevzat, (2019), *Dünden Bugüne Türkiye Türkçesi*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- ÖZKAN, Nevzat, (2019), *Gagavuz Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ÖZKAN, Nevzat, (2017), *Türk Dilinin Yurtları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- PETROVIĆ, Snežana, (2012), *Turcisms In The Serbian Speech Of Prizren*, Belgrad.
- Pravopis Srpskohrvatskoga Književnog Jezika, (1960), Matica Srpska-Matica Hrvatska, Novi Sad-Zagreb.
- Pravopis Crnogorskoga Jezika, (2010), Ministarstvo Prosvjete I Nauke Crne Gore, Podgorica.
- RISTIĆ, Danijela, (2010), *Vocabulary Of The Area Of Mojkovac*, Montenegrin Academy Of Sciences And Arts, Podgorica.
- ŠEHIĆ, Denis ve ŠEHIĆ, Demir, (2005), *Nacionalni Atlas Crne Gore*, Dailly Press / Studio Mouse, Podgorica.
- ŠKALJIĆ, Abdulah, (1966), *Turcizmi U Srpskohrvatskom Jeziku*, Izdavačko Preduzeće, Sarajevo.
- ŠLAKOVIĆ, Sead, (2013), *Rječnik Osmanske Leksike Barskoga Kraja*, ICJK, Podgorica-Bar.
- Tarama Sözlüğü, I-VIII*, (2009), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TODIĆ, Milutin, (2019), *Geografija, Priručnik za Nastavnike*, Zavod za Udžbenike I Nastavna Sredstva, Podgorica.
- TÜRK, Fahri, (2016), *Balkanlar 'da Yaşayan Türk Azınlıkları ve Türkçeye Yönelik Dil Politikaları –Bulgaristan, Romanya, Moldova, Yunanistan, Makedonya, Kosova, Sırbistan, Bosna-Hersek, Karadağ ve Arnavutluk-*, Astana Yayınları, Ankara.
- Türkçe Sözlük*, (2019), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü*, (2015), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

TİETZE, Andreas, (1999), *Anadolu Türkçesindeki Yunanca, İslavca, Arapça ve Farsça Ödünçlemeler Sözlüğü*, Simurg Yayınları, İstanbul.

UZUNÇARŞILI, İsmail H., *Osmanlı Tarihi*, Cilt IV, K. 1, TTK, Ankara 1982.

WILSON, John, (2002), *Dil, Anlam ve Doğruluk*, (Çev. İ. Emiroğlu & A. Tüzeri), Ankara Okulu Yayınları, Ankara.

YAMAN, Ertuğrul, (2016), *İletişimin Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

YENİSOY, Hayriye S., (1998), *Tarih Boyunca Slav-Türk Dil İlişkileri, Türkçede ve Öteki Türk Lehçelerinde Slav Leksik Unsurları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

2. SÜRELİ YAYINLAR VE MAKALELER,

ALPAY, Meral, (1973), Türkçe Basma Kitapların Beşik (Inkunabel) Devri, *Journal of Art History, Sanat Tarihi Yıllığı, Sayı 5, s. 587 – 589, 4 Ocak 2020*, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusty/issue/34603/382166>.

BAYRAKTAR, Fatma S., (2018), Türkçeden Balkan Dillerine Verilen Sözcükler ve Ağız İlişkileri, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 15, Temmuz 2018, ss. 22-32*.

BAYRAKTAR, Zülfikar, (2012), Boşnakça, Hırvatça ve Sırpçadaki Türkçe Kelimelerin Balkan Ortak Halk Kültürü Unsurlarının Oluşumundaki Yeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, (Balkan Özel Sayısı-I), ss.119-127*.

BİRİNCİ, Nejat, (2014), Sırp, Hırvat, Arnavut ve Makedon Dilleri Üzerine Türkçenin Etkisi, *İlmi Araştırmalar, Sayı: 1, ss. 83-90. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/fsmiadeti/issue/6478/85662*

ČIRGIĆ, Adnan, (2007), *Rječnik Govora Podgoričkih Muslimana*, ICJJ, Podgorica.

EKER, Süer, (2006), Bosna'da Etno-Linguistik Yapı ve Türk Dili ve Kültürü Üzerine, *Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi, Sayı: 72, ss. 71-84*.

ESBOSİNOV, Ergali, (2018), Akademik Çalışmalar Işığında Rus Dilinde Türkçenin İzleri, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi, Sayı: 40, ss. 92-140*.

- GÖKDAĞ, Bilgehan A., (2012), Balkanlar: Etnik Karmaşanın Dilsel Boyutları, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 32, ss. 1-27.
- GRAHAM, Florence, (2015), Turkish Loanwords In Seventeenth and Eighteenth century Bosnian and Bulgarian Franciscan Texts, University of Oxford, Oxford, 29 Şubat 2020, <https://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.711919>
- HASGÜÇMEN, Gülşen, (2017), Slav Yazı Dili'nin Başlangıcı, *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2, ss. 155-166.
- İĞCİ, Alpay, (2018), Karakteristik Birkaç Özellik Bakımından Rumeli Ağzları İçinde Karadağ'ın Yerinin Tespiti, *Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi, Üsküp*.
- İĞCİ, Alpay, (2019), Türkiye Türkçesi Coğrafyası İçinde Karadağ Sahası, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 8/1*, ss. 159-182.
- KAZEL, Gülden İ., (2019), Abdülhamit Dönemi Osmanlı-Karadağ İlişkileri, *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi Cilt: 3, Sayı: 6*, ss. 16-35
- PAVLOVIĆ, Aleksandar, (2012), From Traditional To Transitional Texts: Montenegrin Oral Tradition and Vuk Karadžić's Narodne Srpske Pjesme, *University of Nottingham*, <https://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.559700>
- PEPİÇ, Adnan, (2005), Podgorica'nın Kısa Bir Tarihçesi, *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, Sayı: 18, 25 Eylül 2019, <http://dergil444er.ankara.edu.tr/dergiler/19/23/135.pdf>
- TOKYÜREK, Hacer ve PEKACAR, Çetin, (2014), Eski Türkçeden Günümüze Eksiz Ad Tamlaması Meselesi, *Dil Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 15, ss. 9-38.
- SOLAK, Edina, (2011), Bosna- Hersek'te Türkçe ve Türk Dili Eğitimi ile İlgili Çalışmalar, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 2(2)*, ss. 165-174.
- URHAN, Vahit C., (2015), Karadağ'da Osmanlı Hakimiyetinin Zayıflaması (17. ve 18. Yüzyıllar), *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı: 2, ss. 113-135.

UZUN, Engin N., (2012), Türkçenin Dünya Dilleri Üzerindeki Yeri Üzerine, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi Sayı: 19/2 ss. 115-134.*

YALAP, Hakan, (2016), Türkçeden Sırpçaya Geçen Kelime ve Eklerle Bu Unsurların Sırlara Türkçe Öğretimindeki Katkısı, *Türklük Bilimi Araştırmaları, Sayı 39, ss. 239 – 259.*

YILMAZÇELİK, İbrahim ve ÖZDEM, Ali G. (2013), Düvel-i Muazzama'nın Karadağ Üzerinden Osmanlı Devleti ile Mücadeleleri ve Bunun Günümüze Yansımaları, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 1 (2), ss. 5 – 38.*

3. DOKTORA VE YÜKSEK LİSANS TEZLERİ,

AHMİC, Dzenita, (2016), *Boşnakçadaki Atasözleri ve Deyimlerde Türkçenin İzleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, İzmir, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

BOYACIOĞLU, Aycan, (2019), *Balkan Dil Birliği ve Türkçe*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ÇAYIR, Kamil, (2014), *Karadağ Meselesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

JABLE, Ergin, (2010), *Kosova Türk Ağzları İnceleme-Metin-Sözlük*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

KARASU, Abidin, (2014), *Tarihsel Süreç İçinde Balkan Dillerinin Türk Dili ve Kültürüyle İlişkisi (Sırpça-Makedonca-Bulgarca)*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

KOCA, Nazif, (2016), *Osmanlı Devleti'nin Karadağ Sınır Bölgesi: Sadakatlar ve Sınır Bölgesi Savunması*, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ÖZDEM, Ali G., (2012), *Karadağ'ın Osmanlı Egemenliğine Karşı Mücadelesi:1830-1878*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

- ÖZER, Fatih, (2010), *Arşiv Vesikalarına Göre 19. Yüzyılda Karadağ İsyancıları*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- SKENDEROVIĆ, Arma, (2016), *2006 Yılından İtibaren Günümüze Kadar Türkiye ile Karadağ Arasındaki İlişkiler*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- TEMİZER, Abidin, (2013), *Karadağ'ın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- TURSUM, Lejla, (2019), *Boşnakçada Yaşamaya Devam Eden Türkizmler'in Bosna Hersek'te Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimindeki Kullanımı: A1 Düzeyi*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- URHAN, Vahit C., (2015), *Karadağ'ın Bağımsızlığını Kazanması (1851-1878)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ((Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- YILMAZ, Ali Rıza (2005), *Macaristan'ın Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Yabancı Sermayenin Rolü*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

4. İNTERNET KAYNAKLARI

- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Karada%C4%9F>
- <http://www.me/index.php/cg/ustavno-uredenje2>
- <https://www.visit-montenegro.com/tourism/where-is-montenegro/>
- http://www.srp.gov.me/projekti/Opste_informacije_o_Crnoj_Gori
- <https://www.me.undp.org/content/montenegro/sr/home/countryinfo.html>
- https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/crna-gora/historical-development_me
- <http://www.fcjk.me/o-jeziku>
- <http://www.crnagoraturaska.com/karadag-turkiye-iliskileri/>

<http://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje%281%29.pdf>

www.poreskauprava.gov.me

<https://www.deik.org.tr/uploads/karadag-ile-ilgili-sikca-sorulan-sorular.pdf>

<https://crnogorskijezik.me/#/>

<https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/ustav-crne-gore.html>

<https://amarilisonline.com/glossary/turcizmi-u-srpskom-jeziku-slovo-p-p/>

<https://investitor.me/2019/04/23/poslovni-dnevnik-crnogorsko-vino-osvaja-strana-trzista-izvozi-se-u-cak-42-zemlje/>

<http://www.minsaob.gov.me/ministarstvo/projekti>

<https://www.cbcg.me/me/novac/muzej-novca/novac-u-crnoj-gori-kroz-istoriju>

<https://www.makaleler.com/romanesk-sanat-nedir>

<https://decombo.com/barok-mimari-nedir/>

www.dersimizdiksiyon.com

5. SÖZLÜ KAYNAKLAR

1. Kaynak Kişi: Adis Pepić

2. Kaynak Kişi: Adnan Ćirgić

3. Kaynak Kişi: Damir Bešlić

4. Kaynak Kişi: Danira Abdović

5. Kaynak Kişi: Denis Pepić

6. Kaynak Kişi: Seheda Abdović

7. Kaynak Kişi: Šejla Abdović

8. Kaynak Kişi: Tamara Đukić

HARİTA

Şekil 1 Karadağ Siyasal Haritası

ÖZ GEÇMİŞ

Adı-Soyadı : Tolga Orhanlı
El-mek : tolgaorhanli@gmail.com.

Eğitim Bilgileri :

<u>Derece</u>	<u>Kurum</u>	<u>Bölüm</u>	<u>Tarih</u>
Lisans	Erciyes Üniversitesi	Türk Dili ve Edebiyatı	2001 – 2005
Tezsiz Yüksek Lisans	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi	2005 – 2006
Tezli Yüksek Lisans	Erciyes Üniversitesi	Türk Dili ve Edebiyatı ABD Yeni Türk Dili Bilim Dalı	2018 – 2020

Yabancı Dil : İngilizce

